

Dokument 12

(2015–2016)

Grunnlovsforslag

**Grunnlovsforslag fremsatt på det 159. og 160. storting
samt Norges grunnlov**

Innhold

	Side
1. Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Helga Pedersen, Abid Q. Raja, Hans Fredrik Grøvan, Karin Andersen, Rasmus Hansson, Gunvor Eldegard og Jette F. Christensen om endring av Grunnloven § 108 (samene som urfolk)	7
2. Grunnlovsforslag fra Karin Andersen, Heikki Eidsvoll Holmås og Bård Vegar Solhjell om å grunnlovfeste allemannsretten	9
3. Grunnlovsforslag fra Karin Andersen, Heikki Eidsvoll Holmås, Kirsti Bergstø, Trine Skei Grande og Abid Q. Raja om endring i § 93 (grunnlovfesting av retten til å søke asyl)	13
4. Grunnlovsforslag fra Hans Fredrik Grøvan, Knut Arild Hareide, Olaug V. Bollestad og Rigmor Andersen Eide om endring i § 93 (vern av liv fra unnfangelse til død)	15
5. Grunnlovsforslag fra Bård Vegar Solhjell, Audun Lysbakken, Torgeir Knag Fylkesnes, Snorre Serigstad Valen og Heikki Eidsvoll Holmås om endring i §§ 2, 4, 9, 16 og 44 (endelig avskaffelse av statskirkeordningen)	17
6. Grunnlovsforslag fra Kirsti Bergstø, Audun Lysbakken og Heikki Eidsvoll Holmås om endring i § 25 (forbud mot atomvåpen på norsk jord)	20
7. Grunnlovsforslag fra Heikki Eidsvoll Holmås, Kirsti Bergstø, Snorre Serigstad Valen, Karin Andersen, Sveinung Rotevatn og Trine Skei Grande om endring i §§ 12, 50 og 61 (innføring av 16 års stemmerettsalder)	23
8. Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Jette F. Christensen, Gunvor Eldegard og Tom E. B. Holthe om endring i § 113 a (begrensninger i de grunnlovfestede rettigheter)	27
9. Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Jette F. Christensen, Gunvor Eldegard, Karin Andersen og Abid Q. Raja om ny § 111 (levestandard og helse)	34
10. Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Jette F. Christensen, Gunvor Eldegard, Bård Vegar Solhjell, Karin Andersen og Abid Q. Raja om ny § 107 (rett til kulturell identitet og deltakelse i det kulturelle liv)	36
11. Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Jette F. Christensen, Gunvor Eldegard, Bård Vegar Solhjell, Karin Andersen og Per Olaf Lundteigen om vedtak av Grunnloven på tidsmessig bokmål	38
12. Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Trond Giske og Ingvild Kjerkol om endring i § 57 annet og tredje ledd (valgordningen)	48
13. Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg om flytting av § 33 (Norges Bank)	50
14. Grunnlovsforslag fra Ulf Leirstein og Erlend Wiborg om ny § 85 a (om folkeavstemning)	51
15. Grunnlovsforslag fra Eivind Smith, vedtatt til fremsettelse av Michael Tetzschner og Sylvi Graham, om endring i §§ 17, 49, 50, 75 og 109 (retting av språklige feil etter grunnlovsendringene i 2014)	54
16. Grunnlovsforslag fra Gunnar Gundersen, Michael Tetzschner, Svein Flåtten, Anders B. Werp, Olemic Thommessen og Ingerd Schou om opphevelse av § 117 (odels- og åsetesretten)	57

17.	Grunnlovsforslag fra Michael Tetzschner, Erik Skutle, Gunnar Gundersen, Bente Stein Mathisen og Heidi Nordby Lunde om endring i § 98 (forbud mot uforholdsmessig inngrep i borgernes frihetssfære)	60
18.	Grunnlovsforslag fra Peter Christian Frølich og Michael Tetzschner om endring i § 25 (flytting av bestemmelsen om militærmakt mot innbyggerne)	66
19.	Grunnlovsforslag fra Michael Tetzschner, Erik Skutle og Per Olaf Lundteigen om endring i § 89 (domstolskontroll med lover mv.)	68
20.	Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Jette F. Christensen og Gunvor Eldegard om språklige justeringer i enkelte paragrafer i Grunnloven på nynorsk	71
21.	Grunnlovsforslag fra Kirsti Bergstø, Snorre Serigstad Valen, Iselin Nybø, Sveinung Rotevatn, Jette F. Christensen, Truls Wickholm og Heidi Nordby Lunde om endring i §§ 1, 3, 4 til 9, 11, 12, 13, 14, 15, 17 til 32, 34 til 37, 39 til 41, 43 til 48, 62, 67 til 69, 74 til 82, 86 og 121 (om å endre statsform til republikk)	75
22.	Grunnlovsforslag fra Snorre Serigstad Valen om endring i § 57 (endring av valgdistriktene i Norge)	83
23.	Grunnlovsframlegg frå Ingrid Heggø, Helga Pedersen, Martin Kolberg, Knut Storberget, Pål Farstad, Geir Pollestad, Jette F. Christensen, Abid Q. Raja, Line Henriette Hjemdal og Martin Henriksen om ny § 112 a (om at dei marine ressursane høyrer fellesskapet til)	85
24.	Grunnlovsforslag fra Ingrid Heggø, Knut Storberget, Odd Omland, Torgeir Knag Fylkesnes, Geir Pollestad, Martin Kolberg, Gunvor Eldegard, Jette F. Christensen, Abid Q. Raja og Line Henriette Hjemdal om endring i § 112 (om vern av matjordressursene)	88
25.	Grunnlovsforslag fra Karin Andersen om ny § 111 i Grunnloven (levestandard og helse)	90
26.	Grunnlovsforslag fra Torgeir Knag Fylkesnes, Audun Lysbakken, Kirsti Bergstø, Abid Q. Raja, Snorre Serigstad Valen og Karin Andersen om ny § 111 (om at de marine ressursene tilhører fellesskapet og skal komme kystsamfunnene til gode)	92
27.	Grunnlovsforslag fra Karin Andersen, Heikki Eidsvoll Holmås, Torgeir Knag Fylkesnes og Kirsti Bergstø om ny § 107 (grunnlovfesting av retten til bolig)	96
28.	Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Helga Pedersen, Kirsti Bergstø, Torgeir Knag Fylkesnes og Abid Q. Raja om endring i § 108 (anerkjennelse av det samiske folk)	98
29.	Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Jette F. Christensen, Gunvor Eldegard, Helge Thorheim, Tom E. B. Holthe, Abid Q. Raja, Bård Vegar Solhjell og Karin Andersen om ny § 103 (rett til å stifte familie mv.)	100
30.	Grunnlovsforslag fra Michael Tetzschner, Erik Skutle, Hans Fredrik Grøvan, Abid Q. Raja og Martin Kolberg om endring i § 63 (fritak fra ombudsplikten ved stortingsvalg)	102
31.	Grunnlovsforslag fra Sveinung Rotevatn, Abid Q. Raja og Trine Skei Grande om endring i § 57 (valgordningen)	104
32.	Grunnlovsforslag fra Trine Skei Grande, Abid Q. Raja og Sveinung Rotevatn om endring i §§ 4 og 16 (forholdet mellom stat og kirke)	106

	Side
33. Grunnlovsforslag fra Ketil Kjenseth og Trine Skei Grande om opphevelse av § 117 (odels- og åsetesretten)	108
34. Grunnlovsforslag fra Michael Tetzschner, Erik Skutle og Torhild Aarbergsbotten om endring i § 21 annet punktum (om avgivelse av ed eller forsikring som vilkår for å bli beskikket som embetsmann)	110
35. Grunnlovsforslag fra Eivind Smith, vedtatt til fremsettelse av Michael Tetzschner, Elin Rodum Agdestein og Regina Alexandrova, om endring i § 5 (om kongens immunitet)	113
36. Grunnlovsforslag fra Michael Tetzschner, Svein Flåtten, Bente Stein Mathisen og Nils Aage Jegstad om § 95 nytt tredje ledd (om at staten ikke skal kunne skatte- og avgiftsbelegge rettslige tjenester for saker som skal avgjøres av domstolene)	115
37. Grunnlovsframlegg frå Per Olaf Lundteigen og Kjersti Toppe om endring i § 108 («det samiske folket» erstattar omgrepet «den samiske folkegruppa»)	118
38. Grunnlovsframlegg frå Per Olaf Lundteigen og Helge Thorheim om endring i § 57 femte ledd (utanlandske borgarar skal ikkje reknast med ved mandatfordelinga til Stortinget)	120
39. Grunnlovsframlegg frå Per Olaf Lundteigen, Janne Sjelmo Nordås, Helge Thorheim og Kjersti Toppe om endring i § 33 (grunnlovfesting av at Noreg skal ha si eiga pengeeining)	122
40. Grunnlovsforslag fra Per Olaf Lundteigen, Marit Arnstad og Kjersti Toppe om endring i § 14 (forbud mot å utnevne stortingsrepresentanter til statssekretærer)	124
41. Grunnlovsforslag fra Per Olaf Lundteigen, Janne Sjelmo Nordås, Kjersti Toppe og Helge Thorheim om ny § 111 første ledd (de marine ressurser)	126
42. Grunnlovsforslag fra Per Olaf Lundteigen og Kjersti Toppe om ny § 111 andre ledd (om støy) ...	128
43. Grunnlovsforslag fra Per Olaf Lundteigen og Kjersti Toppe om nytt andre ledd i § 49 (folkeavstemning)	131
44. Grunnlovsforslag fra Per Olaf Lundteigen og Kjersti Toppe om endring i § 49 (delegering)	133
45. Grunnlovsforslag fra Marit Arnstad, Per Olaf Lundteigen, Kjersti Toppe og Helge Thorheim om endring i § 25 (bruk av rikets forsvarsmakt på fremmed jord)	135
Kongeriket Norges Grunnlov	137

Grunnlovsforslag 1

(2014–2015)

fra stortingsrepresentantene Martin Kolberg, Helga Pedersen, Abid Q. Raja, Hans Fredrik Grøvan, Karin Andersen, Rasmus Hansson, Gunvor Eldegard og Jette F. Christensen

Dokument 12:1 (2014–2015)

Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Helga Pedersen, Abid Q. Raja, Hans Fredrik Grøvan, Karin Andersen, Rasmus Hansson, Gunvor Eldegard og Jette F. Christensen om endring av Grunnloven § 108 (samene som urfolk)

Til Stortinget

Bakgrunn

Undertegnede fremmer med dette forslag om grunnlovfesting av retten til samisk språk, kultur og samfunnsliv.

Forslaget fremmes av en tverrpolitisk gruppe representanter for å gi Stortinget et bredest mulig vurderingsgrunnlag for behandlingen i neste periode.

Bestemmelsen skal erstatte nåværende Grunnloven § 108. Denne bestemmelsen (tidligere Grunnloven § 110 a) bygger i sin opprinnelige form på et forslag som ble fremsatt og grundig omtalt i Same rettsutvalgets første utredning, NOU 1984:19 om samenes rettsstilling. Etter språkreformen i 2014 lyder den som følger:

«Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.

–

Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for at den samiske folkegruppa kan tryggje og utvikle samisk språk, kultur og samfunnsliv.»

Menneskerettighetsutvalgets rapport (Dokument 16 (2011–2012))

Stortingets presidentskap besluttet den 18. juni 2009 å nedsette et utvalg til å utrede og fremme for-

slag til en begrenset revisjon av Grunnloven med det formål å styrke menneskerettighetenes stilling i nasjonal rett ved å gi sentrale menneskerettigheter grunnlovs rang.

I mandatet ble det fremhevet at det er nødvendig å se de ulike grunnlovsbestemmelsene om menneskerettigheter i en sammenheng med tanke på en opprydding i og tilpassing av Grunnloven til dagens forhold.

Det ble vist til Grunnloven § 110 c (nåværende § 92) om statens plikt til å respektere og sikre menneskerettighetene slik de er nedfelt i denne grunnlov og i for Norge bindende traktater om menneskerettigheter.

Videre ble det i mandatet pekt på at Norge har inkorporert en rekke internasjonale menneskerettskonvensjoner i sin lovgivning som i dag har forrang i forhold til annen lovgivning, hvis det er motsetning. Det var derfor viktig at det ble foretatt en prinsipiell og samlet vurdering av menneskerettighetenes plass i Grunnloven, hvor også forholdet til menneskerettslovens forrangsregel og spørsmålet om rettighetene skal kunne påberopes for domstolene, trekkes inn.

Hensikten med gjennomgangen var å sikre de allmenngyldige menneskerettsprinsippene i Grunnloven, og ikke få en opplisting av enkeltrettigheter, som naturlig hører hjemme i ordinær lovgivning.

På dette grunnlaget skulle Menneskerettighetsutvalget vurdere hvordan Grunnlovens vern av menneskerettighetene burde utformes.

Utvalget avga 19. desember 2011 sin rapport til Stortingets presidentskap. Rapporten er trykt som Dokument 16 (2011–2012).

Rapporten dannet utgangspunkt for grunnlovsforslag 12:31 (2011–2012) om grunnlovfesting av økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, herunder ny Grunnloven § 108 om samisk språk, kultur og samfunnsliv.

Komiteébehandlingen av grunnlovsforslag 12:31 (2011–2012) og forslaget til § 108

I Innst. 187 S (2013–2014) om forslaget til Grunnloven § 108 om samisk språk, kultur og samfunnsliv uttalte kontroll- og konstitusjonskomiteen følgende:

«Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Venstre, Sosialistisk Venstreparti og Miljøpartiet De Grønne, viser til at grunnlaget for norsk samepolitikk er at staten Norge er etablert på territoriet til to folk – nordmenn og samer – og at begge folk har samme rett til og samme krav på å kunne utvikle sin kultur og sitt språk. Flertallet viser til at Norge i 1989 ratifiserte ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater. Det var klart forutsatt at konvensjonen skulle gjelde for samene i Norge.

Menneskerettighetsutvalget har foreslått en ny § 108 i Grunnloven om retten til samisk språk, kultur og samfunnsliv til erstatning for nåværende Grunnloven § 110 a. Bestemmelsen var ment som, og skal fortsatt etter denne endring, leses som en understreking av norske myndigheters ansvar for at den samiske kultur blir opprettholdt og gitt mulighet til videre utvikling. Flertallet deler Menneskerettighetsutvalgets og Samerettsutvalgets (NOU 1984:19) vurdering om at utviklingen tilsier at samene bør bli definert som urfolk fremfor minoritet. Flertallet henviser til ILO-konvensjonen nr. 169 og den der formulerte definisjon av urfolk. Det sentrale er her om noen nåværende gruppe har en tilknytning til et bestemt område fra før de nåværende statsgrenser ble etablert i de aktuelle områder. Flertallet henviser også til Høyesteretts plenumsavgjørelse i Selbusaken fra 2001 (Rt. 2001 s. 769, s. 790–791) hvor det uttales at det ikke er tvilsomt at samene etter definisjon i ILO-konvensjonen har status som urfolk i Norge. Flertallet understreker at flertallet av verdens samer bor i Norge, og at den norske stat således har et særlig ansvar og forpliktelser overfor den samiske befolkning.

På dette grunnlag innstiller komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkepar-

ti, Venstre, Sosialistisk Venstreparti og Miljøpartiet De Grønne, på alternativ 1 B slik at paragrafen lyder:

§ 108

Statens myndigheter skal legge forholdene til rette for at samene, som urfolk, kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.

§ 108

Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for at samane, som urfolk, kan tryggje og utvikle samisk språk, kultur og samfunnsliv.»

Et mindretall, Senterpartiet, innstilte på et annet forslag til endring av § 108. Høyre og Fremskrittspartiet innstilte på at ingen av forslagene bifalles.

Innstillingen ble behandlet av Stortinget 13. mai 2014. Ingen av alternativene til ny § 108 fikk tilstrekkelig grunnlovsmessig flertall.

På denne bakgrunn fremmes det nå et tverrpolitisk forslag til ny § 108 i Grunnloven.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

§ 108 skal lyde:

Statens myndigheter skal legge forholdene til rette for at samene, som urfolk, kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.

–

Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for at samane, som urfolk, kan tryggje og utvikle samisk språk, kultur og samfunnsliv.

7. oktober 2014

Martin Kolberg

Helga Pedersen

Abid Q. Raja

Hans Fredrik Grøvan

Karin Andersen

Rasmus Hansson

Gunvor Eldegard

Jette F. Christensen

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen

president

Grunnlovsforslag 2

(2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Karin Andersen, Heikki Eidsvoll Holmås og Bård Vegar Solhjell

Dokument 12:2 (2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Karin Andersen, Heikki Eidsvoll Holmås og Bård Vegar Solhjell om å grunnlovfeste allemannsretten

Til Stortinget

Bakgrunn

Grunnloven fastsetter visse grunnleggende regler for vår styreform og om grenser for statsmaktenes handlingsfrihet i form av menneskerettigheter. I tillegg til de menneskerettighetene som opprinnelig fremgikk av Grunnloven, har Stortinget etter hvert innarbeidet bestemmelser om en rekke andre grunnleggende, konvensjonsfestede menneskerettigheter, og bestemmelser om vern av miljøet og om statens plikt til å sikre at vi kan livnære oss av vårt arbeid.

I tillegg til å sikre vern av et stort antall friheter og rettigheter, uttrykker slike bestemmelser viktige verdier som samfunnet bygger på.

Allemannsretten i Norge springer ut av hevdvunnen, århundregammel sedvane.

Allemannsretten er en samlebetegnelse på retten alle har til å være i naturen uavhengig av hvem som eier grunnen. Allemannsretten består av de tre hovedelementene ferdsels-, oppholds- og høstingsrett. Turer til fots og på ski, ridning, sykling, telting, bading, båtliv, plukking av bær og sopp og fritidsfiske i sjøen gir viktige eksempler. Retten gjelder primært i utmark, men vinterstid også på dyrket mark, og den gjelder i regulerte områder.

Allemannsretten, slik den i dag er regulert i blant annet friluftsløven av 1957 med senere endringer, har bidratt til å forme oss som samfunn og som enkeltmennesker, til å konstituere vår kultur og vårt hverdagsliv og vårt syn på det å være innbygger. De muligheter til ferdsel, høsting og opplevelse som den

legger til rette for, er svært sentrale for oss. Det at alle kan bruke naturen, høste og ferdes fritt uavhengig av privat eiendomsrett, er et så stort gode at det fremstår som umistelig.

Allemannsretten har bidratt til å utjamne økonomiske forskjeller. I tidligere tider kunne den såkalte uskyldige nyttesretten bety forskjellen mellom liv og død for fattigfolk. I vår tid er den et viktig symbol på en frihetlig og likeverdig grunnholdning i synet på alle innbyggere i landet. Den bygger på fellesskap og binder folk sammen i opplevelser. Bevisstheten om at retten til å bruke naturen (allemannsretten) er en verdi som gjelder uavhengig av eiendomsrett, forsterker også folks oppfatning av at landet er for alle. Mange brukere av allemannsretten er også selv grunneiere og vil derfor ha både forståelse for og stor nytte av retten.

Det kan virke som om allemannsretten står fjellstøtt i Norge, men både i strandsonen og på fjellet er den hver eneste dag under press fra både grunneiere, utbyggere og det offentlige. Allemannsretten er i seg selv ikke til hinder for kommersiell bruk av utmark eller bruk av utmark til utvikling av veier, jernbane osv. til fellesskapets beste. Omfanget av nye aktivitetsformer, knappere arealressurser, økt folketall, konflikter i strandsonen og krav om betaling for bruk av naturen (skiløyper m.m.) er likevel eksempler på forhold som i sum kan true så vel allemannsrettens naturgrunnlag som muligheten til å utnytte allemannsretten på den måten vi har vært vant til.

Allemannsretten kan altså ikke tas for gitt. Forslagsstillerne mener derfor at tiden er inne til å grunnlovfeste allemannsretten som en grunnleggende, konstituerende frihet i Norge.

Det er særlig grunn til å fremme et slikt grunnlovsforslag i 2015, som er friluftslivets år.

Grunnlovfesting av allemannsretten vil gi et vern mot raske og tilfeldige endringer. Eiendomsretten

nyter allerede sterk grunnlovsbeskyttelse og vern etter internasjonale rettsregler som Europakonvensjonen om menneskerettigheter. Når eiendomsretten er grunnlovfestet, bør også allemannsretten grunnlovfestes.

Siden naturen er grunnlag for alt menneskelig liv, må naturgrunnlaget forvaltes på sine egne premisser og med sikte på bevaring for etterslekten. At plikten til å sørge for et slikt vern allerede er fastsatt i Grunnloven § 112, har stor betydning også i relasjon til allemannsretten.

Samtidig vil grunnlovfesting av allemannsretten innebære at alle lov- og forvaltningsvedtak må ta tilbørlig hensyn til grunnlovsbestemmelsen og ligge innenfor de rettslige grensene den setter.

Andre land i Europa har ikke allemannsrett i samme forstand som i Norge. Mange land har likevel lovgivning som i varierende grad sikrer befolkningen adgang til naturen og rett til å bruke privat eiendom til rekreasjonsformål. Sverige har grunnlovfestet en allemannsrett. Bestemmelsen i Regeringsformen (RF) kap. 2 § 15 tredje ledd fastslår at «Alla ska ha tillgång till naturen enligt allemansrätten ...»

Grunnlovfesting etter et av de alternativene som foreslås nedenfor, vil ikke innebære noen fastlåsning til et detaljert innhold i begrepet allemannsrett. Innhold og betydning har variert med tid og samfunnsforhold. Grensen mellom eiendomsrett og allemannsrett er dynamisk og kan justeres av lovgiver. Høyesterettsdommen i Rt. 2005 s. 1985 er et eksempel på dette, der allemannsretten ga en del av grunnlaget for å akseptere den nye lovbestemmelsen om fri fiskerett i ferskvann for barn som da nylig var blitt vedtatt.

Tolkningen av en ny grunnlovsbestemmelse om allemannsrett må ta utgangspunkt i dens hovedinnhold slik det på vedtakstidspunktet følger av hovedreglene i friluftsloven og annen aktuell lovgivning. Senere lovbestemmelser vil fortsatt kunne justere allemannsrettens nærmere innhold etter skiftende sosiale og miljømessige forutsetninger. Nye bestemmelser som i vesentlig grad svekker allemannsrettens innhold i forhold til det som gjelder på vedtakstidspunktet, vil derimot ikke kunne vedtas.

Forslagsstillerne antar at det er mest aktuelt å vedta en grunnlovsbestemmelse som vil gi en plikt og begrense handlefriheten til stat og kommuner. I siste instans vil en bestemmelse av denne karakter likevel også kunne påberopes for domstolene i saker der for eksempel grunneierrettigheter og rett til ferdsel, sanking osv. står mot hverandre. Dette gjelder allerede fordi bestemmelser om eiendomsrett mv. vil måtte tolkes i lys av allemannsretten.

Tilgangen til å drive friluftsliv er sentral i allemannsretten, men allemannsretten omhandler også andre formål. Muligheten til fri ferdsel er viktig, og dette hensynet er viktig i kommunenes arealforvalt-

ning. I eldre tider var nytteformål viktigst. Fortsatt er dette en viktig del av allemannsretten i forbindelse med undervisning, visse typer av næringsvirksomhet, sanking av sopp og bær mv.

En grunnlovsbestemmelse om allemannsrett må tolkes og anvendes i lys av grunnlovsvernet for natur, helse og miljø. Forutsetningen er alltid at aktiviteten som drives på grunnlag av allemannsretten må drives hensynsfullt og med tilbørlig varsomhet. Allemannsretten er dessuten begrenset av lovgivning og forskrifter om naturmangfold, vannressurser, motorferdsel og annet. Særregler om båndtvang, bålforbud og restriksjoner ved drikkevann gir eksempler på begrensninger av mer lokal karakter.

Ulike alternativer til ny tekst

En mulighet er å utforme grunnlovsbestemmelsen med utgangspunkt i friluftslovens formålsparagraf, der sikring av utøvelsen av friluftsliv er sentral. I nedkortet form kunne bestemmelsen i så fall lyde:

«Statens myndigheter skal sikre og fremme allemannsretten og friluftslivets naturgrunnlag.»

Denne versjonen refererer til en «rett» for allmennheten som forutsettes å eksistere, og det vil i sin helhet være tale om en pliktbestemmelse.

På samme måte som i andre grunnlovsbestemmelser som benytter tilsvarende uttrykk (se blant annet § 92 om «menneskerettighetene» og § 108 om den samiske folkegruppe), vil «statens myndigheter» også omfatte offentlige myndigheter utenfor staten selv, så som kommuner og fylkeskommuner.

En annen mulighet er å utforme grunnlovsbestemmelsen etter mønster av den sterke og klare formuleringen i § 117 (om odels- og åsetesretten). Den kunne i så fall lyde:

«Allemannsretten må ikke oppheves.»

To andre muligheter er å utforme grunnlovsbestemmelsen med en klar og positiv formulering:

«Allemannsretten skal stå ved lag.»

eller:

«Statens myndigheter skal sikre og fremme allemannsretten.»

Plassering i Grunnlovens tekst

Den foreslåtte bestemmelsen kan enten vedtas som en separat paragraf eller legges til i en allerede eksisterende paragraf, hvor § 105 (om eiendomsrett) eller § 112 (om miljøvern) antas å ville passe best.

Som separat paragraf er det det ledige paragrafnummeret 111 som peker seg ut. Dette ville passe godt også fordi den står i umiddelbar sammenheng

med § 112 om miljøvern. Forslaget om en separat paragraf (§ 111) fremmes som det primære alternativet.

Det andre alternativet vil være innpassing av bestemmelsen i § 112 som nytt tredje ledd (før pliktbestemmelsen i nåværende tredje ledd). Nåværende tredje ledd i § 112 vil da bli nytt fjerde ledd. Statens plikter om å iverksette tiltak etter denne bestemmelsen vil da også måtte gjelde for allemannsretten.

Den ovenfor nevnte bestemmelsen i kapittel 2 § 15 i Sveriges Regjeringsform er inntatt som tredje ledd i bestemmelsen om vern av eiendomsrett. Dette har imidlertid sammenheng med at andre ledd i denne paragrafen går vesentlig lenger enn den norske i å verne mot såkalte rådighetsbegrensninger uten erstatning. Som tillegg til en bestemmelse som i det alt vesentlige verner mot ekspropriasjon uten full erstatning (som den norske § 105), er sammenstillingen mindre nærliggende. Samtidig kan det hevdes at slik uskyldig nyttesrett som allemannsretten åpner for, innebærer et element av verdioverføring fra grunneieren til (andre) brukere uten at det utløser krav på erstatning. Forslagsstillerne finner derfor grunn til å ta dette plasseringsalternativet med blant grunnlovsforslagene som alternativ 3.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

I

Ny § 111 skal lyde:

Alternativ 1A:

Statens myndigheter skal sikre og fremme allemannsretten og friluftslivets naturgrunnlag.

–

Dei statlege styresmaktene skal tryggje og fremje allemannsretten og naturgrunnlaget for friluftslivet.

Alternativ 1B:

Allemannsretten må ikke oppheves.

–

Allemannsretten må ikkje opphevast.

Alternativ 1C:

Allemannsretten skal stå ved lag.

–

Allemannsretten skal stå ved lag.

Alternativ 1D:

Statens myndigheter skal sikre og fremme allemannsretten.

–

Dei statlege styresmaktene skal tryggje og fremje allemannsretten.

II

§ 112 tredje ledd skal lyde:

Alternativ 2A:

Statens myndigheter skal sikre og fremme allemannsretten og friluftslivets naturgrunnlag.

–

Dei statlege styresmaktene skal tryggje og fremje allemannsretten og naturgrunnlaget for friluftslivet.

Alternativ 2B:

Allemannsretten må ikke oppheves.

–

Allemannsretten må ikkje opphevast.

Alternativ 2C:

Allemannsretten skal stå ved lag.

–

Allemannsretten skal stå ved lag.

Alternativ 2D:

Statens myndigheter skal sikre og fremme allemannsretten.

–

Dei statlege styresmaktene skal tryggje og fremje allemannsretten.

Felles for alternativ 2 A, B, C og D:

Nåværende tredje ledd blir nytt fjerde ledd.

III

§ 105 nytt andre ledd skal lyde:

Alternativ 3A:

Statens myndigheter skal sikre og fremme allemannsretten og friluftslivets naturgrunnlag.

–

Dei statlege styresmaktene skal tryggje og fremje allemannsretten og naturgrunnlaget for friluftslivet.

Alternativ 3B:

Allemannsretten må ikke oppheves.

–

Allemannsretten må ikkje opphevast.

Alternativ 3C:

Allemannsretten skal stå ved lag.

–

Allemannsretten skal stå ved lag.

Alternativ 3D:

Statens myndigheter skal sikre og fremme allemannsretten.

–

Dei statlege styresmaktene skal tryggje og fremje allemannsretten.

17. desember 2015

Karin Andersen

Heikki Eidsvoll Holmås

Bård Vegar Solhjell

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen

president

Grunnlovsforslag 3

(2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Karin Andersen, Heikki Eidsvoll Holmås, Kirsti Bergstø, Trine Skei Grande og Abid Q. Raja

Dokument 12:3 (2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Karin Andersen, Heikki Eidsvoll Holmås, Kirsti Bergstø, Trine Skei Grande og Abid Q. Raja om endring i § 93 (grunnlovsfesting av retten til å søke asyl)

Til Stortinget

Bakgrunn

Retten til å søke tilflukt i et annet land er internasjonalt anerkjent. I 1948 vedtok FNs generalforsamling Verdenserklæringen om menneskerettigheter. Artikkel 14 lyder:

«Enhver har rett til i andre land å søke og ta imot asyl mot forfølgelse.»
(«Everyone has the right to seek and to enjoy in other countries asylum from persecution»).

Asyl er ikke et presist juridisk begrep, men betegnes som et fristed for personer som har behov for beskyttelse mot forfølgelse på grunn av rase, religion, nasjonalitet, medlemskap i en spesiell sosial gruppe eller politisk oppfatning. Det er konvensjonen om flyktingers rettslige stilling av 28. juli 1951 (flyktningkonvensjonen) med tilleggsprotokoll fra 1967 som er den mest sentrale internasjonale avtalen om beskyttelse mot forfølgelse og overgrep. Konvensjonen inneholder bestemmelser om hvem som anses som flyktning, hvilke rettigheter en flyktning har, og hvilke forpliktelser statene har til å ta imot flyktinger. En av de mest sentrale bestemmelsene er retten til ikke å bli returnert til områder hvor vedkommendes liv eller sikkerhet er i fare, jf. konvensjonens artikkel 33 (non refoulement-prinsippet).

For at en asylsøker skal ha et krav på beskyttelse etter flyktningkonvensjonen, må risikoen for forfølgelse skyldes en av forfølgelsesgrunnene i flyktningkonvensjonens artikkel 1A (2): rase, religion, nasjonalitet, medlemskap i en spesiell sosial gruppe eller politisk oppfatning. Personer som ikke oppfyller vilkårene i flyktningkonvensjonen, kan likevel ha rett til vern mot utsendelse etter andre menneskerettskonvensjoner. De mest sentrale bestemmelsene i denne sammenheng er den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 3, FNs konvensjon mot tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff artikkel 3 og FNs konvensjon om sivile og politiske (SP) rettigheter artikkel 7.

Disse bestemmelsene er i dag reflektert i lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsloven) av 15. mai 2008 nr. 35 § 28. Bestemmelsens første og andre ledd lyder:

«En utlending som er i riket eller på norsk grense, skal etter søknad anerkjennes som flyktning dersom utlendingen

- a) har en velbegrunnet frykt for forfølgelse på grunn av rase, religion, nasjonalitet, medlemskap i en spesiell sosial gruppe eller på grunn av politisk oppfatning, og er ute av stand til, eller på grunn av slik frykt er uvillig til, å påberope seg sitt hjemlands beskyttelse, jf. flyktningkonvensjonen 28. juli 1951 artikkel 1 A og protokoll 31. januar 1967, eller
- b) uten å falle inn under bokstav a likevel står i reell fare for å bli utsatt for dødsstraff, tortur eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff ved tilbakevending til hjemlandet.

En utlending som anerkjennes som flyktning etter første ledd, har rett til oppholdstillatelse (asyl).»

Forslagsstillerne ser på retten til å søke asyl, og å få asyl dersom man faktisk risikerer forfølgelse, som en menneskerett som bør lovfestes på et høyere konsitusjonelt nivå enn dagens utlendingslov. Forslagsstillerne mener derfor det er gode grunner for å synliggjøre asylretten i Grunnloven.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

§ 93 nytt femte ledd skal lyde:

Enhver har rett til å søke asyl. De nærmere vilkår for innvilgelse av asyl fastsettes ved lov.

–

Alle har rett til å søkje asyl. Dei nærare vilkåra for å gje asyl blir fastsette i lov.

16. juni 2016

Karin Andersen

Heikki Eidsvoll Holmås

Kirsti Bergstø

Trine Skei Grande

Abid Q. Raja

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen

president

Grunnlovsforslag 4

(2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Hans Fredrik Grøvan, Knut Arild Hareide, Olaug V. Bollestad og Rigmor Andersen Eide

Dokument 12:4 (2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Hans Fredrik Grøvan, Knut Arild Hareide, Olaug V. Bollestad og Rigmor Andersen Eide om endring i § 93 (vern av liv fra unnfangelse til død)

Til Stortinget

Bakgrunn

Respekten for liv og menneskeverd er et av de grunnleggende prinsipper i Norges kulturarv og preger samfunnet både gjennom lovgivning og etiske normer.

Retten til liv, frihet og personlig sikkerhet er fastslått i Verdenserklæringen for menneskerettighetene av 10. desember 1948 (art. 3). Retten til liv er videre slått fast i Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (art. 2), FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (art. 6) og FN's barnekonvensjon (art. 6), som alle er ratifisert av Norge og er gjort til norsk lov gjennom menneskerettsloven.

Vern om menneskelivet og personlig frihet er så grunnleggende prinsipper at de også bør komme til uttrykk i Grunnloven. Retten til liv og retten til frihet er to av grunnpilarene i den vestlige kulturkrets. Etter denne tradisjon er det et mål for ethvert samfunn å trygge det enkelte menneskes liv og gi det mulighet for livsutfoldelse.

Hensikten med en grunnlovsbestemmelse er å understreke at den grunnleggende respekt for liv og menneskeverd fortsatt skal prege samfunnet.

Menneskeverdet er ikke avhengig av det enkelte menneskets egenskaper og mulighet for livsutfoldelse. Alle mennesker har samme verdi.

Menneskeverdet er ikke betinget av kjønn, rase, utseende, alder, seksuell legning, helse eller funk-

sjonsdyktighet. Mennesket oppnår ikke sin egenartede verdi i kraft av en bestemt utrustning eller som følge av bestemte prestasjoner. Retten til liv er den mest grunnleggende av alle menneskerettigheter.

Den medisinske utvikling har ført til en situasjon hvor mennesker i større grad enn tidligere kan velge mellom liv og død. Man står overfor nye problemstillinger både ved livets begynnelse og avslutning og trenger en sterkere bevisstgjøring av de etiske vurderinger i disse sammenhenger. Dette aktualiserer et klart grunnlovsmessig utgangspunkt når lovgivning på til dels nye områder skal utformes.

Flere problemstillinger reiser seg omkring svangerskapsavbrudd og fosterdiagnostikk. Stadig flere sykdommer og misdannelser kan diagnostiseres allerede på fosterstadiet. Vi står derfor ikke lenger bare overfor spørsmål om svangerskapsavbrudd av hensyn til andre enn fosteret, for eksempel moren, men i økende grad spørsmål om svangerskapsavbrudd som innebærer kvalitative vurderinger av menneskeverdet.

Forslagsstillerne viser her til debatten om «sorteringsamfunnet» og de sterke reaksjonene på at det nå er mulig ved hjelp av ulike former for fosterdiagnostikk selektivt å fjerne fostre med for eksempel uønsket kjønn, eller med funksjonshemninger som Downs syndrom.

Utviklingen innen bio- og genforskning reiser ytterligere spørsmål om vern av fosteret, bruk av fostervev mv. Den raske utvikling innen moderne reproduksjonsteknologi for å avhjelpe barnløshet reiser også spesielle etiske spørsmål.

Den medisinske utviklingen har også ført til at en ved livets avslutning oftere enn før står overfor vanskelige etiske avveininger. Hvor lenge skal den medisinske behandlingen fortsette eller kunstig liv opprettholdes? Det har i stor utstrekning vært overlatt til legene å vurdere å ta standpunkt i disse spørsmålene.

Det er imidlertid også et samfunnsansvar å sørge for en gjennomdrøfting av dette. Det er rimelig å grunnlovfeste at retten til liv gjelder til en naturlig død.

Som en konsekvens av det menneskesyn forslagsstillerne har gitt uttrykk for, mener forslagsstillerne at menneskelivet er ukrenkelig fra begynnelse til slutt. Retten til liv og legemlig integritet må omfatte hele livsspennet fra den første begynnelse ved befruktning til døden inntreffer.

Hvordan vern av livet skal utformes og hvilke nødssituasjoner som skal kunne begrunne unntak fra dette prinsipielle utgangspunktet, må avklares i forbindelse med lovgivningsarbeidet på de enkelte felt.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

§ 93 første ledd annet punktum skal lyde:

Menneskeverdet skal være ukrenkelig, og enhver har rett til legemlig integritet fra unnfangelse til naturlig død.

–

Menneskeverdet skal vere ukrenkjeleg, og alle har rett til kroppsleg integritet frå unnfanging til naturleg død.

§ 93 første ledd nåværende annet punktum blir nytt tredje punktum.

30. september 2016

Hans Fredrik Grøvan

Knut Arild Hareide

Olaug V. Bollestad

Rigmor Andersen Eide

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen
president

Grunnlovsforslag 5

(2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Bård Vegar Solhjell, Audun Lysbakken, Torgeir Knag Fylkesnes, Snorre Serigstad Valen og Heikki Eidsvoll Holmås

Dokument 12:5 (2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Bård Vegar Solhjell, Audun Lysbakken, Torgeir Knag Fylkesnes, Snorre Serigstad Valen og Heikki Eidsvoll Holmås om endring i §§ 2, 4, 9, 16 og 44 (endelig avskaffelse av statskirkeordningen)

Til Stortinget

Bakgrunn

Stortinget har gjennom grunnlovsendingene i etterkant av stat-kirke-forliket 10. april 2008 tatt viktige skritt i riktig retning når det gjelder å avvikle statskirkeordningen og løsne på båndene mellom stat og kirke. Til tross for dette er Den norske kirke nylig blitt grunnlovsfestet som Norges folkekirke, og Grunnloven krever fortsatt i § 16 at kirkens ordning fastsettes ved lov. Utformingen av paragrafens formulering om Den norske kirke er forunderlig tilbakeskuende til å være vedtatt så sent som i 2012, og er da også nærmest direkte avskrift av den danske grunnlov, fra 1849.

Samtidig slås prinsippet om likebehandling klart fast i samme paragraf, og gjennom revisjonen i 2014 har Norge fått en langt mer moderne og framtidsrettet menneskerettsbasert grunnlov på de fleste andre områder.

Derfor skurrer det også at statsoverhodet, i Grunnloven, fortsatt er pålagt bekjennelsesplikt selv om kongen ikke lenger har en formell posisjon i Den norske kirke.

Det er på tide å ta neste skritt ved å oppdatere Grunnloven også når det gjelder statens forhold til området tro og livssyn, for å på den måte muliggjøre reell likebehandling mellom ulike tros- og livssynsamfunn.

Religions- og livssynsfrihet og likebehandling av tros- og livssynsamfunn

En moderne stat bør ha en konstitusjon som sikrer en lik og rettferdig behandling av alle sine innbyggere uavhengig av tro eller livssyn. Situasjonen etter de siste grunnlovsrevisjonene er likevel at Den norske kirke på den ene side favoriseres som «Norges folkekirke», en majoritetskirke med en særstilling i forhold til staten. På den annen side underlegges kirken begrensninger ved at den ikke nyter godt av samme grad av selvstendighet som øvrige tros- og livssynsamfunn. Den norske kirke reguleres fortsatt av en egen omfattende kirkelov, mens øvrige tros- og livssynsamfunn i langt større grad har frihet til selv å fastsette egne interne regler og ordninger.

Den norske kirke er et trossamfunn på linje med andre og bør derfor ha rett til å utøve sin religionsfrihet uten statlig eller politisk innblanding. I etterkant av stat-kirke-forliket er kirken godt i gang med å utforme egne ordninger blant annet for å overta arbeidsgiveransvaret og ivareta rollen som selvstendig rettssubjekt. Også på andre områder, som regler for avvikling av valg til egne organer, krav til opprettelse av nye sogn og andre forhold, må Den norske kirke få frihet til å utforme egne løsninger uten krav om Stortingets aksept.

Det grunnlovshjemlede kravet om at kirkens ordning fastsettes ved lov, vanskeliggjør også arbeidet med å utforme en samordnet og helhetlig felles lov for statens forhold til tros- og livssynsamfunn, slik blant annet Stålsett-utvalget har foreslått, og regjeringen Solberg har nedfelt i regjeringsplattformen.

Prinsippet om trosfrihet innebærer en plikt for staten til ikke å blande seg inn i et tros- eller livssynsamfunns indre forhold, så lenge trossamfunnet ikke bryter lover eller truer andres rettigheter og friheter.

Tiden er kommet for at Den norske kirke må anerkjennes og fullt ut behandles som et trossamfunn

med rettigheter og plikter på linje med øvrige tros- og livssynssamfunn. Dermed kan også staten ivareta likebehandlingsprinsippet på en langt bedre og reell måte.

Statens verdigrunnlag

Grunnlovens «verdiparagraf», § 2, har i dag følgende ordlyd:

«Verdigrunnlaget forblir vår kristne og humanistiske arv. Denne Grunnlov skal sikre demokratiet, rettsstaten og menneskerettighetene.»

En moderne stats konstitusjon er samlet sett en verdierklæring og et politisk dokument. I dag er det en spenning mellom de menneskerettsbaserte og oppdaterte delene av Grunnloven, og forankringen av statens verdigrunnlag i majoritetens religiøse virkelighetsoppfatning.

En stats verdigrunnlag må uttrykke fellesverdier innbyggerne kan slutte opp om, uavhengig av tro og livssyn. Fellesverdiene kan forankres i de grunnleggende ideene om demokrati, rettsstatsprinsipper og menneskerettigheter. En verdiparagraf for en nasjon eller allmenne institusjoner bør ikke vise til eller forankres i spesifikke religioner eller livssyn. FNs spesialobservatør for religions- og trosfrihet Heiner Bielefeldt advarer nettopp mot å knytte nasjonal identitet til religion, fordi det vanskelig kan oppfattes på annen måte enn at noen ekskluderes.

Begrepene «forblir» og «vår» tydeliggjør ytterligere det ekskluderende ved dagens utforming av det felles verdigrunnlaget.

Begrepet «den kristne arv» er både mangetydig og i liten grad åpent eller inkluderende overfor de borgere som ikke har sine røtter i den evangelisk-lutherske kirken som i Grunnloven § 16 defineres som Norges folkekirke. Også begrepet «den humanistiske arv» er problematisk fordi det dels kan oppfattes som et spesifikt livssyn og dels som en bred filosofisk tradisjon.

Grunnloven § 2 annet punktum angir grunnleggende rettigheter og verdier som både Grunnloven og staten er pålagt å sikre. Dette signaliserer i seg selv et tydelig verdigrunnlag for den norske stat og et verdigrunnlag innbyggerne kan slutte opp om, uansett egen livssynsmessige tilhørighet.

I en demokratisk, menneskerettsbasert rettsstat er det urimelig at statsoverhodet skal pålegges bekjennelsesplikt. At statens overhode må høre til i et bestemt trossamfunn, sender et uheldig signal om hva det innebærer å være norsk borger, og legger også en urimelig binding på framtidige statsoverhoder.

Særlig problematisk er § 2 første punktum, § 4 og § 16 annet punktum i sammenheng. Samlet gir disse formuleringene ikke det uttrykk som er ønskelig for et moderne Norge.

I og med at monarkens rolle som kirkestyre er opphevet, er § 4 i tillegg en helt unødvendig bestemmelse.

Edsavleggelse

Grunnloven § 9 første ledd lyder som følger:

«Så snart kongen, som myndig, tiltrer regjeringen, avlegger han følgende ed for Stortinget: 'Jeg lover og sverger å ville regjere kongeriket Norge i overensstemmelse med dets konstitusjon og lover, så sant hjelpe meg Gud den allmektige og allvitende!'"»

Tilsvarende lyder § 44 første ledd slik:

«Den prins eller prinsesse som i de tilfeller som er anført i § 41, forestår regjeringen, skal skriftlig avlegge følgende ed for Stortinget: 'Jeg lover og sverger å ville forstå regjeringen i overensstemmelse med konstitusjonen og lovene, så sant hjelpe meg Gud den allmektige og allvitende!'"»

Ved opphevelse av øvrige bestemmelser som knytter staten til en bestemt religion, og som bestemmer monarkens religiøse tilknytning, er det naturlig at også den ed som avlegges kun forholder seg til konstitusjonen og lovene, og slik kun er en ed knyttet til troskap til folkestyret og folkeviljen.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

§ 2 skal lyde:

Denne grunnlov skal sikre demokratiet, rettsstaten og menneskerettighetene.

–

Denne grunnlova skal trygge demokratiet, rettsstaten og menneskerettene.

§ 4 oppheves

§ 9 første ledd skal lyde:

Så snart kongen, som myndig, tiltrer regjeringen, avlegger han følgende ed for Stortinget: «Jeg lover og sverger å ville regjere kongeriket Norge i overensstemmelse med dets konstitusjon og lover.»

–

Så snart kongen, som myndig, tek til med regjeringa, gjer han denne eiden for Stortinget: «Eg lovar og sver at eg vil regjere Kongeriket Noreg i samsvar med konstitusjonen og lovene.»

§ 16 skal lyde:

Alle innbyggere i riket har fri religions- og livssynsutøvelse. Alle tros- og livssynssamfunn skal understøttes på lik linje.

–

Alle innbyggjarane i riket har fri livssyns- og religionsutøving. Alle trus- og livssynssamfunn skal bli stødde på lik line.

§ 44 første ledd skal lyde:

Den prins eller prinsesse som i de tilfeller som er anført i § 41, forestår regjeringen, skal skriftlig avlegge følgende ed for Stortinget: «Jeg lover og sverger å ville forestå regjeringen i overensstemmelse med konstitusjonen og lovene.»

–

Den prinsessa eller prinsen som står for regjeringa i dei tilfella som er nemnde i § 41, skal skriftleg gjere denne eiden for Stortinget: «Eg lovar og sver at eg skal stå for regjeringa i samsvar med konstitusjonen og lovene.»

30. september 2016

Bård Vegar Solhjell

Audun Lysbakken

Torgeir Knag Fylkesnes

Snorre Serigstad Valen

Heikki Eidsvoll Holmås

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen

president

Grunnlovsforslag 6

(2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Kirsti Bergstø, Audun Lysbakken og Heikki Eidsvoll Holmås

Dokument 12:6 (2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Kirsti Bergstø, Audun Lysbakken og Heikki Eidsvoll Holmås om endring i § 25 (forbud mot atomvåpen på norsk jord)

Til Stortinget

Bakgrunn

Einar Gerhardsen proklamerte «ingen atomvåpen på norsk jord i fredstid» på Nato-toppmøtet i Paris i 1957. Denne politikken har ikke bare unison politisk støtte i Norge, men har også tydelig aksept blant våre allierte.

Dagens tilstand er imidlertid ingen garanti for fremtiden. En reversering av politikken om at Norge skal være atomvåpenfritt kan når som helst skje ved et flertall i Stortinget. Det er derfor forslagsstillernes syn at det verdigrunnlaget som representeres gjennom at Norge er atomvåpenfritt territorium, bør grunnlovfestes.

Utover 1950-tallet vokste det frem en stadig sterkere motstand i Norge mot atomopprustning. Spesielt inntrykk gjorde de sovjetiske prøvesprengningene over Novaja Semlja bare vel 60 mil fra Kirkenes. Det vakte voldsom oppsikt da man i januar 1958 fikk meldinger om at det var funnet økende mengder radioaktivt strontium 90 i melken. Angsten for atomvåpnene grep om seg i befolkningen.

I 1957 appellerte nobelprisvinnerne Linus Pauling og Albert Schweizer i Norge mot prøvesprengningene. Dette bidro sterkt til å mobilisere opinionen. Schweizers appell samlet en kvart million underskrifter i Norge. I juni 1958 gikk det første demonstrasjonstoget mot prøvesprengningene i Oslo og samlet 5 000 deltakere. Da sprengningene fortsatte, mobiliserte dette til enda større demonstrasjoner.

Samtidig oppsto det en betent situasjon etter Ungarn-oppstanden i 1956. Mange arbeidet for utplassering av amerikanske atomvåpen i alle NATOs medlemsland, inkludert Norge. Innen Arbeiderpartiet var meningene delte. Utenriksminister Lange hevdet at Norge ikke kunne reservere seg mot NATOs linje, fordi dette ville være det samme som å melde seg ut. Andre var mer skeptiske. Et benkeforslag om at ingen atomvåpen skulle lagres på norsk jord, ble enstemmig vedtatt på Arbeiderpartiets landsmøte i 1957. Likevel vakte det stor oppmerksomhet da statsminister Gerhardsen utvetydig slo fast på et NATO-toppmøte i desember 1957 at Norge ikke ønsket atomvåpen i Norge.

Om rustningskontroll og forslaget

Et grunnlovsforslag om å forby produksjon, innførsel, bruk og utplassering av atomvåpen på norsk jord må ses i et større perspektiv enn Norge alene. Det er bred politisk enighet om at Norge skal spille en fortsatt pådriverrolle for internasjonal rustningskontroll og nedrustning. Et enstemmig storting støttet opp om dette ønsket gjennom behandlingen av Nedrustningsmeldingen i 2008 (St.meld. nr. 27 (2007–2008) – om nedrustning og ikke-spredning, jf. Innst. S. nr. 29 (2008–2009)).

Å imøtekomme ambisjonen om en atomvåpenfri verden vil kreve en samlet global innsats på flere arenaer, samt at noen går foran og viser hvordan dette kan gjøres i praksis. Å introdusere nasjonal grunnlovsgivning som forbyr bruk, produksjon, utplassering og introduksjon av atomvåpen i Norge er en naturlig del av denne innsatsen.

I løpet av de siste årene har også kraften i arbeidet for atomvåpen-nedrustning økt betraktelig, ledet an av Obamas «reset»-initiativ overfor Russland og Ban Ki-moons fempunktplan for atomnedrustning. På

tilsvarende måte har både FNs sikkerhetsråd og NATO fremhevet at det nettopp er en atomvåpenfri verden som er vår felles ambisjon. Dette ledet til Ikke-spredningsavtalens tilsynskonferanse i mai 2010, hvor følgende tekst ble vedtatt:

«All States need to make special efforts to establish the necessary framework to achieve and maintain a world without nuclear weapons.»

På det internasjonale nivået har Norge en lang og god tradisjon i å være blant de absolutt mest progressive på dette feltet. Dette grunnlovsforslaget befester noe av denne tradisjonen også i Grunnloven. Forslaget er også en oppfølging av våre internasjonale forpliktelser ved at vi med dette yter en ekstra innsats for å legge til rette for en verden uten atomvåpen i eget lovverk. Som sluttokumentet fra den ovennevnte tilsynskonferansen også vektlegger, er det avgjørende at stater bidrar til rettsliggjøring av atomnedrustningspolitikk slik dette grunnlovsforslaget gjør.

I det nevnte sluttokumentet poengterer statene på konferansen deres «deep concern at the catastrophic humanitarian consequences of any use of nuclear weapons, and reaffirm[ed] the need for all states at all times to comply with applicable international law, including international humanitarian law».

Annen tilsvarende lovgivning i andre land

Mange land har innført tilsvarende og strengere lovgivning enn det som her foreslås for å forby atomvåpen nasjonalt. I det neste følger en gjennomgang av denne lovgivning i New Zealand, Filippinene, Østerrike, Mongolia og Bangladesh.

I New Zealand sementerte man landets antiatomvåpenpolitikk i New Zealand Nuclear Free Zone, Disarmament, and Arms Control Act i 1987. Denne lovgivningen forbyr produksjon, introduksjon og oppbevaring av atomvåpen i landet. Lovgivningen ulovliggjør også landets borgeres handlinger som bidrar til at andre personer gjør dette. Slike handlinger er også forbudt for alle som handler på vegne av New Zealand, hvor som helst i verden. Lovgivningen forbyr også transport av atomvåpen på land eller i internasjonalt farvann, og dertil oppbevaring i landets havner. Selv sivile atomdrevne fartøy forbyr ferdsl innaskjærs gjennom denne lovgivningen. Lovgivningen gir også statsministeren rett til å nekte internasjonale fly å lande i New Zealand om de bærer atomvå-

pen. New Zealands lovgivning på dette feltet er blant de sterkeste i verden, ved at denne også umuliggjør inntreden i atomparaplyer.

I 1987 adopterte Filippinene et grunnlovstillegg som konstaterer at landet adopterer og vil forfølge en politikk for et atomvåpenfritt Filippinene (Nuclear Weapons-Free Provision in the Philippine Constitution: Artikkel II, seksjon 8, i grunnloven av 1987). Denne grunnlovfestede politikken innebærer at regjeringen ikke kan lagre, eller tillate andre å introdusere, atomvåpen på filippinsk territorium. Videre forbyr grunnloven fly, skip og kjøretøy som bærer atomvåpen, å ankomme landet. Denne politikken har vært et effektivt redskap for å bygge nasjonal sikkerhetspolitisk autonomi. Eksempelvis kan landets beslutning fra 1992 om å avslutte avtalen med USA om militære baser i landet anses som et resultat av dette.

I 1992, samme år som de siste russiske troppene trakk seg tilbake fra Mongolia, proklamerte Mongolia i FNs generalforsamling at landets territorium skulle erklæres atomvåpenfri sone. Denne loven forbyr individer, legale personer og fremmede stater å anskaffe, være i besittelse av eller ha kontroll over atomvåpen. Loven forbyr også utvikling, produksjon, stasjonering, utplassering, transport, dumping og testing av atomvåpen på Mongolias territorium. I dette forbudet mot atomvåpen inkluderes også annet radioaktivt materiale produsert for våpenformål. Mongolias lovgivning er unik ved at en stat unilateralt erklærer seg som atomvåpenfri sone under FN. Denne lovgivningen forplikter derfor FNs sikkerhetsråd til å koordinere den internasjonale institusjonaliseringen av Mongolias atomfrie status.

Japan er det landet som i størst grad har kjent atomvåpenenes virkning. På tross av at Japan, som Norge, har underlagt seg amerikansk atomvåpenparaply, har Japan etablert en tydelig anti-atomvåpenlinje etter krigen. De tre atomvåpenprinsippene i japansk politikk ble formulert av statsminister Sato i 1967, tre år etter at Kina hadde testet sitt første atomvåpen. Disse tre prinsippene sier at Japan ikke skal introdusere, produsere eller besitte atomvåpen. Dette ble formulert i en parlamentarisk resolusjon i 1971, selv om prinsippene aldri er blitt lovfestet. Hver eneste sittende statsminister siden Sato har imidlertid konfirmert at disse tre prinsippene ligger til grunn for japansk atomvåpenpolitikk.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Alternativ 1:

§ 25 nytt tredje ledd skal lyde:

Atomvåpen må ikke produseres, innføres, brukes eller utplasseres i riket.

–

Atomvåpen må ikkje produserast, førast inn, brukast eller setjast ut i riket.

Alternativ 2:

§ 25 nytt fjerde ledd skal lyde:

[Som alternativ 1]

30. september 2016

Kirsti Bergstø

Audun Lysbakken

Heikki Eidsvoll Holmås

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen

president

Grunnlovsforslag 7

(2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Heikki Eidsvoll Holmås, Kirsti Bergstø, Snorre Serigstad Valen, Karin Andersen, Sveinung Rotevatn og Trine Skei Grande

Dokument 12:7 (2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Heikki Eidsvoll Holmås, Kirsti Bergstø, Snorre Serigstad Valen, Karin Andersen, Sveinung Rotevatn og Trine Skei Grande om endring i §§ 12, 50 og 61 (innføring av 16 års stemmerettsalder)

Til Stortinget

Bakgrunn

Stemmeretten er blant demokratiets mest grunnleggende og beste borgerrettigheter. Gjennom avgitte stemmer i valg skal innbyggerne bestemme hvordan land, lokalsamfunn og egne liv skal styres og utvikles, hvilken retning man ønsker på samfunnsutviklingen, og hvilke muligheter ulike mennesker skal ha.

Dagens stemmerettsalder i stortingsvalg er 18 år. Det er et paradoks, når man vet at dagens 16- og 17-åringer har en rekke plikter og rettigheter pålagt dem gjennom lov. Dette er lover som disse ungdommene ikke har samme muligheter til å påvirke gjennom valg som voksne har.

Den norske valgordningen står på skuldrene til en lang historie med stadig utvidelse av stemmeretten. Fra 1814 måtte man være mann på minst 25 år med eiendom for å anses som stemmeberettiget. I 1898 ble det innført stemmerett for alle menn over 25 år, i 1913 fikk Norge stemmerett for kvinner over 25 år, i 1920 ble stemmerettsalderen senket til 23 år, i 1946 til 21 år, deretter 20 år i 1967, og 18 år fra og med 1978.

Stemmerettsalderen er med andre ord ikke hugget i stein. Tvert imot har rammene for stemmeretten stadig vært under utvikling: ved at stadig flere mennesker får stemmerett, og ved at stemmerettsalderen stadig kryper nedover. 16 års stemmerett er en naturlig fortsettelse av denne utviklingen.

Nærmere om begrunnelsen for forslaget

Det ligger to prinsipper bak ønsket om å senke stemmerettsalderen til 16 år.

Det ene er at 16 års stemmerett innebærer en utvidelse av det deltakende demokratiet. Det er et viktig prinsipp, fordi det betyr at flere får stemmerett, flere lærer seg å bruke stemmeretten tidlig og flere kan avgi sin mening i et velorganisert, stemmebasert demokrati.

Det andre er prinsippet om at den som er gammel nok til å ta voksne valg, også bør ha rett til å være med på å velge den lovgivende forsamling, og dermed kunne påvirke de lovene de plikter å følge. I Norge er kriminell lavalder 15 år, seksuell lavalder er 16 år, retten til sjøl å velge utdanning kommer etter fylte 15 år, retten til å velge politisk og religiøst ståsted er 15 år, rett til abort er 16 år og retten til å motta (eller nekte) helsehjelp er 16 år. Alt dette peker mot at det er rimelig også å ha en stemmerettsalder i Norge på 16 år.

En rekke land i verden har derfor satt ned stemmerettsalderen til 16 eller 17 år. I Europa har Østerrike innført stemmerett for 16-åringer for valg på alle nivåer – fra lokale til nasjonale valg og folkeavstemninger, vedtatt av den østerrikske nasjonalforsamlingen i 2007. Det første nasjonale valget der også 16-åringer hadde stemmerett, var det østerrikske valget til Europaparlamentet i juni 2009.

Sju delstater i Tyskland har også senket stemmerettsalderen til 16 år ved kommunevalg, én av dem også ved delstatsvalg. Det første kommunevalget med en stemmerettsalder på 16 år ble gjennomført i 1996 i Niedersachsen.

I Sveits er det 16 års stemmerett i delstaten Glarus ved lokal- og regionvalg.

Motargumenter

Det er tre motargumenter som gjerne trekkes fram i debatten om 16 års stemmerett. Det første er at ungdom under 18 år ikke er modne nok til å ta stilling i politiske spørsmål. Det andre er at 16 års stemmerett i praksis ikke bidrar til økt valgdeltakelse. Det siste er at både myndighetsalderen og valgbarhetsalderen er 18 år, og at disse to bør samsvare med stemmerettsalderen.

Umodenhet

«Valgundersøkelser fra Tyskland tyder på at ungdom skiller seg fra den øvrige velgerskaren først og fremst ved at de stemmer mer ideologisk og mindre realpolitisk. De stemmer altså mer på ideer enn på saker. Noen vil kalle det litt naivt, andre vil kalle det konsekvent og reflektert. Umodent er det i alle fall ikke.»

(Hege Ulstein, Dagsavisen 30. juli 2012).

I debatter om 16 års stemmerett har det blitt hevdet at 16-åringene er for umodne til å delta i valg. Dette er en diskutabel påstand av tre årsaker. Først fordi modenhet er vanskelig å måle. Noen 16-åringene vil klart være umodne. Men objektive kriterier for modenhet ville nok raskt kunne føre til at også mange voksne og eldre ville vært å regne for umodne, uten at disse blir fratatt stemmeretten. I dag har som kjent også senile og umyndiggjorte mennesker stemmerett.

Den andre årsaken er at det er glidende overgang mellom modenhet og ikke-modenhet. Det er selvsagt ikke slik at før et visst antall år etter fødselen er man umoden, og etter denne datoen er man plutselig moden. Det vil alltid være snakk om glidende overgang, enten man velger 16 eller 18 års stemmerett.

Disse to årsakene gjør at modenhet i praksis også er en politisk vurdering, ikke bare en biologisk vurdering. Og – dette er den tredje årsaken – derfor har man tidligere for eksempel vurdert andre typer mo-

denhet i Norge til en alder under 18 år, som straffereettslig modenhet til 15 år, seksuell modenhet til 16 år og religiøs modenhet til 15 år.

Valgdeltakelse

Det har blitt hevdet at å gi stemmerett til ungdom mellom 16 og 18 år vil bety lavere valgdeltakelse. Det er riktig at unge velgere har en lavere tilbøyelighet til å stemme, og at valgdeltakelse gjerne stiger med årene. Om det faktisk blir netto flere som stemmer, vil derfor andelen som stemmer, synke.

I 2011 ble det gjennomført en forsøksordning med stemmerett i kommune- og fylkestingsvalget for 16- og 17-åringene i 20 utvalgte kommuner. Tallene viser at 16- og 17-åringene hadde en lavere valgdeltakelse enn landet for øvrig. 57,3 prosent av 16- og 17-åringene som fikk mulighet til å stemme, brukte denne muligheten. Valgdeltakelsen i kommunevalget var samlet på rundt 65 prosent.

På den andre siden viste tallene at deltakelsen var langt høyere enn den pleier å være for førstegangsvelgere ellers. Tilsvarende tall for førstegangsvelgere har tidligere ligget så langt nede som på 33 prosent. I forsøket var deltakelsen altså 57 prosent, og blant 16- og 17-åringene i enkeltkommuner som Marker og Vågå var den på over 70 prosent. I Luster kommune var den høyest, med 82,2 prosent.

Myndighetsalder

Det blir stadig hevdet som et argument mot stemmerettsalder på 16 år at stemmerettsalderen bør følge myndighetsalderen. Myndighetsalder, valgbarhetsalder og stemmerettsalder er alle i dag 18 år, slik det har vært siden 1979. I perioden 1948 til 1967 var alderen 21 år for alle tre. Den historiske utviklingen og forholdet mellom de tre aldersgrensene ser slik ut:

År	Stemmerett (stortingsvalg)	Valgbarhet	Myndighet
1898	25 år (menn)	30 år	21 år
1913	25 år (kvinner)	30 år	21 år
1919	25 år (fattige)	30 år	21 år
1920	23 år	30 år	21 år
1946	21 år	30 år	21 år
1948	21 år	21 år	21 år
1967	20 år innen valgdagen	20 år	21 år
1969	20 år innen valgdagen	20 år	20 år
1972	20 år i løpet av valgåret	20 år	20 år
1978	18 år	18 år	20 år
1979	18 år	18 år	18 år

Kilde: Guro Ødegaard og Jacob Aars: Ungdom, valgdeltakelse og stemmerett – en kunnskapsoversikt (2011), Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor, og snl.no/myndig.

I et norsk historisk perspektiv er det altså intet sammenfall mellom stemmerettsalder, valgbarhetsalder og myndighetsalder. De fleste årene har det ikke vært noe sammenfall mellom de tre. I periodene 1814–1948, samt perioden 1967–1969 og 1978–1979, til sammen nærmere 140 av de 200 siste årene, har myndighetsalder, valgbarhetsalder og stemmerettsalder ikke vært identiske, mens i 60 av disse årene har de vært sammenfallende – inkludert perioden fra 1979 og fram til i dag.

Om man bare ser på valgbarhet og stemmerett, har disse sammenfalt i Norge siden 1948. Før dette var de ulike. Fram til 1948 var valgbarhetsalderen i Norge 30 år, mens stemmerettsalderen varierte mellom 21 og 25 år.

Forslaget har på denne bakgrunn alternativer som sikrer at man kan stemme for at den enkelte kan velges som representant eller regjeringsmedlem både fra 16 og 18 år. Dersom forslaget til endring av § 50 vedtas, følger det av §§ 12 og 61 at stemmerettsalderen avgjør valgbarhet og mulighet til å utnevnes til regjering. Forslagsstillerne har derfor lagt inn forslag som gjør det mulig å senke stemmerettsalderen til 16 år, men samtidig opprettholde alder for valgbarhet og regjeringsdeltakelse på 18 år.

Siden det i inneværende periode også fremmes grunnlovsforslag om å innføre republikk og avvikle det arvelige monarkiet, fremmes forslaget om å endre § 12 i tre ulike alternativer, tilpasset ulike mulige utfall av behandlingen av forslaget om republikk.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

§ 12 første ledd første punktum skal lyde:

Alternativ 1:

Kongen velger selv et råd av stemmeberettigede norske borgere som har fylt 18 år.

–

Kongen vel sjølv eit råd av røysteføre norske borgarar som har fylt 18 år.

Alternativ 2:

Regjeringen velger selv et råd av stemmeberettigede norske borgere som har fylt 18 år.

–

Regjeringa vel sjølv eit råd av røysteføre norske borgarar som har fylt 18 år.

Alternativ 3:

Presidenten velger selv et råd av stemmeberettigede norske borgere som har fylt 18 år.

–

Presidenten vel sjølv eit råd av røysteføre norske borgarar som har fylt 18 år .

§ 50 første ledd skal lyde:

Stemmeberettigede ved stortingsvalg er de norske borgere, menn eller kvinner, som senest i det år valgtetinget holdes, har fylt 16 år.

–

Røysterett ved stortingsval har dei norske borgarane som har fylt 16 år eller fyller 16 år i det året valtinget blir halde.

§ 61 skal lyde:

Ingen kan velges til representant uten å ha fylt 18 år senest i det år valgtetinget holdes.

–

Den som skal veljast til representant må vere fylt 18 år eller fylle 18 år det året valtinget blir halde.

30. september 2016

Heikki Eidsvoll Holmås

Kirsti Bergstø

Snorre Serigstad Valen

Karin Andersen

Sveinung Rotevatn

Trine Skei Grande

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen

president

Grunnlovsforslag 8

(2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Jette F. Christensen, Gunvor Eldegard og Tom E. B. Holthe

Dokument 12:8 (2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Jette F. Christensen, Gunvor Eldegard og Tom E. B. Holthe om endring i § 113 a (begrensninger i de grunnlovfestede rettigheter)

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstillerne fremmer med dette forslag om en ny § 113 a om begrensninger i de grunnlovfestede rettighetene på bakgrunn av forslaget i Dokument 16 (2011–2012), jf. Dokument 12:31 (2011–2012) og Innst. 165 S (2015–2016).

Stortingets presidentskap besluttet den 18. juni 2009 å nedsette et utvalg til å utrede og fremme forslag til en begrenset revisjon av Grunnloven med det formål å styrke menneskerettighetenes stilling i nasjonal rett ved å gi sentrale menneskerettigheter grunnlovs rang.

Utvalget avga 19. desember 2011 sin rapport til Stortingets presidentskap. Rapporten er trykt som Dokument 16 (2011–2012).

Menneskerettighetsutvalgets forslag

Grunnloven § 113 a

Menneskerettighetsutvalget foreslo en ny § 115 i Grunnloven om begrensninger i de grunnlovfestede rettighetene. Ved Stortingets vedtak 27. mai 2014, jf. Innst. 203 S (2013–2014), ble tidligere § 93 om suverenitetsoverføring flyttet til § 115. Det foreslås på denne bakgrunn at begrensningshjemmelen blir ny § 113 a i Grunnloven.

Om den nærmere begrunnelsen for Menneskerettighetsutvalgets forslag vises det til Dokument 16 (2011–2012) s. 69 flg.

Menneskerettighetsutvalget viser i sin rapport til at mange rettigheter kan være gjenstand for begrensninger med hensyn til rekkevidden av rettighetsvernet, enten dette skyldes hensynet til samfunnet for øvrig eller hensynet til andres menneskerettigheter.

Spørsmålet for utvalget var om, og eventuelt på hvilken måte, adgangen til å begrense rettighetene skal komme til uttrykk i Grunnloven. Et alternativ til ikke å skrive inn adgangen til begrensninger i Grunnloven vil være at begrensningene i rettighetsvernet utelukkende kommer til uttrykk gjennom domstolenes praksis.

Grunnloven har pr. i dag ikke noen enhetlig tilnærming til begrensninger i de grunnlovfestede rettighetene. Grunnloven § 100 fastsetter derimot uttrykkelig at ytringsfriheten kan begrenses. Bestemmelsen er imidlertid den eneste grunnlovsbestemmelsen som formulerer en slik begrensning i rettigheten. Andre grunnlovsbestemmelser forutsetter at det kan foretas begrensninger i rettighetene.

I en del andre tilfeller har adgangen til å begrense rettighetsbestemmelsene i Grunnloven utviklet seg gjennom rettspraksis, juridisk litteratur og politisk praksis. Et eksempel er forbud mot tilbakevirkende lover i Grunnloven § 97, der det har vært enighet om at bestemmelsen ikke kan tas helt bokstavelig. Det har på denne bakgrunn utviklet seg en rikholdig praksis med hensyn til tolkningen av hvor grensen mellom lovlig og rettsstridig tilbakevirkning går. Slik kan rettspraksis alene sette begrensninger i rettighetsbestemmelsene.

Menneskerettighetsutvalget har vist til at når det gjelder adgangen til å foreta begrensninger etter de internasjonale konvensjonene, kan rettighetene i Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) grovt deles inn i tre grupper. Den ene gruppen inneholder rettigheter som ikke kan begrenses. Her finnes blant annet forbudet mot tortur og slaveri, retten til en

rettferdig rettergang innen rimelig tid og forbudet mot tilbakevirkende straffelover, jf. artiklene 2, 3, 6 og 7.

Den andre gruppen er rettigheter hvor EMK inneholder klart definerte begrensningshjemler eller presiseringer av at rettighetene ikke omfatter visse typer forhold. Dette er forhold hvor det ellers kunne vært reist tvil om de var omfattet av rettigheten. Dette gjelder i første rekke retten til liv, der det etter EMK bl.a. er presisert at rettigheten ikke krenkes hvis det går med liv i nødvendig selvforsvar eller til forsvar av landet.

Den tredje gruppen er rettigheter som i henhold til EMK kan begrenses ved lov, dersom det er nødvendig i et demokratisk samfunn for å ivareta nærmere bestemte formål. Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) har stilt krav om at begrensningen må komme som følge av et presserende eller tvingende samfunnsbehov, og det må være forholdsmessighet mellom mål og middel. Statene har likevel en viss skjønnsmargin ved disse vurderingene. De fleste menneskerettigheter faller inn under denne gruppen og utgjør typisk retten til respekt for privatliv, hjem og familieliv, retten til å utøve religion eller livssyn, ytringsfrihet, forenings- og forsamlingsfrihet og bevegelsesfrihet, jf. EMK artiklene 8, 9, 10 og 11, samt protokoll 4 artikkel 2.

Menneskerettsutvalget fant at begrensninger i rettighetene må fastsettes i Grunnloven, ikke bare følge av domstolenes praksis. Dette vil tydeliggjøre at de fleste rettigheter i noen utstrekning vil kunne være gjenstand for begrensninger dersom de støter an mot andres menneskerettigheter eller mot viktige samfunnsinteresser.

I Norge skjer disse begrensningene først og fremst gjennom praktiske tilpasninger i forvaltningens og domstolenes virksomhet. Menneskerettsutvalget viste til at en begrensningshjemmel i Grunnloven vil bidra til å synliggjøre denne praksisen og samtidig etablere en større trygghet mot vilkårlige og tilfeldige begrensninger i menneskerettighetene.

Utvalget viste videre til at en eventuell begrensningssadgang i Grunnloven enten kan fastsettes i tilknytning til hver enkelt bestemmelse, eller inntas i en generell bestemmelse som knytter an til flere av menneskerettsbestemmelsene i Grunnloven. En generell begrensningshjemmel vil imidlertid ikke fange opp at det skal mer til for å gripe inn i noen rettigheter enn i andre. Dette må i stedet innfortolkes i den generelle begrensningshjemmelen, og i tråd med dagens rettsstilstand vil dette måtte klargjøres nærmere gjennom praksis. Uansett om begrensningshjemmelen utformes generelt eller i tilknytning til hver enkelt rettighet, vil det til sist være nødvendig å foreta en skjønsmessig avveining mellom ulike hensyn.

Ved en slik avveining vil terskelen for når det kan gjøres begrensninger variere, ikke bare med hvilken rettighet man står overfor, men også med hvor omfattende det konkrete inngrepet er, holdt opp mot hvor nødvendig begrensningen er.

Menneskerettsutvalget mente at fordelene med en generell begrensningshjemmel sammenliknet med dagens praksis vil være at en generell begrensningshjemmel vil synliggjøre i Grunnloven flere av de vilkårene som også i dag må være oppfylt før det kan foretas begrensninger i menneskerettighetene.

En generell begrensningshjemmel vil derfor ikke endre dagens rettsstilstand, men bidra til klargjøring og større trygghet mot vilkårlige beslutninger.

På denne bakgrunn fant Menneskerettsutvalget at Grunnloven bør inneholde en generell begrensningshjemmel og at det ved utformingen bør tas hensyn til de krav som nasjonal praksis og de internasjonale konvensjoner har oppstilt.

Menneskerettsutvalget viste til at et første vilkår for å foreta begrensninger i de sentrale menneskerettighetene i Grunnloven bør være et krav om lovhjemmel.

En begrensningshjemmel i Grunnloven vil med sikkerhet også omfatte domstolenes virksomhet, i den forstand at domstolene ikke kan gjennomføre begrensninger i menneskerettighetene i Grunnloven uten hjemmel i lov.

Et neste vilkår for begrensning i menneskerettighetene bør være at begrensningen ikke kan være så omfattende at det i realiteten ikke blir noe igjen av rettigheten. Det bør derfor oppstilles et vilkår om at begrensningen «må respektere kjernen i rettighetene».

Et tredje vilkår bør være at begrensningen må være forholdsmessig, og en nedfellelse av dette vilkåret i en generell begrensningshjemmel vil således synliggjøre Høyesteretts praksis på området.

I forholdsmessighetsvurderingen bør det bl.a. tas hensyn til hvilke rettigheter man står overfor, hvem som rammes av begrensningen, hvordan vedkommende rammes, hvor mange som rammes og formålet med begrensningen. Dette er kriterier som både Høyesterett og EMD legger vekt på i dag, og som bør inkluderes i en forholdsmessighetsvurdering. Når det særlig gjelder vurderingen av hvilken type rettighet man står overfor, har Menneskerettsutvalget vist til at Høyesterett gjennom sin praksis har lagt til grunn at prøvingsretten vil være mer intens der det er tale om begrensninger i rettigheter som trygger den personlige frihet og sikkerhet enn der det er tale om rettigheter som sikrer økonomiske verdier.

Et fjerde vilkår bør etter Menneskerettsutvalgets syn være at begrensningen må være nødvendig for å oppfylle ett av to formål: enten av hensyn til andres menneskerettigheter, eller av hensyn til allmenne interesser. Uttrykket «andres menneskerettig-

heter» tar sikte på den avveiningen som må finne sted dersom to eller flere rettigheter står mot hverandre. Typisk vil være ytringsfrihet eller religionsfrihet som står mot diskrimineringsvern eller personvern, men også andre rettigheter kan komme i konflikt med hverandre. Det er imidlertid viktig at det ikke foretas en avveining mot enhver rettighet som andre måtte kunne påberope seg. Det er først og fremst hensynet til andres menneskerettigheter som kan begrunne begrensninger i Grunnlovens rettighetsvern. Dette kan være enten menneskerettigheter som er eksplisitt omhandlet i Grunnloven, eller menneskerettigheter som er internasjonalt anerkjent.

Menneskerettighetsutvalget har vist til at det ved «allmenne interesser» særlig siktes til nasjonal sikkerhet, offentlig trygghet, forebygging av kriminalitet og uorden, beskyttelse av helse og beskyttelse av domstolenes autoritet og upartiskhet. Også landets økonomiske velferd vil i noen sammenhenger og for noen rettigheter kunne begrunne begrensninger. I hvilken utstrekning landets økonomiske velferd kan være relevant som begrensning for menneskerettighetene i konkrete situasjoner, må bl.a. forstås i lys av EMDs praksis på området.

Menneskerettighetsutvalget var av den oppfatning at det i begrensningshjemmelen bør komme til uttrykk hvilke rettigheter dette er. Utvalget viste til at hvilke paragrafer det ikke kan gjøres begrensninger i, ville avhenge av hvilke paragrafnumre de enkelte rettigheter fikk i en eventuell ny del E om menneskerettigheter.

Utvalget viste også til at det med utgangspunkt i EMK og i norsk praksis på området, i første rekke vil være retten til liv, forbud mot tortur og annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff, og forbud mot slaveri og tvangsarbeid som det ikke kan gjøres begrensninger i. Utvalget foreslo på denne bakgrunn at det ikke skulle være adgang til å gjøre begrensninger i § 93. Utvalget foreslo videre at det ikke skulle være adgang til å gjøre begrensninger i lovskravet for frihetsberøvelse i § 94, retten til rettferdig og offentlig rettergang i § 95 og bestemmelsen om vern på strafferettens område i § 96.

I tillegg til disse sentrale rettssikkerhetsgarantier mente utvalget at det heller ikke kunne gjøres begrensninger i den enkeltes rett til tanke, samvittighet, tro og livsanskuelse.

Utvalget foreslo videre at § 105 om ekspropriasjon eksplisitt skulle omtales som en av de rettighetene det ikke kan gjøres begrensninger i, for på den måten å unngå tvil og mulige rettstvister om hva som eventuelt utgjør kjernen i § 105.

Av samme grunn foreslo utvalget en presisering i den generelle begrensningshjemmelen om at det ikke kan gjøres begrensninger i § 97 hva gjelder spørsmål om straff.

Nærmere om forslaget

Menneskerettighetsutvalget foreslo begrensninger i de grunnlovfestede rettighetene på nærmere bestemte vilkår. Denne adgangen for Stortinget som lovgiver til å vedta begrensninger i rettighetenes rekkevidde vil gjelde både for flere eksisterende rettigheter etter Grunnloven, og for de fleste av de nye, med de unntak som er eksplisitt nevnt i bestemmelsen.

Grunnloven trenger regler som regulerer rekkevidden av eller vilkår for begrensninger av Grunnloven. Det gjelder særlig slik Grunnloven ser ut nå fordi menneskerettighetene som ble vedtatt våren 2014, er formulert absolutte og uten unntak. Disse paragrafene ble formulert slik av Menneskerettighetsutvalget nettopp med tanke på at begrensningene skulle reguleres særskilt.

Det ligger i de fleste grunnleggende rettigheters natur, enten de er konvensjons-, lovs- eller grunnlovfestede, at de i visse tilfeller må kunne avveies mot hverandre eller mot andre viktige samfunnsinteresser. Dette kan rettsteknisk reguleres på to forskjellige måter. Den ene er å oppstille faste og eksplisitte kriterier for unntaksadgangen, slik det er gjort i EMK og andre traktater. Den andre er å utforme rettighetene uten unntak, men i stedet la det være opp til lovgiver og domstoler gjennom praksis å utvikle unntak og modifikasjoner. Dette siste har vært Grunnlovens grep så langt. Med unntak av ytringsfrihetsbestemmelsen i § 100, slik den ble utformet i 2004, er det ingen av rettighetsbestemmelsene i Grunnloven som åpent angir noen unntaksadgang. I stedet har dette gjennom to hundre år vært innfortolket i praksis, ofte med stor uenighet både om hva kriteriene for unntak skal være og hvor langt de skal rekke.

Menneskerettighetsutvalgets forslag er å gå over til den modellen som EMK og andre traktater benytter, og som innebærer en vurdering i to ledd, der første spørsmål er hvor langt en gitt rettighet rekker, og andre spørsmål i hvilken grad nasjonal lovgiver har adgang til å gjøre modifikasjoner eller unntak. En slik unntaksadgang kan inntas enten i hver enkelt rettighetsbestemmelse, eller utformes samlet i én felles paragraf. Forslaget fra Menneskerettighetsutvalget er en felles paragraf, inspirert av de unntakskriterier som etter hvert er blitt vanlige i reguleringen av internasjonale menneskerettigheter, men med noen særtrekk, tilpasset Grunnlovens form.

Forslagsstillerne er enige i forslaget fra Menneskerettighetsutvalget om å innta en generell unntaksadgang for Stortinget som lovgiver i § 113 a, og kan i hovedtrekk slutte seg til den begrunnelsen som er gitt for dette i kapittel 13 i utvalgets rapport.

Forslagsstillerne mener en ny § 113 a må forstås som en retningslinje for domstolene for hvordan Stortingets lovgivning skal tolkes opp mot Grunnloven. Bestemmelsen legger bånd på domstolene ved at

den sier at Stortinget kan ved lov gripe inn i og regulere grunnlovsbestemte rettigheter, men bare på visse vilkår: Stortinget må respektere kjernen i grunnlovsrettighetene og avgrensingen må være forholdsmessig.

Det er flere fordeler med en paragraf som på denne måten tydeliggjør at Stortinget har adgang til å gjøre begrensninger i de fleste rettighetene, og som klarlegger de kriteriene som skal gjelde for dette.

For det første er dette den mest åpne og ærlige måten å regulere rettigheter på. Det vil i visse tilfeller kunne være behov for å gjøre begrensninger i de fleste typer rettigheter, og da er det bedre at dette fremgår av Grunnloven enn at det kun skjer i det skjulte gjennom praksis. Dersom rettighetene inntas i teksten uten en slik mulighet, vil det kunne gi borgerne et galt inntrykk av hvor langt de i virkeligheten rekker.

For det andre vil det være en stor fordel at Stortinget som grunnlovsgiver på forhånd har klarlagt hva kriteriene for begrensninger skal være. Det vil gi en klar og operativ mal for senere vurderinger, både når Stortinget skal gi lovgivning på områder som er dekket av rettighetsvernet, og når domstolene eventuelt skal vurdere grunnlovsmessigheten av dette. Frem til nå har det ofte vært rettslig uklarhet og uenighet om hvor langt vernet etter Grunnlovens rettigheter egentlig rekker, for eksempel for unntak etter § 97, og dette har det vært opp til domstolene med Høyesterett i spissen å avgjøre, uten klar støtte i Grunnlovens ordlyd. Det nye forslaget vil rydde opp i dette, og på den måten innebære en betydelig retsteknisk forbedring, som vil øke forutsigbarheten både for Stortinget som lovgiver og for borgerne.

For det tredje har det en verdi i seg selv at rettighetsvurderingene etter bestemmelsen legges nærmere opp til den malen som brukes for internasjonale rettigheter, herunder etter EMK. Spørsmålet om hvilke begrensninger som kan gjøres i Grunnlovens rettigheter, vil fortsatt være en egen og selvstendig nasjonal rettslig vurdering, som prinsipielt er atskilt fra vurderingen etter EMK og andre traktater. Men ved at dette skal skje etter kriterier som i stor grad sammenfaller med de som gjelder etter EMK, forenkles vurderingene både for Stortinget som lovgiver og for domstolene.

Poenget med begrensningshjemmelen er at den gir domstolene og lovgiver et helt nødvendig grensesnitt for å balansere Stortingets behov for samfunnsregulering gjennom lovgivning med rettsstatens krav om vern av visse grunnleggende rettigheter.

§ 113 a vil gi en felles unntakshjemmel for de fleste rettighetene som er vernet etter Grunnloven. Kriteriene for Stortingets mulighet til å vedta begrensninger vil i utgangspunktet være de samme. Samtidig vil terskelen for når det kan gjøres begrensninger, og hvor omfattende de kan være, nødvendigvis måtte variere noe ut fra hvilken rettighet det er

tale om. Som påpekt av Menneskerettighetsutvalget, vil dette naturlig inngå i en bredere helhetsvurdering, der spørsmålet også er hvilke allmenne hensyn som gjør seg gjeldende, og hvor omfattende og nødvendig den aktuelle begrensningen er.

Forslagsstillerne vil i den forbindelse vise til at rettighetsbestemmelsene i Grunnloven er ulikt utformet. Noen av paragrafene gir klare rettigheter, mens andre først og fremst fastslår forhold som det påligger statens myndigheter å ha et særskilt ansvar for. Den siste kategorien bestemmer gir myndighetene et langt større politisk handlingsrom, og her skal det mye mer til for å si at privates rettigheter er krenket. Rettighetsvernet går kortere, og så lenge rettighetene ikke er innskrenket, gir det heller ikke mening å tale om begrensninger. For disse bestemmelsene vil spørsmål etter § 113 a derfor langt sjeldnere komme på spissen.

Den nye unntaksbestemmelsen i § 113 a vil gjelde både for de nye rettighetsbestemmelsene i Grunnloven og for en del av de eksisterende. For de eksisterende vil dette i første rekke innebære en synliggjøring og presisering av gjeldende rett. Det vil ikke være naturlig å la § 113 a gjøre endringer i etablerte tolkninger av eldre grunnlovsfestede rettigheter, som i § 97.

Hva gjelder vernet om ytringsfriheten etter § 100, vises det til at denne paragrafen allerede inneholder regler om begrensninger. Den nye generelle unntaksadgangen i § 113 a er ikke ment å gjøre det enklere å begrense § 100 enn det som allerede følger av bestemmelsen. Ved tolkningen av § 100 vil det være naturlig å anvende de spesialiserte inngrepskriteriene der fremfor de generelle kriteriene i § 113 a. For å fjerne enhver tolkningstvil mener forslagsstillerne likevel at det absolutte forbudet i § 100 fjerde ledd første punktum mot forhåndssensur også bør nevnes blant de unntaksfrie rettighetene i § 113 a annet ledd.

Forslagsstillerne viser til at den adgang til å gjøre begrensninger i rettighetene som er nevnt i Grunnloven § 113 a, vil være avhengig av flere kriterier, som alle er formulert som kumulative. For det første må begrensningen være fastsatt ved lov. For det andre må den respektere kjernen i rettighetene. For det tredje må den være forholdsmessig.

Hva gjelder lovskravet er det kun Stortinget som lovgivende myndighet som kan gjøre unntak fra Grunnlovens rettighetsvern. Dette er et kriterium som er velkjent fra EMK og andre traktater. Det innebærer et visst krav til klarhet i lovhjemmelen. Samtidig må det være nok at det foreligger en hjemmel i en eksisterende eller ny lov. Dersom lovhjemmelen først er klar, må begrensninger kunne vedtas også av Kongen i statsråd eller av forvaltningen i henhold til delegert myndighet.

Kravet om at begrensninger må «respektere kjernen i rettighetene» innebærer først og fremst at even-

tuelle begrensninger ikke må bli så omfattende at det ikke blir noe igjen av den aktuelle rettigheten. Hva som nærmere kan anses som kjerneområdet, og hvor langt denne «kjernen» rekker, vil derimot ofte være et skjønnsmessig spørsmål og vil variere alt etter hvilken rettighet det er snakk om og hvordan disse er utformet.

Når det gjelder forholdsmessighetskravet, er dette et for norske domstoler og jurister velkjent instrument for balansering av offentlige og private interesser. Forholdsmessighetsvurderingen etter § 113 a vil være konkret og utfallet vil avhenge av blant annet til hvilke rettigheter man står overfor, hvem som rammes av begrensningen, hvordan vedkommende rammes, hvor mange som rammes og formålet med begrensningen. Det legges til grunn at domstolene ved vurderingen av hva som er «forholdsmessig» vil kunne hente inspirasjon fra hvordan lignende kriterier er tolket og praktisert etter EMK og andre traktater, men forslagsstillerne vil understreke at det etter Grunnloven skal gjøres en selvstendig og autonom vurdering etter § 113 a.

Dette er nå framhevet av Høyesterett i Rt. 2015 side 93 avsnitt 57, der det fremgår:

«Bestemmelsen [§ 102] kom inn ved grunnlovsreformen i mai 2014, og bygger blant annet på FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) artikkel 17 og EMK artikkel 8. Likhetsstrekkene med EMK er store. Jeg legger til grunn at § 102 skal tolkes i lys av de folkerettslige forbildene, men likevel slik at fremtidig praksis fra de internasjonale håndhevingsorganene ikke har samme prejudikatsvirkning ved grunnlovstolkningen som ved tolkningen av de parallelle konvensjonsbestemmelsene: Det er etter vår forfatning Høyesterett – ikke de internasjonale håndhevingsorganene – som har ansvaret for å tolke, avklare og utvikle Grunnlovens menneskerettsbestemmelser.»

Flere av rettighetsparagrafene i Grunnloven Stortinget vedtok 13. mai 2014 på grunnlag av Menneskerettighetsutvalgets rapport, ble utformet som absolutte og unntaksfrie rettigheter under forutsetning av at Stortinget også skulle vedta en generell begrensningshjemmel. Slik Grunnloven lyder nå, får en rekke av menneskerettighetsbestemmelsene etter ordlyden større rekkevidde enn de var tiltenkt. Når for eksempel § 106 gir alle med lovlig opphold rett til å ferdes fritt innenfor grensene og til å velge bosted, er det ikke meningen å forhindre at domstolene iligger personer besøksforbud eller at man som eier ikke lenger kan forby ferdse på sin private eiendom. Denne typen begrensninger må nødvendigvis tolkes inn i § 106 og en rekke av de nye rettighetsbestemmelsene i Grunnloven. Formålet med § 113 a er nettopp å gi kriteriene for slike begrensninger.

Det er liten grunn til å frykte at en begrensningshjemmel i § 113 a vil føre til at domstolene urettmessig griper inn i politiske skjønnsspørsmål. Sammen-

lignet med Menneskerettighetsutvalgets opprinnelige forslag til begrensningshjemmel inneholder det foreliggende forslaget ikke et krav om at domstolene må vurdere om inngrepet er «nødvendig for å ivareta allmenne interesser eller andres menneskerettigheter». Med dette ønsker forslagsstillerne å fremheve at domstolene ikke skal gjøre en vurdering av om inngrepets politiske begrunnelse og formål er legitim. Denne vurderingen ligger til Stortinget. Begrensningshjemmelen i § 113 a er først og fremst en retninglinje for domstolene i tolkningen av rettighetsbestemmelsene i Grunnloven i lys av Stortingets lovgivning. Med denne funksjonen legger § 113 a også bånd på domstolene når de må vurdere lover opp mot Grunnlovens grenser. Bestemmelsen sier eksplisitt at Stortinget ved lov kan gripe inn i og regulere på områder som faller inn under grunnlovsbestemte rettigheter. Det bestemmelsen regulerer er på hvilke vilkår og hvor langt Stortinget kan gå i å gripe inn i grunnlovsrettighetene: Stortinget må respektere kjernen i grunnlovsrettighetene, og begrensningen må være forholdsmessig. I disse vilkårene ligger det nødvendigvis et skjønnselement, men det er snakk om velkjente og velbrukte vurderingskriterier for norske domstoler. Tilsvarende vurderingskriterier har lenge vært en del av norsk rett gjennom Den europeiske menneskerettighetskonvensjon, som gjelder som norsk lov etter menneskerettsloven av 21. mai 1999 nr. 30 § 2.

Samtidig bidrar § 113 a til at Stortinget ikke kan uthule rettighetene i Grunnloven ved å tolke dem snevrere enn formålet og ordlyden tilsier, da § 113 a krever at enhver begrensning må respektere rettighetenes kjerne.

Denne todelte funksjonen til § 113 a viser at det Menneskerettighetsutvalget kalte en begrensningshjemmel, egentlig er en balanseringsmekanisme. Formålet med § 113 a er at den gir både domstolene og Stortinget som lovgiver en helt nødvendig mekanisme for å balansere Stortingets behov for samfunnsregulering gjennom lovgivning med rettsstatens krav om vern av grunnlovsbestemte individuelle rettigheter. Sagt på en annen måte er funksjonen til § 113 a å balansere demokratiet mot rettsstaten og menneskerettighetene. Slik er § 113 a en operasjonalisering av formålsbestemmelsen i Grunnloven § 2 andre punktum: «Denne Grunnlov skal sikre demokratiet, rettsstaten og menneskerettighetene».

I tre dommer siden grunnlovsrevisjonen i 2014 har Høyesterett lagt til grunn tilsvarende kriterier som i forslaget til ny § 113 a ved tolkningen av de nye rettighetsbestemmelsene i Grunnloven.

Allerede i høyesterettsdom av 24. november 2014, tatt inn i Rt. 2014 side 1105, avsnitt 28, uttalte Høyesterett i forbindelse med tolkningen av den etter ordlyden unntaksfrie § 102:

«hvorvidt en lov som griper inn i privat- og familielivet, hjemmet, kommunikasjonen eller den personlige integritet, er forenlig med § 102, også beror på om loven ivaretar et legitimt formål og er forholdsmessig».

I denne sammenhengen konstaterte Høyesterett at det gjelder en alminnelig forholdsmessighetsbegrensning for «lovhjemlede og saklig begrunnede inngrep i rettighetene og frihetene fastsatt i Grunnlovens menneskerettsbestemmelser» (avsnitt 28).

I høyesterettsdommen inntatt i Rt. 2015 side 93, tok Høyesterett uttrykkelig opp spørsmålet om en begrensningshjemmel for de nye rettighetsbestemmelsene i Grunnloven. Det fremgår av avsnitt 60:

«Til forskjell fra SP artikkel 17 og EMK artikkel 8, inneholder Grunnloven § 102 ingen anvisning på om det overhodet kan gjøres lovlige begrensninger i privat- og familielivet. Men grunnlovsvernet kan ikke være – og er heller ikke – absolutt. I tråd med de folkerettslige bestemmelsene som var mønster for denne delen av § 102, vil det være tillatt å gripe inn i rettighetene etter første ledd første punktum dersom tiltaket har tilstrekkelig *hjemmel*, forfølger et *legitimt formål* og er *forholdsmessig*, jf. Rt. 2014 side 1105 avsnitt 28. Forholdsmessighetsvurderingen må ha for øye balansen mellom de beskyttede individuelle interessene på den ene siden og de legitime samfunnsbehovene som begrunner tiltaket på den andre.»

De nevnte uttalelsene i Rt. 2014 side 1105 og i Rt. 2015 side 93 er også referert og gitt tilslutning i en høyesterettsdom av 6. februar 2015, tatt inn i Rt. 2015 side 155 (avsnitt 52).

I de nevnte dommene har altså Høyesterett i praksis tolket kriteriene fra forslaget til en ny begrensningshjemmel inn i § 102. Dommene peker klart i retning av at Høyesterett vil gjøre det samme for de andre nye rettighetsbestemmelsene i Grunnloven. Der Stortinget har nølt, har Høyesterett handlet. Høyesterettsdommene må leses som et uttrykk for at de nye rettighetsbestemmelsene i Grunnloven ikke kan virke etter sitt formål uten en begrensningshjemmel som balanserer rettighetsvernet med Stortingets legitime reguleringsbehov. Til dette kommer også at tilsvarende vurderingskriterier følger av de internasjonale menneskerettighetskonvensjonene som de nye rettighetsbestemmelsene i Grunnloven bygger på.

Forslagsstillerne mener de omtalte høyesterettsdommene ikke gir grunn til å la være å grunnlovfeste de samme i vurderingskriteriene i en ny § 113 a. Det bør være et mål i seg selv at sentrale kriterier for Grunnlovens virkning og rekkevidde går frem av grunnlovsteksten. Slik det er nå, lover en rekke av rettighetene i Grunnloven mer enn de kan holde.

Etter de nevnte høyesterettsdommene er det fremdeles noe usikkert hvor langt og på hvilke områder Stortinget gjennom lov kan gjøre begrensninger i rettigheter i Grunnloven. I forslaget til § 113 a er det

presisert at visse rettigheter i Grunnloven er absolutte og ikke kan begrenses ved lov. Noe tilsvarende går ikke frem av de nevnte høyesterettsdommene. Denne uklarheten i Grunnlovens rekkevidde er det viktig å få avklart, og dette bør skje gjennom et grunnlovsvedtak. Forslagsstillerne mener prinsipielt det er Stortingets ansvar som grunnlovsgiver å definere sentrale kriterier for Grunnlovens virkning og rekkevidde. Dette handler også om at Stortinget som grunnlovgivende makt er med på å trekke opp grensen mellom domstolenes legitime kontrollvirksomhet og Stortingets politiske handlingsrom. Denne grensen er for viktig til at den kan overlates til domstolene alene å trekke opp. Når Stortinget vedtar en særskilt begrensningshjemmel i Grunnloven, vil Stortinget i fremtiden også kunne ha en mening om hvordan domstolene praktiserer den.

Som Menneskerettighetsutvalget (Dokument 16 (2011–2012) s. 72) vil forslagsstillerne presisere at den generelle begrensningshjemmelen i § 113 a ikke kan anvendes generisk, men må tolkes konkret for de ulike rettighetene i Grunnloven. Alt etter hvilke rettigheter det er snakk om og hvilke hensyn som står på spill, vil § 113 a kunne kreve mer for å gripe inn i noen rettigheter enn andre.

Forslagsstillerne forutsetter videre at § 113 a i seg selv ikke er ment å endre rettstilstanden når det gjelder eldre grunnlovsbestemmelser som §§ 97 og 105. Rekkevidden av disse to bestemmelsene er nøye utmeislet av domstolene over lang tid. Paragraf 105 er listet opp i § 113 a andre ledd blant de bestemmelsene som faller utenfor virkeområdet til § 113 a, mens forbudet mot tilbakevirkende lover i § 97 i tråd med høyesterettspraksis gjelder absolutt «ved spørsmål om straff».

Etter ordlyden i § 113 a vil Stortinget i utgangspunktet kunne gi tilbakevirkende lover på andre områder enn straff så lenge vilkårene i første ledd er oppfylt. Utenfor strafferettens område vil imidlertid § 113 a virke forskjellig alt etter hvordan loven er gitt tilbakevirkende kraft.

Etter sikker høyesterettspraksis er det på det rene at § 97 også utenfor strafferetten forbyr Stortinget å gi lover som knytter tyngende rettsvirkninger til eldre hendelser (Rt. 2010 side 143 avsnitt 153). Her finner man seg i kjernen av tilbakevirkningsforbudet i § 97, og som Stortinget under normale omstendigheter ikke kan gripe inn i. I slike tilfeller tillater § 97 bare tilbakevirkende lover dersom de er grunnlagt i sterke samfunnsmessige hensyn (Rt. 1962 side 369), noe som kun kan tenkes i ekstraordinære situasjoner. Det samme vil være tilfelle etter forslaget til ny § 113 a, som krever at begrensninger respekterer kjernen i rettighetene.

Anvendt på tilbakevirkningsforbudet i § 97 vil begrensningshjemmelen i § 113 a først og fremst være aktuell når det er snakk om lover som griper inn

i eller innskrenker en tidligere etablert rettsposisjon med virkning for fremtiden. Denne typen tilbakevirkning blir ofte kalt uegentlig tilbakevirkning, fordi loven ikke knytter nye byrder til tidligere hendelser. Dermed er vi også utenfor tilbakevirkningsforbudets kjerne. Etter langvarig og sikker høyesterettspraksis har Stortinget vid adgang til å gi lover som regulerer etablerte rettsposisjoner, for eksempel endringer i trygdelovgivning eller næringslovgivning. Noe annet ville legge vesentlige bånd på Stortingets mulighet til å regulere økonomiske forhold i takt med samfunnsutviklingen. I disse tilfellene vil som hovedregel tilbakevirkningsforbudet i § 97 bare komme til anvendelse dersom loven virker «klart urimelig eller urettferdig» (Rt. 1996 side 1415 og Rt. 2013 side 1345). Forslagsstillerne forutsetter at det samme også vil være tilfelle etter § 113 a: Lover som griper inn i tidligere etablerte rettsposisjoner med virkning for fremtiden, vil som hovedregel være forholdsmessige.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Ny § 113 a skal lyde:

Enhver begrensning av rettigheter i denne grunnlov må være fastsatt ved lov, være forholdsmessig og respektere kjernen i rettighetene.

Det kan ikke i noe tilfelle gjøres slike begrensninger i §§ 16 første punktum, 93, 94, 95, 96, 100 fjerde ledd første punktum og 105. Tilsvarende gjelder for § 97 ved spørsmål om straff.

–

All avgrensning av rettar i denne grunnlova må vere fastsett i lov, vere samhøveleg og respektere kjernen i rettane.

Det må ikkje i noko tilfelle gjerast slike avgrensingar i §§ 16 fyrste punktum, 93, 94, 95, 96, 100 fjerde ledd fyrste punktum og 105. Tilsvarende gjeld for § 97 i spørsmål om straff.

30. september 2016

Martin Kolberg

Jette F. Christensen

Gunvor Eldegard

Tom E. B. Holthe

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen

president

Grunnlovsforslag 9

(2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Jette F. Christensen, Gunvor Eldegard, Karin Andersen og Abid Q. Raja

Dokument 12:9 (2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Jette F. Christensen, Gunvor Eldegard, Karin Andersen og Abid Q. Raja om ny § 111 (levestandard og helse)

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstillerne fremmer med dette forslag om en ny § 111 i Grunnloven om rett til tilfredsstillende levestandard og helse på bakgrunn av forslagene i Dokument 16 (2011–2012).

Stortingets presidentskap besluttet den 18. juni 2009 å nedsette et utvalg til å utrede og fremme forslag til en begrenset revisjon av Grunnloven med det formål å styrke menneskerettighetenes stilling i nasjonal rett ved å gi sentrale menneskerettigheter grunnlovs rang.

Utvalget avga 19. desember 2011 sin rapport til Stortingets presidentskap. Rapporten er trykt som Dokument 16 (2011–2012).

Menneskerettighetsutvalget foreslo en ny § 111 om rett til en tilfredsstillende levestandard og helse. Utvalgets mindretall, Carl I. Hagen, sluttet seg ikke til forslaget, jf. særmerknad gjengitt i Dokument 16 (2011–2012) punkt 11.4.2.

Utvalget viste til at for at enkeltindivider skal kunne leve et liv i verdighet og samtidig benytte seg av den frihet som alle mennesker er født med, er det essensielt at de mest elementære og grunnleggende menneskelige behov er dekket. Dette er tilgang til mat, vann, klær, bolig og helsehjelp. Utvalget viste videre til at grunnlovfesting av disse rettighetene ikke ville medføre andre rettslige endringer enn selve

grunnlovfesting. I dag sikrer den ordinære lovgivningen både sosial trygghet, tilfredsstillende levestandard og best mulig helse. Etter utvalgets syn ville en grunnlovfesting sikre at statens myndigheter også i fremtiden prioriterer det offentliges ressurser på en slik måte at mennesker i Norge kan leve et menneskeverdig liv. Grunnlovfesting ville etter utvalgets syn også kunne være retningsgivende ved utforming av regelverk, samt ved iverksettelse av tiltak som kan fremme helse og levestandard i befolkningen.

Om den nærmere begrunnelsen for forslaget vises det til Dokument 16 (2011–2012) s. 234 flg.

Forslaget er tidligere fremsatt i flere alternativer som en del av grunnlovsforslag 31 (2011–2012), jf. Dokument 12:31 (2011–2012) romertall VII og Innst. 187 S (2013–2014). Forslaget ble behandlet i Stortinget 13. mai 2014, men oppnådde ikke det nødvendige grunnlovsmessige flertall.

Forslagsstillerne fremmer forslaget fra Menneskerettighetsutvalget. Det fremgår av forslaget at statens myndigheter skal respektere og sikre retten til en tilfredsstillende levestandard. Likeledes skal statens myndigheter fremme befolkningens helse og sikre retten til helsehjelp.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Alternativ 1:

Ny § 111 skal lyde:

Statens myndigheter skal respektere og sikre retten til en tilfredsstillende levestandard.

Likeledes skal statens myndigheter fremme befolkningens helse og sikre retten til nødvendig helsehjelp.

–

Dei statlege styresmaktene skal respektere og tryggje retten til ein tilfredsstillande levestandard.

Like eins skal dei statlege styresmaktene fremje folkehelsa og tryggje retten til naudsynt helsehjelp.

Alternativ 2:

Ny § 111 a skal lyde:

[Som alternativ 1]

Alternativ 3:

Ny § 111 b skal lyde:

[Som alternativ 1]

30. september 2016

Martin Kolberg

Jette F. Christensen

Gunvor Eldegard

Karin Andersen

Abid Q. Raja

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen

president

Grunnlovsforslag 10

(2016–2017)

Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Jette F. Christensen, Gunvor Eldegard, Bård Vegar Solhjell, Karin Andersen og Abid Q. Raja

Dokument 12:10 (2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Jette F. Christensen, Gunvor Eldegard, Bård Vegar Solhjell, Karin Andersen og Abid Q. Raja om ny § 107 (rett til kulturell identitet og deltakelse i det kulturelle liv)

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstillerne fremmer med dette forslag om en ny § 107 i Grunnloven om rett til kulturell identitet og deltakelse i det kulturelle liv på bakgrunn av forslaget i Dokument 16 (2011–2012).

Stortingets presidentskap besluttet den 18. juni 2009 å nedsette et utvalg til å utrede og fremme forslag til en begrenset revisjon av Grunnloven med det formål å styrke menneskerettighetenes stilling i nasjonal rett ved å gi sentrale menneskerettigheter grunnlovs rang.

Utvalget avga 19. desember 2011 sin rapport til Stortingets presidentskap. Rapporten er trykt som Dokument 16 (2011–2012).

Menneskerettighetsutvalget foreslo en ny § 107 i Grunnloven om retten til kulturell identitet og deltakelse i det kulturelle liv. Utvalgets mindretall, Carl I. Hagen, sluttet seg ikke til dette forslaget, jf. mindretallsmerknaden gjengitt i Dokument 16 (2011–2012) punkt 11.4.2.

Utvalget viste til at Grunnloven i dag ikke inneholder noen generell bestemmelse om rett til å delta i kulturelt liv eller rett til å ivareta sin kulturelle identitet. Slik grunnlovsfesting ville etter utvalgets syn synliggjøre at deltakelse i kulturelt liv er en viktig verdi i det norske samfunnet. Grunnlovsfesting ville

være en anerkjennelse av at kulturell utfoldelse og deltakelse i kulturelle aktiviteter er av stor betydning for personlig utvikling, etablering og markering av identitet og tilhørighet, og for livsglede og livsutfoldelse.

Om den nærmere begrunnelsen for forslaget vises det til Dokument 16 (2011–2012), s. 205 flg.

Forslaget er tidligere fremmet i flere alternativer som del av grunnlovsforslag 31 (2011–2012), jf. Dokument 12:31 (2011–2012) romertall I og Innst. 187 S (2013–2014). Forslaget ble behandlet i Stortinget 13. mai 2014, men oppnådde ikke det tilstrekkelige grunnlovsmessige flertall.

I Dokument 12:31 (2011–2012) ble det fremsatt seks alternative forslag til første ledd. Forslagsstillerne fremmer det tidligere fremsatte alternativ 5 om at statens myndigheter skal respektere og legge forholdene til rette for at den enkelte kan delta i kulturaktiviteter og oppleve et mangfold av kulturuttrykk.

Forslaget til annet ledd er i samsvar med Menneskerettighetsutvalgets forslag om respekt for vitenskapsens og kunstens frihet.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Alternativ 1:

Ny § 107 skal lyde:

Statens myndigheter skal respektere og legge forholdene til rette for at den enkelte kan delta i kulturaktiviteter og oppleve et mangfold av kulturuttrykk.

Vitenskapsens og kunstens frihet skal respekteres.

–
Dei statlege styresmaktene skal respektere og legge til rette for at alle kan delta i kulturaktivitetar og oppleve eit mangfald av kulturuttrykk.

Den vitskaplege og kunstnarlege fridommen skal respekterast.

Alternativ 2:

Ny § 107 a skal lyde:

[Som alternativ 1]

30. september 2016

Martin Kolberg

Jette F. Christensen

Gunvor Eldegard

Bård Vegar Solhjell

Karin Andersen

Abid Q. Raja

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen

president

Grunnlovsforslag 11

(2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Jette F. Christensen, Gunvor Eldegard, Bård Vegar Solhjell, Karin Andersen og Per Olaf Lundteigen

Dokument 12:11 (2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Jette F. Christensen, Gunvor Eldegard, Bård Vegar Solhjell, Karin Andersen og Per Olaf Lundteigen om vedtak av Grunnloven på tidsmessig bokmål

Til Stortinget

Bakgrunn

Stortingets presidentskap oppnevnte 31. mai 2012 et utvalg for utarbeidelse av nye tekstversjoner av Grunnloven på tidsmessig bokmål og nynorsk (Grunnlovsspråkutvalget), ledet av professor og dekan ved juridisk fakultet ved Universitetet i Oslo, Hans Petter Graver. Utvalget besto for øvrig av to filologer fra Språkrådet og ytterligere to jurister.

Grunnlovsspråkutvalget avga 17. september 2012 rapport til Stortingets presidentskap (Dokument 19 (2011–2012)). Rapporten inneholder moderniserte versjoner av de enkelte paragrafene i Grunnloven, på både bokmål og nynorsk. I tråd med mandatet la utvalget vekt på at de nye grunnlovstekstene skulle formuleres «i et mest mulig forståelig språk etter gjeldende rettskrivningsnormer», samtidig som dette «i minst mulig grad skal berøre meningsinnholdet i de enkelte bestemmelsene». I rapporten er det grundig redegjort for utvalgets vurderinger og anbefalinger vedrørende hver enkelt grunnlovsparagraf.

Utvalget utformet et helhetlig forslag til oppdaterte tekstversjoner av Grunnloven, med én bokmåls tekst og én nynorsktekst. Forslaget ble fremsatt av Marit Nybakk, Martin Kolberg, Jette F. Christensen, Hallgeir H. Langeland og Per Olaf Lundteigen som grunnlovsforslag 25, jf. Dokument 12:25 (2011–2012). I samme periode ble det fremsatt et forslag 21, jf. Dokument 12:21 (2011–2012) fra Anders Anund-

sen, Per-Kristian Foss, Carl I. Hagen, Michael Tetzschner og Finn-Erik Vinje, vedtatt til fremsettelse av Anders Anundsen, Per-Kristian Foss og Michael Tetzschner. Forslaget var basert på Finn-Erik Vinjes forslag til en modernisert bokmålsutgave. Det ble samtidig fremsatt et forslag 22, jf. Dokument 12:22 (2011–2012) fra Anders Anundsen og Per-Kristian Foss om en nynorsk versjon av Grunnloven.

Utfallet av grunnlovsbehandlingen 6. mai 2014 var at Stortinget vedtok en bokmålsversjon basert på forslaget til Vinje og en nynorskversjon basert på forslaget fra Grunnlovsspråkutvalget.

Forslagsstillerne viser til at det i Dokument 12:25 (2011–2012) ble fremsatt et helhetlig og gjennomarbeidet forslag til grunnlovstekst på tidsmessig bokmål og nynorsk, der terminologi og setningsoppbygging er søkt mest mulig enhetlig mellom bokmålsversjonen og nynorskversjonen. Som følge av Stortingets vedtak våren 2014, består gjeldende grunnlov av to tekster som ikke er harmoniserte. Dette innebærer visse språklige forskjeller og i en del tilfeller forskjeller i oppbygging av paragrafer og ledd. I Grunnlovsspråkutvalgets forslag er flere paragrafer forenklet ved at lange og vanskelige setninger er delt opp. Dette er ikke gjort tilsvarende i Vinjes språkversjon, noe som innebærer at henvisninger til de to språkversjonene vil bli forskjellige for en del paragrafer. Eksempler på ulik inndeling finnes i Grunnloven § 6 første ledd, § 13 annet ledd, § 21, § 26 annet ledd og § 64.

Forslagsstillerne viser videre til at bestemmelsene i kapittel E om menneskerettigheter er på et mer tidsmessig bokmål enn de øvrige bestemmelsene.

Forslagsstillerne fremmer et alternativt forslag til § 75 b der «å ta opp lån» er erstattet av «å åpne lån». Bakgrunnen for dette er at det er blitt påpekt at «å ta opp lån på rikets kreditt» innebærer en realitetsendring i forhold til «å åpne lån på rikets kreditt». Etter

bestemmelsens etablerte meningsinnhold er det ikke Stortinget, men i praksis regjeringen, som tar opp lån etter fullmakt.

Forslagsstillerne mener det er viktig å harmonisere de to språklige versjonene og fremmer på denne bakgrunn et forslag til Grunnloven på tidsmessig bokmål basert på primærforslaget fra Grunnlovsspråkutvalget.

Forslaget gjelder overskrifter og bestemmelser der det er språklige forskjeller mellom gjeldende bokmålsversjon og Grunnlovsspråkutvalgets primærforslag.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Følgende bestemmelser og overskrifter skal på bokmål lyde:

Kongeriket Norges grunnlov

§ 1

Kongeriket Norge er et fritt, selvstendig, udelelig og uavhengelig rike. Regjeringsformen er innskrenket og arvelig monarkisk.

§ 2

Verdigrunnlaget forblir vår kristne og humanistiske arv. Denne grunnlov skal sikre demokratiet, rettsstaten og menneskerettighetene.

B.

Om den utøvende makt, om kongen og den kongelige familie og om religionen.

§ 3

Den utøvende makt er hos kongen, eller hos dronningen hvis hun har ervervet kronen etter reglene i § 6, § 7 eller § 48 i denne grunnlov. Når den utøvende makt således er hos dronningen, har hun alle de rettigheter og plikter som etter denne grunnlov og landets lover innehas av kongen.

§ 5

Kongens person er hellig; han kan ikke lastes eller anklages. Ansvaret ligger på hans råd.

§ 6

Arvefølgen er lineal. Bare barn av dronning eller konge, eller av en som selv har arverett, kan arve, og barnet må være født i lovlig ekteskap. Den nærmere

linje går foran den fjernere og den eldre i linjen foran den yngre.

Også den ufødte har arverett, og barnet inntar sin plass i arvefølgen så snart det kommer til verden.

Arverett har likevel bare de som er født i rett nedstigende linje fra foreldrene til den sist regjerende dronning eller konge.

Når en prinsesse eller prins med arverett til Norges krone blir født, skal hennes eller hans navn og fødselstidspunkt gjøres kjent for Stortinget og føres inn i dets protokoll.

For dem som er født før 1971, gjelder likevel § 6 slik den ble vedtatt den 18. november 1905. For dem som er født før 1990, gjelder likevel at mann går foran kvinne.

§ 7

Finnes det ingen prinsesse eller prins med arverett, kan kongen foreslå sin etterfølger for Stortinget, som kan bestemme valget hvis kongens forslag ikke får tilslutning.

§ 8

Kongens myndighetsalder fastsettes ved lov.

Så snart kongen har oppnådd den lovbestemte alder, erklærer han offentlig at han er myndig.

§ 9

Så snart kongen, som myndig, tiltrer regjeringen, avlegger han følgende ed for Stortinget: «Jeg lover og sverger at jeg vil regjere Kongeriket Norge i overensstemmelse med dets konstitusjon og lover, så sant hjelpe meg Gud den allmektige og allvitende!»

Er det ikke samlet noe storting på den tiden, nedlegges eden skriftlig i statsrådet og gjentas høytidelig av kongen på første storting.

§ 11

Kongen skal bo i riket og kan ikke uten Stortingets samtykke oppholde seg utenfor riket lenger enn seks måneder om gangen uten at han personlig taper retten til kronen.

Kongen må ikke motta noen annen krone eller regjering uten Stortingets samtykke, og til det kreves to tredjedeler av stemmene.

§ 12

Kongen velger selv et råd av stemmeberettigede norske borgere. Dette råd skal bestå av en statsminister og minst syv andre medlemmer.

Kongen fordeler gjøremålene blant statsrådets medlemmer slik han finner det tjenlig. Til å ta sete i statsrådet ved siden av de faste medlemmer kan kongen i særlige tilfeller tilkalle andre norske borgere, men ingen medlemmer av Stortinget.

Ektefeller, foreldre og barn eller to søsken må ikke på samme tid ha sete i statsrådet.

§ 13

Under kongens reiser i riket kan han overlate styringen av riket til statsrådet. Dette skal føre regjeringen i kongens navn og på hans vegne. Det skal ubrytelig etterleve så vel bestemmelsene i denne grunnlov som de særskilte instruksjer som kongen gir i overensstemmelse med dem.

Sakene avgjøres ved stemmegivning. Ved stemmelikhet har statsministeren eller, i dennes fravær, den første av de tilstedeværende statsråder to stemmer.

Statsrådet skal gi innberetning til kongen om de saker som avgjøres på denne måte.

§ 14

Kongen kan utnevne statssekretærer til å bistå statsrådets medlemmer i utførelsen av deres gjøremål utenfor statsrådet. Den enkelte statssekretær handler på vegne av det medlem av statsrådet som hun eller han er knyttet til, i den utstrekning dette medlem bestemmer.

§ 15

Ethvert medlem av statsrådet har plikt til å levere avskjedssøknad etter at Stortinget har fattet vedtak om mistillit til vedkommende statsråd alene eller til hele statsrådet.

Kongen skal innvilge en slik avskjedssøknad.

Når Stortinget har fattet vedtak om mistillit, kan statsrådet bare utføre de gjøremål som er nødvendige for en forsvarlig embetsførsel.

§ 16

Alle innbyggere i riket har fri religionsutøvelse. Den norske kirke, en evangelisk-luthersk kirke, forblir Norges folkekirke og understøttes som sådan av staten. Nærmere bestemmelser om dens ordning fastsettes ved lov. Alle tros- og livssynssamfunn skal understøttes på lik linje.

§ 17

Kongen kan gi og oppheve provisoriske lover som angår handel, toll, næringsveier og offentlig forvaltning og regulering. De må ikke stride mot konstitusjonen eller de lover Stortinget har gitt. De gjelder til neste storting.

§ 19

Kongen påser at statens eiendommer og regaler anvendes og bestyres slik Stortinget har bestemt, og på den måte som er nyttigst for samfunnet.

§ 20

Kongen har i statsrådet rett til å benåde forbrytere etter at dom er falt. Forbryteren kan velge å motta kongens nåde eller underkaste seg den idømte straff.

I de saker som Stortinget anlegger for Riksretten, kan ingen annen benådning gis enn fritagelse for idømt dødsstraff, med mindre Stortinget har gitt samtykke til noe annet.

§ 21

Kongen velger og utnevner alle sivile og militære embetsmenn etter å ha hørt statsrådet. Før innsettelsen skal de sverge eller, hvis de ved lov er fritatt for edsavleggelse, høytidelig love lydighet og troskap til konstitusjonen og kongen. De embetsmenn som ikke er norske borgere, kan ved lov fritas for denne plikt. De kongelige prinsesser og prinser kan ikke ha sivile embeter.

§ 22

Statsministeren, statsrådets øvrige medlemmer og statssekretærene kan uten dom avskjediges av kongen etter at han har hørt statsrådets mening om det. Det samme gjelder for de embetsmenn som er ansatt ved statsrådets kontorer eller i utenrikstjenesten, sivile overøvrighetspersoner, sjefer for regimenter og andre militære korps, kommandanter på festninger og høystbefalende på krigsskip. Hvorvidt de embetsmenn som avskjediges på denne måte, skal få pensjon, avgjøres av det neste storting. I mellomtiden får de to tredjedeler av sin tidligere lønn.

Andre embetsmenn kan bare suspenderes av kongen og skal da straks stevnes for domstolene. De kan ikke avsettes uten etter dom eller forflyttes mot sin vilje.

Alle embetsmenn kan avskjediges uten dom når de har nådd en aldersgrense fastsatt ved lov. Det kan bestemmes ved lov at visse embetsmenn, men ikke dommere, kan utnevnes på åremål.

§ 23

Kongen kan dele ut ordener til hvem han vil, til belønning for utmerkede fortjenester, som må kunnngjøres offentlig. Kongen kan ikke tildele annen rang eller tittel enn den et embete medfører. Ordenen fritar ingen for statsborgernes felles plikter og byrder, og gir heller ikke fortrinnsrett til statlige embeter. Embetsmenn som avskjediges i nåde, beholder den tittel og rang de hadde i embetet. Dette gjelder ikke statsrådets medlemmer eller statssekretærene.

Ingen må heretter få arvelige særrettigheter, personlige eller blendede.

§ 24

Kongen velger og avskjediger etter eget skjønn sin hoffstat og sine hoffbetjenter.

§ 25

Kongen har høyeste befaling over rikets forsvarmakt. Denne makt må ikke forøkes eller forminkes uten Stortingets samtykke. Den må ikke overlates i fremmede makters tjeneste, og ingen fremmede makters krigsfolk, unntatt tropper til hjelp mot fiendtlig overfall, må trekkes inn i riket uten Stortingets samtykke.

Landvernet og de øvrige tropper som ikke kan regnes som linjetropper, må aldri brukes utenfor rikets grenser uten Stortingets samtykke.

§ 26

Kongen har rett til å sammenkalle tropper, begynne krig til forsvar av landet og slutte fred, inngå og oppheve folkerettslige avtaler og sende og motta sendemenn.

Traktater om særlig viktige saker blir først bindende når Stortinget har gitt samtykke til det. Det samme gjelder alle traktater som etter konstitusjonen ikke kan iverksettes uten en ny lov eller et nytt stortingsvedtak.

§ 27

Alle statsrådets medlemmer skal møte i statsrådet når de ikke har lovlige forfall. Ingen beslutning må tas i statsrådet når ikke over halvparten av medlemmene er til stede.

§ 28

Tilrådingen om embetsutnevnelser og andre viktige saker skal foredras i statsrådet av det medlem hvis fagområde de tilhører. Hun eller han skal ekspedere sakene i overensstemmelse med statsrådets beslutning. Egentlige militære kommandosaker kan likevel unntas fra behandling i statsråd i den utstrekning kongen bestemmer.

§ 29

Hindrer lovlige forfall en statsråd fra å møte og foredra de saker som tilhører hennes eller hans fagområde, skal disse saker foredras av en annen statsråd, som kongen konstituerer til det.

Hindrer lovlige forfall så mange fra å møte at ikke flere enn halvparten av det bestemte antall medlemmer er til stede, skal så mange andre personer som nødvendig konstitueres til å ta sete i statsrådet.

§ 30

I statsrådet føres det protokoll over alle de saker som behandles der. De diplomatiske saker som statsrådet beslutter å hemmeligholde, føres inn i en egen protokoll. Det samme gjelder de militære kommandosaker som statsrådet beslutter å hemmeligholde.

Enhver som har sete i statsrådet, har plikt til å si sin mening med frimodighet. Kongen har plikt til å høre den, men kan fatte beslutning etter eget omdømme.

Mener noe medlem av statsrådet at kongens beslutning strider mot statsformen eller landets lover, har hun eller han plikt til å gjøre kraftige motforestillinger og tilføye sin mening i protokollen. Den som ikke har protestert på denne måte, anses for å ha vært enig med kongen og er ansvarlig for det, slik som det siden blir bestemt, og kan av Stortinget settes under tiltale for Riksretten.

§ 31

Alle beslutninger kongen utferdiger, må kontraheres for å bli gyldige. I militære kommandosaker kontraheres beslutningene av den som har foredratt sakene, men ellers av statsministeren eller, om statsministeren ikke har vært til stede, av det første av statsrådets tilstedeværende medlemmer.

§ 32

De beslutninger regjeringen tar når kongen ikke er til stede, utferdiges i kongens navn og undertegnes av statsrådet.

§ 34

Kongen gir bestemmelser om titler for dem som har arverett til kronen.

§ 35

Så snart tronarvingen har fylt 18 år, har hun eller han rett til å ta sete i statsrådet, men uten stemme eller ansvar.

§ 36

En prinsesse eller prins med arverett til Norges krone må ikke gifte seg uten kongens tillatelse. Hun eller han må heller ikke motta noen annen krone eller regjering uten kongens og Stortingets samtykke. Stortingets samtykke krever to tredjedeler av stemmene.

Handler hun eller han i strid med dette, taper vedkommende retten til Norges trone for seg selv så vel som for sine etterkommere.

§ 37

De kongelige prinsesser og prinser skal for sine personer ikke svare for andre enn kongen eller den han setter til dommer over dem.

§ 39

Hvis kongen dør og tronfølgeren ennå er umyndig, skal statsrådet straks innkalle Stortinget.

§ 40

Inntil Stortinget er samlet og har innrettet regjeringen for den tid kongen er mindreårig, skal statsrådet stå for styringen av riket, i overensstemmelse med Grunnloven.

§ 41

Er kongen fraværende fra riket uten å være i felt, eller er han så syk at han ikke kan ivareta regjeringen, skal den nærmeste arving til tronen stå for regjeringen som kongemaktens midlertidige utøver, så fremt hun eller han har nådd kongens myndighetsalder. I motsatt fall er det statsrådet som står for styringen av riket.

§ 43

Stortinget skal velge formyndere til å stå for regjeringen for den umyndige kongen.

§ 44

Den prinsesse eller prins som står for regjeringen i de tilfeller som er nevnt i § 41, skal skriftlig avlegge følgende ed for Stortinget: «Jeg lover og sverger at jeg vil stå for regjeringen i overensstemmelse med konstitusjonen og lovene, så sant hjelpe meg Gud den allmektige og allvitende!»

Holdes det ikke storting på denne tid, nedlegges eden i statsrådet og oversendes siden neste storting.

Den prinsesse eller prins som har avlagt eden, gjentar den ikke senere.

§ 45

De som midlertidig har stått for statsstyringen etter §§ 40, 41, 43 eller 48, skal så snart den er over, avlegge regnskap for den til kongen og Stortinget.

§ 46

Hvis ikke statsrådet straks sammenkaller Stortinget i overensstemmelse med § 39, har Høyesterett så snart det er gått fire uker, en ubetinget plikt til å sørge for denne sammenkallelse.

§ 47

Stortinget fastsetter hvordan den umyndige konges oppdragelse skal bestyres hvis begge foreldrene er døde og ingen av dem har etterlatt noen skriftlig bestemmelse om det.

§ 48

Er kongestammen utdødd og ingen tronfølger utkåret, skal en ny dronning eller konge velges av Stortinget. I mellomtiden gjelder § 40 for den utøvende makt.

C.

Om borgerretten og den lovgivende makt

§ 50

Stemmerett ved stortingsvalg har de norske borgere som har fylt 18 år eller fyller 18 år i det år valget holdes.

I hvilken utstrekning norske borgere som på valgdagen er bosatt utenfor riket, men oppfyller betingelsene foran, skal ha stemmerett, fastsettes ved lov.

Regler om stemmerett for ellers stemmeberettigede personer som på valgdagen åpenbart lider av alvorlig psykisk svekkelse eller nedsatt bevissthet, kan fastsettes ved lov.

§ 51

Regler om manntallsføring og om innføring av de stemmeberettigede i manntallet fastsettes ved lov.

§ 53

Stemmeretten tapes

- a) ved domfellelse for straffbare handlinger i overensstemmelse med det som bestemmes om dette i lov,
- b) ved å gå i fremmed makts tjeneste uten regjeringens samtykke.

§ 54

Valgtingene holdes hvert fjerde år. De skal være avsluttet innen utgangen av september måned.

§ 55

Valgtingene bestyres på den måte som fastsettes ved lov. Valgstyret avgjør tvister om stemmerett. Avgjørelsen kan klages inn for Stortinget.

§ 57

Det skal velges 169 stortingsrepresentanter.

Riket inndeles i 19 valgdistrikter.

150 av stortingsrepresentantene skal velges som distriktsrepresentanter og 19 som utjevningsrepresentanter.

Hvert valgdistrikt skal ha 1 utjevningsmandat.

Det antall stortingsrepresentanter som skal velges fra hvert valgdistrikt, beregnes på grunnlag av forholdet mellom distriktets antall innbyggere samt areal, og hele rikets antall innbyggere samt areal. I denne beregning gir hver innbygger 1 poeng og hver kvadratkilometer 1,8 poeng. Beregningen skal foretas hvert åttende år.

Nærmere bestemmelser om rikets inndeling i valgdistrikter og stortingsmandatenes fordeling på valgdistriktene fastsettes ved lov.

§ 58

Valgtingene holdes særskilt for hver kommune. På valgtingene stemmes det direkte på stortingsrepresentanter med vararepresentanter for hele valgdistriktet.

§ 59

Valget av distriktsrepresentanter foregår som forholdstallsvalg, og mandatene fordeles mellom partiene etter reglene nedenfor.

Stemmetallet for hvert parti i de enkelte valgdistrikter skal deles med 1,4; 3; 5; 7 og så videre. Det første mandat tilfaller det parti som får den største kvotient, det neste mandat tilfaller det parti som får den nest største kvotient, og så videre inntil alle mandater er fordelt.

Listeforbund er ikke tillatt.

Med sikte på å oppnå størst mulig overensstemmelse mellom stemmetall og representasjon fordeles utjevningsmandatene mellom de partier som er med i utjevningen, på grunnlag av forholdet mellom deres stemmetall i hele riket. Hvor mange stortingsmandater hvert parti i alt skal ha, finnes ved å anvende reglene om fordeling av distriktsmandater tilsvarende for hele riket for de partier som deltar i utjevningen. Deretter får hvert parti tildelt så mange utjevningsmandater at de til sammen med de allerede tildelte distriktsmandater utgjør et så stort antall stortingsmandater som partiet i alt skal ha. Har et parti allerede ved fordelingen av distriktsmandatene fått et større antall mandater enn det skulle hatt etter angivelsen ovenfor, skal utjevningsmandatene fordeles bare mellom de andre partier, således at det ses bort fra det stemmetall og de distriktsmandater som det førstnevnte parti har oppnådd.

Intet parti kan tildeles utjevningsmandat med mindre det har fått minst 4 prosent av det samlede stemmetall for hele riket.

Nærmere bestemmelser om hvordan partienes utjevningsmandater skal fordeles på valgdistriktene, fastsettes ved lov.

§ 60

Hvorvidt og hvordan de stemmeberettigede kan avgi sine stemmer uten å møte personlig på valgtingene, bestemmes ved lov.

§ 61

Ingen kan velges til representant uten å ha stemmerett.

§ 62

De tjenestemenn som er ansatt ved statsrådets kontorer, bortsett fra statssekretærer og de politiske rådgivere, kan ikke velges til representanter. Det

samme gjelder Høyesteretts medlemmer og tjenestemenn som er ansatt i utenriksstjenesten.

Statsrådets medlemmer kan ikke møte på Stortinget som representanter så lenge de har sete i statsrådet. Heller ikke statssekretærene kan møte som representanter så lenge de er i embetet, og de politiske rådgivere ved statsrådets kontorer kan ikke møte på Stortinget så lenge de innehar sine stillinger.

§ 63

Den som velges til representant, har plikt til å motta valget, med mindre vedkommende

- a) er valgt utenfor det valgdistrikt der hun eller han har stemmerett,
- b) har møtt som representant på alle storting etter forrige valg,
- d) er medlem av et politisk parti og valgt på en valgliste som ikke utgår fra dette parti.

Frist og fremgangsmåte for å gjøre retten til å nekte valg gjeldende fastsettes ved lov.

Det skal likeledes bestemmes ved lov når og hvordan en som er valgt til representant for to eller flere valgdistrikter, skal avgi erklæring om hvilket valg hun eller han vil motta.

§ 64

De valgte representanter blir tildelt fullmakter. Stortinget avgjør om fullmaktene er lovlige.

§ 65

Alle representanter og innkalte vararepresentanter mottar av statskassen lovbestemt godtgjørelse for omkostninger til reiser til og fra Stortinget og fra Stortinget til sitt hjem og tilbake igjen under ferier på minst 14 dager.

Dessuten mottar de lovbestemt godtgjørelse for deltagelse i Stortinget.

§ 66

På sin reise til og fra Stortinget samt under sitt opphold der er representantene fritatt fra pågrepelse, med mindre de gripes i offentlige forbrytelser. For meninger ytret i Stortingets forsamlinger kan de ikke trekkes til ansvar utenfor disse forsamlinger. Alle har plikt til å rette seg etter den orden som er vedtatt av Stortinget.

§ 67

De representanter som er valgt på forannevnte måte, utgjør Kongeriket Norges Storting.

§ 68

Stortinget trer i alminnelighet sammen i rikets hovedstad den første hverdag i oktober måned hvert år, med mindre kongen på grunn av usedvanlige omsten-

digheter, så som fiendtlig angrep eller smittsom sykdom, velger en annen by i riket. En slik avgjørelse må gjøres kjent i tide.

§ 69

Når Stortinget ikke er samlet, kan det sammenkalles av kongen dersom han mener det er nødvendig.

§ 71

De valgte representanter er medlemmer av Stortinget i fire sammenhengende år.

§ 73

Stortinget utnevner en president, fem visepresidenter og to sekretærer. Storting kan bare holdes dersom minst halvparten av medlemmene er til stede. Grunnlovsforslag kan bare behandles dersom minst to tredjedeler av Stortingets medlemmer er til stede.

§ 74

Så snart Stortinget har konstituert seg, åpner kongen eller den han utpeker til det, forhandlingene med en tale om rikets tilstand og de forhold som han især ønsker å lede Stortingets oppmerksomhet mot. Ingen drøftelser må finne sted i kongens nærvær.

Når Stortingets forhandlinger er åpnet, har statsministeren og statsrådene rett til å møte i Stortinget og på lik linje med dets egne medlemmer delta i forhandlingene når de holdes for åpne dører, men uten å avgi stemme. I de saker som behandles for lukkede dører, gjelder dette bare når Stortinget tillater det.

§ 75

Alternativ 1:

Det tilkommer Stortinget

- a) å gi og oppheve lover; å pålegge skatter, avgifter, toll og andre offentlige byrder, som likevel ikke gjelder etter 31. desember i det nærmest påfølgende år, med mindre de uttrykkelig fornyes av et nytt storting;
- b) å ta opp lån på rikets kreditt;
- c) å føre oppsyn med rikets pengevesen;
- d) å bevilge de nødvendige pengesummer til statens utgifter;
- e) å bestemme hvor mye som årlig skal utbetales kongen til hans hoffstat, og fastlegge den kongelige families apanasje, som ikke kan bestå i faste eiendommer;
- f) å la seg forelegge statsrådets protokoller og alle offentlige innberetninger og papirer;
- g) å la seg meddele de folkerettslige avtaler som kongen på statens vegne har inngått med fremmede makter;
- h) å kunne gi enhver påbud om å møte for seg i statssaker, unntatt kongen og den kongelige fa-

milie; dette unntak gjelder likevel ikke for de kongelige prinsesser og prinser hvis de har embeder;

- i) å revidere midlertidige lønns- og pensjonslister og gjøre de forandringer i dem som Stortinget finner nødvendige;
- k) å utnevne fem revisorer som årlig skal se gjennom statens regnskaper og bekjentgjøre utdrag av dem på trykk; regnskapene skal oversendes disse revisorer innen seks måneder etter utgangen av det år som Stortingets bevilgninger er gitt for; og å gi bestemmelser om ordningen av desisjonsmyndigheten overfor statens regnskapsbetjenter;
- l) å utnevne en person som ikke er medlem av Stortinget, til på en måte som er nærmere bestemt i lov, å føre kontroll med den offentlige forvaltning og alle som virker i dens tjeneste, for å hindre at det øves urett mot den enkelte borger;
- m) å gi innfødsrett.

Alternativ 2:

Det tilkommer Stortinget

- a) å gi og oppheve lover; å pålegge skatter, avgifter, toll og andre offentlige byrder, som likevel ikke gjelder etter 31. desember i det nærmest påfølgende år, med mindre de uttrykkelig fornyes av et nytt storting;
- b) å åpne lån på rikets kreditt;
- c) å føre oppsyn med rikets pengevesen;
- d) å bevilge de nødvendige pengesummer til statens utgifter;
- e) å bestemme hvor mye som årlig skal utbetales kongen til hans hoffstat, og fastlegge den kongelige families apanasje, som ikke kan bestå i faste eiendommer;
- f) å la seg forelegge statsrådets protokoller og alle offentlige innberetninger og papirer;
- g) å la seg meddele de folkerettslige avtaler som kongen på statens vegne har inngått med fremmede makter;
- h) å kunne gi enhver påbud om å møte for seg i statssaker, unntatt kongen og den kongelige familie; dette unntak gjelder likevel ikke for de kongelige prinsesser og prinser hvis de har embeder;
- i) å revidere midlertidige lønns- og pensjonslister og gjøre de forandringer i dem som Stortinget finner nødvendige;
- k) å utnevne fem revisorer som årlig skal se gjennom statens regnskaper og bekjentgjøre utdrag av dem på trykk; regnskapene skal oversendes disse revisorer innen seks måneder etter utgangen av det år som Stortingets bevilgninger er gitt for; og å gi bestemmelser om ordningen av desi-

sjonsmyndigheten overfor statens regnskapsbetjener;

l) å utnevne en person som ikke er medlem av Stortinget, til på en måte som er nærmere bestemt i lov, å føre kontroll med den offentlige forvaltning og alle som virker i dens tjeneste, for å hindre at det øves urett mot den enkelte borger;

m) å gi innfødsrett.

§ 76

Enhver lov skal først foreslås på Stortinget, enten av en stortingsrepresentant eller av regjeringen ved en statsråd.

Etter at forslaget er vedtatt der, skal Stortinget ta det under overveielse på nytt og enten slutte seg til det eller forkaste det. Forkastes forslaget, skal det, med de anmerkninger Stortinget har tilføyd, enda en gang tas under overveielse av Stortinget, som enten henlegger forslaget eller vedtar det med de nevnte anmerkninger.

Mellom hver slik behandling må det gå minst tre dager.

§ 77

Når Stortinget har fattet det samme lovvedtak to ganger etter hverandre, sendes det til kongen med anmodning om hans sanksjon.

§ 78

Godtar kongen lovvedtaket, forsyner han det med sin underskrift, og dermed blir det til lov.

Godtar han det ikke, sender han det tilbake til Stortinget med den erklæring at han for tiden ikke finner det tjenlig å sanksjonere det. I så tilfelle kan ikke det storting som da er samlet, legge dette vedtak frem for kongen igjen.

§ 79

Når to storting med ett valg og minst to storting imellom har fattet det samme lovvedtak uforandret uten at Stortinget i mellomtiden har fattet noe avvikende endelig lovvedtak, og det da forelegges kongen med begjæring om at Hans Majestet ikke vil nekte å sanksjonere et lovvedtak som Stortinget etter den modneste overveielse anser for gagnlig, så blir det til lov selv om kongen ikke gir sin sanksjon før Stortinget adskilles.

§ 80

Stortinget forblir samlet så lenge det selv finner det nødvendig, og avslutter forhandlingene når det har fullført sine gjøremål.

I overensstemmelse med regler i den orden Stortinget har vedtatt, kan forhandlingene gjenopptas, men de avsluttes senest siste hverdag i september måned.

Innen denne tid meddeler kongen sin beslutning om de lovvedtak som ikke allerede er avgjort (jf. §§ 77–79), ved enten å stadfeste dem eller å forkaste dem. Alle de som han ikke uttrykkelig godkjenner, anses for å være forkastet av ham.

§ 81

Alle lover (unntatt dem i § 79) utferdiges i kongens navn, under Norges rikes segl og med følgende ord: «Vi N.N. gjør vitterlig: at Oss er blitt forelagt Stortingets vedtak av dato sålydende: (her følger vedtaket). Vi godkjenner og stadfester dette vedtaket som lov, under Vår hånd og rikets segl.»

§ 82

Regjeringen skal gi Stortinget alle de opplysninger som er nødvendige for behandlingen av de saker den legger frem. Intet medlem av statsrådet må legge frem uriktige eller villedende opplysninger for Stortinget eller dets organer.

§ 84

Stortinget holdes for åpne dører, og forhandlingene kunngjøres på trykk, unntatt i de tilfeller hvor det motsatte vedtas ved stemmeflertall.

§ 85

Den som adlyder en befaling som har til hensikt å forstyrre Stortingets frihet og sikkerhet, gjør seg skyldig i forræderi mot fedrelandet.

§ 86

Riksretten dømmer i første og siste instans i de saker som Stortinget anlegger mot medlemmer av statsrådet, Høyesterett eller Stortinget for straffbart eller annet rettsstridig forhold når de har brutt sine konstitusjonelle plikter.

De nærmere regler om Stortingets påtale etter denne paragraf fastsettes ved lov. Det kan likevel ikke settes kortere foreldelsesfrist enn 15 år for adgangen til å gjøre ansvar gjeldende ved tiltale for Riksretten.

Dommere i Riksretten er 6 medlemmer valgt av Stortinget og de 5 etter embetsalder eldste fast utnevnte medlemmer av Høyesterett, deriblant Høyesteretts leder. Stortinget velger medlemmene og stedfortredere for 6 år. Et medlem av statsrådet eller Stortinget kan ikke velges til medlem av Riksretten. I Riksretten har Høyesteretts leder forsetet.

De som har tatt sete i Riksretten som valgt av Stortinget, blir sittende selv om den tid de er valgt for, utløper før Riksrettens behandling av saken er avsluttet. På samme måte blir høyesterettsdommere sittende i Riksretten selv om de går av som medlemmer av Høyesterett.

§ 87

De nærmere regler om sammensetningen av Riksretten og om saksbehandlingen fastsettes ved lov.

§ 88

Høyesterett dømmer i siste instans. Begrensninger i adgangen til å få Høyesteretts avgjørelse kan bestemmes ved lov.

Høyesterett skal bestå av en leder og minst fire andre medlemmer.

§ 90

Høyesteretts dommer kan ikke i noe tilfelle ankes.

§ 91

Ingen kan utnevnes til medlem av Høyesterett før hun eller han er 30 år gammel.

§ 100

Ytringsfrihet skal finne sted.

Ingen kan holdes rettslig ansvarlig for å ha meddelt eller mottatt opplysninger, ideer eller budskap med mindre det lar seg forsvare holdt opp imot ytringsfrihetens begrunnelse i sannhetssøken, demokrati og individets frie meningsdannelse. Det rettslige ansvar skal være foreskrevet i lov.

Frimodige ytringer om statsstyringen og et hvilket som helst annet emne er tillatt for enhver. Det kan bare settes slike klart definerte grenser for denne rett der særlig tungtveiende hensyn gjør det forsvarlig holdt opp imot ytringsfrihetens begrunnelse.

Forhåndssensur og andre forebyggende forholdsregler kan ikke benyttes, med mindre det er nødvendig for å beskytte barn og unge mot skadelig påvirkning fra levende bilder. Brevsensur kan ikke settes i verk, unntatt i anstalter.

Enhver har rett til innsyn i statens og kommunes dokumenter og til å følge forhandlingene i rettsmøter og folkevalgte organer. Det kan i lov settes grenser for denne rett av hensyn til personvern og av andre tungtveiende grunner.

Statens myndigheter skal legge forholdene til rette for en åpen og opplyst offentlig samtale.

§ 105

Krever hensyn til samfunnet at noen må avgi sin faste eller rørlige eiendom til offentlig bruk, skal hun eller han ha full erstatning av statskassen.

§ 108

Statens myndigheter skal legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.

§ 114

Til embeter i staten kan bare utnevnes de norske borgere som taler landets språk og

- a) enten er født i riket av foreldre som da var norske statsborgere,
- b) eller er født i utlandet av norske foreldre som på den tid ikke var statsborgere i noe annet land,
- c) eller har oppholdt seg i riket i ti år,
- d) eller får innfødsrett av Stortinget.

Andre kan likevel utnevnes til lærere ved universitetet og de lærde skoler, til leger og til konsulere på fremmede steder.

§ 115

For å sikre den internasjonale fred og sikkerhet eller fremme internasjonal rettsorden og samarbeid kan Stortinget med tre fjerdedels flertall gi samtykke til at en internasjonal sammenslutning som Norge er tilsluttet eller slutter seg til, på et saklig begrenset område får utøve myndighet som ellers ligger hos statens myndigheter etter denne grunnlov, men likevel ikke rett til å endre denne grunnlov. Når Stortinget skal gi sitt samtykke, skal, som ved behandling av grunnlovsforslag, minst to tredjedeler av dets medlemmer være til stede.

Bestemmelsene i denne paragraf gjelder ikke ved deltagelse i en internasjonal sammenslutning hvis avgjørelser bare har rent folkerettslig virkning for Norge.

§ 116

Kjøpesummer og inntekter av geistlighetens benefiserte gods skal bare anvendes til geistlighetens beste og til opplysningens fremme. Milde stiftelsers eiendommer skal bare anvendes til gagn for disse.

§ 117

Odels- og åsetesretten må ikke oppheves. De nærmere betingelser for hvordan den skal videreføres til størst mulig nytte for staten og til gagn for landallmuen, fastsettes av det første eller annet følgende storting.

§ 118

Heretter kan det ikke opprettes grevskaper, baronier, stamhus eller fideikommissar.

§ 119

Alle statens borgere er i alminnelighet like forpliktet til i en viss tid å verne om fedrelandet, uten hensyn til fødsel eller formue.

Anvendelsen av denne grunnsetning, og de begrensninger den skal ha, bestemmes ved lov.

§ 121

Viser erfaring at noen del av denne Kongeriket Norges grunnlov bør endres, skal endringsforslag fremsettes på første, annet eller tredje storting etter et nytt valg og kunngjøres på trykk. Men det tilkommer først det første, annet eller tredje storting etter neste valg å bestemme om den foreslåtte endring skal finne sted eller ei. En slik endring må likevel aldri motsi denne grunnlovs prinsipper, men bare angå modifi-

kasjoner i enkelte bestemmelser som ikke endrer denne konstitusjons ånd, og to tredjedeler av Stortinget må være enige i en slik endring.

En grunnlovsbestemmelse som er vedtatt på denne måte, skal underskrives av Stortingets president og sekretær og sendes kongen til kunngjøring på trykk som gjeldende bestemmelse i Kongeriket Norges grunnlov.

30. september 2016

Martin Kolberg

Jette F. Christensen

Gunvor Eldegard

Bård Vegar Solhjell

Karin Andersen

Per Olaf Lundteigen

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen

president

Grunnlovsforslag 12

(2016–2017)

Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Trond Giske og Ingvild Kjerkol

Dokument 12:12 (2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Trond Giske og Ingvild Kjerkol om endring i § 57 annet og tredje ledd (valgordningen)

Til Stortinget

Bakgrunn

Valglovutvalget ble oppnevnt av regjeringen ved kongelig resolusjon 3. oktober 1997 og fikk som mandat å utrede valgloven og valgordningen. I sin utredning fra 2001 (NOU 2001:3) foreslo utvalget en rekke endringer i valgloven. Blant annet ble det foreslått at det skulle velges 169 representanter, at 150 skulle velges direkte i tillegg til 19 utjevningsmandater. For utjevningsmandatene innebar dette en økning fra 8 til 19. De 19 utjevningsmandatene korresponderte med antallet fylker på det angjeldende tidspunkt.

Forslaget ble fulgt opp gjennom grunnlovsforslag og ble deretter vedtatt i 2003. Etter dette har Grunnloven § 57 tredje ledd altså slått fast at hvert valgdistrikt skal ha ett utjevningsmandat. Antallet valgdistrikt har korrespondert med antallet fylker.

De to fylkene Nord- og Sør-Trøndelag vedtok våren 2016 å slå seg sammen til ett fylke. Vedtaket ble bekreftet av Stortinget gjennom vedtak til lov om endring i lov om forandring av rikets inndelingsnavn

(sammenslåing av Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag fylker), Lovvedtak 89 (2015–2016), jf. Innst. 361 L (2015–2016) og Prop. 130 LS (2015–2016). Forslagsstillerne mener at dette bør følges opp med en justering av § 57 slik at valgdistriktene fortsatt korresponderer med antallet fylker – dvs. fra 19 til 18.

Det foreslås videre at antallet utjevningsmandater fremdeles følger antallet valgdistrikt, slik at også dette antallet reduseres fra 19 til 18. For å beholde det samme antallet stortingsrepresentanter, økes i stedet antallet distriktsrepresentanter fra 150 til 151.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Grunnloven § 57 annet og tredje ledd skal lyde:

Riket inndeles i 18 valgdistrikter.

151 av stortingsrepresentantene skal velges som distriktsrepresentanter og 18 som utjevningsrepresentanter.

–

Riket blir inndelt i 18 valdistrikt.

151 av stortingsrepresentantane skal veljast som distriktsrepresentantar og 18 som utjammingsrepresentantar.

30. september 2016

Martin Kolberg

Trond Giske

Ingvild Kjerkol

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen

president

Grunnlovsforslag 13

(2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg

Dokument 12:13 (2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg om flytting av § 33 (Norges Bank)

Til Stortinget

Bakgrunn

Plasseringen av nåværende § 33 synes tilfeldig i det den er plassert mellom § 32 om beslutninger av regjeringen i kongens navn under kongens fravær og § 34 om titler for arveberettigede. Bestemmelsen hører tematisk mer hjemme i kapittel F. Almennelige bestemmelser. Paragrafen foreslås derfor flyttet til ny § 120 a.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

§ 33 oppheves

Ny § 120 a skal lyde:

Norges Bank er landets sentralbank.

–

Noregs Bank er sentralbanken i landet.

30. september 2016

Martin Kolberg

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen
president

Grunnlovsforslag 14

(2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Ulf Leirstein og Erlend Wiborg

Dokument 12:14 (2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Ulf Leirstein og Erlend Wiborg om ny § 85 a (om folkeavstemning)

Til Stortinget

Bakgrunn

Grunnlovsforslaget går ut på at en tredjedel av Stortingets representanter innen en viss frist skal kunne kreve at visse vedtak i Stortinget blir lagt ut til en folkeavstemning. Dersom det er et flertall mot vedtaket, forkastes forslaget. Det dreier seg m.a.o. ikke om å gi folket en rett til å kreve at visse saker skal tas opp til folkeavstemning, såkalt folkeinitiativ, men om en rett for et mindretall i Stortinget til å spørre folket til råds når det gjelder forslag som alt er vedtatt, i håp om at dette skal føre til at vedtaket blir omgjort.

Forslaget inneholder en rekke begrensninger på områder som omhandler statsbudsjettet og regjeringens prerogativer. Forslaget er likevel ikke ment å stenge for at Stortinget gjennom alminnelige vedtak kan gjennomføre folkeavstemninger også på disse områdene der dette er hensiktsmessig.

Behovet for folkeavstemninger er særlig stort hvis det i valgperioden må tas stilling til spørsmål som ikke forelå da Stortinget ble valgt. I en slik situasjon kan man vanskelig hevde at Stortinget representerer folkemeningen. Det er på det rene at Stortinget i dag kan bestemme at det skal holdes rådgivende folkeavstemning om ethvert spørsmål. Men i dag er det et flertall som må kreve folkeavstemning. Det innebærer at folkeavstemningsalternativet praktisk talt er blokkert. Det er ytterst usannsynlig at et flertall på Stortinget, etter å ha fattet et vedtak, vil spørre folket til råds etterpå. Skal folkeavstemninger få noen praktisk betydning som korrektiv til det representative demokrati, må et mindretall kunne kreve folkeavstemning. På

denne måten blir folkeavstemningsinstituttet en reell demokratisering, samtidig som initiativet i prosessen forblir hos folkets representanter.

Forslaget som fremsettes bygger på § 42 i den danske grunnloven. Det er således presedens for en ordning med avgjørende folkeavstemninger og ankeadgang for et mindretall i nasjonalforsamlingen i et av våre nordiske demokratier. Den danske grunnlovens § 42 kan ikke betraktes som en «sovende» paragraf. Paragrafens ulike bestemmelser har vært anvendt direkte, henholdsvis i 1963 og 1993, og paragrafen blir dessuten vurdert til å ha indirekte betydning ved at den gir grunnlag for å inngå forlik som kan føre til at det ikke kreves folkeavstemninger. I dansk juridisk litteratur er det lagt stor vekt på denne grunnlovsparagrafens antatte praktiske betydning som en faktor i forlikforhandlinger.

Demokrati betyr folkestyre, og det er derfor naturlig med den sikkerhetsventil som et system med ankeadgang og endelig avgjørelse av folket selv innebærer. Et system som foreslått i dette forslag vil også stimulere interessen for politikk og samfunnsstyring fordi det vil kunne gi den enkelte velger mulighet for å medvirke direkte i avgjørelsen av større konkrete saker.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Ny § 85 a skal lyde:

Når et forslag er vedtatt av Stortinget, kan en tredjedel av Stortingets medlemmer kreve folkeavstemning om forslaget. Fristen er tre virkedager etter det endelige vedtaket. Kravet skal fremsettes skriftlig overfor Stortingets president og skal være underskrevet av de deltagende medlemmene.

Når det er krevd folkeavstemning om et forslag, kan Stortinget innen fem virkedager etter det endelige vedtak beslutte at forslaget skal bortfalle.

Treffer ikke Stortinget beslutning etter annet ledd, skal det snarest sende melding til kongen om at forslaget skal prøves ved folkeavstemning. Kongen kunngjør så forslaget med meddelelse om at det skal holdes folkeavstemning.

Folkeavstemningen holdes når kongen fastsetter det, men tidligst atten og senest tretti virkedager etter kunngjøringen.

I folkeavstemningen stemmes det for og mot forslaget. Et forslag er forkastet når et flertall har stemt mot det.

Det kan ikke kreves folkeavstemning etter denne paragraf om

- a. påleggelse av skatter, avgifter, toll og andre offentlige byrder;
- b. bevilgning av de pengesummer som er nødvendige for å dekke statens utgifter;
- c. gasjer eller pensjoner til statens tjenestemenn;
- d. utnevnelser som ikke gjelder tronfølgen;
- e. militære, diplomatiske og andre utenrikspolitiske saker.

Et forslag som kan undergis folkeavstemning, kan bare i tilfeller som nevnt i syvende ledd stadfestes av kongen innen den fristen som er nevnt i første ledd, eller før folkeavstemningen er holdt.

I særdeles påtrengende tilfeller kan et forslag som kan undergis folkeavstemning, stadfestes av kongen straks etter vedtaket, såfremt forslaget inneholder en bestemmelse om det. Dersom en tredjedel av Stortingets medlemmer etter reglene i første ledd krever folkeavstemning om forslaget, holdes det folkeavstemning etter reglene ovenfor, også dersom forslaget er stadfestet.

Forkastes forslaget i folkeavstemningen, kunngjøres dette av kongen uten unødig opphold og senest fjorten dager etter folkeavstemningen. Forslaget bortfaller på kunngjøringsdagen.

Bestemmelsene i paragrafen her gjelder lovforslag så vel som vanlige forslag.

Nærmere regler for krav om folkeavstemning og om forberedelse og gjennomføring av folkeavstemningen fastsettes ved lov.

–

Når eit framlegg er vedteke av Stortinget, kan ein tredjedel av medlemmene der krevje folkerøysting om framlegget. Fristen er tre yrkedagar etter det endelege vedtaket. Kravet skal setjast skriftleg fram for stortingspresidenten, og dei deltakande medlemmene skal ha skrive under på det.

Når det er kravd folkerøysting om eit framlegg, kan Stortinget innan fem yrkedagar etter det endelege vedtaket vedta at framlegget skal falle bort.

Gjer ikkje Stortinget vedtak etter andre ledd, skal det snarast sende melding til kongen om at framlegget skal prøvast ved folkerøysting. Kongen kunngjer så framlegget med melding om at det skal haldast folkerøysting. Folkerøystinga blir halden når kongen fastset det, men tidlegast atten og seinast tretti yrkedagar etter kunngjeringa.

I folkerøystinga blir det røysta for og mot framlegget. Eit framlegg er forkasta når eit fleirtal har røysta mot det.

Det kan ikkje krevjast folkerøysting etter denne paragrafen om

- a. pålegging av skattar, avgifter, toll og andre offentlege tyngsler;
- b. løyving av dei pengesummane som trengst til statsutgiftene;
- c. gasjar eller pensjonar til statstenestemenn;
- d. utnemningar som ikkje gjeld tronfølgja;
- e. militære, diplomatiske og andre utanrikspolitiske saker.

Eit framlegg som kan gjerast til emne for folkerøysting kan berre i tilfelle som nemnde i sjuande ledd stadfestast av kongen innan den fristen som er nemnd i fyrste ledd, eller før folkerøystinga er halden.

I sær påtrengjande tilfelle kan eit framlegg som kan gjerast til emne for folkerøysting, stadfestast av kongen straks etter vedtaket, såframt framlegget inneheld ei føresegn om det. Dersom ein tredjedel av stortingsmedlemmene etter reglane i første ledd krev folkerøysting om framlegget, skal det haldast folkerøysting etter reglane ovanfor, òg dersom framlegget er stadfesta.

Blir framlegget forkasta i folkerøystinga, kunngjer kongen dette utan grunnlaus dryging og seinast fjorten dagar etter folkerøystinga. Framlegget fell bort på kunngjøringsdagen.

Føresegnene i paragrafen her gjeld lovframlegg så vel som vanlege framlegg.

Nærare reglar for krav om folkerøysting og for førebuing og gjennomføring av røystinga blir fastsette i lov.

30. september 2016

Ulf Leirstein

Erlend Wiborg

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen

president

Grunnlovsforslag 15

(2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Eivind Smith vedtatt til fremsettelse av Michael Tetzschner og Sylvi Graham

Dokument 12:15 (2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Eivind Smith, vedtatt til fremsettelse av Michael Tetzschner og Sylvi Graham, om endring i §§ 17, 49, 50, 75 og 109 (retting av språklige feil etter grunnlovsendringene i 2014)

Til Stortinget

Bakgrunn

I forbindelse med grunnlovsjubileet vedtok Stortinget våren 2014 et stort antall endringer i Grunnloven. Endringene vedrører både språkform (språklig modernisering, likestilt tekst på nynorsk) og innhold (særlig menneskerettigheter).

På visse punkter er resultatet skjemet av språklige feil, av at grunnlovsteksten – i strid med formålet med den språklige moderniseringen – avspeiler et annet meningsinnhold enn det som lå i den eldre teksten, eller av at det naturlige meningsinnholdet i de to språkversjonene ikke stemmer overens.

De følgende grunnlovsforslagene inviterer Stortinget til å fullføre 2014-reformen ved å rette opp grunnlovsteksten på noen slike punkter. De tar ikke sikte på å endre det tilsiktede meningsinnholdet i dagens tekst. Forslag om endringer som på visse punkter ville ha gitt bedre uttrykk for Stortingets intensjon enn den grunnlovsteksten som faktisk ble vedtatt, er ikke tatt med.

Forslagene kan for så vidt sammenlignes med endringer for å bringe grunnlovsteksten i samsvar med språknormen fra 1903 som ble vedtatt i flere omganger før 2014.

Nærmere om de enkelte forslagene

Om § 17 (provisoriske anordninger/provisoriske lover)

Før den språklige moderniseringen i 2014 kunne Kongen etter § 17 gi midlertidige regler (provisoriske anordninger) om handel, toll, næringsveier og politi. Mens de tre første av disse kriteriene var tilnærmet selvforklarende, hadde ordet «politi» et annet og langt mer omfattende meningsinnhold enn i dag; etter 1814-språkbruk (som vi fortsatt finner spor av i f.eks. fransk forvaltningsrett) tok det – grovt sagt – sikte på samfunnsregulering. Mens de tre første ordene ble tatt uendret inn i den reviderte grunnlovsteksten (på både bokmål og nynorsk), var det derfor godt begrunnet å erstatte ordet politi med et mer moderne uttrykk.

Dessverre er den reviderte teksten som ble valgt på dette punkt («offentlig forvaltning og regulering»/«offentleg forvaltning og regulering»), misvisende. Som allerede antydnet, gir uttrykket «offentlig/offentleg regulering» godt uttrykk for meningsinnholdet i det ordet (politi) som nå ble skjøvet til side. Dette gjelder derimot ikke tillegget om «forvaltning».

Det terminologiske valget på dette punkt er for det første historisk ukorrekt, noe som i seg selv står i strid med formålet med den språklige moderniseringen. Dette gjelder ikke bare ut fra etablert grunnlovsforståelse før 2014, men også fordi styringen av forvaltningsapparatet i alle land er undergitt andre regler enn slike som gjelder midlertidige dekreter mv.

Det er derfor – for det andre – helt overflødig å endre § 17 for å gi Kongen kompetanse til å regulere statsforvaltningen: Slik kompetanse har helt siden 1814 fulgt av Grunnloven § 3 («Den utøvende makt er hos Kongen»/«Den utøvende makta er hos Kongen»), supplert av et antall særbestemmelser («kongelige prerogativer») vedørende utenriksstyret mv. Innenfor en nyere, parlamentarisk ramme er den

kompetanse for Kongen til å lede den utøvende makt som følger av disse bestemmelsene, fortsatt et grunntrekk i styringssystemet.

Endelig vil dagens tekst, dersom den skulle tas på alvor, innebære at Kongens bestemmelser om «offentlig forvaltning» var av midlertidig karakter; anordninger etter § 17 faller jo bort senest ved avslutningen av den umiddelbart påfølgende stortingsseksjonen. En slik løsning bryter radikalt med den vel etablerte konstitusjonelle ordningen i Norge. Det er neppe nødvendig å forklare hvorfor den også ville være svært uheldig.

På denne bakgrunn bør Grunnloven § 17 første passus (før semikolon) endres slik at ordene «forvaltning og» tas ut, slik at bare «offentlig/offentleg regulering» blir stående tilbake.

Om § 49 første ledd (frie og hemmelige valg)

Ved grunnlovsreformen i 2014 fikk nøkkelbestemmelsen i § 49 om at det er folket som utøver den lovgivende makt, et tillegg om at Stortingets medlemmer utpekes gjennom frie og hemmelige valg.

I nynorskversjonen angis det – korrekt – at det er «stortingsrepresentantane» som skal utpekes gjennom slike valg. Bokmålsversjonen angir derimot at det er «Stortingets representanter» som skal utpekes på denne måten. Tross advarsler underveis i prosessen står formuleringen uendret siden Menneskerettighetsutvalgets opprinnelige forslag.

Poenget er her at representanter *for Stortinget* (bokmålsformuleringen) er noe annet enn medlemmer *av* Stortinget. Stortingspresidenten er den fremste representanten *for* tinget, som etter behov også kan la seg representere av en visepresident, direktøren mv. Men Stortingets valg av presidenter m.fl. er *ikke* bundet av noe krav om hemmelighet i den nye grunnlovsbestemmelsens forstand.

Stortingets medlemmer – ofte betegnet som stortingsrepresentanter, men da skrevet i ett ord – er ikke representanter for Stortinget, men *for velgerne*. I samsvar med dette er formålet med bestemmelsen å grunnlovsfeste det (i vår tid) selvsagte kravet om frie og hemmelige valg av folkets representanter. Dette fremgår tydelig av nynorskversjonen. Den parallelle teksten på bokmål har derimot valgt en annen, isolert sett misvisende løsning.

Bokmålsversjonen bør endres i samsvar med dette. Enklest vil det være å gi det tilsiktede meningsinnholdet uttrykk ved hjelp av ordet «stortingsrepresentantene» skrevet i ett ord. Hvis genitivformen ønskes beholdt, kan betegnelsen «Stortingets medlemmer» benyttes.

Om § 50 (stemmerett/røysterett for kvinner og menn)

Her skaper uoverensstemmelsen mellom bokmåls- og nynorskversjonene uklarhet i forhold til Grunnlovens historiske hovedbegrep om «borger».

Presiseringen av at stemmerett tilkommer både kvinner og menn kom inn i § 50 i 1913, da kvinner fikk stemmerett på linje med menn. Den finnes fortsatt i bokmålsversjonen.

Det at lik stemmerett for begge kjønn nå fremtrer som en selvfølge i vår del av verden, kan nok forklare at Grunnloven på nynorsk taler om «dei norske borgarane» uten en tilsvarende presisering. Men dette stemmer ikke med Grunnlovens historiske hovedbegrep om «borger» slik det fortsatt benyttes i § 119 om verneplikt; det er enighet om at uttrykket «Enhver statens borger»/«Alle statsborgarane» i den sistnevnte bestemmelsen sikter bare til menn (den nåværende verneplikten for kvinner bygger på ordinær lov). Når et tilsvarende uttrykk («dei norske borgarane») benyttes i den nynorske teksten uten ytterligere presisering, på samme måte som i § 119 (begge språkformer), inviterer det altså til misforståelser.

Samtidig har muligheten til å vedlikeholde et uttrykkelig spor av den viktige innføringen av alminnelig stemmerett for kvinner i 1913, gått tapt. Også parallelliteten mellom de to språkversjonene er svekket på et punkt av stor betydning både praktisk og symbolsk.

På denne bakgrunn bør nynorskversjonen endres slik at begge språkversjoner presiserer at stemmerett tilkommer både kvinner og menn.

Om § 75 bokstav b (låneopptak)

Statslån kan bare opptas etter fullmakt fra Stortinget. Bokmålsversjonen gjengir den opprinnelige ordlyden i bestemmelsen i modernisert form («Det tilkommer Stortinget ... å åpne lån på rikets kreditt»). Tross en noe gammelmodig ordlyd er meningsinnholdet klart. Stortinget kan bemyndige låneopptak innenfor nærmere angitte rammer; denne oppgaven har selvsagt nær sammenheng med bevilgningsmyndigheten etter § 75 bokstav d.

Likevel kan nynorskversjonens ordlyd umiddelbart synes lettere å forstå («Det høyrer Stortinget til ... å ta opp lån på rikets kreditt»). Men det innholdet som da trer frem, er misvisende: I samsvar med bestemmelsens etablerte meningsinnhold er det ikke Stortinget som opptar/tar opp lån. Dette stemmer også med den funksjonsfordelingen mellom den lovgivende og den utøvende makt som ellers gjelder.

For å unngå misforståelser om bestemmelsens egentlige innhold og oppnå harmoni mellom de to språkversjonene, bør nynorskversjonen av § 65 bokstav b endres. Nærmest ligger det vel å gå over til den nedarvete ordlyden som nå benyttes i bokmålsversjonen. Men det bør også overveies å uttrykke det tilsik-

tede meningsinnholdet i et språk som vil være enklere å forstå, for eksempel ved å si at Stortinget gir «fullmakt» til å oppta lån.

Om § 109 (utdannelse/utdanning, opplæring)

Bestemmelsen kom inn gjennom menneskerettighetsreformen i 2014. Ifølge tredje punktum i bokmålsteksten, som i utredningshistorien er den opprinnelige, skal opplæringen (for barn/born) «ivareta» den enkeltes evner og behov. På nynorsk har dette blitt til et krav om å «utvikle» disse evner og behov. I tillegg til at meningen neppe har vært å utvikle barnas «behov», er det vanskelig å se at dette språklig uttrykker det samme.

Ut fra målet om to likestilte versjoner av Grunnloven med så vidt mulig identisk innhold, bør asymmetrien på dette punkt fjernes. Mest nærliggende vil det nok være å legge ordvalget i bokmålsversjonen til grunn («ivareta»), noe som på nynorsk passende kan angis som «ta vare på».

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

§ 17 (første punktum før semikolon) skal lyde:

Kongen kan gi og oppheve anordninger som angår handel, toll, næringsveier og offentlig regulering;

—
Kongen kan gje og oppheve provisoriske lover om handel, toll, næringsvegar og offentlig regulering;

§ 49 andre punktum på bokmål skal lyde:

Alternativ 1:

Storingsrepresentantene velges gjennom frie og hemmelige valg.

Alternativ 2:

Stortingets medlemmer velges gjennom frie og hemmelige valg.

§ 50 første ledd på nynorsk skal lyde:

Røysterett ved stortingsval har dei norske borgarane, menn eller kvinner, som har fylt 18 år eller fyller 18 år i det året valtinget blir halde.

§ 75 bokstav b skal lyde:

Alternativ 1 (endring kun på nynorsk):

å opne lån på rikets kreditt;

Alternativ 2:

å gi fullmakt til å åpne lån på rikets kreditt;

—

å gje fullmakt til å opne lån på rikets kreditt;

§ 109 tredje punktum på nynorsk skal lyde:

Opplæringa skal ta vare på evnene til kvart barn og ta omsyn til dei behova barnet har, og fremje respekt for demokratiet, rettsstaten og menneskerettane.

30. september 2016

Michael Tetzschner

Sylvi Graham

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen

president

Grunnlovsforslag 16

(2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Gunnar Gundersen, Michael Tetzschner, Svein Flåtten, Anders B. Werp, Olemic Thommessen og Ingjerd Schou

Dokument 12:16 (2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Gunnar Gundersen, Michael Tetzschner, Svein Flåtten, Anders B. Werp, Olemic Thommessen og Ingjerd Schou om opphevelse av § 117 (odels- og åsetesretten)

Til Stortinget

Bakgrunn

Odels- og åsetesretten har lange tradisjoner i Norge. Rettshistorisk binder odelsretten vår tids lovverk sammen med de tidligste lovverk i vårt lands historie, det være seg landskapslovene eller Magnus Lagabøters landslov. Langt tilbake i tid var odelsbegrepet knyttet til den frie og selveiende bonden, og i nasjonsbyggingens epoke fikk begrepet stor symbolverdi for selvstendighet og synet på bonden som bærer av særnorske tradisjoner. Siden den tid har Norge gått fra å være et agrarsamfunn der slektskap og familieband var helt avgjørende for personers status, til nå å være et samfunn basert på blandingsøkonomiens prinsipper om like muligheter og sosial mobilitet.

Norsk økonomi har de siste 100 årene gjennomgått store endringer. Tradisjonelt landbruk er ikke lenger dominerende, men utgjør i dag en del av et større bilde der andre råvarer, industri og tjenesteytende næringer fyller en større plass. På begynnelsen av 1900-tallet hadde jordbruket 370 000 personer sysselsatt, tilsvarende 38 pst. av landets totale sysselsetting. I dag står denne næringen for under 2 pst. av sysselsettingen. I samme periode har helse- og omsorgstjenester hatt en formidabel sysselsettingsvekst fra 12 000 til 550 000 personer, og informasjons- og kommunikasjonsnæringen har vokst fra 5 000 sysselsatte i 1900 til 90 000 sysselsatte personer i dag.

Det er en liten andel av befolkningen som i dag er sysselsatt innenfor landbruket. Forslagsstillerne kon-

staterer at det har vært en markant og konstant nedgang i sysselsettingen i landbruket. Forslagsstillerne vil også bemerke at næringen samtidig har opplevd en meget sterk produktivitetsvekst. Betydelig færre produserer nå mer enn før. Satsingen på forskning og innovasjon i landbruket har blitt styrket, og landbruksnæringen har mange kvaliteter som gjør den levedyktig for fremtiden. Norske bønder har bidratt til en utvikling som har gjort at vi i dag produserer mer mat enn da landbruket totalt dominerte sysselsettingsstatistikken.

Det er også betydelig færre gårdsbruk i drift enn tidligere. På slutten av 1950-tallet var det 200 000 gårdsbruk i drift, i 2013 var tallet redusert til under 44 000. Samtidig er det fortsatt godt over 180 000 registrerte jordbrukseiendommer i Norge. Selv om over 80 pst. av disse har bolighus, er det bare i underkant av 25 pst. av de registrerte jordbrukseiendommene det i dag er aktiv drift på. Til tross for denne utviklingen i antall gårder i aktiv drift, har det samlede jordbruksarealet i drift holdt seg rimelig stabilt gjennom alle årene.

Statistikken viser også en klar forgubbing, en manglende rekruttering og mange gårdsbruk uten lys og aktivitet. Jordleie står for over 40 pst. av driften av jordbruksarealene. Dette holder arealene i hevd, men vi ser også at behovet for strukturendringer er stort. Bosettingen i Distrikts-Norge i dag er mer avhengig av annen sysselsetting enn av aktiviteten på gårdene. Det viser også fraflyttingsstatistikken, som er sterkest der alternativ sysselsettingsmulighet er dårligst. I alt bor det over 400 000 nordmenn på en landbruks-eiendom. Det tilsvarer omtrent 8 pst. av befolkningen. Mange eiere av jordbrukseiendommer bor altså på eiendommen, men velger å leie ut eller på annen måte ikke drive jorda selv.

Gårder over hele landet har kvaliteter som gjør dem til en flott boplass og et sted for viktig økono-

misk aktivitet. Det er imidlertid en kjensgjerning at for svært mange kan ikke gården være en hovedinntekt. Odelsretten kan derfor i fremtiden bli oppfattet mer som en byrde og plikt enn en positiv rett.

Videreføringen av de tradisjonsbærende verdiene landbrukseiendommene representerer fordrer derfor nytenkning og strukturendringer. Her står odelsrettens materielle innhold i dag snarere i veien for utviklingen enn å vareta den. Slekt kan ikke være viktigere enn drift.

Landbruket har en sterk tilknytning til tradisjonelle borgerlige verdier som respekten for privat eiendomsrett, frihet til å drive næringsvirksomhet samt vern om kultur og natur. Norske bønder har gjennom historien vært en del av fundamentet i samfunnet vårt, og den frie og selvstendige bonden har vært med på å legge grunnlaget for den staten vi i dag kaller Norge. Det konservative prinsippet om å forandre for å bevare tilsier nå at odels- og åsetesretten må endres for å sikre at vi får et lønnsomt og levedyktig landbruk i hele landet.

I sum viser den historiske utviklingen i norsk økonomi at norsk landbruk trenger muligheter og ikke begrensninger for at næringen skal være lønnsom og bidra til å sikre spredt bosetting. Odelsretten er en lov som sikrer eierrettigheter for en slekt. Den gir ingen sikkerhet for bosetting og egen drift av gårdsbruket, og fremstår i dag som en uegnet reguleringsmekanisme dersom målet i landbrukspolitikken er aktiv drift på små og store gårder over hele landet.

Forslagsstillerne er opptatt av å ivareta den private eiendomsrett, også innenfor jordbruket. Det normale i norsk lovgivningspraksis er at eiendomsretten reguleres gjennom generell lovgivning, og for jordbrukets del også gjennom særlovgivning som konsesjonslov, jord- og skoglov. Forslagsstillerne mener at dette også er tilstrekkelig for å verne om eiendomsretten til landbrukseiendommer. Landbrukets betydning, rolle og utfordringer tilsier at odels- og åsetesretten ikke lenger har en naturlig plass i Grunnloven.

Den 23. oktober 2003 avga Odelslovutvalget sin innstilling til daværende statsråd Lars Sponheim. To av utvalgets medlemmer (lederen Thor Falkanger og Merethe Storødegård) gikk inn for å avvikle odelsretten med følgende begrunnelse (side 173–174):

«Odelsretten er en viktig del av vår rettslige kulturarv, men dette gir i seg selv ikke tilstrekkelig grunnlag for å opprettholde odelsretten i våre dagers samfunn.

Det kan pekes på en rekke fordeler ved odelsretten. Noen er rimelig sikre, andre er av en slik art at det er vanskelig å føre noe eksakt bevis for de samfunnsmessige gunstige virkninger. I så henseende er det flere forhold i drøftelsen foran som mindretallet finner grunn til å knytte noen bemerkninger til:

a. Det er fremholdt - etter mindretallets syn med rette - at "det sosiale livet til bondefamilien er tett sammenvevd med næringsvirksomheten" (side 209).

Det er ingen klare skiller mellom arbeidsplass og hjem, og mellom arbeidstid og fritid. Og dette preger naturlig nok tilknytningen til gården. Spørsmålet er om odelsretten styrker denne tilknytning på en slik måte at man får et økt samfunnsmessig utbytte av landbruket. Under punkt 12.3.2 bokstav a om "bedre landbruk", jf. også punkt 12.3.3, gis det uttrykk for at det ikke er sannsynlig at odelsretten har noen stor betydning for et bedre landbruk, sammenlignet med det vi ville hatt uten odelsretten. Men det pekes også på at "de sosiokulturelle holdninger og erfaringer spiller en rolle" - uten at det klargjøres hva som ligger i disse begreper og den innflytelse odelsretten har hatt og har i så måte.

b. Bo- og driveplikt fremholdes en rekke ganger som viktige elementer i odelsretten, med betydningsfulle, gunstige samfunnsmessige virkninger. Mindretallet vil her minne om at boplikten er et forholdsvis nytt element ved samfunnets kontroll med utnyttelsen av fast eiendom. Den ble innført i vår lovgivning ved odelsloven og konsesjonsloven, begge av 1974. Og det samme gjelder driveplikten som en personlig forpliktelse for eieren (når det sees bort fra de særlige regler som var knyttet til odelsløsningstilfellene, jf. skjønnsloven av 1. juni 1917 nr. 1 § 76 slik bestemmelsen lød inntil odelsloven av 1974 trådte i kraft).

Etter mindretallets oppfatning kan de hensyn som ligger bak odelslovens bo- og drivepliktregler like godt varetas gjennom konsesjonslovsystemet.

Også når det gjelder samfunnets kontroll med eiendomsstruktur og eierforhold mener mindretallet at det som er samfunnsmessig ønskelig, kan varetas gjennom konsesjonslov sammen med jord og skoglov. Her har samfunnet de nødvendige instrumenter, og det er da et politisk spørsmål i hvilken utstrekning kontroll- og reguleringsmulighetene skal utøves.

c. Landbruket har en lang tradisjon for fellesskap i arbeid. Kontrasten til den rettslige ulikhet det etter odels- og åseteslovgivningen har vært mellom kjønnene, er således stor. Mindretallet deler fullt ut det syn at det var betydningsfullt at likestilling i prinsippet ble kjempet igjennom i 1974, og at de siste rester av forskjellsbehandling forsvinner dersom Utvalgets forslag legges til grunn. Men en lovbestemmelse om likestilling - med den signaleffekt den gir - er etter mindretallets syn ikke en faktor som i våre dager kan tillegges vesentlig betydning når det spørres om det odelsrettslige system bør opprettholdes.»

I en høringsuttalelse om Odelslovutvalgets innstilling til Landbruksdepartementet uttalte Statens landbruksforvaltning (SLF) følgende:

«På bakgrunn av de erfaringer SLF har med odelsretten og dennes betydning for utnyttningen av landbruksressursene, mener vi at en god del argumenter taler for å oppheve instituttet. Tilsvarende tilsier vår erfaring at det ikke eksisterer noen argumenter for å beholde odelsretten som er så tungtveiende at det er formålstjenlig å videreføre rettsinstituttet. SLF anbefaler derfor at odelsretten avskaffes.»

Selv om odels- og åsetesretten har lange tradisjoner i Norge, er tiden overmoden for en endring. Odelsloven i sin nåværende form er en av de mange særreguleringer i eiendomsretten som hindrer frem-

tidsrettet satsing, naturlige strukturendringer, mer lønnsom drift og økt investeringsevne i landbruket. Forslagsstillerne viser til at en mer fleksibel odelslov er ett av de tiltak som kan bidra til modernisering og økt lønnsomhet i norsk landbruk. Landbruket er tjent med at odelsbestemmelsene fjernes fra Grunnloven.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

§ 117 oppheves.

30. september 2016

Gunnar Gundersen

Michael Tetzschner

Svein Flåtten

Anders B. Werp

Olemic Thommessen

Ingjerd Schou

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen

president

Grunnlovsforslag 17

(2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Michael Tetzschner, Erik Skutle, Gunnar Gundersen, Bente Stein Mathisen og Heidi Nordby Lunde

Dokument 12:17 (2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Michael Tetzschner, Erik Skutle, Gunnar Gundersen, Bente Stein Mathisen og Heidi Nordby Lunde om endring i § 98 (forbud mot uforholdsmessig inngrep i borgernes frihetsfære)

Til Stortinget

Bakgrunn

I norsk rettsteori har det fra tid til annen vært hevdet å eksistere et såkalt forholdsmessighetsprinsipp når en har diskutert hvilke grenser staten og de organer som handler på vegne av staten, må underlegges for å beskytte et kjerneområde av borgernes frihet mot for store offentlige inngrep. Et moderne, komplisert samfunn har behov for mange former for regulerende inngrep i enkeltpersoners og juridiske personers frihetssfære. Disse kan komme i et motsetningsforhold der ønsket om samfunnsregulering på den ene siden står opp mot hensynet til personlig handlefrihet og autonomi på den annen side.

Særlig innen norsk forvaltningsrett har det vært ulike syn på om det finnes noe slikt prinsipp, eller om det heller er tale om et samlebegrep som innbefatter henvisning til forskjelligartete rettsgrunnsetninger som har det til felles at de skal stå som et vern for borgerne mot myndighetenes vilkårlighet. Det er hevet over tvil at et forholdsmessighetsprinsipp per se (i andre nordiske land også omtalt som proporsjonalitetsprinsippet) bare nevnes sporadisk og ikke er gitt noe entydig rettsdogmatisk innhold.

I sin lærebok om Forvaltningsrett fra 1991 skriver Arvid Frihagen følgende om forholdsmessighetsprinsippet i norsk forvaltningsrett: «I norsk forvaltningsrett har prinsippet spilt en tilbaketrukket rolle.

Det er i liten grad presentert i forvaltningsteorien og knapt nevnt i rene ord i rettspraksis.»¹ På tross av dette utgangspunkt mener Frihagen at man likevel kan finne god forankring for prinsippet i rettspraksis og i noen grad også i forvaltningsteorien. Konstateringen underbygges ikke av noen konkretisering.

Torstein Eckhoff går ikke nærmere inn på en diskusjon om dette, men uttaler følgende i sin lærebok om forvaltningsrett i tilknytning til den såkalte Fjærkredommen:² «Men selv om det ikke er sagt noe om det, må det ofte settes visse grenser for hvilke midler som kan brukes til å fremme formålet. Det må bl.a. kreves en viss forholdsmessighet mellom mål og midler».³

Den rådende oppfatning i norsk forvaltningsrett er at domstolene ikke stiller metodekrav til hvordan forvaltningen bruker sitt frie skjønn, men nøyer seg med å kontrollere om det er utøvet innenfor lovens rammer. Nyere norsk forvaltningsrettslig teori⁴ har modifisert dette utgangspunktet noe og hevdet at domstolene ofte går lenger i sin etterprøving av forvaltningens skjønn enn den klassiske oppfatning gir grunnlag for. Det er særlig Jan Fridthjof Bernt som har gjort seg til talsmann for at det eksisterer et allment forholdsmessighetsprinsipp i norsk forvaltningsrett. Første gang han formulerte dette synet, var i artikkelen «Utenforliggende hensyn som ugyldighetsgrunn»⁵. Etter å ha tatt utgangspunkt i læren om at forvaltningen fritt kan treffe en beslutning innen de ytre rammer for skjønnsutøvelsen, uttaler Bernt:

¹ Frihagen: Forvaltningsrett I, 3. utgave, s. 196

² Rt. 1973, s. 460 og ND 1973.131

³ Eckhoff: Forvaltningsrett, 6. utg., s. 263

⁴ Artikkel i TfR 1978, s. 241ff av Jan Fridthjof Bernt

⁵ Opus cit., s. 258 ff.

«Det er vel likevel et spørsmål om det etter omstendighetene vil være en nedre grense for den vekt 'mothensynene' kan tillegges, om man ikke må operere med et 'forholdsmessighetsprinsipp' – et krav om et noenlunde rimelig forhold mellom gevinst og totale omkostninger ved det aktuelle vedtak.»⁶

Etter å ha gjennomgått avgjørelsene i de såkalte Mortvedt-⁷, Seljelid-⁸ og Fjærkredommene⁹, mener Bernt å kunne utlede at Høyesterett har en tendens til å gå lenger mht. overprøving av forvaltningens skjønnsutøvelse når det er tale om vesentlige inngrep overfor en part. Videre sier han:

«Når man sammenligner og prøver å trekke konsekvenser av forskjellige høyesterettsdommer som kommer inn på spørsmålet om overprøving av den materielle rimelighet av et diskresjonært forvaltningsvedtak, er det i det hele et sentralt synspunkt at 'intervensjonsterskelen' vil kunne være svært forskjellig fra saksområde til saksområde.»

Endelig fastslår Bernt at det vil være et viktig moment ved vurderingen om det foreligger en tilstrekkelig kvalifisert urimelighet om den ulempe som påføres den angjeldende part, faller utenfor det som må regnes som en påregnelig følge av lovens regler og fullmakter.¹⁰

Ørnulf Rasmussen behandler også de ovenfor omtalte tre dommene i artikkelen «Forholdsmessighetsprinsippet i forvaltningsretten»¹¹. Forfatteren behandler Mortvedtdommen og Seljeliddommen i forbindelse med forvaltningsvedtak med pønalt (straffettslig) preg.¹² Rasmussen mener at Høyesterett i disse to dommene har anerkjent direkte, og ikke bare har forutsatt, å ha kompetanse til å prøve avgjørelsens rimelighet, samt også ganske klart uttrykt at kjernen i denne rimelighetsvurderingen er et forholdsmessighetsprinsipp. Fjærkredommen inneholdt en vurdering av et forvaltningsvedtak uten straffepreg, under merkelappen andre bebyrdende forvaltningsvedtak¹³. Forfatteren mener at det ikke er mye tvil om at Høyesterett la et forholdsmessighetsprinsipp til grunn, og dette uten at vedtaket hadde pønalt preg. Rasmussen konkluderer med at det ikke finnes noen lovregel eller noe prejudikat fra Høyesterett som gir grunnlag for å hevde at det finnes et forholdsmessighetsprinsipp i forvaltningsretten. Det hevdes imidlertid at det finnes et rettskildemessig grunnlag, riktignok av varierende styrke, for å hevde et slikt prinsipp

på en rekke områder. Det her fremsatte grunnlovsforslaget tar sikte på å avklare denne diskusjonen og grunnlovfeste et vern mot uforholdsmessige inngrep som et generelt overordnet rettsprinsipp.

Forslagsstillerne påpeker at vår rettsutvikling påvirkes av andre, eksterne rettsdannelse som folkeretten, menneskerettighetene og EU-retten, som alle får økt plass i det norske rettskildetilbudet. På de områder som implementerer EU-retten gjennom EØS-avtalen, vil det ikke være tvil om dette. Men også på andre områder vil det foreligge en påvirkningseffekt.

I en banebrytende artikkel om forholdsmessighetsprinsippet i forvaltningsretten skrevet av Hans Petter Graver i 1995¹⁴ fremsettes en hypotese om at Høyesterett har etablert et generelt krav om at forvaltningens skjønsmessige avgjørelser skal være forholdsmessige, dvs. at vedtakskompetansen kun kan brukes i det omfang det er nødvendig, og hvor fordelene overstiger ulempene. Graver mener at forholdsmessighetsprinsippet har vært et sentralt tema i fem høyesterettsdommer¹⁵. Ingen av disse avgjørelsene bygger på at Høyesterett har formulert noe uttrykkelig og generelt formulert krav til proporsjonalitet. Domstolen har i stedet valgt å fastslå hva innholdselementene i et forholdsmessighetsprinsipp skulle være. Graver ser likevel ikke dommene som et uttrykk for en planlagt utvikling av et rettsprinsipp over tid, da retten kun har tatt stilling til konkrete spørsmål.

Forslagsstillerne mener at det er et behov for å avklare at forholdsmessighetsprinsippet er et anerkjent rettsprinsipp ved å gi det en uttrykkelig hjemmel som en grunnleggende rettsnorm i vår grunnlov. Dette betyr at et krav til forholdsmessighet ikke bare blir et krav til innholdet i forvaltningsavgjørelser, men at det også blir en overordnet norm for beskyttelse av den enkelte borger i all offentlig regelproduksjon som griper inn i borgernes handlefrihet, enten det er lov eller forskrift.

Forslagsstillerne viser også til følgende eksempler på at utviklingen på noen felter har gjort behovet for en slik overordnet begrensning av offentlig maktutøvelse mer aktuelt: ileggelse av administrative straffer, samt økt bruk av fullmaktslovgivning.

1) Omfanget av administrativt ilagte straffer har økt kolossalt. Det vil si at vedtak om sanksjoner for å hindre eller motvirke enkeltpersoners eller juridiske personers atferd skjer ved administrative beslutninger. Flere har påpekt den faren for rettssikkerheten som ligger i at det er samme instans som gjør seg opp en mening om et faktum, gjerne i form av en påstand

⁶ Bernt op.cit., s. 258ff.

⁷ Rt.1951, s.19.

⁸ Rt.1957, s.1190

⁹ Rt.1973, s.460

¹⁰ Bernt op.cit., s. 263ff.

¹¹ Rasmussen, Ørnulf: Forholdsmessighetsprinsippet i forvaltningsretten i Lov og Rett 1995, s. 307ff.

¹² Op.cit., s. 316ff.

¹³ Op.cit., s. 317ff.

¹⁴ Graver, Hans Petter: Forholdsmessighet som krav til forvaltningens skjønsmessige avgjørelser i Lov og Rett 1995, s. 279ff.

¹⁵ Rt. 1981, s. 745 (Isene), Rt. 1990, s. 861 (Henjum), Rt.1991, s. 973 (Sikringsdommen), Rt. 1993, s. 587 (von Koss) og Rt.1994, s. 60 (New York)

om overtredelse av en bestemmelse, som så ilegger sanksjoner med straffepreg uten særlig mulighet til kontradiksjon for den som rammes. Dette i motsetning til en domstol som opptrer uavhengig av partene.

Likeledes settes kravet om bevist skyld lavere enn ved annen straff, gjerne gjennom et vilkår om uaktsomhet fremfor forsett. Det blir lettere tema å bebreide noen for hva de burde ha gjort (eller unnlatt) ut fra en aktsomhetsnorm, enn å føre bevis for at borgeren faktisk subjektivt bevisst ønsket å handle mot forbudet/vedtaket/forskriften. Effektivitet har hatt forrang fremfor rettssikkerhet. Samtidig har de administrative vedtakene med straffekarakter vært lettere å akseptere for dem det sanksjoneres mot, fordi man har valgt å kalle det «gebyr», «tilleggsavgift» o.l.

Det har vært mulig å angripe slike forvaltningsavgjørelser gjennom saksanlegg mot staten, men i realiteten er det en meget høy terskel for den som mener seg urettmessig behandlet å gå til dette skrittet. Prosessrisikoen er høy, og det offentlige har uendelig både med tid og ressurser til å holde en prosess gående mot en privat part.

Det er forslagsstillernes intensjon med forslaget å kreve en innholdsmessig forutgående kvalitetssikring som fører til at det i mindre grad treffes vedtak som virker uforholdsmessige overfor de borgere og juridiske personer som rammes av byrdefulle inngrep. Samtidig vil det bli enklere å bringe inn mothensyn mot inngripende regulering fra borgerens perspektiv. Det er særlig den delen av forholdsmessighetsvurderingen som går ut på at det er den aktuelle offentlige instans som har oppgaven med å forsikre seg om at delkravene til forholdsmessighet er oppfylt.

Sentrale vurderingstemaer vil være:

- a) Om tiltaket (her brukt som fellesbetegnelse for alle former for offentlige regler og vedtak) er en uforholdsmessig byrde for den enkelte vurdert opp mot viktigheten av målrealisering for samfunnet, slik at det oppstår et uomtvistelig og håndgripelig nytteoverskudd.
- b) Om tiltaket er egnet til å nå de mål som begrunner det.
- c) Om tiltaket er nødvendig for å oppnå målene man begrunner inngrepet med, eller om det foreligger andre valg av virkemidler, der de minst inngripende virkemidler skal velges.

En grunnleggende rettsnorm om krav til forholdsmessighet vil forsterke borgerperspektivet i forberedelsen av nødvendig, men inngripende samfunnsregulering. Samtidig vil dette være en norm for etterprøving av at inngrepet er gjort så skånsomt som mulig overfor den enkelte sett i forhold til de fordeler som oppnås.

2) Innholdskravet til forholdsmessighet kan også være et nødvendig bidrag for å motvirke mulige negative effekter av utstrakt fullmaktslovgivning fordi den sikrer en inngrepsfri kjerne.

Allerede i 1960-årene ble det reist kritikk mot den økende tendensen til fullmaktslovgivning, dvs. at Stortinget benytter seg av rammelovgivning som gir hjemmel for departementet til å gi utfyllende forskrifter. Ideelt skal forskriftene respektere de ytre rammene som Stortinget har hatt et bevisst forhold til under behandlingen av lovsaken, slik at forskriftenes detaljbestemmelser fyller ut loven på et mer praktisk plan.

Problemet for rettssikkerhet og forutberegnelighet oppstår likevel når hjemmelsloven ikke inneholder klare ytre grenser som Stortinget har satt. Regelprodusenten, gjerne et departement eller direktorat, vil være fristet til å innfortolke de hjemler de mener er praktiske å ha for hånden. Hvis for store områder blir liggende til forvaltningens egen regelutvikling, uten at Stortinget har hatt anledning til å kontrollere om forskriftene holder seg innen for de ytre grenser Stortinget satte for loven, innebærer dette at lovgivningskompetansen overføres fra Stortinget til forvaltningen. Det er i så fall det motsatte av demokrati, der det skjer som en overskridelse av hjemmelsloven, dvs. beveger seg på utsiden av hjemmelsloven, eller i en uavklart gråsoner.

Problemet forsterkes også av at en rekke forskrifter fastsettes uten å være bekjentgjort, og at det ikke er etablert rutiner ut over stikkprøvekontroll fra Stortingets side, for å etterprøve om forskriftene er blitt til innenfor rammene av den delegerte lovgivningsfullmakten.

Forslagsstillerne viser til at det bare er forskrifter fastsatt i statsråd som ligger innenfor Stortingets praktiske mulighet til å kontrollere, da disse inngår som en del av statsrådets protokoller og følgelig er tilgjengelig som en del av komiteens gjennomgang av statsrådsprotokollene.

Det er imidlertid bare en liten andel av forskriftene som fastsettes på denne måten. Den folkevalgte kontrollen med lovgivningsvirksomhet «under radaren» knytter seg særlig til forskrifter fastsatt av departementet etter delegert fullmakt.

Dersom det forskriftsutstedende organ er nevnt spesielt i hjemmelsloven, er delegasjonsgrunnlaget helt klart. Reglene om delegasjonsadgangen er for øvrig ikke nedfelt i formelle bestemmelser, og de kan til dels være noe uklare.

Hovedregelen er at det er adgang til å delegere til et underordnet organ. Når loven legger myndigheten til Kongen, kan forskriftskompetansen ved kongelig resolusjon delegeres til departementet eller et annet statlig forvaltningsorgan, og departementet kan overlate slik myndighet til et underordnet direktorat. I et

lite antall tilfeller må imidlertid hjemmelsloven oppfattes slik at det ikke er adgang til delegasjon.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen har i de senere årene spesielt bedt om å få tilsendt oversikt over forskrifter gitt ved delegert fullmakt, ettersom disse forskriftene ikke inngår som en del av statsrådsprotokollene.

Komiteen ba i Innst. S. nr. 222 (2006–2007) regjeringen om i forbindelse med oversendelse av statsrådsprotokollene å legge ved en oversikt over nye sentralt fastsatte forskrifter og foretatte endringer basert på fullmakt. Komiteen ba også om en oversikt over høringsinstanser for å kunne utøve kontroll med at berørte parter har blitt hørt.

I Innst. S. nr. 121 (2008–2009) ba komiteen om en oversikt over tilfeller der fullmakt til å gi forskrifter var delegert fra departementet til ytre etater. Komiteen ba videre om en redegjørelse for hvilke kontrolltiltak som var iverksatt for å sikre at forskrifter basert på delegert fullmakt var utformet i tråd med Stortingets vedtak og forutsetninger. Ettersom Statsministerens kontor og departementene ikke anser dette materialet som en del av statsrådets protokoller, blir det ekspedert som en egen forsendelse.

Som et ledd i forskriftskontrollen har komiteen i de senere år oversendt utvalgte forskrifter til Stortingets utredningsseksjon for gjennomgang. Siktemålet har vært å undersøke om forskriftene er utformet i tråd med Stortingets vedtak og forutsetninger.

Til orientering følger utdrag fra Dokument nr. 14 (2002–2003) – Rapport fra utvalget til å utrede Stortingets kontrollfunksjon, punkt 6.1, Kontroll med delegert lovgivningsmyndighet.:

«Helt siden 1950-tallet har det vært et spørsmål hvordan Stortinget skal beholde en viss innflytelse på de mange områder der det har delegert myndighet til regjeringen til å gi forskrifter. I etterkrigstiden har bruken av en slik fullmaktslovgivning vært stadig stigende, og antall forskrifter er i dag mange ganger høyere enn antallet lover. I en moderne reguleringsstat er Stortinget avhengig av å kunne delegerer lovgivningsmyndighet til forvaltningen, men samtidig kan det prinsipielt være et problem at så mye av lovgivningen i samfunnet utformes uten folkevalgt medvirkning. Da Torkel Opsahl i 1965 skrev sin avhandling om «Delegasjon av Stortingets myndighet», som rettslig sett åpnet for en friere bruk av fullmaktslovgivning, avsluttet han med å påpeke de behov dette reiser for parlamentarisk innflytelse og kontroll. Andre har anført det samme, men konkrete tiltak har det vært færre av.»

Forslagsstillerne ser ikke på den foreslåtte grunnlovsbestemmelse som et svar på den manglende parlamentariske kontroll med delegert lovgivningsmyndighet som i stigende grad også skjer utenfor sentraladministrasjonen (departementene) men i den ytre sentraladministrasjon (direktorater mv.). Forslaget vil imidlertid avhjelpe den delen av forvaltningsved-

takene som retter seg mot enkeltpersoner på to måter: Vernet mot urimelige utslag av forvaltningsmakt som innebærer uforholdsmessige inngrep, vil bli konkret styrket, mens en uforholdsmessighetsstandard vil pålegge forvaltningen større aktsomhet i utformingen av nytt regelverk.

Forslaget vil i fulltekst lyde slik:

«Ingen lov, forskrift eller vedtak må gripe inn en borgers frihetssfære dersom inngrepet er uforholdsmessig. Vurderingen hva som er uforholdsmessig skal se hen til den enkeltes ulempe veid opp mot nytten som begrunner inngrepet. Det skal tas i betraktning om inngrepet er egnet, om det er nødvendig, og om det finnes mindre inngripende virkemidler for å oppnå tilsvarende nytte.»

I dag treffes 9 av 10 beslutninger om rettsanvendelse av forvaltningen i stat og kommune, og bare 1 av 10 av domstolene. Et uttrykt forholdsmessighetsprinsipp vil kunne lette etterprøvbareheten av forvaltningens delegerte lovgivningskompetanse i tillegg til enkeltvedtakene.

Forslagsstillerne viser til at den konstitusjonelle nødrett – i betydningen den aksept for at statsorganer i en gitt nødssituasjon kan overskride sine kompetansesegrener – ikke har utviklet eksplisitte rammer for hvor langt en slik overskridelse kan tillates.

Om dette skriver Hans Petter Graver¹⁶:

«Om proporsjonalitet kan ses som en del av *nødrettens prinsipp* eller ikke, kan diskuteres. Like fullt gjennomsyres etterkrigstidens utlegning av nødrett som grunnlag for en unntakstilstand av kravet til proporsjonalitet. (...) Den enkeltes frihet må alltid veies opp mot samfunnets behov, det er ikke noe som er spesielt for nødssituasjoner og unntakstilstand. Bruken av autoritære tiltak for å slå ned på rettsstaten er det klassiske liberale dilemma. Utfallet av denne vurderingen vil selvsagt falle forskjellig ut, avhengig av hvor sterkt samfunnets behov er i den enkelte situasjon. Men fordi presset på den individuelle frihet er sterkere i unntakssituasjoner, kan det argumenteres for at domstolenes kontroll med myndighetenes skjønn bør være mer intens enn den som er vanlig, ikke mindre, slik man vanligvis har hevdet i norsk teori.»

Forslagsstillerne er av den oppfatning at et grunnlovsfestet vern mot uforholdsmessige inngrep i frihetssfæren for første gang vil ramme inn i nødretten på en måte som bedrer rettssikkerheten, samtidig som man innrømmer myndighetens mulighet til å handle effektivt. Lignende argumenter kan også føres for at de tiltak og lovhjemler som fortløpende oppgraderes for å tillate flere skjulte tvangsmidler, overvåking av kommunikasjon eller andre inngrep for å forebygge terrorhandlinger, og betydningen av disse,

¹⁶ Dommernes krig, Pax Forlag 2015, s. 179–180.

underlegges en generell standard om å være minst mulig inngripende, veid opp mot formålet.

Forslagsstillerne viser til at dette grunnlovsforslaget også vil passe godt til å virke sammen med en eventuell senere etablering av en forvaltningsdomstol, men er likevel uavhengig av en slik organisering.

Plasseringen av bestemmelsen kan, etter forslagsstillerens oppfatning, med fordel være i § 98 som nå knesetter prinsippet om at alle er like for loven, samt forbudet mot usaklig eller uforholdsmessig forskjellsbehandling. Siden det etter forslagsstillerens mening er en henvisning til et avveiningsprinsipp som kan berøre private en privat parts stilling, også overfor offentlig forvaltning, vil det være slektskap mellom bestemmelsene. Da et forholdsmessighetsprinsipp er av noe mer generell karakter, foreslås dette prinsippet satt inn som første ledd i § 98, mens den nåværende bestemmelse blir annet ledd i paragrafen.

Den foreslåtte bestemmelsen er utformet i et alternativ med «offentlig tiltak» som et fellesord for de ulike betegnelser som kan brukes om en offentlig beslutning med konsekvens for borgerne. Det ligger grunnlovspråket nær å benytte overbegreper, som samsvarer godt med Grunnlovens språkstil, der det gjerne benyttes samlebegreper for å uttrykke prinsipene fremfor oppregninger.

For det tilfelle at man mener en oppregning av mer konkrete vedtaksformer er å foretrekke, er det utarbeidet et alternativ med oppregning av de mest benyttede betegnelser.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Alternativ 1:

§ 98 første ledd skal lyde:

Intet offentlig tiltak må gripe inn i en borgers frihetssfære dersom inngrepet er uforholdsmessig. Ved vurderingen av hva som er uforholdsmessig, skal det ses hen til den enkeltes ulempe veid opp mot nytten som begrunner inngrepet. Det skal tas i betraktning om inngrepet er egnet, om det er nødvendig og om det finnes mindre inngripende virkemidler for å oppnå tilsvarende nytte.

Ingen offentlige åtgjerder må gripe inn i fridomsfæren til ein borgar dersom inngrepet er mishøveleg. I vurderinga av kva som er mishøveleg, skal ulempa for kvar enkelt vegast mot nytta som grunnleggjv inngrepet. Det skal takast omsyn til om inngrepet er eigna, om det er naudsynt, og om det finst mindre inngripande verkemiddel for å oppnå same nytta.

Nåværende § 98 første og annet ledd blir § 98 annet og nytt tredje ledd.

Alternativ 2:

§ 98 første ledd skal lyde:

Ingen lov, forskrift eller vedtak må gripe inn i en borgers frihetssfære dersom inngrepet er uforholdsmessig. Ved vurderingen av hva som er uforholdsmessig skal det ses hen til den enkeltes ulempe veid opp mot nytten som begrunner inngrepet. Det skal tas i betraktning om inngrepet er egnet, om det er nødvendig, og om det finnes mindre inngripende virkemidler for å oppnå tilsvarende nytte.

Ingen lover, forskrifter eller vedtak må gripe inn i fridomssfæren til ein borgar dersom inngrepet er mishøveleg. I vurderinga av kva som er mishøveleg, skal ulempa for kvar enkelt vegast mot nytta som grunnleggjv inngrepet. Det skal takast omsyn til om inngrepet er eigna, om det er naudsynt, og om det finst mindre inngripande verkemiddel for å oppnå same nytta.

Nåværende § 98 første og annet ledd blir § 98 annet og nytt tredje ledd.

30. september 2016

Michael Tetzschner

Erik Skutle

Gunnar Gundersen

Bente Stein Mathisen

Heidi Nordby Lunde

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen

president

Grunnlovsforslag 18

(2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Peter Christian Frølich og Michael Tetzschner

Dokument 12:18 (2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Peter Christian Frølich og Michael Tetzschner om endring i § 25 (flytting av bestemmelsen om militærmakt mot innbyggerne)

Til Stortinget

Bakgrunn

Ved grunnlovsrevisjonen våren 2014 ble forbudet mot å bruke militær makt mot landets innbyggere uten etter lov i tidligere § 99 andre ledd språklig oppdatert og flyttet til § 101 tredje ledd, som regulerer forsamlings- og foreningsfriheten. Ved denne flyttingen ble forbudet mot slik indre bruk av militærmakt satt inn i en konstitusjonell kontekst som kan være egnet til å skape uklarhet både om forbudets formål og dets saklige virkeområde.

I grunnlovsteksten fra 17. mai 1814 var dette forbudet nedfelt i en egen bestemmelse i § 27. Sammen med §§ 25 og 26, som regulerte Kongens myndighet som henholdsvis militær øverstkommanderende og som feltherre, skulle disse tre bestemmelsene samlet sikre Stortinget kontroll med Kongens bruk av militære styrker både internt og eksternt. Her ble således kompetansen over den militære maktbruken fordelt mellom statsmaktene, og da med lovkravet som et særlig vern mot indre misbruk av militærvesenet. Etter dette kan formålet med den opprinnelige § 27 sies å ha vært todelt. Dels skulle den ivareta konstitusjonelle makt- og kompetansefordelingshensyn mellom Kongen og Stortinget. Dels representerte kravet om legitimering av maktbruken gjennom lov en rettssikkerhetsgaranti i forholdet mellom Konge og befolkning. Her skulle Stortinget som lovgivende makt og folkets representanter bestemme vilkårene for militær maktbruk overfor befolkningen.

Under trykkingen av den endrede grunnlovsteksten etter unionsforhandlingene med Sverige høsten 1814 ble imidlertid § 27 uteglemt. Forglemmelsen ble først oppdaget etter at trykkeprosessen var avsluttet og ble håndtert på det vis at bestemmelsen ble innplassert som andre ledd i § 99 blant de alminnelige bestemmelsene i Grunnlovens siste del, slik at bare det siste bladet av lovteksten måtte trykkes om. Den nye plasseringen var altså kun trykkingsteknisk begrunnet. Følgelig reflekterte plasseringen ingen endring i de prinsipielle hensyn som bestemmelsen var tuftet på. Selv om forholdet mellom storting og regjering i dag er et annet både konstitusjonelt og parlamentarisk enn i 1814, har de prinsipielle hensyn som utgjorde bestemmelsens «harde kjerne», gyldighet også i dag. Disse hensyn ligger også til grunn for den nye bestemmelsen om Forsvarets bistand til politiet i politiloven § 27 a, som ble tilføyd ved lov 4. september 2015 nr. 86.

Ved grunnlovsrevisjonen i 2014 ble forbudet mot ulovhjemlet indre bruk av militær makt flyttet på nytt, denne gang fra de alminnelige bestemmelsene i Grunnlovens siste del til et nytt kapittel E om menneskerettigheter. Dagens plassering av bestemmelsen er uheldig både av rettslige og pedagogiske grunner. For det første underkommuniserer plasseringen at bestemmelsen forbeholder kompetanse for et statsorgan på bekostning av et annet. For det andre binder bestemmelsen kompetanseutøvelsen til bestemte former. Bestemmelsen regulerer med dette først og fremst forholdet mellom Stortinget og regjeringen. For det tredje kan dagens umiddelbare tilknytning til vernet om forsamlingsfriheten i § 101 første og andre ledd gi inntrykk av en innsnevring av det saklige virkeområdet for forbudet i § 101 tredje ledd. Dagens plassering i § 101 tredje ledd gjør det mulig å tolke forbudet mot indre bruk av militærmakt antitetisk. Forbudet kan forstås slik at det kun får anvendelse

ved bruk av militær makt mot forsamlinger, mens det ellers ikke er noen konstitusjonelle skranker for bruk av slik makt mot landets innbyggere. En slik innsnevring av virkeområdet til § 101 tredje ledd var naturligvis ikke meningen med grunnlovsrevisjonen i 2014.

Dagens trusselbilde oppviser en uforutsigbar og sammensatt dynamikk, der aktørgalleri, intensjoner, kapasiteter, mål og metoder er i stadig utvikling. Dette fører til gråsoner eller glidende overganger mellom scenarier eller situasjoner som henholdsvis politiet og Forsvaret har primæransvaret for. Samtidig har de siste års hendelser og utvikling vist at samhandling mellom politiet og Forsvaret blir stadig viktigere. Bruk av militærmakt mot innbyggerne krever imidlertid klare rettslige rammer. De materielle konstitusjonelle rammene for indre bruk av militær makt uttrykkes ikke bare gjennom ordlyden i § 101 tredje ledd, men også gjennom bestemmelsens plassering i loven. Klare konstitusjonelle rammer krever igjen avklarte ansvarsforhold når det gjelder selve håndhevelsen, hvilket igjen er avgjørende for en krisehåndtering som balanserer rettssikkerhet og effektivitet.

Mot denne bakgrunn tilsier både rettslige og pedagogiske hensyn en revurdering av bestemmelsens plassering, slik at § 101 tredje ledd flyttes til § 25, som den opprinnelig var sammenstilt med, og settes inn som nytt tredje ledd i denne bestemmelsen. En slik plassering vil også gi Grunnloven en klarere indre systematikk, ved at bestemmelsene om utøvelse av militærmakt nå blir samlet i § 25 og § 26.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Alternativ 1:

§ 25 nytt tredje ledd skal lyde:

Regjeringen har ikke rett til å bruke militær makt mot innbyggerne uten etter lov, med mindre en forsamling forstyrrer den offentlige ro og ikke øyeblikkelig oppløses etter at de lovbestemmelser som angår opprør, tre ganger høyt og tydelig er opplest for forsamlingen av den sivile øvrighet.

–

Regjeringa har ikkje rett til å nytte militær makt mot innbyggjarane utan etter lov, med mindre ei forsamling skiplar den offentlege roa og ikkje skilst åt så snart den sivile styresmakta tre gonger har lese lovføresegnene om opprør høgt og tydeleg for henne.

§ 101 tredje ledd oppheves.

Alternativ 2:

§ 25 nytt fjerde ledd skal lyde:

[Som alternativ 1]

30. september 2016

Peter Christian Frølich

Michael Tetzschner

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen

president

Grunnlovsforslag 19

(2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Michael Tetzschner, Erik Skutle og Per Olaf Lundteigen

Dokument 12:19 (2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Michael Tetzschner, Erik Skutle og Per Olaf Lundteigen om endring i § 89 (domstolskontroll med lover mv.)

Til Stortinget

Bakgrunn

Dagens grunnlovsbestemmelse om domstolskontroll med lover mv. ble vedtatt av Stortinget 1. juni 2015 (Innst. 263 S (2014–2015)), jf. Dokument 12:30 (2011–2012). Bestemmelsen lyder:

«I saker som reises for domstolene, har domstolene rett og plikt til å prøve om lover og andre beslutninger truffet av statens myndigheter strider mot Grunnloven.»

Forslaget om å ta en slik bestemmelse inn i Grunnlovens tekst, ble utsatt ved Stortingets behandling av den nye del E (menneskerettigheter) i mai 2014. Det ble hentet frem igjen og vedtatt i forbindelse med 200-årsjubileet for Høyesterett våren 2015.

Vedtaket formål var ikke å innføre noe nytt i Norges statsskikk, men å la det systemet for domstolskontroll med lover og forvaltningsvedtak som hadde vokst frem i praksis gjennom nærmere 200 år, komme til uttrykk. I samsvar med dette inneholdt innstillingen fra kontroll- og konstitusjonskomiteen viktige bemerkninger om hvordan den nye bestemmelsen skulle tolkes for å oppfylle formålet om å kodifisere en ordning som allerede hadde vært praktisert gjennom mange år. På enkelte punkter innebar dette presiseringer som var nødvendige for å unngå at bestemmelsen ble tatt på ordet.

Nærværende forslag om å endre teksten i § 89 tar ikke sikte på å rokke ved Stortingets vilje til å la sys-

temet for domstolskontroll komme til uttrykk i Grunnlovens tekst. I samsvar med formålet om å grunnlovsfeste den etablerte ordningen, tar forslaget heller ikke sikte på å endre bestemmelsens saklige innhold.

Formålet er utelukkende å gjøre det mulig for det storting som skal velges i september 2017, å bringe paragrafens ordlyd bedre i samsvar med dens tilsiktede meningsinnhold.

En slik endring kan i første rekke begrunnes ut fra et ønske om at nettopp Grunnlovens tekst så langt som råd skal kunne leses av alle på en slik måte at den gir best mulig uttrykk for Grunnlovens sentrale innhold. Som uttrykk for det systemet for domstolskontroll som den tar sikte på å grunnlovsfeste (kodifisere), har dagens formuleringer i Grunnloven § 89 flere svakheter, dels på grunn av ting den faktisk sier, men også på grunn av viktige sider av systemet som ikke kommer til uttrykk. Dette er uheldig fordi grunnlovsteksten dermed ikke tilbyr leseren adekvat veiledning om dens «reelle» meningsinnhold.

Ønsket om bedre samsvar mellom ordlyd og reelt innhold er i seg selv tilstrekkelig til å begrunne den foreslåtte grunnlovsendringen. Men på et enkelt punkt («abstrakt» kontroll med lover, se nedenfor) vil forslaget i tillegg kunne begrunnes i et ønske om å unngå at de formuleringer som ble valgt i juni 2015, tjener som grunnlag for å utvikle domstolskontrollen i en retning som både er fremmed for norsk rettstradisjon og for forholdet mellom domstoler og dagens politikk.

De alternative forslagene som finnes nedenfor, vil på ulike måter rette de vesentligste uklarhetene i dagens tekst.

For det første vil forslagene klargjøre at det ikke er loven som sådan som er gjenstand for domstolens kontroll, slik ordlyden nå kunne tyde på. Slik «abstrakt kontroll» er et typisk kjennetegn for spesi-

serte konstitusjonsdomstoler som man i dag finner i mange stater i og utenfor Europa. Det norske systemet for domstolskontroll har alltid rettet seg mot lovens anvendelse i den enkelte sak («konkret kontroll»), og det er utvilsomt dette Stortinget tok sikte på å grunnlovfeste da dagens § 89 ble vedtatt. Dette er også i samsvar med den tilsvarende bestemmelsen i Sverige, jf. Regjeringsformens kap. 11 § 14.

For det andre vil forslagene tydeliggjøre at domstolskontrollen med forvaltningen ikke bare gjelder regjeringens og forvaltningsapparatets respekt for Grunnloven, men at den også omfatter forvaltningens binding til loven (legalitetskontroll). I praksis er legalitetskontrollen langt viktigere enn domstolskontroll med at forvaltningsapparatet holder seg innenfor Grunnlovens grenser. Dette tilsier i seg selv at bestemmelsen bør endres snarest.

Domstolene skal også kontrollere at underordnede forvaltningsorganer holder seg innenfor de rammer som følger av forskrifter mv. som er fastsatt av overordnet organ. Dette kommer eksplisitt til uttrykk i den nevnte parallelle svenske bestemmelsen («grundlag eller annan överordnad författning»). Ut fra ønsket om en kort og enkel grunnlovstekst nøyer forslagene seg likevel med å nevne domstolskontrollen med forvaltningens legalitet. Kontrollen med at også overordnede forskrifter mv. blir respektert, kan problemfritt tolkes inn i begrepet lov («landets lover»), forstått som bindende rettsregler utenfor Grunnloven selv.

For det tredje vil forslagene klargjøre at kontrollen ikke bare gjelder beslutninger av «statens» myndigheter, men alle avgjørelser som treffes under utøving av offentlig myndighet. At kontrollen både omfatter kommuner mv. og private (organisasjoner mv.) som utøver offentlig myndighet i kraft av lov, er utvilsomt allerede i dag. Det beste vil være om denne viktige siden av systemet også kommer til uttrykk i Grunnlovens tekst.

Endelig vil det første alternativet A, men til en viss grad også alternativ B, ivareta alle de ovennevnte behov og dessuten klargjøre at domstolskontroll omfatter alle beslutninger som kan representere brudd på Grunnloven eller landets lover – ikke bare beslutninger som er truffet av «statens myndigheter» (dagens tekst) eller under utøving av offentlig myndighet (de øvrige forslagene). Dermed vil det tre bedre frem at domstolene også skal påse at grunnlovsbestemmelser som må tolkes slik at de begrenser privates handlefrihet, blir respektert når den saken de har til behandling, gjør det nødvendig. Et kjent eksempel er de grenser som Grunnloven § 100 setter for både offentlige og private arbeidsgiveres rett til å begrense ansattes ytringsfrihet.

Det enkleste alternativet A dekker dermed alle de nevnte behov for en mer dekkende, og i en viss forstand sannere – formulering. De øvrige alternativer

dekker alle de tre førstnevnte behovene for grunnlovsendring. Også stortingsrepresentanter som ønsker å legge seg nært opp til dagens tekst (om for eksempel domstolenes «rett og plikt»), vil finne forslag som ivaretar deres syn.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

§ 89 skal lyde:

Alternativ A:

Domstolene kan ikke avgjøre en sak i strid med Grunnloven eller landets lover.

–
Domstolane kan ikkje avgjere ei sak i strid med Grunnlova eller lovene i landet.

Alternativ B:

Domstolene kan ikke anvende lovbestemmelser eller andre beslutninger på en måte som ville stride mot Grunnloven eller landets lover.

–
Domstolane kan ikkje byggje på lovføresegner eller andre avgjerder på eit vis som strir mot Grunnlova eller lovene i landet.

Alternativ C:

Domstolene kan ikke anvende lovbestemmelser eller andre beslutninger som er truffet under utøving av offentlig myndighet, i strid med Grunnloven eller landets lover.

–
Domstolane kan ikkje byggje på lovføresegner eller andre avgjerder som er tekne med offentlig styringsmakt, i strid med Grunnlova eller lovene i landet.

Alternativ D:

Domstolene kan ikke anvende lovbestemmelser eller andre beslutninger som er truffet under utøving av offentlig myndighet, når anvendelsen ville stride mot Grunnloven eller landets lover.

–
Domstolane kan ikkje byggje på lovføresegner eller andre avgjerder som er tekne med offentlig styringsmakt, dersom dette ville stri mot Grunnlova eller lovene i landet.

Alternativ E:

Domstolene har rett og plikt til bare å anvende lovbestemmelser eller andre beslutninger som er

truffet under utøving av offentlig myndighet, i den grad anvendelsen ikke strider mot Grunnloven eller landets lover.

–
Domstolane har rett og plikt til berre å byggje på lovføresegner eller andre avgjerder som er tekne med offentleg styringsmakt, så langt det ikkje strir mot Grunnlova eller lovene i landet.

Alternativ F:

Domstolene kan ikke anvende lovbestemmelser i en sak når dette vil stride mot Grunnloven. De kan ikke anvende eller opprettholde andre beslutninger truffet under utøving av offentlig myndighet hvis det vil stride mot Grunnloven eller landets lover.

–
Domstolane kan ikkje byggje på lovføresegner i ei sak når dette ville stri mot Grunnlova. Dei kan ikkje byggje på eller halde fast ved andre avgjerder tekne med offentleg styringsmakt dersom det ville stri mot Grunnlova eller lovene i landet.

Alternativ G:

I saker som reises for domstolene, har domstolene rett og plikt til å prøve om anvendelse av lovbestem-

melser eller andre beslutninger truffet under utøving av offentlig myndighet ville stride mot Grunnloven eller landets lover.

–
I saker som blir reiste for domstolane, har domstolane rett og plikt til å prøve om det å byggje på lovføresegner eller andre avgjerder tekne med offentleg styringsmakt ville stri mot Grunnlova eller lovene i landet.

Alternativ H:

I saker som reises for domstolene, har domstolene rett og plikt til å prøve om det strider mot Grunnloven å anvende en lovbestemmelse, og om det strider mot Grunnloven eller landets lover å anvende andre beslutninger truffet under utøving av offentlig myndighet.

–
I saker som blir reiste for domstolane, har domstolane rett og plikt til å prøve om det strir mot Grunnlova å byggje på ei lovføresegn, og om det strir mot Grunnlova eller lovene i landet å byggje på andre avgjerder tekne med offentleg styringsmakt.

30. september 2016

Michael Tetzschner

Erik Skutle

Per Olaf Lundteigen

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen

president

Grunnlovsforslag 20

(2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Jette F. Christensen og Gunvor Eldegard

Dokument 12:20 (2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Jette F. Christensen og Gunvor Eldegard om språklige justeringer i enkelte paragrafer i Grunnloven på nynorsk

Til Stortinget

Bakgrunn

Grunnlovsspråkutvalget (det såkalte Graver-utvalget) utarbeidet på oppdrag fra Stortingets presidentskap en versjon av Grunnloven på bokmål og nynorsk i 2012 (Dokument 19 (2011–2012)). Det ble fremsatt flere grunnlovsforslag basert på utvalgets rapport, herunder Dokument 12:22 (2011–2012) fra Anders Anundsen og Per-Kristian Foss om en nynorsk versjon av Grunnloven. Nevnte forslag ble 6. mai 2014 vedtatt av Stortinget med grunnlovsmessig flertall.

Den vedtatte nynorske grunnlovstekst, som forslagsstillerne forutsatte var identisk med Graver-utvalgets nynorske lovutkast, har senere vist seg å avvike fra utvalgets utkast på enkelte punkter. Ulikhetene som har oppstått har ingen rettslig betydning. Det har heller ikke skjedd noe konstitusjonelt feil – den versjonen som ble fremmet i grunnlovsforslaget var også den som senere ble vedtatt. Forskjellene mellom Graver-utvalgets nynorskversjon og den nynorske grunnlovsteksten som ble vedtatt i Stortinget, er således kun av språklig karakter og endrer ikke meningsinnholdet i Grunnloven.

Forslagsstillerne mener likevel det er ønskelig at korrekt versjon av Graver-utvalgets forslag til Grunnloven på nynorsk blir vedtatt, og fremmer med dette forslag til endringer i de grunnlovsbestemmelser der det har oppstått et avvik.

Forslagsstillerne fremmet er alternativt forslag til § 75 b der «ta opp lån» er erstattet av «opne lån». Bakgrunnen for dette er at det er blitt påpekt at «å ta opp lån på rikets kreditt» innebærer en realitetsendring i forhold til «å åpne lån på rikets kreditt». Etter bestemmelsens etablerte meningsinnhold er det ikke Stortinget selv, men regjeringen, som rent praktisk tar opp lån etter fullmakt.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Følgende bestemmelser skal på nynorsk lyde:

§ 6 første ledd annet punktum skal lyde:

Berre barn av dronning eller konge, eller av nokon som sjølv har arverett, kan arve, og barnet må vere født i lovleg ekteskap.

§ 6 annet ledd skal lyde:

Den ufødde har òg arverett, og barnet tek sin plass i arvefølgja så snart det kjem til verda.

§ 15 tredje ledd skal lyde:

Når Stortinget har gjort vedtak om mistillit, kan statsrådet berre utføre dei gjeremåla som trengst for forsvarleg embetsførsle.

§ 19 skal lyde:

Kongen ser til at eigedommane og regala til staten blir nytta og forvalta slik Stortinget har fastsett, og på den måten som er nyttigast for samfunnet.

§ 21 tredje punktum skal lyde:

Embetsmenn som ikkje er norske borgarar, kan ved lov få fritak frå denne plikta.

§ 22 første ledd første punktum skal lyde:

Statsministeren, dei andre medlemmene av statsrådet og statssekretærene kan utan dom avsetjast av kongen etter at han har høyrte kva statsrådet meiner om det.

§ 23 første ledd første punktum skal lyde:

Kongen kan gje ordenar til kven han vil, til påskjøning for framifrå gagnsverk, som må kunngjerast offentleg.

§ 25 annet ledd skal lyde:

Landvernet og andre troppar som ikkje kan rek-nast som linetroppar, må aldri brukast utanfor grensene til riket utan samtykke frå Stortinget.

§ 28 tredje punktum skal lyde:

Det kan likevel gjerast unntak frå behandling i statsråd for eigentlege militære kommandosaker i den mon kongen fastset.

§ 29 første ledd skal lyde:

Hindrar lovleg forfall ein statsråd frå å møte og målbera saker som høyrer til hennar eller hans fag-område, skal sakene målberast av ein annan statsråd, som kongen konstituerer til det.

§ 30 annet ledd annet punktum skal lyde:

Kongen har plikt til å høyre meininga, men kan ta avgjerd etter eige omdømme.

§ 31 annet punktum skal lyde:

I militære kommandosaker skal avgjerdene kontra-signerast av den som har målbera saka, men elles av statsministeren eller, om statsministeren ikkje var til stades i statsrådet, av den fyrste av dei medlemmene som var det.

§ 36 annet ledd skal lyde:

Handlar ho eller han i strid med dette, misser vedkommande retten til Noregs trone for seg sjølv så vel som for etterkommarane sine.

§ 41 første punktum skal lyde:

Er kongen utanfor riket utan å vere i felt, eller er han så sjuk at han ikkje kan ta seg av regjeringa, skal den næraste arvingen til trona stå for regjeringa som mellombels utøvar av kongemakta, så framt ho eller han har nådd myndig alder for kongen.

§ 50 annet ledd skal lyde:

I kva mon norske borgarar som på valdagen er bu-sette i utlandet, men elles stettar vilkåra ovanfor, skal ha røysterett, blir fastsett i lov.

§ 51 skal lyde:

Reglar om manntalsføring og om innføring av dei røysteføre i manntalet blir fastsette i lov.

§ 53 skal lyde:

Røysteretten misser

- a) den som blir dømd for strafflagde handlingar, i samsvar med føresegner om dette i lov,
- b) den som går i teneste for ei framand makt utan samtykke frå regjeringa.

§ 57 annet ledd skal lyde:

Riket blir inndelt i 19 valdistrikt.

§ 57 femte ledd første punktum skal lyde:

Talet på stortingsrepresentantar som skal veljast frå kvart valdistrikt, blir utrekna på grunnlag av høvet mellom innbyggjartalet og flatevidda i distriktet på den eine sida og innbyggjartalet og flatevidda i heile riket på den andre sida.

§ 67 skal lyde:

Representantane som er valde på den ovannemnde måten, utgjer Kongeriket Noregs Storting.

Alternativ 1:

§ 75 skal lyde:

Det høyrer Stortinget til

- a) å gje og oppheve lover; å fastsetje skattar, avgifter, toll og andre offentlege bører, som likevel ikkje gjeld etter 31. desember året etter, om dei ikkje blir uttrykkeleg fornya av eit nytt storting;
- b) å ta opp lån på rikets kreditt;
- c) å føre oppsyn med pengestellet i riket;
- d) å løyve dei pengesummane som trengst til stats-utgiftene;
- e) å fastsetje kor mykje kongen skal få utbetalt til hoffstaten sin kvart år, og fastsetje den kongelege familiens apanasje, som ikkje kan vere i fast eige-dom;
- f) å få seg førelagt protokollane frå statsrådet og alle offentlege meldingar og papir;
- g) å få melding om dei folkerettslege avtalene som kongen har gjort med framande makter for staten;
- h) å kunne gje kven som helst påbod om å møte for seg i statsaker, så nær som kongen og den kongelege familien; likevel kan dei kongelege prinsessene og prinsane kallast inn dersom dei har embete;

- i) å revidere lister over mellombels løner og pensjonar og gjere dei endringane som Stortinget meiner trengst;
- k) å utnemne fem revisorar som skal sjå gjennom statsrekneskapane kvart år og kunngjere utdrag av dei på prent; revisorane skal få rekneskapane tilsende innan seks månader etter utgangen av det året som Stortinget har gjeve løyvingar for; og å gje føresegner om ordninga av desisjonsmakta overfor rekneskapstenestemennene til staten;
- l) å utnemne ein som ikkje er medlem av Stortinget, som etter nærare føresegner fastsette i lov skal føre kontroll med den offentlege forvaltninga og alle som er i offentleg teneste, for å hindre at det blir gjort urett mot den einskilde borgaren;
- m) å gje innføddsrett.

Alternativ 2:

§ 75 skal lyde:

Det høyrer Stortinget til

- a) å gje og oppheve lover; å fastsetje skattar, avgifter, toll og andre offentlege bører, som likevel ikkje gjeld etter 31. desember året etter, om dei ikkje blir uttrykkeleg fornya av eit nytt storting;
- b) å opne lån på rikets kreditt;
- c) å føre oppsyn med pengestellet i riket;
- d) å løyve dei pengesummane som trengst til statsutgiftene;
- e) å fastsetje kor mykje kongen skal få utbetalt til hoffstaten sin kvart år, og fastsetje den kongelege familiens apanasje, som ikkje kan vere i fast eigedom;
- f) å få seg førelagt protokollane frå statsrådet og alle offentlege meldingar og papir;
- g) å få melding om dei folkerettslege avtalene som kongen har gjort med framande makter for staten;
- h) å kunne gje kven som helst påbod om å møte for seg i statssaker, så nær som kongen og den kongelege familien; likevel kan dei kongelege prinsessene og prinsane kallast inn dersom dei har embete;
- i) å revidere lister over mellombels løner og pensjonar og gjere dei endringane som Stortinget meiner trengst;
- k) å utnemne fem revisorar som skal sjå gjennom statsrekneskapane kvart år og kunngjere utdrag av dei på prent; revisorane skal få rekneskapane tilsende innan seks månader etter utgangen av det året som Stortinget har gjeve løyvingar for; og å gje føresegner om ordninga av desisjonsmakta overfor rekneskapstenestemennene til staten;
- l) å utnemne ein som ikkje er medlem av Stortinget, som etter nærare føresegner fastsette i lov skal føre kontroll med den offentlege forvaltninga og alle som er i offentleg teneste, for å hindre at det blir gjort urett mot den einskilde borgaren;

- m) å gje innføddsrett.

§ 77 skal lyde:

Når Stortinget har gjort same lovvedtaket to gonger på rad, går vedtaket til kongen med oppmoding om sanksjon.

§ 79 skal lyde:

Når to storting med eitt val og minst to storting imellom har gjort same lovvedtaket uendra utan at Stortinget i mellomtida har gjort avvikande endeleg lovvedtak, og det då blir lagt fram for kongen med dei orda at Hans Majestet ikkje vil nekte å sanksjonere eit lovvedtak som Stortinget etter ei grundig vurdering held for gagnleg, så blir det til lov endå om kongen ikkje gjev sanksjon før Stortinget skilst.

§ 80 annet ledd skal lyde:

I samsvar med reglar i den ordenen Stortinget har vedteke, kan forhandlingane takast opp att, men dei blir avslutta seinast siste kvardagen i september.

§ 80 tredje ledd skal lyde:

Innan den tid kunngjer kongen for Stortinget avgjerda si om dei lovvedtaka som ikkje alt er avgjorde (jf. §§ 77–79), med anten å stadfeste eller å forkaste dei. Alle dei han ikkje uttrykkeleg godkjenner, blir rekna som forkasta av kongen.

§ 81 første punktum skal lyde:

Alle lover (så nær som dei etter § 79) blir utferda i namnet til kongen, under Noregs rikssegl og med desse orda: «Vi N.N. gjer kunnig: at Oss er førelagt vedtak frå Stortinget dagsett dato som lyder slik: (her kjem vedtaket).

§ 86 fjerde ledd skal lyde:

Dei som har teke sete i Riksretten som valde av Stortinget, blir sitjande jamvel om tida dei er valde for, går ut før Riksretten har avslutta saka. Like eins blir høgsterettsdommarar sitjande i Riksretten jamvel om dei går av som medlemmer av Høgsterett.

§ 90 skal lyde:

Ein høgsterettsdom kan ikkje i noko tilfelle ankast.

§ 91 skal lyde:

Ingen kan utnemnast til medlem av Høgsterett før ho eller han er 30 år gammal.

§ 100 annet ledd første punktum skal lyde:

Ingen kan haldast rettsleg ansvarleg for å ha motteke eller komme med opplysningar, idear eller bodskapar om det ikkje lèt seg forsvare halde opp imot

den grunngevinga ytringsfridommen har i sannings-
søking, demokrati og den frie meiningsdanninga til
individet.

§ 100 fjerde ledd annet punktum skal lyde:

Brevsensur kan ikkje setjast i verk, så nær som i an-
staltar.

§ 105 skal lyde:

Krev omsyn til samfunnet at nokon må gje frå seg
sin faste eller rørlege eigedom til offentleg bruk, skal
ho eller han få fullt vederlag av statskassa.

§ 114 første ledd skal lyde:

Til embete i staten kan det berre utnemnast norske
borgarar som talar språket i landet og

- a) anten er fødde i riket av foreldre som då var nor-
ske statsborgarar,
- b) eller er fødde i utlandet av norske foreldre som då
ikkje var statsborgarar i noko anna land,
- c) eller har opphalde seg i riket i 10 år,
- d) eller får innføddsrett av Stortinget.

§ 115 annet ledd skal lyde:

Føresegnene i denne paragrafen gjeld ikkje ved
deltaking i ein internasjonal samskipnad der avgjer-
dene berre har reint folkerettsleg verknad for Noreg.

§ 117 annet punktum skal lyde:

Dei nærare vilkåra for korleis han skal stå ved lag til
størst mogleg nytte for staten og gagn for landallmu-
gen, blir fastsette av det fyrste eller andre stortinget.

§ 119 annet ledd skal lyde:

Korleis denne grunnsetninga skal gjennomførast,
og kva unntak ho skal ha, blir fastsett i lov.

§ 121 første ledd tredje punktum skal lyde:

Ei slik endring må likevel aldri stri mot prinsippa i
denne grunnlova, men berre gjelde modifikasjonar i
einskilde føresegner som ikkje endrar ånda i denne
konstitusjonen, og to tredjedelar av Stortinget må
vere samde i ei slik endring.

30. september 2016

Martin Kolberg

Jette F. Christensen

Gunvor Eldegard

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første,
annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen

president

Grunnlovsforslag 21

(2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Kirsti Bergstø, Snorre Serigstad Valen, Iselin Nybø, Sveinung Rotevatn, Jette F. Christensen, Truls Wickholm og Heidi Nordby Lunde

Dokument 12:21 (2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Kirsti Bergstø, Snorre Serigstad Valen, Iselin Nybø, Sveinung Rotevatn, Jette F. Christensen, Truls Wickholm og Heidi Nordby Lunde om endring i §§ 1, 3, 4 til 9, 11, 12, 13, 14, 15, 17 til 32, 34 til 37, 39 til 41, 43 til 48, 62, 67 til 69, 74 til 82, 86 og 121 (om å endre statsform til republikk)

Til Stortinget

Bakgrunn

Norges styreform er arvelig monarkisk. Det innebærer at det formelle statsoverhodet innehas av en person som har arvet denne posisjonen og ikke er gitt den av folket gjennom valg. Ifølge Grunnloven står kongen over det folkevalgte parlamentet.

Enhver stilling som hviler på nedarvede rettigheter er en anakronisme i demokratiske samfunn. Monarkiet er en fortidslevning fra et autoritært styre og egn seg derfor dårlig som demokratisk symbol. Sist, men ikke minst, en overgang til republikk vil være det naturlige sluttpunktet på den demokratiseringen som startet i 1814, og som var slutført da Stortinget fratok kongen, ved unionsoppløsningen, de siste restene av formell makt.

Republikk er i dag den mest vanlige styreformen i verden. Forslagsstillerne ønsker å endre Grunnloven, slik at også Norge får et statsoverhode som er valgt – en president, som erstatter for dagens kongehus. Derfor foreslås konkrete endringer i Grunnloven, slik at Norge kan endre sin formelle styreform fra arvelig monarkisk til republikansk.

Hva slags republikk skal det være?

Forslagsstillerne ønsker å endre Grunnloven, slik at også Norge får et statsoverhode som er valgt av folket, det vil si en president. Et sentralt spørsmål er hva slags republikk som skal innføres. Blant de mest sentrale spørsmålene er hvilken makt en president skal ha, sett i forhold til makten til regjering og storting, og hvordan presidenten skal velges. Andre spørsmål er blant annet hvem som er valgbar som president, hvor lenge en president kan sitte og hvor mange ganger på rad man kan velges som president. I tillegg kommer spørsmål om hva som skjer med dagens medlemmer av kongehuset, og en rekke formelle og praktiske spørsmål.

Forslagsstillerne vil derfor i tillegg til grunnlovsforslaget fremme et representantforslag med forslag om at Stortinget ber regjeringen utrede ulike alternativer for innføring av republikk som styreform i Norge, og legge vurderinger av de ulike alternativene fram for Stortinget slik at de foreligger i god tid før Stortingets behandling i neste valgperiode av det nærværende grunnlovsforslaget om innføring av republikk. Dersom et slikt representantforslag blir vedtatt og utredningen gjennomføres, vil Stortinget ha et godt grunnlag for å kunne ta stilling til sentrale spørsmål knyttet til republikk som statsform innen grunnlovsforslaget her skal opp til behandling i løpet av de tre første sesjonene i neste stortingsperiode.

Folkeavstemning om innføring av republikk

Endring av styreformen for den norske staten er av stor viktighet for folket og landet. Innføring av republikk som ny styreform bør derfor bare gjennomføres dersom et flertall av folket stemmer ja til dette ved en folkeavstemning der valget står mellom å innføre republikk, eller fortsatt ha en arvelig monarkisk styreform.

En slik folkeavstemning har ikke vært avholdt tidligere, selv om det er en vanlig påstand at folkeavstemningen i 1905 omhandlet valg av statsform. Beslutningen om en folkeavstemning i 1905 ble fattet av Stortinget, og hadde følgende ordlyd:

«Stortinget bemyndiger regjeringen til at optage forhandlinger med prins Carl af Danmark om at modtage valg som Norges konge under forudsætning af, at det norske folk tiltræder denne stortingets beslutning gennem flertallet af de afgivne stemmer ved en folkeafstemning iverksat i det væsentlige efter de samme regler, som kom til anvendelse ved folkeafstemningen 13. august 1905.»

Senere ble dette fulgt opp med en folkeavstemning om folket ville ha den foreslåtte prinsen til konge, eller ikke. Avstemningen var ikke et spørsmål om hvilken statsform landet skulle ha, men om den kommende kong Haakon skulle bli konge eller ikke. Det følgende er spørsmålet folket fikk stemme ja eller nei til:

«Er den stemmeberettigede enig i Stortingets bemyndigelse til regjeringen om å oppfordre prins Carl av Danmark til å la seg velge til Norges konge, svarer han: 'ja', er han ikke enig svarer han: 'nei'.»

Selv om mange av de som stemte, og diskusjonene den gang, hadde statsform som tema, er det på det rene at Norge ikke har hatt en folkeavstemning om statsform.

Det er naturlig at styreformen avgjøres av folkeavstemning. En slik folkeavstemning bør gjennomføres etter at Stortinget har vedtatt de nødvendige grunnlovsendringene for innføring av republikk som styreform. For at folkeavstemningen skal få betydning, må grunnlovsendringene gjøres betinget av at de får tilslutning i den etterfølgende folkeavstemningen. Forslagsstillerne har derfor tatt inn i grunnlovsforslaget en bestemmelse om at grunnlovsendringene bare trer i kraft dersom innføring av republikk som styreform i Norge får flertall ved en etterfølgende folkeavstemning. Ikrafttredelsestidspunktet settes til 1. januar i året etter at en slik folkeavstemning avholdes, for å gi noe tid til praktiske forberedelser for iverksettelse av den nye styreformen.

Det foreslås også å sette som betingelse at en slik folkeavstemning avholdes innen utgangen av neste stortingsperiode, slik at det grunnlovsvedtaket Stortinget eventuelt fatter i neste periode ikke kan «vekkes til live» ved en folkeavstemning i en senere periode.

Rekkefølgen på behandlingen av forslaget om å innføre republikk som ny styreform blir dermed:

1. Stortinget vedtar å iverksette en utredning av ulike alternativer for innføring av republikk, og

fremme forslag om hovedpunktene i en republikansk styreform.

2. Stortinget vedtar hovedpunktene for hva slags republikk Norge bør ha.
3. Grunnlovsendringer som innfører republikk som styreform vedtas, men trer først i kraft 1. januar året etter at innføring av republikk som styreform har fått flertall i en folkeavstemning om dette.
4. En folkeavstemning som nevnt avholdes.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

I

Grunnlovens tittel skal lyde:

Norges rikes grunnlov

–

Noregs rikes grunnlov

§ 1 skal lyde:

Norge er en fri, selvstendig, udelelig og uavhengelig republikk.

–

Noreg er ein fri, sjølvstendig, udeleleg og uavhendeleg republikk.

Overskriften til kapittel B skal lyde:

B. Om den utøvende makt

–

B. Om den utøvande makta

§ 3 skal lyde:

Den utøvende makt er hos regjeringen og presidenten. Nærmere bestemmelser om presidenten fastsettes ved lov.

–

Den utøvande makta er hos regjeringa og presidenten. Nærare føresegner om presidenten blir fastsette i lov.

§§ 4, 5, 6, 7, 8, 9 og 11 oppheves.

§ 12 skal lyde:

Regjeringen skal bestå av en statsminister og minst syv andre medlemmer. Alle regjeringens medlemmer skal være stemmeberettigede norske borgere.

Regjeringen fordeler gjøremålene blant sine medlemmer slik den finner det tjenlig. Til å delta i regjeringsmøter ved siden av de faste medlemmer kan regjeringen i særlige tilfeller tilkalle andre norske bor-

gere, men ikke presidenten eller medlemmer av Stortinget.

Ektefeller, foreldre og barn eller to søsken må ikke på samme tid være medlemmer av regjeringa.

–

I regjeringa skal det vere ein statsminister og minst sju andre medlemmer. Alle medlemmene av regjeringa skal vere røysteføre norske borgarar.

Regjeringa fordeler gjeremåla mellom medlemmene slik ho meiner det er tenleg. Til å vere med på regjeringsmøte ved sida av dei faste medlemmene kan regjeringa i særlege høve kalle inn andre norske borgarar, men ikkje presidenten eller medlemmer av Stortinget.

Ektefolk, foreldre og born eller to sysken må ikkje samstundes vere medlemmer av regjeringa.

§ 13 skal lyde:

Regjeringens saker avgjøres ved stemmegivning. Ved stemmelikhet har statsministeren eller, i dennes fravær, den første av de tilstedeværende statsråder to stemmer.

–

Sakene til regjeringa blir avgjorde med røysting. Står røystene likt, har statsministeren eller, om han er borte, den fyrste av statsrådene som er til stades, to røyster.

§ 14 skal lyde:

Regjeringen kan utnevne statssekretærer til å bistå regjeringens medlemmer i utførelsen av deres gjøremål utenfor regjeringsmøtene. Den enkelte statssekretær handler på vegne av det medlem av regjeringen som hun eller han er knyttet til, i den utstrekning dette medlem bestemmer.

–

Regjeringa kan utnemne statssekretærer til å hjelpe medlemmene av regjeringa med gjeremåla deira utanfor regjeringsmøta. Kvar statssekretær handlar på vegner av den medlemmen av regjeringa som ho eller han er knytt til, så langt denne medlemmen fastset.

§ 15 skal lyde:

Ethvert medlem av regjeringen har plikt til å fra tre sitt embete etter at Stortinget har fattet vedtak om mistillit til vedkommende alene eller til den samlede regjering.

Når Stortinget har fattet vedtak om mistillit, kan det bare utføres gjøremål som er nødvendige for en forsvarlig embetsførsel.

–

Kvar medlem av regjeringa har plikt til å gå av etter at Stortinget har gjort vedtak om mistillit til vedkommande åleine eller til heile regjeringa.

Når Stortinget har gjort vedtak om mistillit, kan det berre utførast slike gjeremål som trengst for forsvarleg embetsførsle.

I §§ 17, 18, 19 og 22 annet ledd gjøres følgende endringer:

«kongen» erstattes med «regjeringen» på bokmål og med «regjeringa» på nynorsk.

§ 20 første ledd skal lyde:

Regjeringen har i regjeringsmøte rett til å benåde forbrytere etter at dom er falt. Forbryteren kan velge å motta regjeringens nåde eller underkaste seg den idømte straff.

–

Regjeringa har i regjeringsmøte rett til å gje forbrytarar nåde etter at dom er fallen. Forbrytaren kan velje å ta imot nåden frå regjeringa eller ta den idømde straffa.

§ 21 skal lyde:

Regjeringen velger og utnevner alle sivile og militære embetsmenn. Før innsettelsen skal de sverge eller, hvis de ved lov er fritatt for edsavleggelse, høytidelig love lydighet og troskap til konstitusjonen. De embetsmenn som ikke er norske borgere, kan ved lov fritas for denne plikt.

–

Regjeringa vel og utnemner alle sivile og militære embetsmenn. Før innsetjinga skal dei sverje eller, om dei ved lov er fritekne frå å gjere eid, høgtidleg love lydnad og truskap til konstitusjonen. Embetsmenn som ikkje er norske borgarar, kan ved lov få fritak frå denne plikta.

§ 22 første ledd første og annet punktum skal lyde:

Statsministeren, de øvrige medlemmer av regjeringen og statssekretærene kan uten dom avskjediges av regjeringen. Det samme gjelder for de embetsmenn som er ansatt ved regjeringens kontorer eller i utenriktstjenesten, sivile overøvrighetspersoner, sjefar for regimenter og andre militære korps, kommandanter på festninger og høystbefalende på krigsskip.

–

Statsministeren, dei andre medlemmene av regjeringa og statssekretæranne kan utan dom avsetjast av regjeringa. Det same gjeld for dei embetsmennene som er tilsette ved regjeringskontora eller i utanriks-tenesta, sivile overøvrighetspersonar, sjefar for regiment og andre militære korps, kommandantar på festningar og høgstbefalende på krigsskip.

§ 23 første ledd skal lyde:

Regjeringen kan dele ut ordener til hvem den vil, til belønning for utmerkede fortjenester, som må kunngjøres offentlig. Regjeringen kan ikke tildele

annen rang eller tittel enn den et embete medfører. Ordenen fritar ingen for statsborgernes felles plikter og byrder, og gir heller ikke fortrinnsrett til statlige embeter. Embetsmenn som avskjediges i nåde, beholder den tittel og rang de hadde i embetet. Dette gjelder ikke regjeringens medlemmer eller statssekretærene.

Regjeringa kan gje ordenar til kven ho vil, til påskjøning for framifrå gagnsverk, som må kunngjerast offentleg. Regjeringa kan ikkje tildele annan rang og tittel enn den eit embete fører med seg. Ordenen frittek ingen for dei plikter og bører som er sams for statsborgarane, og gjev heller ikkje førerrett til statlege embete. Embetsmenn som får avskil i nåde, får ha den tittelen og rangen dei hadde i embetet. Dette gjeld ikkje medlemmene av regjeringa eller statssekretærene.

§ 24 oppheves.

§ 25 første ledd første punktum skal lyde:

Regjeringen har høyeste befaling over rikets forsvarmakt.

Regjeringa har høgste befalinga over forsvarmakta til riket.

§ 26 første ledd skal lyde:

Regjeringen har rett til å sammenkalle tropper, begynne krig til forsvar av landet og slutte fred, inngå og oppheve folkerettslige avtaler og sende og motta sendemenn.

Regjeringa har rett til å kalle saman troppar, byrje krig til forsvar av landet og slutte fred, inngå og seie opp folkerettslege avtaler og sende og ta imot sendemenn.

§ 27 skal lyde:

Alle regjeringens medlemmer skal møte i regjeringens møter når de ikke har lovlig forfall. Ingen beslutning må tas der når ikke over halvparten av medlemmene er til stede.

Alle medlemmene av regjeringa skal møte i regjeringens møte når dei ikkje har lovleg forfall. Inga avgjerd må takast der når ikkje over halvta av medlemmene er til stades.

§ 28 skal lyde:

Tilrådingar om embetsutnevnelser og andre viktige saker skal foredras i regjeringens møte av det medlem av regjeringen hvis fagområde de tilhører. Hun eller han skal ekspedere sakene i overensstemmelse med regjeringens beslutning.

Tilrådingar om embetsutnemningar og andre viktige saker skal målberast i regjeringens møte av den medlemmen av regjeringa som har det fagområdet dei høyrer til. Ho eller han skal ekspedere sakene i samsvar med avgjerda til regjeringa.

§ 29 skal lyde:

Hindrer lovlig forfall et medlem av regjeringen fra å møte og foredra de saker som tilhører hennes eller hans fagområde, skal disse saker foredras av et annet medlem, som regjeringen konstituerer til det.

Hindrer lovlig forfall så mange fra å møte at ikke flere enn halvparten av det bestemte antall medlemmer er til stede, skal så mange andre personer som nødvendig konstitueres til å delta i regjeringens møte.

Hindrar lovleg forfall ein medlem frå å møte og målbera saker som høyrer til hennar eller hans fagområde, skal sakene målberast av ein annan medlem, som regjeringa konstituerer til det.

Hindrar lovleg forfall så mange frå å møte at ikkje fleire enn halvta av det fastsette talet på medlemmer er til stades, skal så mange andre personar som naudsynt konstituerast til å vere med på regjeringens møte.

§ 30 skal lyde:

I regjeringens møte føres det protokoll over alle de saker som behandles der. De diplomatiske saker som regjeringen beslutter å hemmeligholde, føres inn i en egen protokoll. Det samme gjelder de militære kommandosaker som regjeringen beslutter å hemmeligholde.

Enhver som deltar i regjeringens møte, har plikt til å si sin mening med frimodighet. Mener noe medlem av regjeringen at regjeringens beslutning strider mot statsformen eller landets lover, har hun eller han plikt til å gjøre kraftige motforestillinger og tilføye sin mening i protokollen. Den som ikke har protestert på denne måte, anses for å ha vært enig i regjeringens beslutning og er ansvarlig for det, slik som det siden blir bestemt, og kan av Stortinget settes under tiltale for Riksretten.

I regjeringens møte blir det ført protokoll over alle saker som blir behandla der. Dei diplomatiske sakene som regjeringa vedtek å halde løynde, blir førte inn i ein særskild protokoll. Det same gjeld dei militære kommandosakene som regjeringa vedtek å halde løynde.

Kvar den som er med på regjeringens møte, har plikt til å seie si mening med frimod. Meiner nokon medlem av regjeringa at avgjerda til regjeringa strir mot statsforma eller lovene i landet, har ho eller han plikt til å ta kraftig til motmæle og skrive si mening i protokollen. Den som ikkje har protestert såleis, blir rekna for å ha vore samd i avgjerda til regjeringa og

er ansvarleg for det, slik som det sidan blir fastsett, og Stortinget kan setje vedkommande under tiltale for Riksretten.

§ 31 skal lyde:

Alle regjeringens beslutninger utferdiges i dens navn og undertegnes av statsministeren eller, om statsministeren ikke har vært til stede, av det første av regjeringsmøtets tilstedeværende medlemmer.

Alle avgjerdene til regjeringa blir utferda i namnet til regjeringa og blir underskrivne av statsministeren eller, om statsministeren ikkje var til stades i regjeringsmøtet, av den fyrste av dei medlemmene som var det.

§§ 32, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 46, 47 og 48 oppheves.

§ 62 skal lyde:

De tjenestemenn som er ansatt ved regjeringens kontorer, bortsett fra statssekretærer og de politiske rådgivere, kan ikke velges til representanter. Det samme gjelder Høyesteretts medlemmer og tjenestemenn som er ansatt i utenriks tjenesten, og tjenestemenn ansatt ved presidentens kontor.

Regjeringens medlemmer kan ikke møte på Stortinget som representanter så lenge de er medlemmer av regjeringa. Det samme gjelder presidenten, så lenge hun eller han er president. Heller ikke statssekretærene kan møte som representanter så lenge de er i embetet, og de politiske rådgivere ved regjeringens og presidentens kontorer kan ikke møte på Stortinget så lenge de innehar sine stillinger.

Tenestemenn som er tilsette ved regjeringskontora, bortsett frå statssekretærar og politiske rådgjevarar, kan ikkje veljast til representantar. Det same gjeld medlemmene av Høgsterett, tenestemenn som er tilsette i utanrikstenesta, og tenestemenn som er tilsette ved kontoret til presidenten.

Medlemmer av regjeringa kan ikkje møte på Stortinget som representantar så lenge dei er medlemmer av regjeringa. Det same gjeld presidenten så lenge ho eller han er president. Heller ikkje statssekretæranne kan møte som representantar så lenge dei er i embetet, og dei politiske rådgjevarane ved regjeringskontora kan ikkje møte på Stortinget så lenge dei har stillingane sine.

I § 67 strykes «Kongeriket».

§ 68 første punktum skal lyde:

Stortinget trer i alminnelighet sammen i rikets hovedstad den første hverdag i oktober måned hvert år, med mindre regjeringa eller presidenten på grunn av

usedvanlige omstendigheter, så som fiendtlig angrep eller smittsom sykdom, velger en annan by i riket.

Stortinget kjem i regelen saman i hovudstaden den fyrste kvardagen i oktober kvart år, om ikkje regjeringa eller presidenten på grunn av usedvanlege omstende, så som fiendsleg åtak eller smittsam sjukdom, vel ein annan by i riket.

§ 69 skal lyde:

Når Stortinget ikke er samlet, kan det sammenkalle av regjeringa dersom den mener det er nødvendig.

Når Stortinget ikkje er samla, kan regjeringa kalle det saman dersom ho meiner det trengst.

§ 74 første ledd skal lyde:

Så snart Stortinget har konstituert seg, åpner statsministeren eller den statsministeren utpeker til det, forhandlingene med en tale om rikets tilstand og de forhold som hun eller han især ønsker å lede Stortingets oppmerksomhet mot.

Så snart Stortinget har konstituert seg, opnar statsministeren eller den statsministeren set til det, forhandlingane med ei tale om tilstanden i riket og dei emna ho eller han særleg vil gjere Stortinget merksam på.

§ 74 annet ledd skal lyde:

Når Stortingets forhandlinger er åpnet, har statsministeren og regjeringens øvrige medlemmer rett til å møte i Stortinget og på lik linje med Stortingets medlemmer delta i forhandlingene når de holdes for åpne dører, men uten å avgi stemme. I de saker som behandles for lukkede dører, gjelder dette bare når Stortinget tillater det.

Når forhandlingane i Stortinget er opna, har statsministeren og dei andre medlemmene av regjeringa rett til å møte i Stortinget og til liks med medlemmene der ta del i forhandlingane når dei blir haldne for opne dører, men utan å røyste. I saker som blir behandla for stengde dører, gjeld dette berre når Stortinget gjev løyve til det.

§ 75 bokstav e oppheves.

§ 75 bokstav f blir bokstav e og skal lyde:

e) å la seg forelegge regjeringsmøtenes protokoller og alle offentlige innberetninger og papirer;

e) å få seg førelagt protokollane frå regjeringsmøta og alle offentlege meldingar og papir;

I § 75 bokstav g, som blir bokstav f, gjøres følgende endring:

«kongen» erstattes med «regjeringen» på bokmål og med «regjeringa» på nynorsk.

§ 75 bokstav h blir bokstav g og skal lyde:

- g) å kunne gi enhver påbud om å møte for seg i statssaker;
-
- g) å kunne gje kven som helst påbud om å møte for seg i statssaker;

§ 75 bokstav i til m blir § 75 bokstav h til k.

§ 76 første ledd skal lyde:

Alternativ 1:

Enhver lov skal først foreslås på Stortinget, enten av en stortingsrepresentant eller av regjeringen ved et av dens medlemmer.

–

Alle lovframlegg skal først gjerast på Stortinget, anten av ein stortingsrepresentant eller av regjeringa ved ein av medlemmene.

Alternativ 2:

Enhver lov skal først foreslås på Stortinget, enten av en stortingsrepresentant, av presidenten eller av regjeringen ved et av dens medlemmer.

–

Alle lovframlegg skal først gjerast på Stortinget, anten av ein stortingsrepresentant, av presidenten eller av regjeringa ved ein av medlemmene.

§ 77 skal lyde:

Når Stortinget har fattet det samme lovvedtak to ganger etter hverandre, sendes det til regjeringen med anmodning om dens sanksjon.

–

Når Stortinget har gjort same lovvedtaket to ganger på rad, går vedtaket til regjeringa med oppmodning om sanksjon.

§ 78 skal lyde:

Godtar regjeringen lovvedtaket, forsyner statsministeren det med sin underskrift, og dermed blir det til lov.

Godtar regjeringen det ikke, sendes det tilbake til Stortinget med den erklæring at regjeringen for tiden ikke finner det tjenlig å sanksjonere det. I så tilfelle kan ikke det storting som da er samlet, legge dette vedtak frem for regjeringen igjen.

–

Godtek regjeringa lovvedtaket, skriv statsministeren under, og dermed blir det til lov.

Godtek regjeringa det ikkje, blir det sendt attende til Stortinget med dei orda at regjeringa for tida ikkje meiner det er tenleg å sanksjonere det. I så fall kan ikkje det stortinget som då er samla, leggje dette vedtaket fram for regjeringa att.

§ 79 skal lyde:

Når to storting med ett valg og minst to storting imellom har fattet det samme lovvedtak uforandret uten at Stortinget i mellomtiden har fattet noe avvikende endelig lovvedtak, og det da forelegges regjeringen, så blir det til lov selv om regjeringen ikke gir sin sanksjon før Stortinget adskilles.

–

Når to storting med eitt val og minst to storting imellom har gjort same lovvedtaket uendra utan at Stortinget i mellomtida har gjort avvikande endeleg lovvedtak, og det då blir lagt fram for regjeringa, så blir det til lov endå om regjeringa ikkje gjev sanksjon før Stortinget skilst.

§ 80 tredje ledd skal lyde:

Innen denne tid meddeler statsministeren regjeringens beslutning om de lovvedtak som ikke allereide er avgjort (jf. §§ 77–79), ved enten å stadfeste dem eller å forkaste dem. Alle de som ikke uttrykkelig er blitt godkjent, anses for å være forkastet.

–

Innan den tid kunngjer statsministeren for Stortinget avgjerda til regjeringa om dei lovvedtaka som ikkje alt er avgjorde (jf. §§ 77–79), med anten å stadfeste eller å forkaste dei. Alle dei som ikkje uttrykkelig blir godkjende, blir rekna som forkasta.

§ 81 skal lyde:

Alle lover (unntatt dem i § 79) utferdiges i regjeringens navn, under Norges rikes segl og med følgende ord: «Den norske regjering kunngjør at vi er blitt forelagt Stortingets vedtak av dato sålydende: (her følger vedtaket). Vi godkjenner og stadfester dette vedtaket som lov, under vår hånd og rikets segl.»

–

Alle lover (så nær som dei etter § 79) blir utferda i namnet til regjeringa, under Noregs rikssegl og med desse orda: «Den norske regjeringa kunngjer at Stortinget har lagt føre oss eit vedtak dagsett dato som lyder slik: (her kjem vedtaket). Vi godkjenner og stadfester dette vedtaket som lov, under vår hand og riksseglet.»

§ 82 annet punktum skal lyde:

Alternativ 1:

Intet medlem av regjeringen må legge frem uriktige eller villedende opplysninger for Stortinget eller dets organer.

–

Ingen medlemmer av regjeringa må leggje fram urette eller villeiande opplysningar for Stortinget eller eit stortingsorgan.

Alternativ 2:

Presidenten og regjeringsmedlemmene må ikke legge frem uriktige eller villedende opplysninger for Stortinget eller dets organer.

–
Presidenten og regjeringsmedlemmene må ikkje leggje fram urette eller villeiande opplysningar for Stortinget eller eit stortingsorgan.

§ 86 første ledd skal lyde:

Riksretten dømmer i første og siste instans i de saker som Stortinget anlegger mot medlemmer av regjeringen, Høyesterett eller Stortinget, eller presidenten, for straffbart eller annet rettsstridig forhold når de har brutt sine konstitusjonelle plikter.

–
Riksretten dømmer i første og siste instans i dei sakene som Stortinget reiser mot medlemmer av regjeringa, Høgsterett eller Stortinget, eller presidenten, for eit strafflagt eller anna rettsstridig tilhøve når dei har brote sine konstitusjonelle plikter.

§ 86 tredje ledd tredje punktum skal lyde:

Presidenten, medlemmer av regjeringen og medlemmer av Stortinget kan ikke velges til medlem av Riksretten.

–
Presidenten, medlemmer av regjeringa og medlemmer av Stortinget kan ikkje veljast til medlem av Riksretten.

§ 121 skal lyde:

Viser erfaring at noen del av denne Norges rikes grunnlov bør endres, skal endringsforslag fremsettes på første, annet eller tredje storting etter et nytt valg og kunngjøres. Men det tilkommer først det første, annet eller tredje storting etter neste valg å bestemme om den foreslåtte endring skal finne sted eller ei. En slik endring må likevel aldri motsi denne grunnlovs

prinsipper, men bare angå modifikasjoner i enkelte bestemmelser som ikke endrer denne konstitusjonsånd, og to tredjedeler av Stortinget må være enige i en slik endring.

En grunnlovsbestemmelse som er vedtatt på denne måte, skal underskrives av Stortingets president og sekretær og sendes regjeringen til kunngjøring som gjeldende bestemmelse i Norges rikes grunnlov.

–
Viser røynsla at nokon del av denne Noregs rikes grunnlov bør endrast, skal framlegget om endring leggjast fram på det fyrste, andre eller tredje stortinget etter eit nytt val og kunngjerast. Men det er fyrst det fyrste, andre eller tredje stortinget etter neste val som avgjer om endringa skal gjerast eller ikkje. Ei slik endring må likevel aldri stri mot prinsippa i denne grunnlova, men berre gjelde modifikasjonar i ein-skilde føresegnar som ikkje endrar ånda i denne konstitusjonen, og to tredjedelar av Stortinget må vere samde i ei slik endring.

Ei grunnlovsføresegn som er vedteken på denne måten, skal underskrivast av Stortingets president og sekretær og sendast til regjeringa til kunngjering som gjeldande føresegn i Noregs rikes grunnlov.

II

Vedtak I trer i kraft 1. januar året etter at innføring av republikk som styreform i Norge har fått flertall ved en folkeavstemning. Slik folkeavstemning må avholdes innen 31. september 2021.

III

De som på tidspunktet nevnt under II første punktum er regjeringsmedlemmer, får fra da av myndighet, rettigheter og plikter som medlem av regjeringen etter den forandrete grunnloven, og myndighet, rettigheter og plikter som i eller i medhold av lov er tillagt regjeringsmedlemmer eller statsråder. Myndighet, rettigheter eller plikter som i eller i medhold av lov er tillagt kongen, skal fra da av tillegges regjeringen. Myndighet, rettigheter eller plikter som i eller i medhold av lov er tillagt Kongen i statsråd, skal fra da av tillegges regjeringen i regjeringsmøte.

30. september 2016

Kirsti Bergstø

Snorre Serigstad Valen

Iselin Nybø

Sveinung Rotevatn

Jette F. Christensen

Truls Wickholm

Heidi Nordby Lunde

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen

president

Grunnlovsforslag 22

(2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Snorre Serigstad Valen

Dokument 12:22 (2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Snorre Serigstad Valen om endring i § 57 (endring av valgdistriktene i Norge)

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstiller fremmer med dette forslag om endring av § 57 i Grunnloven om endring av valgdistriktene i Norge.

I Grunnloven er det slått fast at det er 169 medlemmer av Stortinget og at disse fordeles i 19 valgdistrikter (dagens fylker) basert på areal og folketall, og med ett utjevningsmandat per fylke. Nord- og Sør-Trøndelag fylkeskommuner har vedtatt å slå seg sammen til ett fylke, og det kan bli flere fylkessammenslåinger framover. Forslagsstilleren mener at Stortinget bør følge opp med en justering av Grunnloven § 57 som gjør det mulig å ta hensyn til den nye fylkesstrukturen.

Forslagsstilleren fremmer flere alternative forslag, slik at Stortinget om ønskelig skal ha mulighet til å justere antall valgdistrikter fram mot stortingsvalget 2021.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

57 annet og tredje ledd skal lyde:

Alternativ 1:

Riket inndeles i 18 valgdistrikter.

151 av stortingsrepresentantene skal velges som distriktsrepresentanter og 18 som utjevningsrepresentanter.

–

Riket blir inndelt i 18 valdistrikt.

151 av stortingsrepresentantane skal veljast som distriktsrepresentantar og 18 som utjavningsrepresentantar.

Alternativ 2:

Riket inndeles i 17 valgdistrikter.

152 av stortingsrepresentantene skal velges som distriktsrepresentanter og 17 som utjevningsrepresentanter.

–

Riket blir inndelt i 17 valdistrikt.

152 av stortingsrepresentantane skal veljast som distriktsrepresentantar og 17 som utjavningsrepresentantar.

Alternativ 3:

Riket inndeles i 16 valgdistrikter.

153 av stortingsrepresentantene skal velges som distriktsrepresentanter og 16 som utjevningsrepresentanter.

–

Riket blir inndelt i 16 valdistrikt.

153 av stortingsrepresentantane skal veljast som distriktsrepresentantar og 16 som utjavningsrepresentantar.

Alternativ 4:

Riket inndeles i 15 valgdistrikter.

154 av stortingsrepresentantene skal velges som distriktsrepresentanter og 15 som utjevningsrepresentanter.

–

Riket blir inndelt i 15 valdistrikt.

154 av stortingsrepresentantane skal veljast som distriktsrepresentantar og 15 som utjavningsrepresentantar.

Alternativ 5:

Riket inndeles i 14 valgdistrikter.

155 av stortingsrepresentantane skal velges som distriktsrepresentantar og 14 som utjavningsrepresentantar.

–

Riket blir inndelt i 14 valdistrikt.

155 av stortingsrepresentantane skal veljast som distriktsrepresentantar og 14 som utjavningsrepresentantar.

Alternativ 6:

Riket inndeles i 13 valgdistrikter.

156 av stortingsrepresentantane skal velges som distriktsrepresentantar og 13 som utjavningsrepresentantar.

–

Riket blir inndelt i 13 valdistrikt.

156 av stortingsrepresentantane skal veljast som distriktsrepresentantar og 13 som utjavningsrepresentantar.

Alternativ 7:

Riket inndeles i 12 valgdistrikter.

157 av stortingsrepresentantane skal velges som distriktsrepresentantar og 12 som utjavningsrepresentantar.

–

Riket blir inndelt i 12 valdistrikt.

157 av stortingsrepresentantane skal veljast som distriktsrepresentantar og 12 som utjavningsrepresentantar.

Alternativ 8:

Riket inndeles i 11 valgdistrikter.

158 av stortingsrepresentantane skal velges som distriktsrepresentantar og 11 som utjavningsrepresentantar.

–

Riket blir inndelt i 11 valdistrikt.

158 av stortingsrepresentantane skal veljast som distriktsrepresentantar og 11 som utjavningsrepresentantar.

Alternativ 9:

Riket inndeles i 10 valgdistrikter.

159 av stortingsrepresentantane skal velges som distriktsrepresentantar og 10 som utjavningsrepresentantar.

–

Riket blir inndelt i 10 valdistrikt.

159 av stortingsrepresentantane skal veljast som distriktsrepresentantar og 10 som utjavningsrepresentantar.

30. september 2016

Snorre Serigstad Valen

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen

president

Grunnlovsframlegg 23

(2015–2016)

Grunnlovsframlegg frå Ingrid Heggø, Helga Pedersen, Martin Kolberg, Knut Storberget, Pål Farstad, Geir Pollestad, Jette F. Christensen, Abid Q. Raja, Line Henriette Hjemdal og Martin Henriksen

Dokument 12:23 (2015–2016)

Grunnlovsframlegg frå Ingrid Heggø, Helga Pedersen, Martin Kolberg, Knut Storberget, Pål Farstad, Geir Pollestad, Jette F. Christensen, Abid Q. Raja, Line Henriette Hjemdal og Martin Henriksen om ny § 112 a (om at dei marine ressursane høyrer fellesskapet til)

Til Stortinget

Grunngjeving

Havressurslova slår fast at dei marine ressursane – og det tilhøyrande genetiske materialet – høyrer fellesskapet til, jf. §§ 1 og 2:

§ 1. *Formål*

Formålet med lova er å sikre ei berekraftig og samfunnsøkonomisk lønsam forvaltning av dei viltlevande marine ressursane og det tilhøyrande genetiske materialet og å medverke til å sikre sysselsetjing og busetjing i kystsamfunna.

§ 2. *Retten til ressursane*

Dei viltlevande marine ressursane ligg til fellesskapet i Noreg.

Havressurslova gjeld all hausting og anna utnytting av viltlevande marine ressursar og tilhøyrande genetisk materiale. Borgarane har eit historisk ansvar og plikt til å verne om fellesskapet sine ressursar, ikkje minst på vegner av kommande generasjonar. Dette bygger på prinsipp som finst i norsk lov, sedvane og tradisjon. Denne retten har likevel vorte vart ut gjennom reguleringar i ulike lover.

Hausting av dei viltlevande marine ressursane skjer ved at fellesskapet gir private ein mellombels

rett til å hauste av fellesskapet sine ressursar. Prinsippet om at dei viltlevande ressursane høyrer fellesskapet i Noreg til, er sett under press ved at det er skapt ein marknad for kjøp og sal av kvoter. Eigeomsretten til dei marine ressursane ligg likevel hjå fellesskapet, og ein må ikkje kome i ein situasjon der fellesskapet mistar kontrollen med desse ressursane. Det at dei marine ressursane høyrer fellesskapet til, er så viktig for Noreg at det må ha vern i Grunnlova.

I Ot.prp. nr. 20 (2007–2008), forarbeida til havressurslova, vert det vist til at eigeomsretten til naturressursane vert løyst på forskjellige måtar i ulike ressurslovgiving, og til dels også ved ulovfesta reglar.

Følgjande går fram av Ot.prp. nr. 20 (2007–2008):

«For enkelte ressursar er det slik at eigeomsrett først vert etablert ved uttak av ressursen, slik som for fisk. Dette gjeld til dømes for vilt, der viltlova av 29. mai 1981 nr. 38 byggjer på at viltet i naturleg og fri tilstand ikkje står under nokon sitt råddelde eller eige. Viltet er altså korkje staten eller grunneigar sin eige- dom, men grunneigar har i dei fleste tilfelle fått eie- retten til jakt, innanfor offentleg regulering fastsett i eller med heimel i lov.

For enkelte ressursar er det også ulike reglar avhengig av eigenskapar ved ressursen. Dette gjeld for mineralar i berggrunnen, der skiljet mellom mutbare og ikkje-mutbare mineral har lange tradisjonar i lov- gjevinga. Dei mutbare minerala (som har eigenvekt på 5 eller høgare) tilhøyrer staten sjølv om grunnen tilhøyrer private. Grunneigar er derimot eigar av dei ikkje-mutbare minerala på og under sin eige- dom.

Eigeomsretten til ressursar som kjem inn under kontinentalsokkellova av 21. juni 1963 nr 12 er regu- lert i § 2 første ledd i denne lova, der det heiter at «(r)etten til undersjøiske naturforekomster tilligger staten». Det tyder at mellom anna tang og tare, som tradisjonelt har vore hausta, tilhøyrer staten. Slike

ressursar kan difor berre haustast i den grad staten har gjeve løyve til det, gjennom forskrifter eller særskilt løyve, med atterhald for det som følgjer av privat eigedomsrett for strandeigaren. Ved innføringa av ei eiga petroleumslov ved lov 29. november 1996, fekk denne ein paragraf som slår fast at staten har «eigendomsrett til undersjøiske petroleumsforekomster og eksklusiv rett til ressursforvaltning».

Havressurslova har likevel ikkje ein regel om at *staten* eig fisken i havet og dei marine, viltlevande ressursane. Formuleringa som blei vald, støtta seg i staden på den historiske tradisjonen om at folket og fellesskapet har eigarskapet.

Havressurslova § 2 slår som nemnd fast følgjande prinsipp

«Dei viltlevande marine ressursane ligg til fellesskapet i Noreg.»

Med dette vert lovens klare formål nedfelt i §1:

«Formålet med lova er å sikre ei berekraftig og samfunnsøkonomisk lønsam forvaltning av dei viltlevande marine ressursane og det tilhøyrande genetiske materialet og å medverke til å sikre sysselsetjing og busetjing i kystsamfunna.»

I Ot.prp. nr. 20 (2007–2008) vert valet av eit eigarskap i fellesskap, i staden for at staten eig ressursane, forklart slik:

«Føresegna etablerer ikkje statleg eigedomsrett til ressursane i juridisk forstand, men uttrykkjer fellesskapet sin rett til ressursane i motsetnad til ein privateigd ressurs.

Dette fellesskapet vert utgjort både av det samiske folket, det norske folket og alle andre innbyggjarar i Noreg. Fellesskapet sin rett til ressursane er ikkje noko nytt og har lege til grunn som ein grunnleggjande premiss for fiskeripolitikken over lengre tid.»

Om framlegget

Dette framlegget handlar om å grunnlovfeste prinsippa i havressurslova § 1 og § 2. Prinsippa er ein del av norsk lov, sedvane og kultur.

Ved å ta dette inn i Grunnlova vert det slått fast viktige samfunnsverdiar, og etablert ein særlig juridisk stabilitet og vern mot skiftande politiske interesser. Gjennom ei grunnlovfesting av fellesskapet sitt eigarskap til dei viltlevande marine ressursane vil forslagsstillarane gjere norsk lov, sedvane og tradisjon til ein del av Grunnlova, slik Stortinget har valt å gjere med andre heilt sentrale prinsipp.

Dagens lovverk slår fast at det skal bli tatt særleg omsyn til samiske interesser i forvaltninga av marine ressursar, og at alle som bur i dei sjøsamiske områda

har ein lovfesta rett til fiske. For sjøsamane er det viktig å ha tryggleik for at vedkjenninga av deira rett til å fiske ligg fast uavhengig av skiftande regjeringar. Når det vert foreslått å grunnlovfeste fellesskapet sitt eigarskap til fiskeressursane, er det også for å verne og understreke sjøsamane sin rett til fiske.

Forslagsstillarane vil òg gjere merksame på at mykje av grunngevinga for at Noreg har ei såpass stor økonomisk sone, nettopp bygger på at det har vore hausta av fellesskapet sine ressursar i fleire tusen år. Ei privatisering av desse ressursane vil følgjelig svekke argumenta for at dei framleis skal vere under norsk kontroll. Grunnlovsforslaget kjem difor i møte med viktige territoriale interesser.

Kva rettslege grenser vil ei føresegn innebere?

Ei grunnlovfesting av fellesskapet sitt eigarskap vil innebere at alle lov- og forvaltningsvedtak må ta tilbørleg omsyn til grunnlovsføresegna og ligge innanfor dei rettslege grensene den set. Ei grunnlovsføresegn vil få konsekvensar. For det første vil det avgrense kva Stortinget kan bestemme i lov, og kva regjeringa kan bestemme i forskrift. For det andre vil ein ny grunnlovsføresegn sete grenser for, eller legge føringar på, innhaldet i framtidige forvaltningsvedtak etter havressurslova, deltakarlova og andre relevante lover, samt forskrifter knytt til desse.

Formålet med grunnlovsforslaget er å hindre privatisering av fiskeressursane og sikre at dei høyrer fellesskapet til og kjem kystsamfunna til gode. For eksempel vil i utgangspunktet ikkje ei kvoteordning for fiskerettigheter vere grunnlovsstridig, men det må setjast klare grenser for å hindre at ordninga i realiteten privatiserer tilgangen til å hauste av havet sine ressursar.

Framlegg

På denne bakgrunn vert det fremja følgjande

f r a m l e g g :

Alternativ 1:

Ny § 112 a skal lyde:

Dei viltlevande marine ressursane og det tilhøyrande genetiske materialet er eigd av det nasjonale fellesskapet.

–

De viltlevande marine ressursane og det tilhørende genetiske materialet eies av det nasjonale fellesskapet.

Alternativ 2:

Ny § 111 skal lyde:

[Som alternativ 1]

Alternativ 3:

Ny § 111 a skal lyde:

[Som alternativ 1]

30. september 2016

Ingrid Heggø

Helga Pedersen

Martin Kolberg

Knut Storberget

Pål Farstad

Geir Pollestad

Jette F. Christensen

Abid Q. Raja

Line Henriette Hjemdal

Martin Henriksen

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen

president

Grunnlovsforslag 24

(2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Ingrid Heggø, Knut Storberget, Odd Omland, Torgeir Knag Fylkesnes, Geir Pollestad, Martin Kolberg, Gunvor Eldegard, Jette F. Christensen, Abid Q. Raja og Line Henriette Hjemdal

Dokument 12:24 (2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Ingrid Heggø, Knut Storberget, Odd Omland, Torgeir Knag Fylkesnes, Geir Pollestad, Martin Kolberg, Gunvor Eldegard, Jette F. Christensen, Abid Q. Raja og Line Henriette Hjemdal om endring i § 112 (om vern av matjordressursene)

Til Stortinget

Bakgrunn

Stortinget vedtok 25. mai 1992 en bestemmelse om miljøvern som § 110 b i Grunnloven. I bestemmelsens første ledd annet punktum het det: «Naturens Ressourcer skulle disponeres ud fra en langsiktig og alsidig Betragtning, der ivaretager denne Ret ogsaa for Efterslægten.» (jf. Dokument nr. 12:15 (1987–1988) og Innst. S. nr. 163 (1991–1992)). Vern av matjordressursene var ikke spesifikt nevnt under behandlingen av forslaget. Bestemmelsen ble ved grunnlovsendringene i 2014 videreført som ny § 112.

Forslagsstillerne mener at forvaltningen av det grunnlaget for matproduksjon som matjordressursene representerer, er verdier av en slik langsiktig karakter at de bør bli eksplisitt nevnt i Grunnloven. Det foreslås derfor et tillegg i Grunnloven § 112 første ledd annet punktum om dette.

Etter andre verdenskrig har omdisponeringen av dyrka og dyrkbar jord vært på ca. 1,2 millioner dekar totalt. Det meste av dette er arealer som har vært egnet til matkornproduksjon. I perioden 1994–2003 ble det i gjennomsnitt rapportert en årlig omdisponering på over 11 400 dekar dyrka jordbruksareal. Som

følge av dette ble det i 2004 satt et mål om at årlig omdisponering av de mest verdifulle jordressursene skulle halveres innen 2010 (St.meld. nr. 21 (2004–2005)). I praksis innebar dette at årlig omdisponering av dyrka jord måtte komme under 6 000 dekar.

Sammenlignet med perioden fra 1994 til 2003 har det vært en markert nedgang i den årlige omdisponeringen av dyrka jord de siste årene.

De fleste byer og tettsteder i Norge med befolkningsvekst er omkranset av dyrka jord. Mye av den beste jorda ligger derfor der hvor utbyggingspresset er størst. Kombinert med ønsket om en mest mulig samlet utbygging rundt eksisterende byer og tettsteder, skaper dette utfordringer i arbeidet med å ivareta jordressursene for fremtiden. Dersom vi ser på de 20 kommunene som har omdisponert mest dyrka jord i løpet av sjuårsperioden 2007–2013, finner vi at disse til sammen omdisponerte 16 869 dekar, noe som utgjør 34 pst. av all omdisponering av dyrka jord i perioden.

Det er omtrent 10 millioner dekar jordbruksareal (fulldyrka jord, overflatedyrka jord og innmarksbeite) i drift i Norge i dag. I tillegg har Norge omtrent 12,5 millioner dekar dyrkbar jord egnet for nydyrking. Produksjonspotensialet til den dyrkbare jorda er imidlertid i sum vesentlig mindre enn for dagens jordbruksareal.

Stortinget vedtok den 8. desember 2015 at det årlige målet for omdisponering av dyrka mark skulle settes til 4 000 dekar.

Forslagsstillerne mener matjorda er en så viktig ressurs at den bør nevnes eksplisitt i Grunnlovens bestemmelse om naturressursene.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

–
Naturressursane, medrekna matjordressursane, skal disponerast ut frå ein langsiktig og allsidig synsmåte som tryggjer denne retten òg for kommande slekter.

§ 112 første ledd annet punktum skal lyde:

Naturens ressurser, herunder matjordressurser, skal disponeres ut fra en langsiktig og allsidig betraktning som ivaretar denne rett også for etterslekten.

30. september 2016

Ingrid Heggø

Knut Storberget

Odd Omland

Torgeir Knag Fylkesnes

Geir Pollestad

Martin Kolberg

Gunvor Eldegard

Jette F. Christensen

Abid Q. Raja

Line Henriette Hjemdal

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen

president

Grunnlovsforslag 25

(2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Karin Andersen

Dokument 12:25 (2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Karin Andersen om ny § 111 i Grunnloven (levestandard og helse)

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstilleren fremmer med dette forslag om en ny § 111 i Grunnloven om rett til tilfredsstillende levestandard og helse på bakgrunn av forslagene i Dokument 16 (2011–2012).

Stortingets presidentskap besluttet den 18. juni 2009 å nedsette et utvalg for å utrede og fremme forslag til en begrenset revisjon av Grunnloven med det formål å styrke menneskerettighetenes stilling i nasjonal rett ved å gi sentrale menneskerettigheter grunnlovs rang.

Utvalget avga 19. desember 2011 sin rapport til Stortingets presidentskap. Rapporten er trykt som Dokument 16 (2011–2012).

Menneskerettighetsutvalget foreslo en ny § 111 om rett til en tilfredsstillende levestandard og helse. Utvalgets mindretall, Carl I. Hagen, sluttet seg ikke til forslaget, jf. særmerknad gjengitt i Dokument 16 (2011–2012) punkt 11.4.2.

Utvalget viste til at for at enkeltindivider skal kunne leve et liv i verdighet og samtidig benytte seg av den frihet som alle mennesker er født med, er det essensielt at de mest elementære og grunnleggende menneskelige behov er dekket. Dette er tilgang til mat, vann, klær, bolig og helsehjelp. Utvalget viste videre til at grunnlovfesting av disse rettighetene ikke ville medføre andre rettslige endringer enn selve grunnlovfesting. I dag sikrer den ordinære lovgivningen både sosial trygghet, tilfredsstillende levestandard og best mulig helse. Etter utvalgets syn ville en grunnlovfesting sikre at statens myndigheter også

i fremtiden prioriterer det offentlige ressurser på en slik måte at mennesker i Norge kan leve et menneskeverdig liv. Grunnlovfesting ville etter utvalgets syn også kunne være retningsgivende ved utforming av regelverk, samt ved iverksettelse av tiltak som kan fremme helse og levestandard i befolkningen.

Om den nærmere begrunnelsen for forslaget vises det til Dokument 16 (2011–2012), s. 234 flg.

Forslaget er tidligere fremsatt som en del av grunnlovsforslag 31 (2011–2012), jf. Dokument 12:31 (2011–2012) romertall VII og Innst. 187 S (2013–2014). Forslaget ble behandlet i Stortinget 13. mai 2014, men fikk ikke det nødvendige grunnlovsmessige flertall.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Alternativ 1:

Ny § 111 skal lyde:

Statens myndigheter skal respektere og sikre retten til en tilfredsstillende levestandard, herunder den enkeltes grunnleggende behov for mat, vann, klær og bolig. Likeledes skal statens myndigheter fremme befolkningens helse og sikre retten til nødvendig helsehjelp.

–

Dei statlege styresmaktene skal respektere og tryggje retten til ein tilfredsstillande levestandard, medrekna den einskildes behov for mat, vatn, klede og husvære. Like eins skal dei statlege styresmaktene fremje folkehelsa og tryggje retten til naudsynt helsehjelp.

Alternativ 2:

Ny § 111 a skal lyde:
[Som alternativ 1]

Alternativ 3:

Ny § 111 b skal lyde:
[Som alternativ 1]

30. september 2016

Karin Andersen

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen
president

Grunnlovsforslag 26

(2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Torgeir Knag Fylkesnes, Audun Lysbakken, Kirsti Bergstø, Abid Q. Raja, Snorre Serigstad Valen og Karin Andersen

Dokument 12:26 (2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Torgeir Knag Fylkesnes, Audun Lysbakken, Kirsti Bergstø, Abid Q. Raja, Snorre Serigstad Valen og Karin Andersen om ny § 111 (om at de marine ressursene tilhører fellesskapet og skal komme kystsamfunnene til gode)

Til Stortinget

Bakgrunn

Havressursene har tradisjonelt tilhørt det nasjonale fellesskap. Fisken og ressursene i havet har vært folkets eiendom, forvaltet i fellesskap, for å gi mat, verdiskapning og levebrød i evig tid. Tradisjonelt har det også vært lagt til grunn at ville dyr og fisk er å anse som eierløse. Både normal folkelig og juridisk forståelse har gått hånd i hånd: Å fiske i sjøen er en form for allemannsrett.

Denne retten har likevel blitt innskrenket gjennom reguleringer i ulike lover, som i den historiske saltvannsfiskeloven og dagens deltakerlov. Allemannsretten er utgangspunktet, men den må utøves innenfor rammen av de reguleringene som gjelder til enhver tid.

Hvem skal eie de viltlevende marine ressursene?

I Ot.prp. nr. 20 (2007–2008), forarbeidene til havressurslova, viser man til at eiendomsretten til naturressursene løses på forskjellige måter i forskjellig ressurslovgivning, og til dels også ved ulovfestede regler.

Følgende fremgår av Ot.prp. nr. 20 (2007–2008):

«For enkelte ressursar er det slik at eigedomsrett først vert etablert ved uttak av ressursen, slik som for fisk. Dette gjeld til dømes for vilt, der viltlova av 29. mai 1981 nr. 38 byggjer på at viltet i naturleg og fri

tilstand ikkje står under nokon sitt rådvelde eller eige. Viltet er altså korkje staten eller grunneigar sin eigedom, men grunneigar har i dei fleste tilfelle fått ein retten til jakt, innanfor offentleg regulering fastsett i eller med heimel i lov.

For enkelte ressursar er det også ulike reglar avhengig av eigenskapar ved ressursen. Dette gjeld for mineralar i berggrunnen, der skiljet mellom mutbare og ikkje-mutbare mineral har lange tradisjonar i lov-gjevinga. Dei mutbare minerala (som har eigenvekt på 5 eller høgare) tilhøyrrer staten sjølv om grunnen tilhøyrrer private. Grunneigar er derimot eigar av dei ikkje-mutbare minerala på og under sin eigedom.

Eigedomsretten til ressursar som kjem inn under kontinentalsokkellova av 21. juni 1963 nr 12 er regulert i § 2 første ledd i denne lova, der det heiter at «(r)etten til undersjøiske naturforekomster tilligger staten». Det tyder at mellom anna tang og tare, som tradisjonelt har vore hausta, tilhøyrrer staten. Slike ressursar kan difor berre haustast i den grad staten har gjeve løyve til det, gjennom forskrifter eller særskilt løyve, med atterhald for det som følgjer av privat eigedomsrett for strandeigaren. Ved innføringa av ei eiga petroleumslov ved lov 29. november 1996, fekk denne ein paragraf som slår fast at staten har «eien-domsrett til undersjøiske petroleumsforekomster og eksklusiv rett til ressursforvaltning.»

Havressurslova har likevel ikke en bestemmelse om at staten eier fisken i havet og de marine, viltlevende ressursene. Formuleringen som ble valgt støttet seg i stedet på den historiske tradisjonen om at folket og fellesskapet har eierskapet.

Havressurslova § 2 slår fast følgende prinsipp:

«Dei viltlevande marine ressursane ligg til fellesskapet i Noreg.»

Med dette utdypes lovens klare formål nedfelt i §1:

«Formålet med lova er å sikre ei berekraftig og samfunnsøkonomisk lønsam forvaltning av dei vilt-

levande marine ressursane og det tilhøyrande genetiske materialet og å medverke til å sikre sysselsetjing og busetjing i kystsamfunna.»

I Ot.prp. nr. 20 (2007–2008) forklares valget av et eierskap i fellesskap, i stedet for at staten eier ressursene slik:

«Føresegna etablerer ikkje statleg eigedomsrett til ressursane i juridisk forstand, men uttrykkjer fellesskapet sin rett til ressursane i motsetnad til ein privateigd ressurs.

Dette fellesskapet vert utgjort både av det samiske folket, det norske folket og alle andre innbyggjarar i Noreg. Fellesskapet sin rett til ressursane er ikkje noko nytt og har lege til grunn som ein grunnleggjande premis for fiskeripolitikken over lengre tid.»

Man har dermed et historisk ansvar og plikt til å verne om fellesskapets ressurser, ikke minst på vegne av kommende generasjoner. Dette bygger på prinsippet i norsk lov, sedvane og tradisjon.

Høsting av viltlevende marine ressurser foregår ved at fellesskapet gir private en midlertidig rett til å høste av ressurser som tilhører fellesskapet. Det er ikke den enkelte fisker som eier egne kvoter eller rettigheter, ei heller eier yrkesgruppen fiskere disse rettighetene. De tilhører fellesskapet, og det er fellesskapet som setter rammer og begrenser uttaket. Fellesskapet er, i samarbeid med fiskere og andre som lever av de marine ressursene, de som sikrer bærekraftig forvaltning og forhindrer en så tung beskatning av fornybare naturressurser at de ikke makter å fornye seg. Ikke minst er dette viktig fordi flåten har kapasitet til å ta opp vesentlig mer enn i dag, og dermed utarme ressursgrunnlaget hvis det ikke settes begrensninger. Denne tradisjonelle plikten som fellesskapet har til forvaltning er også viktig for å slå ned på ulovlig og uregulert fiske som kan skade felles interesser.

Likevel utfordres prinsippet om at de viltlevende ressursene tilhører fellesskapet i Norge, fordi det er skapt et marked med kjøp og salg av kvoter. Dette åpner for argumentasjon om at havressursene som kvotene gjelder, også skal ha vern som eiendom. Det finnes flere eksempler på en slik utvikling, også fra domstolene. Et slikt syn på havressursene bryter klart med den hevdvunne statusen disse har hatt og har i Norge og som Stortinget klart har slått fast i flere lover. Dermed kan den tradisjonelle fellesskapsmodellen utfordres som følge av at havressursene kan bli underlagt eiendomsrett bakveien gjennom kvotesystemet.

Dersom utviklingen fortsetter, vil fiskerettigheter til enorme verdier, som i dag egentlig bare er gitt som en midlertidig rett, stå i fare for å havne på private hender til evig tid. Om noen fikk aksept for at disse ressursene var privat eie, bryter det med både allmenn lovforståelse og rettsoppfatning. Eiendomsretten skal i utgangspunktet ligge hos fellesskapet. Fel-

lesskapet har aldri frasagt seg eiendomsretten til havressursene. Og fellesskapet bør heller ikke fratas disse ressursene ved at en «tilfeldig» regjering endrer forskriftene for omsetning og dermed styrker argumentene for privatisering.

Hvem skal tjene på de viltlevende marine ressursene?

Selv om havressursene tilhører fellesskapet Norge, har det alltid vært århundrelang sedvane og prinsipp om lokal forrang. Ikke bare eier fellesskapet de godene havet gir, de viltlevende marine ressursene har vært grunnlaget for kultur, bosetting og levesett langs kysten vår. Havressurslova formulerer dette klokt i formålsbestemmelsen. De viltlevende marine ressursene ligger til fellesskapet, og det er kystsamfunnene som skal være utgangspunktet for fortjeningen. Slik sikrer Norge verdiskapning, bosetting og kystkultur. Felles eierskap og privat verdiskapning sikres samtidig.

Kystfiskeutvalgets (NOU 2008:5) omfattende retthistoriske gjennomgang viser også at prinsippet om at nærhet til marine ressurser gir særegen rett til høsting av disse ressursene, har vært en viktig del av norsk rettspraksis.

Utvalget konstaterer etter dette at sterke trekk i retthistorien peker i retning av en sedvanerett med en særlig rett til fiske i fjordene for folk i fjordene. Men det er som omhandlet ikke nødvendig for utvalget å ta stilling til spørsmålet på grunnlag av den historiske bruk alene, all den stund denne bruk bare danner ett av de to rettsgrunnlag for en særlig fjordrett. Utvalget skal si sin mening om retten til fiske også ut fra sjøsamenes urfolks- og minoritetsrett (NOU 2008:5: 379).

Også dette hevdvunne prinsippet utfordres. Flere fiskeriministere har siden 1990-tallet akseptert unntak fra deltakerloven, slik at fiskeressursene er blitt et objekt for norsk og utenlandsk kapital. Dermed er det ikke lokalsamfunn langs kysten som høster grunnrenta av havressursene, men norske og utenlandske investorer. Slik har historiske rettigheter blitt oversett. Mesteparten av forslaget til kystfiskeutvalget ble heller ikke tatt til følge i Prop. 70 L (2012–2013) Endringer i deltakerloven, havressursloven og finnmarksloven (Kystfiskeutvalget). Resultatet er etableringen av en historieløs markeds plass for fiskerettigheter hvor rettigheter uten større hindringer kan samles på færre hender. Dette fører til at færre kystsamfunn får ta del i verdiskapningen. Det er også i strid med ordlyden og intensjonen i flere norske lover, som havressurslova § 1 og deltakerloven.

Dersom tilgangen til fiskeriene styres bort fra norske kystsamfunn, svekkes også grunnlaget for kystkulturen. Dette er en kultur som Norge har vedtatt å bevare som del av norsk kultur og identitet. Norske lovgivende myndigheter har som sin fremste

oppgave å ivareta nasjonale interesser, og bør forhindre at en praksis som er i strid med norsk lov får utvikle seg videre og gjøres irreversibel, på tvers av nasjonale norske interesser.

To eksempler

Stortinget har gang på gang slått fast disse prinsippene om felles eierskap og lokal forrang. I Innst. O. nr. 38 (1998–1999) skriver komiteen følgende:

«Komiteen vil påpeke at fiskeressursene tilhører det norske folk, i fellesskap. Det er derfor i utgangspunktet ingen enkeltpersoner eller enkeltelskaper som kan gis evigvarende eksklusive rettigheter til vederlagsfritt å høste av (og tjene på) disse ressursene, mens andre stenges ute fra å delta i fisket.»

Likevel har Stortinget oversett disse prinsippene i flere tilfeller. I 2015 ble det blant annet gjort endringer i deltakerloven som bidro til ytterligere uklarhet rundt eierskapet. Her ble det vedtatt at tildeling av «fisketillatelse» (i forslaget brukt som en fellesbetegnelse for «konsesjon» eller «deltakeradgang») til et fartøy til erstatning for tilsvarende fisketillatelse som oppgis fra et annet fartøy, kan gjennomføres uten hensyn til om fartøyene har samme eier. Endringene la slik til rette for at to rederier kan inngå en privatrettslig avtale om overføring av fisketillatelse uten at de samtidig må overdra fartøyet fisketillatelsen er knyttet til.

I Stortingets høringsrunde påpekte Advokatforeningen følgende:

«Det prinsipielt nye ved forslaget er at man nå mer eksplisitt anerkjenner at fisketillatelsene er gjenstand for en omsetning.»

De nye bestemmelsene har ikke blitt prøvd for retten ennå, men det synes åpenbart at et stadig mer privatrettslig element ved kjøp og salg av fiskerettigheter vil kunne bli brukt som argument i fremtiden av de som ønsker privat eierskap til disse ressursene.

Selv om de nye lovendringene ikke er prøvd rettslig, har prinsippene blitt direkte utfordret i retten tidligere, da med menneskerettslig inngang på spørsmålet. Gjennom strukturkvoteforskriften, innført av fiskeriminister Svein Ludvigsen og regjeringen Bondevik II, ble det ikke lagt noen begrensning på hvor mange år strukturkvote kunne tildeles. Ressursen ble delt ut på evig basis, besluttet Ludvigsen i forskrift. Dette ble endret av den rød-grønne regjeringen, gjennom innføring av en begrensning på 20 år for nye strukturkvoter og 25 år for de fartøyene som fra 2005 hadde blitt tildelt strukturkvoter.

Strukturvotenes varighet ble sentralt, i Rederiet Volstad AS' sak i Høyesterett, jf. Rt. 2013 side 1345. Rederiet Volstad AS strukturerte i 2005 ved å kondemnere to fartøyer. Rederiet fikk samtidig tilsagn om å videreføre disse fartøyenes grunnkvoter for

torsk, hyse og sei nord for 62 grader nord som strukturkvoter på et tredje fartøy, F/T Volstad. Samlet kvotefaktor ble da 3, som er den maksimale kvotefaktor ett fartøy kan tildeles.

Høyesterett oppsummerte dommen på følgende vis i en nyhetssak på sine nettsider:

«Volstad tok ut stevning ved Oslo tingrett med påstand om at tidsbegrensningen i strukturkvoteforskriften var ugyldig for så vidt gjaldt strukturkvoter som var tildelt første gang før 2007. Rederiet vant fram og ble tilkjent sakskostnader. Tingretten kom til at forskriftsendringen var i strid med Grunnloven § 97. Lagmannsretten kom til samme resultat – også på grunnlag av Grunnloven § 97.

Høyesterett delte seg i et flertall på ni dommere som tok statens anke til følge, og et mindretall på åtte dommere som gikk inn for å forkaste anken.

Flertallet la til grunn at tildelingen av strukturkvoter ga Volstad AS en posisjon som kunne være vernet av Grunnloven § 97. Om bestemmelsen var overtrådt måtte bero på en skjønnsmessig helhetsvurdering av hvilken virkning endringen fikk for rederiet. Flertallet kom til at innføringen av tidsbegrensningen ikke hadde en slik urimelig virkning at Grunnloven § 97 var overtrådt. Flertallet fant heller ikke at det forelå brudd på EMK P1-1.»

Volstad-dommen illustrerer at det er høyst nødvendig å tydeliggjøre i lovverket hvem de villlevende marine ressursene tilhører.

Om forslaget

Dette forslaget handler om å grunnlovfeste prinsippene i havressursloven § 1 og § 2. Prinsippene er en del av norsk lov, sedvane og kultur.

Grunnlovsbestemmelser er ment å slå fast viktige samfunnsverdier, og gi dem særlig juridisk stabilitet og vern mot skiftende politiske interesser. Gjennom en grunnlovsfesting av fellesskapets eierskap til de villlevende marine ressursene, samt at nærhet til ressursene gir rett til høsting, vil forslagsstillerne gjøre norsk lov, sedvane og tradisjon til del av Grunnloven, slik Stortinget har valgt å gjøre med andre helt sentrale prinsipper.

Forslagsstillerne vil også gjøre oppmerksom på at mye av begrunnelsen for at Norge har såpass stor økonomisk sone bygger blant annet på en lang tradisjon hvor kystsamfunn har høstet av ressursene langt utenfor kysten (Susann Funderud Skogvang: Fiskerigrensesaken mellom Norge og Storbritannia og sakens betydning for norsk rett 60 år senere. Arctic Review on Law and Politics 3 (1) s. 81–107). Grunnlovsforslaget imøtekommer derfor også viktige nasjonale territorielle interesser.

Hvilke rettslige grenser vil en bestemmelse innebære?

En grunnlovsfesting av fellesskapets eierskap vil innebære at alle lov- og forvaltningsvedtak må ta til-

børlig hensyn til grunnlovsbestemmelsen og ligge innenfor de rettslige grensene den setter. En grunnlovsbestemmelse vil ha konsekvenser. For det første vil det begrense hva Stortinget kan bestemme i lov, og hva regjeringen kan bestemme i forskrift. For det andre vil en ny grunnlovsbestemmelse sette grenser for, eller legge føringer på, innholdet i framtidige forvaltningsvedtak etter havressurslova, deltakerloven, og andre relevante lover, samt forskrifter knyttet til disse.

Grunnlovsforslagets formål er å forhindre privatisering av fiskeressursene og sikre at de tilhører fellesskapet og kommer kystsamfunnene til gode. For eksempel vil ikke en kvoteordning for fiskerettigheter i utgangspunktet være grunnlovsstridig, men det må settes klare begrensninger for å hindre at ordningen i realiteten privatiserer tilgangen til å høste av havets ressurser, eller svekker ungdoms mulighet til å starte opp i det lukkede fisket.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Alternativ 1:

§ 111 skal lyde:

De viltlevende marine ressursene eies av det nasjonale fellesskapet og skal bidra til sysselsetting og bosetting i kystsamfunnene.

Nærmere bestemmelser om forvaltning av marine ressurser fastsettes ved lov

–

Dei viltlevande marine ressursane er eigde av det nasjonale fellesskapet og skal medverke til sysselsetting og busetting i kystsamfunna.

Nærare føresegner om forvaltninga av marine ressurar blir fastsette i lov

Alternativ 2:

Ny § 111 a skal lyde:

[Som alternativ 1]

Alternativ 3:

Ny § 112 a skal lyde:

[Som alternativ 1]

30. september 2016

Torgeir Knag Fylkesnes

Audun Lysbakken

Kirsti Bergstø

Abid Q. Raja

Snorre Serigstad Valen

Karin Andersen

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen

president

Grunnlovsforslag 27

(2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Karin Andersen, Heikki Eidsvoll Holmås,
Torgeir Knag Fylkesnes og Kirsti Bergstø

Dokument 12:27 (2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Karin Andersen, Heikki Eidsvoll Holmås, Torgeir Knag Fylkesnes og Kirsti Bergstø om ny § 107 (grunnlovsfesting av retten til bolig)

Til Stortinget

Bakgrunn

I den norske rettsstaten har staten ulike plikter som skal legges til rette for at den enkelte borger skal inneha og ha tilgang til de mest fundamentale rettigheter, og som er avgjørende for å fungere som en likeverdig borger. Rettighetene som er fastlagt i Grunnloven, dreier seg både om demokratiske rettigheter slik som stemmerett, ytrings- og næringsfrihet, rettssikkerhet, og materielle rettigheter som rett til arbeid og til et rent miljø som sikrer sunnhet og naturens produksjonsevne. I tillegg finnes bestemmelser om innskrenkninger i myndigheters rett til inngripen i enkeltmenneskers liv. Grunnloven pålegger staten å respektere menneskerettighetene.

Dette viser at mennesket og de menneskelige behovene står i sentrum for samfunnsbygging og de institusjoner Grunnloven fastsetter. Dette er et verdivalg for samfunnet, og dette nedfelles i Grunnloven gjennom de ulike bestemmelsene.

De ulike plikt- og rettighetsbestemmelsene som er fastsatt i Grunnloven, må anses som det samfunnet og myndighetene mener har avgjørende betydning for å kunne ivareta både samfunnets og enkeltmenneskets interesser, og er derfor grunnleggende og nødvendige faktorer som må være på plass for å realisere målsettingene.

Bolig er et nødvendig gode ingen i Norge kan klare seg uten. Uten et sted å bo er en ikke sikret å kunne

bruke sine demokratiske rettigheter, kunne gjøre seg nytte av skole og helsestell, eller ha noen form for privatliv. Bolig må ses på som en forutsetning både for å få og fungere i en jobb, ha mulighet til å stifte familie og til å kunne ta vare på helsa. I tillegg er klimaet så strengt i Norge at behovet for en bolig er udiskutabelt. Det er rett og slett livsfarlig ikke å ha et sted å bo.

Trygghet og likeverdighet for alle borgere i samfunnet forutsetter tilgang til en bolig av rimelig og nøktern kvalitet for alle. Et samfunn som ikke har nok boliger til borgere som enten varig eller i en fase av livet har dårlig råd, vil preges av store og økende sosiale forskjeller og av at økonomiske eller sosiale problemer forsterkes. Andelen personer som blir låst fast i en avmaktssituasjon med varig utestenging fra å kunne ta del i samfunnslivet på like vilkår, vil øke. Samfunnets innsats på områder som helse, omsorg og skole vil ikke fungere effektivt for personer uten bolig.

Det faktum at det i Norge i mange år har vært flere tusen bostedsløse og at stadig flere verken har råd til å kjøpe eller leie bolig, viser at grunnleggende og elementære behov ikke blir dekket. Dette dreier seg både om et alvorlig velferdsproblem for den enkelte, et anstendighetsproblem i fordelingspolitikken og et demokratisk problem for samfunnet.

Det er uverdige at mennesker i et av verdens rikeste og kaldeste land må bo på gata eller på hospits. Utover samfunnets og fellesskapets ansvar for å legge forholdene til rette slik at den enkelte kan gjøre seg nytte både av sine demokratiske rettigheter og sine sosiale rettigheter, ligger det en stor samfunnsinteresse i å hindre nød og uverdige levekår hos innbyggerne.

Økte forskjeller og mangel på elementære goder skaper store konflikter og sosial uro og bidrar til at samfunnets menneskelige ressurser ikke blir utnyttet.

Boligsektoren er en av de viktige infrastrukturene i samfunnet. Boligsektorens sammensetning, volum og pris bestemmer livskvalitet og levekår for den enkelte. I Norge er nesten hele boligsektoren overlatt til markedet og den enkelte. Markedet vil aldri kunne fremskaffe nok rimelige boliger til folk med dårlig råd fordi det ikke vil være bedriftsøkonomisk lønnsomt å bygge eller leie ut til en tilstrekkelig lav pris. Markedet vil ikke avspeile den reelle etterspørsel fordi ingen priser er lave nok for dem med lavest betalingssevne.

Skal en sikre at mennesker med dårlig råd eller liten egenkapital har en akseptabel bolig, må staten og myndighetene forpliktes til å føre en sosial boligpolitikk som sikrer bolig til alle.

Bolig er et grunnleggende og helt uunnværlig gode i Norge. Derfor er det riktig at retten til bolig nedfelles i Grunnloven. Grunnloven § 110 dreier seg om retten til arbeid, et annet grunnleggende gode som anses så viktig både for den enkelte og for samfunnet at det er inntatt i Grunnloven. Retten til arbeid er avgrenset gjennom ordlyden «ethvert arbeidsdyktig menneske». For å presisere hvem som skal ha en rett til bolig, må begrepet «enhver Borger» forstås slik at retten gis til alle som har lovlig opphold, arbeids- og bosettingstillatelse i Norge.

I og med at bolig er en materiell ting, og en gjenstand som kan fremskaffes gjennom politiske vedtak, er det mulig for staten å organisere, gi lover og på annen praktisk måte sørge for å sikre alle en bolig. Det skulle derfor ikke være tungtveiende praktiske grunner som skulle tale imot et forslag om dette. En grunnlovsfesting av retten til bolig vil være et viktig bidrag til å bygge ut og forsterke det norske velferds-samfunnet og gi enkeltmennesker et vern mot å bli bostedsløse. Ulike boligløsninger kan være aktuelle. I reglene for bostøtte står det at bostøtten skal gis til personer som fyller kriteriene i ordningen, og at bostøtten skal gjøre det mulig å anskaffe en god, hensiktsmessig og nøktern leie- eller eiebolig som ved-

kommende skal ha mulighet til å bli boende i. Det vil derfor være aktuelt å gi begrepet «bolig» en definisjon som tilsvarer den en finner i reglene om bostøtten.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

Alternativ 1:

Ny § 107 skal lyde:

Enhver borger har rett til en bolig. Nærmere bestemmelser om gjennomføringen av denne grunnsetning fastsettes i lov.

–

Kvar borgar har rett til bustad. Nærare føresegner om gjennomføringa av denne grunnsetninga blir fastsette i lov.

Alternativ 2:

Ny § 107 skal lyde:

Statens myndigheter skal sørge for at alle får oppfylt retten til en bolig. Nærmere bestemmelser om gjennomføringen av denne grunnsetning fastsettes i lov.

–

Dei statlege styresmaktene skal sørgje for at alle får oppfylt retten til ein bustad. Nærare føresegner om gjennomføringa av denne grunnsetninga blir fastsette i lov.

Alternativ 3 og 4:

Ny § 107 a skal lyde:

[Som alternativ 1 og 2]

30. september 2016

Karin Andersen

Heikki Eidsvoll Holmås

Torgeir Knag Fylkesnes

Kirsti Bergstø

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen
president

Grunnlovsforslag 28

(2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Helga Pedersen, Kirsti Bergstø, Torgeir Knag Fylkesnes og Abid Q. Raja

Dokument 12:28 (2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Helga Pedersen, Kirsti Bergstø, Torgeir Knag Fylkesnes og Abid Q. Raja om endring i § 108 (anerkjennelse av det samiske folk)

Til Stortinget

Bakgrunn

Grunnloven § 108 slår fast at «den samiske folkegruppe» har rett til å sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og samfunnsliv for «den samiske folkegruppe». Bestemmelsen bygger i sin opprinnelige form på et forslag som ble fremsatt og grundig omtalt i Same-rettsutvalgets første utredning, NOU 1984:19 Om samenes rettsstilling, ledet av professor Carsten Smith.

Grunnloven § 108 lyder som følger:

«Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.

–
Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for at den samiske folkegruppa kan tryggje og utvikle samisk språk, kultur og samfunnsliv.»

På forespørsel fra Sametinget utarbeidet Carsten Smith, i juni 2015, en juridisk betenkning om endring av Grunnloven § 108. Bakgrunnen for betenkningen var rapporten fra Stortingets Menneskerettighetsutvalg om menneskerettigheter i Grunnloven, avgitt til Stortingets presidentskap 10. januar 2012, jf. Dokument 16 (2011–2012).

Med grunnlag i Carsten Smiths juridiske betenkning fattet Sametinget i september 2015 følgende vedtak:

«Sametinget ber representantene på Stortinget om å fremme forslag om endret ordlyd av Grunnlovens § 108 som legger til rette for behandling og vedtak i stortingsperioden 2017-2021. Sametinget viser til betenkning om forslag til endring av ordlyd utarbeidet av professor Carsten Smith.

Sametinget ber om at følgende forslag, som møter kravene om en ordlyd som er i samsvar med anerkjent språkbruk i det offentlige liv og samenes status etter folkeretten, fremmes og vedtas:

’Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for at det samiske folk, som landets urfolk, kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv’.»

Et bredt flertall på Stortinget har lagt til grunn at samene er et folk. Senest ble dette uttrykt av en enstemmig kommunalkomiteé i Innst. 57 S (2014–2015) om Sametingets virksomhet 2013:

«... staten Norge er etablert på territoriet til to folk, samer og nordmenn, og at begge folkene har samme rett til og det samme kravet på å kunne utvikle sin kultur og sitt språk. Samene er et urfolk som har folkerettslig krav på et særlig kulturvern. Dette er nedfelt i Grunnloven § 108 som pålegger «statens myndigheter å legge til rette for at den samiske folkegruppe kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.»

Det er et solid og bredt faglig grunnlag for å konkludere med at samene er å anse som et folk etter FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) og FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK) artikkel 1 som sier at:

«Alle folk har selvbestemmelsesrett. I kraft av denne rett bestemmer de fritt sin politiske stilling, og fremmer fritt sin egen økonomiske, sosiale og kulturelle utvikling.»

Selvbestemmelse

I forbindelse med vurderingen av om betegnelsen «folk» og «urfolk» bør tas inn i Grunnloven vil det være naturlig at spørsmålet om selvbestemmelse kommer opp. I Carsten Smiths betenkning til Sameetinget omtales dette slik:

«Jeg anser rapporten fra Stortingets Menneskerettighetsutvalg for å gi et riktig bilde når det påpeker at en synliggjøring av samene som folk eller urfolk i Grunnloven kan aktualisere spørsmålet om betydningen av bestemmelsene i SP og ØSK felles artikkel 1 om folkenes rett til selvbestemmelse, men at dette ikke bør være til hinder for at samene omtales som et folk eller urfolk i Grunnloven.

Denne konklusjon blir vesentlig bestyrket når man ser hvordan våre statsmakter og ledende personer i det offentlige liv omtaler samene. Det er i det foregående dokumentert hvordan Regjeringen i sine stortingsmeldinger og Stortingets komiteer i sine innstillinger benytter formuleringen "samiske folk" på litt ulike måter en rekke ganger, og uten å reise dette spørsmålet.

Jeg mener at denne språkbruk fra våre statsmakter er så omfattende at den bør være avgjørende.»

Forslagsstillerne slutter seg til en slik vurdering.

Sverige og Finland

Ved endringen av den svenske grunnloven i 2010 omtales samene som folk, i den finske grunnlovsendringen fra 2000 omtales samene som urfolk. Det er av betydning at også ordlyden i den norske Grunnloven bidrar til størst mulig grad av rettsharmoni mellom de nordiske land i bestemmelsene om samene. Det er

rettslig og politisk uomtvistet både nasjonalt og internasjonalt at samene er et urfolk. Høyesterett har slått fast dette, og samene er anerkjent som urfolk i kraft av ratifikasjonen av ILO-konvensjon nr. 169.

Begrepene

Begrepene «folk» og «urfolk» er ikke gjensidig ekskluderende, men utfyller hverandre både i lys av folkeretten og politiske prinsipputtalelser. En endring fra dagens ordlyd «den samiske folkegruppe» til «det samiske folk, som er landets urfolk» imøtekommer kravet om en ordlyd som både er i samsvar med samenes status etter folkeretten og med anerkjent språkbruk i det offentlige liv.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

§ 108 skal lyde:

Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for at det samiske folk, som landets urfolk, kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.

–

Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for at det samiske folk, som landets urfolk, kan tryggje og utvikle samisk språk, kultur og samfunnsliv.

30. september 2016

Martin Kolberg

Helga Pedersen

Kirsti Bergstø

Torgeir Knag Fylkesnes

Abid Q. Raja

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen

president

Grunnlovsforslag 29

(2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Jette F. Christensen, Gunvor Eldegard, Helge Thorheim, Tom E. B. Holthe, Abid Q. Raja, Bård Vegar Solhjell og Karin Andersen

Dokument 12:29 (2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Martin Kolberg, Jette F. Christensen, Gunvor Eldegard, Helge Thorheim, Tom E. B. Holthe, Abid Q. Raja, Bård Vegar Solhjell og Karin Andersen om ny § 103 (rett til å stifte familie mv.)

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstillerne fremmer med dette forslag om en ny § 103 i Grunnloven om rett til å stifte familie mv. på bakgrunn av Menneskerettighetsutvalgets forslag i Dokument 16 (2011–2012).

Stortingets presidentskap besluttet den 18. juni 2009 å nedsette et utvalg til å utrede og fremme forslag til en begrenset revisjon av Grunnloven med det formål å styrke menneskerettighetenes stilling i nasjonal rett ved å gi sentrale menneskerettigheter grunnlovs rang.

Utvalget avga 19. desember 2011 sin rapport til Stortingets presidentskap. Rapporten er trykt som Dokument 16 (2011–2012).

Menneskerettighetsutvalget foreslo en ny § 103 i Grunnloven om ektefellers rettigheter og vern om familien. Ekteskapet og familien er omtalt i Verdenserklæringen, i FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (SP) og i FN-konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK). Samlet gir disse bestemmelsene uttrykk for at familien er den grunnleggende enhet i samfunnet, at statene har særlig plikt til å bistå barnefamilier, at familien har rett til beskyttelse fra staten, at den enkelte har rett til å

stifte familie og selv velge sin ektefelle, og at ektefeller skal ha like rettigheter ved inngåelse av ekteskap, i ekteskap og ved oppløsning av ekteskap.

Utvalget viste til at ordet «familie» i dag byr på en del utfordringer som tidligere tider var ukjent med. Mens man før gjerne siktet til «kjernefamilien» eller «storfamilien», er familielivet i dag preget av større mangfold. Utvalgets mindretall, Kari Nordheim-Larsen, mente at det ikke burde nevnes særskilt i Grunnloven at familien er en grunnleggende enhet.

Om den nærmere begrunnelsen for forslaget vises det til Dokument 16 (2011–2012), s. 180 flg.

Forslagsstillerne fremmer forslaget fra mindretallet i Menneskerettighetsutvalget, Kari Nordheim-Larsen.

Forslaget er tidligere fremsatt som grunnlovsforslag 35 (2011–2012), jf. Dokument 12:35 (2011–2012) og Innst. 183 S (2013–2014). Forslaget ble behandlet i Stortinget 13. mai 2014, men oppnådde ikke det tilstrekkelige grunnlovsmessige flertall.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Ny § 103 skal lyde:

Enhver som har oppnådd gifteferdig alder, har rett til å stifte familie, inngå ekteskap og oppløse ekteskap i henhold til nærmere bestemmelser gitt ved lov. Ekteskap kan bare inngås med ektefellenes samtykke og frie vilje.

–

Alle som har nådd gifteferdig alder, har rett til å skipe familie, gifte seg og skilje seg i samsvar med nærare føresegner gjevne i lov. Giftarmål krev fri vilje og samtykke frå ektemakane.

30. september 2016

Martin Kolberg

Jette F. Christensen

Gunvor Eldegard

Helge Thorheim

Tom E. B. Holthe

Abid Q. Raja

Bård Vegar Solhjell

Karin Andersen

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen
president

Grunnlovsforslag 30

(2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Michael Tetzschner, Erik Skutle, Hans Fredrik Grøvan, Abid Q. Raja og Martin Kolberg

Dokument 12:30 (2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Michael Tetzschner, Erik Skutle, Hans Fredrik Grøvan, Abid Q. Raja og Martin Kolberg om endring i § 63 (fritak fra ombudsplikten ved stortingsvalg)

Til Stortinget

Bakgrunn

Ombudsplikten er et sentralt element ved vår valgordning. Ombudsplikten har to sider, først en plikt til å stå på en valgliste, og dernest en plikt til å ta imot vervet og fungere i det. Ombudsplikten ved stortingsvalg følger av Grunnloven § 63. Med grunnlag i § 63 annet og tredje ledd er adgangen til, og fremgangsmåten for, fritak nærmere regulert i lov 28. juni 2002 nr. 57 om valg til Stortinget, fylkesting og kommunestyre (valgloven) §§ 3-2 og 11-9. Ombudsplikten ved fylkestingsvalg og kommunestyrevalg følger av valgloven § 3-3, og adgangen til og fremgangsmåten for fritak er regulert i valgloven § 3-4.

Grunnloven § 63 første og annet ledd lyder:

«Enhver som velges til representant, er pliktig til å motta valget, med mindre han eller hun

- a) er valgt utenfor det valgdistrikt der vedkommende er stemmeberettiget
- b) har møtt som representant på alle storting etter forrige valg
- d) er medlem av et politisk parti og er valgt på en valgliste som utgår fra et annet parti.

Regler for innen hvilken tid og på hvilken måte den som har rett til å nekte valg, skal gjøre denne rett gjeldende, fastsettes ved lov.»

Det er ikke noe vilkår at en person må samtykke for at vedkommende skal kunne bli ført opp som kandidat på et listeforslag. Dette har resultert i at perso-

ner mot sin vilje har blitt ført opp på en liste som de ikke sympatiserer med. Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europas kontor for demokratiske institusjoner og menneskerettigheter (OSSE/ODHIR) har ved organisasjonens valgobservasjoner i Norge 2009 og 2013 kritisert reglene for fritak fra ombudsplikten.¹⁷ OSSE/ODHIR pekte på at den eneste fritaksgrunnen ofte vil kunne være å melde seg inn i et annet politisk parti enn det partiet som har fremmet listeforslaget. I Election Assessment Mission Report om valget i 2009 uttalte OSSE/ODHIR, med henvisning til FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter artikkel 18(2), 19(1) og 22:

«The obligation to be elected should be seen in light of the fundamental rights to freedom of political opinion/belief and association established by the International Covenant on Civil and Political Rights. These would include the right to be apolitical in both thought and association and the right not to associate with any political party.»

OSSE/ODHIR anbefalte at reglene om ombudsplikten ble endret slik at den ble bedre i samsvar med FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter.

Kritikken fra OSSE/ODHIR ble fulgt opp i Prop. 64 L (2010–2011), og reglene for ombudspликт ved fylkestings- og kommunestyrevalg ble endret. Da ombudsplikten for stortingsvalg er hjemlet i Grunnloven, foreslo departementet ikke tilsvarende endring for stortingsvalg.

Departementet pekte i Prop. 64 L (2010–2011) på at FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter art. 22 og EMKs art. 11 omfatter retten til å danne og

¹⁷ OSCE/ODIHR Election Assessment Mission Report Norway Parliamentary Election 14. september 2009, side 4, og OSCE/ODIHR Election Assessment Mission Report Norway Parliamentary Election 9. september 2013, anbefaling nr. 1, side 3.

slutte seg til organisasjoner og foreninger, herunder politiske partier. Det er antatt at retten også er negativt avgrenset, det vil si at man har en rett til ikke å slutte seg til slike organisasjoner. I lys av dette mente departementet at det kunne stilles spørsmål ved hvordan dette samsvarer med regelen om fritak etter innmelding i et annet politisk parti.

Departementet mente at fritaksreglene synes å være for strenge og firkantet og at det var behov for en oppmykning. En generell fritaksregel for lokalvalg ble foreslått, og disse ble i 2011 derfor vedtatt av Stortinget, jf. Innst. 286 L (2010–2011).

Ved lokalvalg er det nå derfor tilstrekkelig for fritak at personen avgir en skriftlig erklæring om at vedkommende ikke ønsker å stille til valg på den aktuelle valglisten, jf. valgloven § 3-4 første ledd. Denne endringen trådte i kraft i 2012 og ble for første gang anvendt ved lokalvalget i 2015.

Forslagsstillerne mener også reglene for stortingsvalg bør endres for å ta høyde for de hensyn som trekkes frem i OSSEs kritikk. Det foreslås å endre Grunnloven slik at gjeldende § 63 første ledd bokstav d oppheves, samtidig som det innføres en ny bestemmelse i § 63 første ledd bokstav c, der det slås fast at det er tilstrekkelig for fritak at personen avgir skriftlig erklæring om at vedkommende ikke ønsker å stå på en valgliste.

Ombudsplikten foreslås ikke endret utover at det nå blir lettere å få fritak fra å bli ført opp på en liste. Ombudsplikten er et viktig prinsipp i vår valgordning og har lange tradisjoner. Det er et uttrykk for den enkeltes samfunnsansvar, og bidrar til forutsigbarhet og å gi velgerne sikkerhet for at deres preferanser blir gjeldende. Den foreslåtte nye fritaksgrunnen i § 63 gjelder bare plikten til å stå på en liste en er ført opp på mot sin vilje. Plikten til å ta imot valget og å stå i vervet berøres ikke. En søknad om fritak etter § 63 første ledd bokstav c må knytte seg til det bestemte listeforslaget som personen har blitt ført opp som kandidat på. Det åpnes ikke for å søke om generelt fritak fra plikten til å stille til valg, eller å søke om fritak før man har blitt ført opp på et listeforslag. Reglene for innen hvilken tid og på hvilken måte retten til

fritak etter § 63 første ledd bokstav c skal gjøres gjeldende, reguleres av § 63 annet ledd og gjennom regler nærmere fastsatt i lov med hjemmel i annet ledd.

De øvrige fritaksgrunner i § 63 første ledd bokstav a og b foreslås opprettholdt. Fritaksgrunnen i forslaget til bokstav c kan også benyttes der vilkårene etter bokstav a og b er oppfylt. Samtidig kan det tenkes grunner til at personer ønsker å påberope seg en annen grunn for fritak enn at vedkommende ikke ønsker å stå på en bestemt valgliste. Forslagsstillerne vektlegger også at det gjøres minst mulig tekstendringer i Grunnloven.

I forbindelse med at retten til fritak for personer som har fylt 60 år ble vedtatt fjernet i 2006, opphevet Stortinget § 63 første ledd bokstav c. Dette førte til at bokstav c ble stående ledig. Rent teknisk bør den foreslåtte bestemmelsen tas inn som bokstav c. Samtidig bør gjeldende bokstav d oppheves som overflødig ved siden av den foreslåtte bestemmelsen.

Dersom forslaget til endringer blir vedtatt i neste stortingsperiode, vil endringen tre i kraft straks. Endringen vil dermed gjelde for gjennomføringen av stortingsvalget i 2021. Endringen vil innebære at valgloven § 3-2 første ledd bokstav c må endres for å bringes i samsvar med Grunnloven.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

§ 63 første ledd ny bokstav c skal lyde:

har avgitt skriftlig erklæring om at vedkommende ikke ønsker å stå på en valgliste.

–

har gjeve skriftleg fråsegn om at ho eller han ikkje vil stå på ei valliste.

§ 63 første ledd bokstav d oppheves.

30. september 2016

Michael Tetzschner

Erik Skutle

Hans Fredrik Grøvan

Abid Q. Raja

Martin Kolberg

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen

president

Grunnlovsforslag 31

(2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Sveinung Rotevatn, Abid Q. Raja og Trine Skei Grande

Dokument 12:31 (2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Sveinung Rotevatn, Abid Q. Raja og Trine Skei Grande om endring i § 57 (valgordningen)

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstillerne viser til at Stortinget i forbindelse med behandlingen av Meld. St. 22 (2015–2016) Nye folkevalgte regioner – rolle, struktur og oppgaver, vedtok at dagens 19 fylkeskommuner skal erstattes av om lag 10 nye folkevalgte regioner, med ikrafttredelse fra 1. januar 2020.

Etter forslagsstillerens syn er det naturlig at antall valgdistrikt til Stortinget er identisk med antall regionale folkevalgte nivå. Dette vil etter forslagsstillerens syn gi en bedre dynamikk i samspillet mellom de regionale og det nasjonale folkevalgte organ.

I Grunnloven § 57 er det i andre ledd fastslått at riket skal inndeles i 19 valgdistrikt. Det kan også argumenteres med at tredje ledd (om antall utjevningsmandater) er basert på den forutsetning at det skal være 19 valgdistrikt.

Grunnloven § 57 inneholder følgende bestemmelser:

- Det antall stortingsrepresentanter som blir å velge, fastsettes til 169.
- Riket inndeles i 19 valgdistrikter.
- 150 av stortingsrepresentantene blir å velge som distriktsrepresentanter og de øvrige 19 som utjevningsrepresentanter.
- Ethvert valgdistrikt skal ha 1 utjevningsmandat.
- Det antall stortingsrepresentanter som blir å velge fra hvert valgdistrikt, bestemmes på grunnlag av en beregning av forholdet mellom hvert dis-

trikts antall innbyggere samt areal, og hele rikets antall innbyggere samt dets areal, når hver innbygger gir 1 poeng og hver kvadratkilometer gir 1,8 poeng. Beregningen blir å foreta hvert åttende år.

- Nærmere bestemmelser om rikets inndeling i valgdistrikter og stortingsmandatenes fordeling på valgdistrikter fastsettes ved lov.

Forslagsstillerne viser til at det er lagt opp til at de nye regionene/regionale folkevalgte nivå skal være på plass fra 1. januar 2020 og dermed vil være gjeldende i forbindelse med lokalvalget 2023. Forslagsstillerne mener at det er naturlig at sammensetningen av Stortinget tilpasses den nye regionale inndeling fra stortingsvalget 2021 (eventuelt 2025).

I forbindelse med behandlingen av Dokument 12:18 (2011–2012) Grunnlovsforslag om endringer av Grunnloven § 57 i Stortinget 31. mars 2016, varslet Abid Q. Raja på vegne av Venstre at det var naturlig å se på bestemmelsene i § 57 femte ledd om forholdet mellom vektning av antall innbyggere og kvadratkilometer i valgdistriktene i forbindelse med gjennomføringen av regionreformen. Gitt tilslutning til det overordnede prinsipp om at valgdistrikt til stortingsvalg er lik det regionale folkevalgte nivå, er det naturlig at denne bestemmelsen også tas opp til ny vurdering.

Forslagsstillerne mener at den enkleste framgangsmåten vil være at andre, tredje, fjerde og femte ledd i Grunnloven § 57 oppheves og at disse bestemmelsene reguleres i valgloven § 11-4, men er åpen for at bare noen av leddene fjernes eller endres. Det kan f.eks. være fornuftig at det fortsatt er Grunnloven som regulerer forholdet mellom antallet distriktsrepresentanter og utjevningsrepresentanter, jf. tredje ledd. Gitt at det blir 10 nye regionale folkevalgte nivå, vil det i så fall etter forslagsstillerens syn være

fornuftig med 2 utjevningsrepresentanter fra hvert valgdistrikt og at det samlede antallet økes med 1 mot en tilsvarende reduksjon i antall distriktsrepresentanter.

Forslagsstillerne mener også at det kan argumenteres på et mer overordnet og prinsipielt nivå for at bestemmelsene om antall valgdistrikt, forholdet mellom antall distriktsrepresentanter og utjevningsrepresentanter m.m. bør reguleres i valgloven og ikke i Grunnloven uavhengig av regionreformen.

Forslagsstillerne fremmer på denne bakgrunn flere forslag som gjør at Stortinget står rimelig fritt til å tilpasse Grunnloven til de nye regionale folkevalgte nivåene når det gjelder sammensetningen av Stortinget etter at det nye folkevalgte regionale nivå er på plass.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Alternativ 1:

§ 57 andre til femte ledd oppheves.

§ 57 sjetten ledd blir andre ledd.

Alternativ 2:

§ 57 andre til fjerde ledd skal lyde:

Riket inndeles i 10 valgdistrikter.

149 av stortingsrepresentantene skal velges som distriktsrepresentanter og 20 som utjevningsrepresentanter.

Hvert valgdistrikt skal ha 2 utjevningsmandater.

–

Riket blir inndelt i 10 valdistrikt.

149 av stortingsrepresentantane skal veljast som distriktsrepresentantar og 20 som utjamningsrepresentantar.

Kvart valdistrikt skal ha 2 utjamningsmandat.

§ 57 femte ledd oppheves. Nåværende sjetten ledd blir femte ledd.

Alternativ 3:

§ 57 andre til fjerde ledd skal lyde:

Riket inndeles i 10 valgdistrikter.

159 av stortingsrepresentantene skal velges som distriktsrepresentanter og 10 som utjevningsrepresentanter.

Hvert valgdistrikt skal ha 1 utjevningsmandat.

–

Riket blir inndelt i 10 valdistrikt.

159 av stortingsrepresentantane skal veljast som distriktsrepresentantar og 10 som utjamningsrepresentantar.

Kvart valdistrikt skal ha 1 utjamningsmandat.

§ 57 femte ledd oppheves. Nåværende sjetten ledd blir femte ledd.

Oslo, 30. september 2016

Sveinung Rotevatn

Abid Q. Raja

Trine Skei Grande

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen

president

Grunnlovsforslag 32

(2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Trine Skei Grande, Abid Q. Raja og Sveinung Rotevatn

Dokument 12:32 (2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Trine Skei Grande, Abid Q. Raja og Sveinung Rotevatn om endring i §§ 4 og 16 (forholdet mellom stat og kirke)

Til Stortinget

Bakgrunn

Stortinget har gjennom stat-kirke-forliket, slik det framgår av Innst. 233 S (2011–2012), gjennomført et første, viktig skritt i retning av å avvikle statskirkeordningen. Gjennom å frakoble enkelte av båndene mellom staten og kirken har Stortinget gått i retning av å sidestille kristendommen med andre religioner og livssyn i Norge. Det er en utvikling i riktig retning.

Likevel er kirken fortsatt grunnlovfestet som Norges folkekirke, og den skal finansieres med offentlige midler, jf. Grunnloven § 16.

Å velge tro og livssyn er personlige valg. Forslagsstillerne mener statens oppgave er å sikre livssynsfriheten som en grunnleggende verdi og rettighet. Staten og andre offentlige institusjoner skal i toleransens navn være upartiske og ikke knyttes til en bestemt religion. Det er ut fra dette grunnsynet at forslagsstillerne finner det prinsipielt riktig med et skille mellom stat og kirke.

Forslagsstillerne mener dagens § 4 om Kongens bekjennelsesplikt og eksisterende § 16 om at Den norske kirke, en evangelisk-luthersk kirke, forblir Norges folkekirke og som sådan understøttes av staten, ikke har noen plass i Grunnloven. Disse bestemmelsene er etter forslagsstillerne syn ikke forenlige med en stat som skal være nøytral med hensyn til tro og livssyn.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

§ 4 oppheves.

§ 16 skal lyde:

Alle innbyggere i riket har fri religionsutøvelse. Alle tros- og livssynssamfunn skal understøttes på lik linje.

–
Alle innbyggjarane i riket har fri religionsutøving. Alle trus- og livssynssamfunn skal bli stødde på lik line.

30. september 2016

Trine Skei Grande

Abid Q. Raja

Sveinung Rotevatn

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen
president

Grunnlovsforslag 33

(2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Ketil Kjenseth og Trine Skei Grande

Dokument 12:33 (2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Ketil Kjenseth og Trine Skei Grande om opphevelse av § 117 (odels- og åsetesretten)

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstillerne mener det er uheldig at posisjoner går i arv og er derfor prinsipielt imot odelsretten. Odelsretten er en slektsrett, ingen eiendomsrett, og den bidrar således til å fremheve betydningen av slekt på bekostning av personlig frihet.

Forslagsstillerne viser til at odelsretten har eksistert i Norge i mer enn tusen år, men ikke uten debatt. Odelsretten har vært omdiskutert i flere hundre år, og i dag er den et særnorsk fenomen som ikke finnes tilsvarende i andre vestlige land. Riksforsamlingen på Eidsvold i 1814 diskuterte odelslovgivningen, men kom til at det fortsatt burde være en odelslov og grunnlovfestet dette i tidligere § 107, «Odels- og Aasædesretten maa ikke ophæves», tilsvarende nåværende § 117, «Odels- og åsetesretten må ikke oppheves. De nærmere betingelser for hvordan den skal bestå til støtte for staten og til gagn for landallmuen, fastsettes av det første eller annet følgende storting.»

Det var likevel sterk strid om odelsretten i flere år etter at Grunnloven ble vedtatt. Flere pekte på at ordningen legitimerte privilegier og opprettholdt en aristokratisk samfunnsstruktur. Odelsloven ble av flere sett på som i strid med opplysningstidens idealer om personlig og næringsmessig frihet, fornuft og tanken om fremskritt.

Forslagsstillerne mener odelsretten er en hindring for utvikling av gården som næring og bosted. Deres landbruket skal ha en viktig plass også i framtidens Norge, krever det etter forslagsstillernes syn en

modernisering. Forslagsstillerne mener framtidens landbruk er avhengig av at initiativrike, tiltaksomme og kreative mennesker får anledning til å bosette seg på landbrukseiendommer og utvikle disse ut fra de mulighetene de ser. For å sikre bosetting og økt mangfold på bygdene mener forslagsstillerne at det bør bli enklere å få kjøpt småbruk slik at de som har lyst og engasjement til å drive gårdsbruk får mulighet til dette. Forslagsstillerne mener en mer aktiv bosettingspolitikk for de landbrukseiendommene som i all hovedsak er et sted å bo, er mye viktigere for et levende landbruk enn å beholde odelsretten. Forslagsstillerne mener videre at flere av de hensyn som dagens odelsrett ivaretar, og som fremholdes av tilhengerne av odelsloven, kan ivaretas gjennom andre virkemidler av økonomisk og lovmessig karakter, herunder konsesjonsloven.

Den 23. oktober 2003 avga Odelslovutvalget sin innstilling (NOU 2003:26) til daværende landbruksminister Lars Sponheim. To av utvalgets medlemmer (lederen Thor Falkanger og Merethe Storødegård) gikk inn for å avvikle odelsretten. Forslagsstillerne vil vise til hva mindretallet skriver på side 173–174:

«Odelsretten er en viktig del av vår rettslige kulturarv, men dette gir i seg selv ikke tilstrekkelig grunnlag for å opprettholde odelsretten i våre dagers samfunn.

Det kan pekes på en rekke fordeler ved odelsretten. Noen er rimelig sikre, andre er av en slik art at det er vanskelig å føre noe eksakt bevis for de samfunnsmessige gunstige virkninger. I så henseende er det flere forhold i drøftelsen foran som mindretallet finner grunn til å knytte noen bemerkninger til:

a. Det er fremholdt - etter mindretallets syn med rette - at 'det sosiale livet til bondefamilien er tett sammenvevd med næringsvirksomheten' (side 209). Det er ingen klare skiller mellom arbeidsplass og hjem, og mellom arbeidstid og fritid. Og dette preger naturlig nok tilknytningen til gården. Spørsmålet er om odelsretten styrker denne tilknytning på en slik

måte at man får et økt samfunnsmessig utbytte av landbruket. Under punkt 12.3.2 bokstav a om 'bedre landbruk', jf. også punkt 12.3.3, gies det uttrykk for at det ikke er sannsynlig at odelsretten har noen stor betydning for et bedre landbruk, sammenlignet med det vi ville hatt uten odelsretten. Men det pekes også på at 'de sosiokulturelle holdninger og erfaringer spiller en rolle' – uten at det klargjøres hva som ligger i disse begreper og den innflytelse odelsretten har hatt og har i så måte.

b. Bo- og driveplikt fremholdes en rekke ganger som viktige elementer i odelsretten, med betydningsfulle, gunstige samfunnsmessige virkninger. Mindretallet vil her minne om at boplikten er et forholdsvis nytt element ved samfunnets kontroll med utnyttelsen av fast eiendom. Den ble innført i vår lovgivning ved odelsloven og konsesjonsloven, begge av 1974. Og det samme gjelder driveplikten som en personlig forpliktelse for eieren (når det sees bort fra de særlige regler som var knyttet til odelsløsningstilfellene, jf. skjønnsloven av 1. juni 1917 nr. 1 § 76 slik bestemmelsen lød inntil odelsloven av 1974 trådte i kraft).

Etter mindretallets oppfatning kan de hensyn som ligger bak odelslovens bo- og drivepliktregler like godt varetas gjennom konsesjonslovsystemet.

Også når det gjelder samfunnets kontroll med eiendomsstruktur og eierforhold mener mindretallet at det som er samfunnsmessig ønskelig, kan varetas gjennom konsesjonslov sammen med jord og skoglov. Her har samfunnet de nødvendige instrumenter, og det er da et politisk spørsmål i hvilken utstrekning kontroll- og reguleringsmulighetene skal utøves.

c. Landbruket har en lang tradisjon for fellesskap i arbeid. Kontrasten til den rettslige ulikhet det etter odels- og åseteslovgivningen har vært mellom kjønnene, er således stor. Mindretallet deler fullt ut det syn at det var betydningsfullt at likestilling i prinsippet ble kjempet igjennom i 1974, og at de siste rester av forskjellsbehandling forsvinner dersom Utvalgets forslag legges til grunn. Men en lovbestemmelse om likestilling – med den signaleffekt den gir – er etter mindretallets syn ikke en faktor som i våre dager kan tillegges vesentlig betydning når det spørres om det odelsrettslige system bør opprettholdes.

På den annen side er det ikke vanskelig å peke på at odelsretten i mange henseender volder problemer og kan skape skarpe konflikter. Slik må det i noen ut-

strekning bli med et regelverk som skal dekke livsforhold som er meget uensartede.

Ved den endelige standpunkttagen til odelsrettsinstituttet mener mindretallet at det er nødvendig å løfte seg litt over detaljene. Det må aksepteres at det med et omfattende lovverk alltid vil kunne bli tale om løsninger som kan oppfattes som urimelige eller urettferdige. Og mangt av det som det i dag rettes kritikk mot, vil forsvinne eller bli mindre betydningsfullt dersom de forslag som er fremsatt foran i avsnitt B, blir gjennomført. På dette vis kan man høvle og høvle, og få bort i alle fall endel skarpe kanter – som en fortsettelse av det som skjedde i 1974. Men – før eller siden – stilles man overfor spørsmålet om høvlingen skal fortsette, eller om øksen skal tas frem.

Ved den totalvurdering som således må foretas, er det mindretallets oppfatning at det i dag ikke lar seg forsvare at – hvis man legger Landbruksdepartementets tall til grunn – oppimot 80 pst. av landbrukseieendommene, med dyrket jord og store skog og utmarksstrekninger – skal være odelsjord. Det vil si at det gjennom fødsel er en stadig snevrere krets av personer med en fortrinnsrett til disse verdier.

Mindretallet aksepterer – uten at det er nødvendig å foreta noen nærmere kvantifisering – at odelsretten har gunstige effekter, men disse kan ikke være tilstrekkelige til å rettferdiggjøre bruddet på likestillingsprinsippet. I særdeleshet gjelder dette fordi mange av de påberopte fordeler på en prinsipielt riktige og på en mer systematisk og effektiv måte kan ivaretas gjennom andre virkemidler av økonomisk og lov-messig karakter. Fra den siste kategori nevnes især konsesjonsloven som gir mulighet for kontroll med erverv av landbruksjord og priser på landbruksjord så vel som etablering av bo- og driveplikt for slik eiendom.»

Forslagsstillerne deler denne begrunnelsen.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

§ 117 oppheves.

30. september 2016

Ketil Kjenseth

Trine Skei Grande

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen

president

Grunnlovsforslag 34

(2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Michael Tetzschner, Erik Skutle og Torhild Aarbergbotten

Dokument 12:34 (2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Michael Tetzschner, Erik Skutle og Torhild Aarbergbotten om endring i § 21 annet punktum (om avgivelse av ed eller forsikring som vilkår for å bli beskikket som embetsmann)

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstillerne fremmer med dette forslag om endringer i Grunnloven § 21 annet punktum om avgivelse av ed eller forsikring som vilkår for å bli beskikket som embetsmann. I stedet foreslås at embetsmenns lydighets- og troskapsplikt følger direkte av Grunnloven.

Grunnloven § 21 første og annet punktum lyder:

«Kongen velger og beskikker, etter å ha hørt sitt statsråd, alle sivile og militære embetsmenn. Disse skal før beskikkelse finner sted, sverge eller, hvis de ved lov er fritatt for edsavleggelse, høytidelig tilsi konstitusjonen og kongen lydighet og troskap; dog kan de embetsmenn som ikke er norske borgere, ved lov fritas for denne plikt.»

Grunnloven stiller altså krav om at embetsmenn før «beskikkelse» enten aktivt skal avgi ed om lydighet og troskap eller, hvis de ved lov er unntatt fra plikten til å avgi ed, avgi forsikring om det. Personer som ikke er norske borgere, kan ved lov fritas fra denne plikten. Det siste er lite praktisk i dag (se Grunnloven § 114 annet ledd sammenholdt med første ledd).

Det å avgi ed innebærer å påkalle Gud for å bekrefte at et utsagn er riktig. Forsikring innebærer å gi en erklæring. Embetseden har i dag en slik ordlyd:

«Jeg (...) lover og sverger, å vise Konstitusjonen og Kongen lydighet og troskap, så sant hjelpe meg Gud den Allmektige og Allvitende.»

Forsikring avgis med slik ordlyd:

«Jeg (...) lover høytidelig, at jeg vil vise Konstitusjonen og Kongen lydighet og troskap.»

I praksis avgir embetsmenn ed eller forsikring ved at vedkommende embetsmann undertegner et utferdiget formular. Statsministerens kontor har det administrative ansvaret knyttet til underskrivingen.

Nærmere regler om tidspunktet for avgivelse av embetsed og forsikring og unntak fra kravene om å avgi ed og forsikring er gitt i lov 22. mai 1981 nr. 23 om embedsed etter Grunnloven § 21 (embedsedloven). Kravet etter Grunnloven § 21 annet punktum om at ed eller forsikring må være avgitt før beskikkelse, er i embedsedloven presisert til at ed eller forsikring må være avgitt før embetsbrev er utferdiget og før vedkommende tiltrer embetet, jf. embedsedloven § 3 første punktum. Hvis avgivelsen av ed eller forsikring ikke er gitt innen en frist som departementet fastsetter, faller utnevnelsen bort, jf. § 3 siste punktum. Personer som ikke er norske statsborgere, kan gis unntak fra vilkåret om å avgi ed eller forsikring dersom personen «risikerer å tape sitt fremmede statsborgerskap» ved å avlegge ed eller forsikring, eller dersom «andre særlige grunner foreligger», jf. embedsedloven § 2.

Kravet om å avgi ed eller forsikring bygger på en forutsetning om at embetsmenn har en grunnlovsforankret plikt til lydighet og troskap. Embetsmenn har, som andre ansatte, en lojalitetsplikt overfor arbeidsgiver etter ulovfestede regler. Den plikten som forutsettes i Grunnloven § 21 annet punktum, går neppe vesentlig lenger enn lojalitetsplikten embetsmenn har etter ulovfestede regler, og som uansett må

forstås under hensyn til de aktuelle stillingenes eller embetenes art. Det kan likevel ikke sees bort fra at bestemmelsen kan ha en viss rettslig betydning. I Rt. 1946 side 1139, som blant annet gjaldt straffeutmåling for landsforræderi under krigen, synes Høyesterett å ha tillagt det vekt i straffeskjerpene retning (jf. dommens side 1144) at tiltalte i kraft av sin embetsed var «... særlig forpliktet til å vise konstitusjonen og Kongen lydighet og troskap».

Det foreslås at Grunnloven § 21 annet punktum endres til å slå fast at embetsmenn skal vise konstitusjonen lydighet og troskap. Forslaget medfører at det ikke lenger skal være et krav at embetsmenn forut for beskikkelse skal *avgi ed eller forsikring* om å tilsi konstitusjonen og kongen lydighet og troskap. Forslaget innebærer ingen materielle endringer i den lojalitetsplikt embetsmenn forutsetningsvis har etter gjeldende § 21 annet punktum i Grunnloven og ulovfestede regler.

Det har tidligere, i 1908 og 1920, vært fremsatt forslag om å oppheve Grunnloven § 21 første og annet punktum om krav om avgivelse av embetsed eller forsikring. Stortinget behandlet i 1976 også et forslag om å oppheve kravet om avgivelse av embetsed eller forsikring, jf. Innst. S. nr. 191 for 1975–76, forslag nr. 4 i Dokument nr. 13 for 1971–72 og Stortingsforhandlinger 1975–76, 7b Tidende side 2671 til 2678. Forslaget fikk ikke tilstrekkelig to tredels flertall (71 stemte for, 64 imot), jf. Stortingsforhandlinger 1975–76, 7b Tidende side 2678. De stortingsrepresentantene som stemte imot å oppheve bestemmelsen, begrunnet sitt standpunkt blant annet med betydningen av å understreke det spesielle ansvar som knytter seg til å inneha de høyeste stillingene i staten, jf. Stortingsforhandlinger 1975–76, 7b Tidende side 2671 til 2673.

Forslaget inneholder ikke noe unntak fra kravet til lydighets- og troskapsplikt for embetsmenn som ikke er norske statsborgere. Bakgrunnen for gjeldende unntaksadgang er at utenlandske statsborgere kunne risikere å tape sitt eget statsborgerskap dersom de avlegger ed eller forsikring om troskap til et annet land, jf. Ot.prp. nr. 56 for 1980–81 på side 2 annen spalte. Den plikten til lydighet og troskap som i dag er forutsatt i Grunnloven og som nå foreslås kodifisert, går neppe vesentlig lenger enn det som ville følge av lojalitetsplikten som gjelder for ansatte ellers, tilpasset de aktuelle embetenes art. Det vil kunne skape uklarhet om utenlandske embetsmenns lojalitetsplikt, og gi et uheldig signal, å oppstille et unntak fra lydighets- og troskapsplikten etter Grunnloven for embetsmenn som ikke er norske statsborgere.

For å understreke de plikter embetsmenn har, bør lydighets- og troskapsplikten fortsatt følge direkte av

Grunnloven. Forslaget om å oppheve kravet om at embetsmenn skal avgi ed eller forsikring om å tilsi konstitusjonen og Kongen lydighet og troskap, er begrunnet i administrative hensyn og hensynet til rettslig klarhet. Forslaget om å fjerne vilkåret om at embetsmannen skal avgi *ed* er i tillegg begrunnet i at den norske stat etter endringer i Grunnloven § 2 ikke lenger har noen statsreligion, se om bakgrunnen for endringen Dokument nr. 12:10 (2007–2008), Innst. 233 S (2011–2012), St.meld. nr. 17 (2007–2008) Staten og Den norske kirke, jf. Innst. S. nr. 287 (2007–2008). Når staten ikke lenger har en statsreligion, er det ingen grunn til å ha som krav at embetsmenn skal avgi ed.

Dersom Stortinget vedtar forslaget til endringer i Grunnloven § 21, vil ikke embedsedloven lenger ha noen funksjon, da den gjelder ed og forsikring som avgis etter reglene i Grunnloven § 21. Såfremt forslaget vedtas, bør derfor embedsedloven oppheves. Endringen berører ikke Stortingets adgang til å gi lovregler som stiller som vilkår for å inneha et embete at embetsmenn avgir forsikring om lydighet og troskap.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

§ 21 annet punktum skal lyde:

Alternativ 1:

Disse skal vise konstitusjonen og kongen lydighet og troskap.

–

Dei skal vere lydige og tru mot konstitusjonen og kongen.

§ 21 tredje punktum på nynorsk oppheves. Nåværende fjerde punktum på nynorsk blir tredje punktum.

Alternativ 2:

Disse har lydighets- og troskapsplikt til konstitusjonen og kongen.

–

Dei har plikt til å vere lydige og tru mot konstitusjonen og kongen.

§ 21 tredje punktum på nynorsk oppheves. Nåværende fjerde punktum på nynorsk blir tredje punktum.

Alternativ 3:

Disse skal være lydige og tro mot konstitusjonen og kongen.

—
Dei skal vere lydige og tru mot konstitusjonen og kongen.

§ 21 tredje punktum på nynorsk oppheves. Nåværende fjerde punktum på nynorsk blir tredje punktum.

30. september 2016

Michael Tetzschner

Erik Skutle

Torhild Aarbergstotten

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen

president

Grunnlovsforslag 35

(2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Eivind Smith, vedtatt til fremsettelse av Michael Tetzschner, Elin Rodum Agdestein og Regina Alexandrova

Dokument 12:35 (2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Eivind Smith, vedtatt til fremsettelse av Michael Tetzschner, Elin Rodum Agdestein og Regina Alexandrova, om endring i § 5 (om kongens immunitet)

Til Stortinget

Bakgrunn

Grunnloven § 5 er en nøkkelformulering vedrørende ansvar for den utøvende makt: Mens kongen nyter absolutt juridisk immunitet, påhviler ansvaret Kongens råd (regjeringen).

Allerede fra starten var disse utgangspunkter supplert gjennom bestemmelsene i Grunnloven § 30 om hva en statsråd må gjøre for å unngå konstitusjonelt ansvar for vedtak av Kongen i statsråd (se også § 15 om det parlamentariske ansvaret og §§ 86–87 om riksrettsansvaret). Senere (1911) ble systemet perfektionert gjennom endring i § 31 for å gjøre det klart at statsministerens kontrasignatur er avgjørende for vedtakenes gyldighet.

Derved er det underliggende prinsippet om at makt skal være ledsaget av ansvar, godt ivaretatt. Dertil kommer den rimelige antagelse om at alvorlige lovbrudd mv. fra monarkens side vil reise spørsmålet om den monarkiske regjeringsformens videre skjebne.

I 2004 ble det foreslått å endre Grunnloven for å oppheve kongens immunitet (Dokument nr. 12:19, 2003–2004). Kontroll- og konstitusjonskomiteen fant imidlertid «ikke grunn til å endre nåværende bestemmelse og anbefaler at forslaget ikke bifalles» (Innst. S. nr. 225, 2007–2008). Under stortingsbehandlingen 22. mai 2008 ble forslaget enstemmig forkastet, idet taleren fra forslagsstillernes parti (SV)

nøyde seg med å vise til den tette sammenhengen mellom dette forslaget og forslagene om å erstatte monarkiet med en republikansk statsform.

Konstitusjonelle bestemmelser om visse former for immunitet for statsjefen er vanlig ikke bare i monarkiske, men også i republikanske statsformer. I lys av Stortingets befatning med disse spørsmål i de senere år, må det kunne legges til grunn at grunnlovsbestemmelsen om immunitet for statsjefen i Norge vil bli beholdt så lenge den monarkiske regjeringsformen består (jf. Grunnloven § 1).

Nærmere om forslaget

Dagens immunitetsbestemmelse lyder slik:

«Kongens person er hellig; han kan ikke lastes eller anklages»/«Kongens person er heilag; han kan ikke lastast eller skuldast for noko.»

Innledningsordene om kongens hellighet må forstås i lys av at de har stått uendret siden 1814 og altså kom til samtidig som Eidsvoll-forsamlingen vedtok at kongen skulle føre tittelen Konge av Guds nåde («af Guds Naade ... Norges Konge», se § 3). Den sistnevnte bestemmelsen falt bort allerede i november samme år. Samtidig fikk november-grunnloven en bestemmelse om kongens kroning og salving i Trondhjems Domkirke (§ 10). Formålet var her å markere Norge som eget kongerike adskilt fra det svenske; følgelig falt denne bestemmelsen bort etter unionsoppløsningen i 1905.

Kongens posisjon som overhode for den lutherske kirken frem til grunnlovsendringene i 2012 bygget ikke på noen oppfatning om personlig hellighet. Det samme gjelder selvsagt kongens plikt etter dagens § 4 til å «bekjenne seg til den evangelisk-lutherske religion».

Karakteristikken «hellig» i Grunnloven § 5 har altså blitt stående alene igjen etter at den siste rest av et religiøst begrunnet kongesyn falt ut av Grunnloven gjennom opphevelsen av kroningsbestemmelsen i 1908.

I dag er karakteristikken «hellig» uten betydning for meningsinnholdet i Grunnloven § 5, jf. Johs. Andenæs, *Statsforfatningsretten i Norge*, 8. utg. (1998) s. 136 og Eivind Smith, *Konstitusjonelt demokrati. Statsforfatningsretten i prinsipielt og komparativt lys*, 3. utg. (2015) s. 240. Kongens juridiske immunitet vil altså være nøyaktig den samme dersom første punktum i § 5 helt enkelt lød «Kongens person kan ikke lastes eller anklages»/«Kongens person kan ikkje lastast eller skuldast for noko». Også den enda enklere formen «Kongen kan ikke lastes eller anklages»/«Kongen kan ikkje lastast eller skuldast for noko» kan tenkes.

Forenkling av grunnlovsteksten i samsvar med dette vil ikke endre bestemmelsens juridiske meningsinnhold. Dermed er det ingen grunn til å beholde kilden til misforståelse som ligger i dagens formulering. Grunnlovsendring på dette punkt vil altså stemme godt med Stortingets bestrebelse i 2014 på å gjøre Grunnloven mer tilgjengelig gjennom språklig modernisering og utforming på begge offisielle målformer.

Det bør endelig nevnes at en slik grunnlovsendring vil fjerne den kilden til morskap som dagens formulering om hellighet lett inviterer til. Og siden det neppe er noen som vil hevde at det norske monarkiets legitimitet i dag hviler på noen forestilling om en konge av Guds nåde, vil modernisering av teksten på dette punkt ikke medføre noe tap for de mange som ønsker å opprettholde en monarkisk regjeringsform i Norge.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

§ 5 første punktum skal lyde:

Alternativ 1:

Kongens person kan ikke lastes eller anklages.

—

Kongen personleg kan ikkje lastast eller skuldast for noko.

Alternativ 2:

Kongen kan ikke lastes eller anklages.

—

Kongen kan ikkje lastast eller skuldast for noko.

30. september 2016

Michael Tetzschner

Elin Rodum Agdestein

Regina Alexandrova

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen

president

Grunnlovsforslag 36

(2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Michael Tetzschner, Svein Flåtten, Bente Stein Mathisen og Nils Aage Jegstad

Dokument 12:36 (2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Michael Tetzschner, Svein Flåtten, Bente Stein Mathisen og Nils Aage Jegstad om § 95 nytt tredje ledd (om at staten ikke skal kunne skatte- og avgiftsbelegge rettslige tjenester for saker som skal avgjøres av domstolene)

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstillerne mener man ved grunnlovsrevisjonen i 2014 ikke i tilstrekkelig grad overveide hensynet bak den opprinnelige bestemmelsen da man skrev den tidligere bestemmelsen i § 98, prinsippet om at staten ikke måtte avgiftsbelegge adgangen til rettshjelp, ut av Grunnloven.

Hensikten med forslaget er for det første at folk ikke skal måtte betale merverdiavgift som legges på rettsgebyrene. Men de skal heller ikke risikere å måtte betale merverdiavgift på advokatens salærer når disse er betaling for tjenester advokatene utfører i forbindelse med arbeidet med rettssaker. En person som henvender seg til en advokat og ber om advokatens bistand for å fremme for eksempel et erstatningskrav, må betale advokaten et honorar som i dag medfører et tillegg av 25 pst. merverdiavgift.

Forslagsstillerne mener det ikke er rimelig at staten skal «tjene» på denne statlige virksomheten som rettspleien.

Før endringen i 2014 lød Grunnloven § 98:

«Med Sportler, som erlægges til Rettens Betjente, bør ingen Afgifter til Statskassen være forbundne.»

Bestemmelsen hadde da stått uforandret i Grunnloven siden den ble vedtatt i 1814.

Bestemmelsen hadde vært foreslått opphevet en rekke ganger, men Stortinget hadde vært tilbakeholdne med å vedta endringer. Dette kan ses i sammenheng med den til da gjeldende norske grunnlovsconservatismen som ga seg mange utslag, både i endringspraksis og tolkingstradisjon. Det var også et ønske om å bevare de historiske linjene tilbake til 1814 og bevare synlige bevis på Grunnlovens alder i Grunnloven.

Det Adler/Falsenske grunnlovsutkast hadde i § 152 en bestemmelse som lød slik:

«Da Retfærdigheden bør administreres uden Betaling, saa bør der, saasnt muligt, skee Forslag til alle Rets-Sportlers Ophævelse.»¹⁸

Forbildet hadde Adler og Falsen sannsynligvis funnet i den franske forfatningen av 1791 tredje del (Titre III), kapittel (Chapitre) 5 «Du Pouvoir Judiciaire», artikkel (Article) 2, som lød:¹⁹

«La justice sera rendue gratuitement par des juges élus a temps par le peuple et institués par des lettres-patentes du roi qui ne purra les refuser.»²⁰

Bestemmelsens forhistorie viser at den skulle fremme rettssikkerheten. Det var borgernes frihet og rett til en rimelig rettspleie som lå bak bestemmelsen. Dessuten bygget den på at staten ikke skulle profitere på rettspleien. Endringene i uttrykksmåten som skjedde under forberedelsen, må oppfattes som et forsøk på å uttrykke korrekt hva som skulle være meningen. Sportler var godtgjørelse for utførelsen av

¹⁸ Riksforsamlingens Forhandlinger 3die Del, Grundlovsutkast, Kristiania 1916, s. 41.

¹⁹ Frede Castberg, Norges statsforfatning II, Oslo 1964, s. 281.

²⁰ Les Constitutions de la France depuis 1789, Présentation par Jacques Godechot, Garniere-Flammarion, Paris 1979, s. 58.

rettslige tjenester. Disse tjenestene ble utført av «rettsbetjente». Etter datidens språkbruk hørte blant andre dommerne og prokuratorne (sakførerne og advokatene) til disse. Dette kom til uttrykk i den foran omtalte forordningen av 1788 om sportler.

Da sportelreglementet ble opphevet ved lov av 13. september 1830 § 231, inneholdt den nye loven bestemmelser først og fremst om sorenskrivernes rett til sportler, se lovens første avdeling.²¹ Sorenskrivernes sto nevnt først i loven og snart skulle et annet inntrykk av bestemmelsen i § 98 festne seg. Bestemmelsen fikk navnet «sorenskriverparagrafen». Begrunnelsen for bestemmelsen ble etter hvert oppfattet som en beskyttelse av sorenskrivernes inntekter og med det også dommernes uavhengighet. Det er mulig at dette også var tanken bak bestemmelsen da den ble gitt, men det har neppe vært den primære begrunnelsen for regelen. Dens bakgrunn i den franske konstitusjon av 1790 og veien frem til dens endelige utforming i 17. mai-grunnloven viser klart at det var ønsket at staten ved sine skatter og avgifter ikke skulle fordyre rettspleien. I pakt med eidsvollsmennenes pragmatiske tilnærming til grunnlovgivningen fikk prinsippet om «fri rettspleie» en konkret og praktisk utforming. Denne skulle imidlertid snart føre til at bestemmelsen mistet sin praktiske betydning.

Da Stortinget opphevet bestemmelsen i 2014, var begrunnelsen at den bare hadde historisk interesse. Den ble satt i sammenheng med prinsippet om domstolenes selvstendige stilling og ble ansett unødvendig da dette prinsippet skulle komme klarere til uttrykk i en ny bestemmelse.²²

At bestemmelsens prinsipielle og idémessige grunnlag også var at staten ikke skulle tjene på rettspleien, ble ikke problematisert under arbeidet med den anselige mengden av endringer som skulle skje til 2014-jubileet.

At advokattjenester i dag generelt er belagt med merverdiavgift, er tatt opp av Advokatforeningen, men det har ikke ført til noen endringer i avgiftslovgivningen.²³ Det betyr at advokattjenester generelt er

²¹ Samling af Love, Tractater som siden 1814 ere udkomne, Anden Deel, Christiania 1838, s. 172 flg.

²² Dokument nr. 16 (2011–2012) s. 118–119 og Innst. 186 S (2013–2014) s. 21

²³ Sivilombudsmannen tok spørsmålet opp av eget tiltak, se Ombudsmannens årsmelding 2006 s. 30.

pålagt en avgift på 25 pst. For den vanlige kvinne og mann vil et tillegg på 25 pst. til det som betales til advokaten være en betydelig økonomisk belastning. For advokaten, som kan trekke fra dette beløpet i sin virksomhet, betyr det kanskje ikke så mye. Det oppstår imidlertid også en urimelig ulikhet mellom klienter som kan trekke fra advokatutgifter, og dermed reduserer grunnlag for beskatning, og privatpersoner som betaler avgiften av allerede beskattede midler for å få fremmet sin sak på betryggende vis.

Nå som den gamle bestemmelsen om sportler er opphevet, er det fortsatt et spørsmål om ikke en avgiftsfri tilgang til rettspleien er en del av Grunnlovens «ånd og prinsipper», jf. Grunnloven § 121. Paragraf 98 hadde som nevnt sitt forbilde i den franske forfatningen av 1791, og etter denne skulle rettspleien være gratis. I dag heter det i Grunnloven § 95:

«Enhver har rett til å få sin sak avgjort av en uavhengig og upartisk domstol innen rimelig tid. Rettergangen skal være rettferdig og offentlig.»

Det er etter forslagsstillernes mening ikke «rettferdig og rimelig» at staten legger en skatt på 25 pst. på det den alminnelige kvinne og mann skal betale til sin advokat i en tvist som behandles av domstolene. Dette betyr at staten nå nettopp tjener på rettspleien og dermed gjør det tyngre og vanskeligere for den vanlige borger å få adgang til domstolene.

Forslagsstillerne vil på bakgrunn av ovenstående resonnementer fremme følgende forslag.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

§ 95 nytt tredje ledd skal lyde:

Staten kan ikke legge skatter eller avgifter på rettslig arbeid som utføres i forbindelse med saker som behandles av domstolene.

—
Staten kan ikke legge skatter eller avgifter på rettsleg arbeid knytt til saker som skal avgjerast av domstolene.

30. september 2016

Michael Tetzschner

Svein Flåtten

Bente Stein Mathisen

Nils Aage Jegstad

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen
president

Grunnlovsframlegg 37

(2016–2017)

Grunnlovsframlegg frå Per Olaf Lundteigen og Kjersti Toppe

Dokument 12:37 (2015–2016)

Grunnlovsframlegg frå Per Olaf Lundteigen og Kjersti Toppe om endring i § 108 («det samiske folket» erstattar omgrepet «den samiske folkegruppa»)

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstillarane viser til ordlyden i Grunnlova § 108: «Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for at den samiske folkegruppa kan tryggje og utvikle samisk språk, kultur og samfunnsliv.»

Forslagsstillarane fremjar her forslag om endring av § 108 slik at «det samiske folket» erstattar omgrepet «den samiske folkegruppa».

Ved den språklege fornyinga av Grunnlova i 2014 vidareførte Stortinget omgrepet «den samiske folkegruppa» (på bokmål: «den samiske folkegruppe») fordi dei alternative forslaga til ordlyd i § 108 ikkje oppnådde tilstrekkeleg fleirtal i Stortinget.

I tilhøyrande tilråding frå kontroll- og konstitusjonskomiteen, jf. Innst. 187 S (2013–2014), rådde fleirtalet i komiteen, sett saman av medlemene frå Arbeidarpartiet, Kristeleg Folkeparti, Venstre, Sosialistisk Venstreparti og Miljøpartiet De Grønne, Stortinget til å vedta følgjande ordlyd (dåverande alternativ 1 B):

«Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for at samane, som urfolk, kan tryggje og utvikle samisk språk, kultur og samfunnsliv.»

Fleirtalet i komiteen tilrådde samstundes subsidiært følgjande ordlyd:

«Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for at det samiske folket kan tryggje og utvikle samisk språk, kultur og samfunnsliv.»

Eit mindretal i komiteen, medlemen frå Senterpartiet, tilrådde òg sistnemnde alternativ. Ved voteringa røysta 92 representantar for dette alternativet medan 76 representantar røysta imot. Forslaget om å ta inn føresegna med omgrepet «det samiske folket» oppnådde slik ikkje tilstrekkeleg fleirtal i Stortinget.

Forslagsstillarane vil her sitera følgjande frå Innst. 187 S (2013–2014):

«Komiteens medlemmer fra Høyre og Senterpartiet viser til uttrykket «den samiske Folkegruppe» i dagens grunnlov § 110 a. I Samerettsutvalgets første delinnstilling av 1984 (NOU 1984:19) Om samenes rettsstilling, ble det konkludert med at samene i alle henseender er å anse som et folk. At man i forslaget til grunnlovsparagraf, som ble framsatt i Stortinget 21. september 1984 og vedtatt som § 110 a 21. april 1988, brukte uttrykket «den samiske Folkegruppe», var visstnok begrunnet med at man her mente den delen av det samiske folket som bor i Norge.

Komiteens medlem fra Senterpartiet viser til at paragrafen ikke gir individet noen rettigheter. Man kan ikke vise til paragrafen i tvister ved domstolene om konkrete rettigheter. Men den foreskriver hvilke vurderinger som skal legges til grunn for tiltak og avgjørelser som gjelder kollektivet samene. Det ligger altså en viss rettslig forpliktelse for statsmyndighetene for bl.a. tolking av lover og for skjønnsutøvelsen når det gjelder samene som gruppe. Den vil ikke være forskjellig om man bruker betegnelsen «det samiske folk» eller for den del «samene som urfolk».

Om uttrykket «samene som urfolk»

Dette medlem viser vidare til at begrepet «urfolk» er blitt til etter en prosess fra 1982 til 2007 ledet av FNs høykommisær for menneskerettigheter i Genève hvor erklæringen «United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples» utgjør et foreløpig klimaks med Generalforsamlingens vedtak i 2007. I

mellomtiden ble ILOs urfolkskonvensjon (Convention concerning Indigenous and Tribal Peoples in Independent Countries) vedtatt av ILO i 1989 og ratifisert av Norge i 1990 som første land. Så langt er ILO-konvensjonen den eneste rettslig bindende konvensjon som gjelder urfolk. Erklæringen er derimot ikke rettslig bindende for noe land. I hele prosessen om erklæringen har det fra urfolkene vært et ønske å bli betegnet som «folk» («peoples with an -s»).

Uttrykket «det samiske folk» vil naturligvis også gjelde kollektivet samer og er for den del ikke forskjellig fra de to andre nevnte betegnelser.

Betegnelsen «urfolk» er en minstestandard som skal kunne brukes om alle grupper som ikke har vært delaktige i etableringen av nasjonalstatene. Den har vært nødvendig å innarbeide for overhodet å få til en noenlunde ordnet dialog med de mest negative nasjonalstater om minstestandarder.

Om uttrykket «det samiske folk»

Videre viser dette medlem til at som anført ovenfor, konkluderte Samerettsutvalget i sin tid med at samene er et folk.

I den samepolitiske erklæringen fra Samekonferansen i 1971 het det at samer er samer, og vil være samer uten dermed å være verken mer eller mindre enn andre folk i verden. Samiske organisasjoner har også omtalt samene selv som et folk. Betegnelsen «folk» er både i nasjonal og internasjonal lovgivning mye klarere og sterkere enn begrepet «urfolk». Den uttrykker også den likeverdighet som HM Kongen uttrykte i 1997 i sin tale til Sametinget ved å slå fast at staten Norge er etablert på territoriet til to folk, nordmenn og samer.

Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven) av 21. mai 1999 viser til bl.a. 5 konvensjoner som «skal gjelde som norsk lov i den utstrekning de er bindende for Norge» og blant dem er de to FN-konvensjonene av 1966, nemlig De forente nasjoners internasjonale konvensjon 16. desember 1966 om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter og De forente nasjoners internasjonale konvensjon 16. desember 1966 om si-

vile og politiske rettigheter. I dem omtales «folk», men ikke «urfolk». Betegnelsen «folk» har derfor en svært sterkere stilling enn «urfolk».

Bruken av uttrykket «det samiske folk» utelukker ikke at samene også er et urfolk.

Komiteens medlem fra Senterpartiet innstiller på denne bakgrunn på alternativ 2 B, slik at ny § 108 skal lyde:

§ 108

Statens myndigheter skal legge forholdene til rette for at det samiske folk kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.

§ 108

Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for at det samiske folket kan tryggje og utvikle samisk språk, kultur og samfunnsliv.»

Forslagsstillarane fremjar på denne bakgrunn forslag til endring av Grunnlova § 108 ved at omgrepet «det samiske folk» erstattar «den samiske folkegruppa».

Framlegg

På dette grunnlaget vert det fremja følgjande

f r a m l e g g :

§ 108 skal lyda:

Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for at det samiske folket kan tryggje og utvikle samisk språk, kultur og samfunnsliv.

–
Statens myndigheter skal legge forholdene til rette for at det samiske folk kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.

30. september 2016

Per Olaf Lundteigen

Kjersti Toppe

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen

president

Grunnlovsframlegg 38

(2015–2016)

Grunnlovsframlegg frå Per Olaf Lundteigen og Helge Thorheim

Dokument 12:38 (2015–2016)

Grunnlovsframlegg frå Per Olaf Lundteigen og Helge Thorheim om endring i § 57 femte ledd (utanlandske borgarar skal ikkje reknast med ved mandatfordelinga til Stortinget)

Til Stortinget

Bakgrunn

Grunnlova § 57 seier at stortingsmandata si fordeling mellom dei ulike valdistrikta skal gjerast kvart åttande år. Fylka i Noreg er valdistrikta. Kommunal- og regionaldepartementet offentleggjorde 7. mai 2012 fordelinga som skal gjelda for stortingsvala i 2013 og 2017. Til grunn for denne fordelinga av stortingsmandat ligg innbyggjartalet i fylket og arealet av fylket. Neste endring blir gjeldande frå stortingsvalet i 2021.

Etter Grunnlova kan berre norske borgarar verta valde som stortingsrepresentantar, og berre norske borgarar kan røysta ved stortingsval. Men ved utrekninga av mandatfordelinga til Stortinget blir derimot òg utanlandske borgarar registrerte som busette i Noreg tekne med i utrekningsgrunnlaget. Talet på utanlandske borgarar og fordelinga av dei mellom valdistrikta påverkar slik mandatfordelinga mellom distrikta. Forslagsstillarane meiner det er prinsipielt galt at personar utan røysterett ved stortingsval påverkar mandatfordelinga mellom valdistrikta berre ved å vera busette i Noreg. Forslagsstillarane meiner dette er ein demokratisk uheldig inkonsekvens i Grunnlo-

va som bør rettast opp uavhengig av synet på kva følger opprettinga vil ha for mandatfordelinga.

Forslagsstillarane meiner utrekningsgrunnlaget for mandatfordelinga til Stortinget må vera den same gruppa som har røysterett ved stortingsval.

Forslagsstillarane føreslår difor at paragraf 57 i Grunnlova vert endra slik at utanlandske borgarar ikkje skal reknast med ved mandatfordelinga til Stortinget.

Framlegg

På dette grunnlaget vert det fremja følgjande

f r a m l e g g :

§ 57 femte ledd skal lyda:

Talet på stortingsrepresentantar som skal veljast frå kvart valdistrikt, blir utrekna på grunnlag av høvet mellom talet på norske borgarar og flatevidda i distriktet på den eine sida og talet på norske borgarar og flatevidda i heile riket på den andre sida. I denne utrekninga gjev kvar borgar 1 poeng og kvar kvadratkilometer 1,8 poeng. Utrekninga skal gjerast kvart åttande år.

–

Det antall stortingsrepresentanter som skal velges fra hvert valgdistrikt, beregnes på grunnlag av forholdet mellom distriktets antall norske borgere og areal på den ene siden og hele rikets antall norske borgere og areal på den andre siden. I denne beregning gir hver borger 1 poeng og hver kvadratkilometer 1,8 poeng. Beregningen skal foretas hvert åttende år.

30. september 2016

Per Olaf Lundteigen

Helge Thorheim

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen
president

Grunnlovsframlegg 39

(2015–2016)

Grunnlovsframlegg frå Per Olaf Lundteigen, Janne Sjelmo Nordås, Helge Thorheim og Kjersti Toppe

Dokument 12:39 (2015–2016)

Grunnlovsframlegg frå Per Olaf Lundteigen, Janne Sjelmo Nordås, Helge Thorheim og Kjersti Toppe om endring i § 33 (grunnlovsfesting av at Noreg skal ha si eiga pengeeining)

Til Stortinget

Bakgrunn

Noregs grunnlov er den nest eldste i verda som har vore gjeldande utan avbrot. I novembergrunnlova av 1814 vart penge- og myntstellet grunnlovsfest i paragraf 110. Denne paragrafen lydde: «Norge beholder sin egen Bank og sit eget Penge- og Myntvæsen, hvilke Indretninger ved Lov bestemmes.» Med denne føresegna skulle Noreg sikrast eit sjølvstendig pengestell òg under personalunionen med Sverige. Paragrafen stod slik fram til 1911 då han vart endra for å grunnlovsfesta Statens reservefond.

Stortinget vedtok 17. april 1875 Lov om Pengevæsenet der § 1 (Pengeenheten og dens gullinnhold) fyrste ledd fyrste punktum lydde: «Grundlaget for Rigets Myntsystem er Guld og Pengeenheden skal være en Krone, som deles i 100 Øre.» Noreg endra med dette eining frå spesidalar og skilling til kroner og øre. I dag er pengeeininga i Noreg lovsfest i sentralbanklova, paragraf 4.

Noregs Bank vart skipa ved lovsanksjon i Stortinget 14. juni 1816. Stortinget vedtok i Noregs Bank sitt 200-årsjubileum atter å grunnlovsfesta sentralbanken. Grunnlova § 33 slår no fast at «Noregs Bank er sentralbanken i landet.»

Forslagsstillarane viser til Grunnlova § 1 fyrste punktum: «Kongeriket Noreg er eit fritt, sjølvstendig, udeleleg og uavhendeleg rike.» Det å ha ei eiga pengeeining er eit av kjenneteikna ved ein sjølvsten-

dig nasjon. Forslagsstillarane meiner difor Grunnlova bør innehalda føresegner om at Noreg skal ha si eiga pengeeining. Forslagsstillarane meiner at Noreg har hatt god nytte av å ha si eiga pengeeining og vil vera tent med å halde på si eiga pengeeining i framtida òg.

Det er nærliggjande å grunnlovsfesta ei føresegn om at Noreg skal ha si eiga pengeeining, saman med grunnlovsføresegna om sentralbanken. Forslagsstillarane gjer difor framlegg om at grunnlovsfesting av at Noreg skal ha si eiga pengeeining, blir teke inn i § 33 som nytt andre ledd. Forslagsstillarane framset òg eit alternativ med framlegg om plassering i ny § 120 a.

Forslagsstillarane ser det som grunnleggjande for ein suveren stat å ha råderett over sitt eige penge- og myntstell og tek til orde for å gje pengestellet konstitusjonelt vern ved å grunnlovsfesta at Noreg skal ha si eiga pengeeining. Sentralbanklova § 4 fortel kva denne pengeeininga er.

Som alternativ formulering til grunnlovsfesting av at Kongeriket Noreg skal ha si eiga pengeeining, fremjar forslagsstillarane framlegg om å grunnlovsfesta at den norske pengeeininga er ei krone og at ei krone er hundre øre.

Framlegg

På dette grunnlaget vert det fremja følgjande

framlegg:

Alternativ 1:

§ 33 nytt andre ledd skal lyda:

Alternativ 1a:

Noreg skal ha si eiga pengeeining.

–
Norge skal ha sin egen pengeenhet.

Alternativ 1b:

Den norske pengeeininga er ei krone. Ei krone er hundre øre.

–
Den norske pengeenhet er en krone. En krone er hundre øre.

Alternativ 2:

§ 120 a nytt andre ledd skal lyda:

Alternativ 2a:

Noreg skal ha si eiga pengeeining.

–
Norge skal ha sin egen pengeenhet.

Alternativ 2b:

Den norske pengeeininga er ei krone. Ei krone er hundre øre.

–
Den norske pengeenhet er en krone. En krone er hundre øre.

30. september 2016

Per Olaf Lundteigen

Janne Sjelmo Nordås

Helge Thorheim

Kjersti Toppe

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen

president

Grunnlovsforslag 40

(2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Per Olaf Lundteigen, Marit Arnstad og Kjersti Toppe

Dokument 12:40 (2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Per Olaf Lundteigen, Marit Arnstad og Kjersti Toppe om endring i § 14 (forbud mot å utnevne stortingsrepresentanter til statssekretærer)

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstillerne viser til Stortingets behandling av Innst. 162 S (2015–2016), jf. Dokument 12:1 og 12:1B (2011–2012). Ved Stortingets behandling oppnådde ikke forslaget om å utelukke at stortingsrepresentanter kan utnevnes som statssekretærer det nødvendige antall stemmer for å bli vedtatt.

Forslagsstillerne mener forslaget som ble fremmet av representanter for alle daværende partier representert på Stortinget, var godt begrunnet og vil derfor fremme forslaget på nytt. Forslagsstillerne vil sitere fra Dokument 12:1 (2011–2012):

«Etter at ordningen med statssekretærer hadde vokst frem i praksis, fikk den uttrykkelig grunnlovsforankring gjennom § 14, som ble vedtatt i 1976. Samtidig ble § 62 endret for å gjøre det klart at statssekretærer – på samme måte som statsråder – ikke samtidig kan fungere som stortingsrepresentanter.

I de senere år har stortingsrepresentanter flere ganger blitt beskikket som statssekretærer. Eksempler finnes fra regjeringer med ulik politisk farge.

Den som tiltrer som statssekretær, må automatisk tre ut av Stortinget og kan først gjeninntre dersom han eller hun får avskjed i løpet av valgperioden. På begge punkter innebærer ordningen at en annen statsmakt (regjeringen) får direkte innflytelse på Stortingets sammensetning. Dermed blir den kontrollerte instans med på å bestemme hvordan kontrollinstansen skal settes sammen, og kan hypotetisk sørge for å få

«opposisjonelle» elementer ut av Stortinget og inn i mer kontrollerte omgivelser i et departement.

Ordningen innebærer også et praktisk sett ikke uvesentlig avvik fra den grunnlovsfestede og prinsipielt sett grunnleggende ordning at det er velgerne, og ikke den utøvende makt, som skal bestemme Stortingets sammensetning.

Det samme problemet er selvfølgelig ikke til stede når en stortingsrepresentant blir utnevnt til statsråd. Her er vi på en helt annen måte i kjernen av det konstitusjonelle systemet, noe som ikke minst kommer til uttrykk ved at statsrådene siden 1884 har rett (og – i praksis – langt på vei plikt) til å møte i Stortinget og ved deres konstitusjonelle og parlamentariske ansvar for regjeringens og departementenes virksomhet.

På bakgrunn av den gjeldende ordningens betenkelighet i et demokratiperspektiv, tar forslaget sikte på å stenge den mulighet som i dag finnes for å hente statssekretærer fra Stortinget. Etersom endringer ikke er tilsiktet på noe annet punkt, vil bl.a. reglene om valgbarhet (§ 62) bli stående urørt. Formålet realiseres enklest ved å endre Grunnloven § 14 om Kongens kompetanse til å beskikke statssekretærer (§ 14).

(...)

Regjeringen bør ikke ha større frihet til å gripe direkte inn i Stortingets sammensetning ved å tilsette rådgivere enn ved å beskikke statssekretærer.

Fast møtende vararepresentant regnes i denne sammenheng som «stortingsrepresentant» og vil dermed være uaktuell som statssekretær. Det samme gjelder for vararepresentanter som er innkalt til Stortinget under den faste representantens sykdom mv.

Forslaget vil derimot ikke stenge for at vararepresentanter kan beskikkes i perioder da de ikke er innkalt til Stortinget. Men så lenge de gjør tjeneste som statssekretær, vil den neste på listen over vararepresentanter måtte innkalles i stedet, jf. Grunnloven § 62 annet ledd. På samme måte vil vararepresentant måtte innkalles for statssekretær som blir innvalgt på Stortinget, men som ikke har tatt avskjed før den nyvalgte forsamlingen har trådt sammen.»

Forslagsstillerne fremmer på dette grunnlag grunnlovsforslag om å utelukke at stortingsrepresentanter kan utnevnes til statssekretærer, i to alternativer. Alternativ 2 omfatter i tillegg til statssekretærer også politiske rådgivere ved statsrådets kontorer. Det vises ellers til begrunnelsen for dette gjengitt ovenfor fra Dokument 12 (2011–2012).

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

I

§ 14 nytt annet ledd skal lyde:

Alternativ 1:

Stortingsrepresentanter kan ikke utnevnes til statssekretærer.

–

Stortingsrepresentantar kan ikkje utnemnast til statssekretærar.

Alternativ 2:

Stortingsrepresentanter kan ikke utnevnes til statssekretærer eller ansettes som politiske rådgivere ved statsrådets kontorer.

–

Stortingsrepresentantar kan ikkje utnemnast til statssekretærar eller tilsetjast som politiske rådgjevarar ved statsrådskontora.

II

I trer i kraft fra det tidspunkt Stortinget trer sammen etter stortingsvalget i 2021.

30. september 2016

Per Olaf Lundteigen

Marit Arnstad

Kjersti Toppe

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen

president

Grunnlovsforslag 41

(2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Per Olaf Lundteigen, Janne Sjelmo Nordås, Kjersti Toppe og Helge Thorheim

Dokument 12:41 (2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Per Olaf Lundteigen, Janne Sjelmo Nordås, Kjersti Toppe og Helge Thorheim om ny § 111 første ledd (de marine ressurser)

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstillerne viser til at fisket har vært kystfolkets levebrød i tusener av år. I 1728 omstøtte Kongen i København en dom avsagt på Jæren i 1725 av sorenskriver Ulrik Leth. Sistnevnte hadde avgjort at hummerfisket utenfor Vedøen var privat eid. Kongen la til grunn at saksøkerne – som var «indrullerede søfolk» og en del matroser – hadde fri adgang til dette fisket. En annen løsning, tilføyde Kongen, dersom dommen følges, ville den «drage den onde suite efter sig, at mange tusinde Mennesker betaget det, hvorved de baade have havt, bør og kan have deres brød» også i fremtiden, «befales herved at dommen bliver at ophæve og det maa staae supplicanterne og Andre frit for at fiske hummer».

Forslagsstillerne viser til at det i dag ikke er tvil om rettstilstanden om kystfolkets rett til de marine ressurser. Den ble formulert på følgende måte av en enstemmig næringskomité i Innst. O. nr. 73 (2000–2001) Innstilling frå næringskomiteen om lov om endring i lov 3. juni 1983 nr. 40 om saltvannsfiske mv. (spesielle kvoteordninger) s. 2 sp. 2):

«Komiteen viste då til fellesmerkningen i Innst. O. nr. 38 (1998–1999) der det heiter at:

’Komiteen vil påpeke at fiskeressursene *tilhører det norske folk, i fellesskap*. [Forslagsstillernes utheving] Det er derfor i utgangspunktet ingen enkeltpersoner eller selskaper som kan gis evigvarende eksklusive rettigheter til vederlagsfritt å høste av og tje-

ne på disse ressursene, mens andre stenges ute fra å delta i fisket.’ Komiteen meiner dette skal liggja til grunn også i framtida».

Forslagsstillerne viser til at dette er fulgt opp av Stortinget i havressurslova, som i § 2 fastsetter følgende:

«Dei viltlevande marine ressursane ligg til fellesskapet i Noreg.»

Som det presiseres i Ot.prp. nr. 20 (2007–2008) Om lov om forvaltning av viltlevande marine ressurser (havressurslova):

«Fiskeressursene representerer en nasjonal formue, som staten skal forvalte ved årlige fordelinger ut fra overordnede mål. Den enkelte reder har således ikke en kvoterett selv om han har en konsesjon til å drive et bestemt fiske. Kvote tildeles normalt for ett år, men kan om nødvendig endres i løpet av året, f.eks. av ressurshensyn».

Fisket – og synet på dette – som en nasjonal formue har fått støtte hos Høyesteretts flertall i plenumssaken om «evigvarende kvoter» inntatt i (Voldstad-saken, H.R. plenumsdom i Rt. 2013 s. 1235, avsnitt 67). Retten la avgjørende vekt på at fisket var fellesskapets eiendom og at den private fisker som er tildelt kvoter, ikke har privat eiendomsrett til disse:

«Etter deltakerlover § 12 kan fiske med trål bare utøves etter spesiell tillatelse i samsvar med de bestemmelser som til enhver tid er fastsatt i eller i medhold av lov».

Dette er uttrykk for det grunnleggende prinsippet at utøving av fiske ikke er en rettighet [for enkeltpersoner], men er avhengig av tillatelse fra offentlig myndighet.

Rettstilstanden er klar, visse former for fisket krever et offentligrettslig fritak fra forbud mot fiske, og bekrefter at fisket tilhører folket i Norge.

Grunnet uheldig praksis over en rekke år har et system med omsetning av kvoter sammen med fartøy fått utvikle seg. Selv om dette trolig er utilsiktet, har konsekvensene blitt at fiskere har måttet betale dyrt for å komme inn i fisket. Iht. Senterpartiets utkast til partiprogram 2017–2021 (s. 22) skal de som har blitt tvunget til slikt kjøp for å kunne drive sin næring, komme skadesløse ut av uføret. Det er forslagstillernes forutsetning at de dette har skjedd med skattemessig må få avskrive verdiene slik at de over en 10–15-årsperiode står i null. De vil deretter kunne tildeles gratis til kommende generasjoner fiskere.

Prinsippet omfatter også høsting og bruk av andre marine ressurser slik det fremgår av havressurslova § 2. Staten har forvalteransvaret. Fiskere og andre utnyttende av marine ressurser som tildeles konsesjoner og kvoter får disse som bruksrett, som faller tilbake til fellesskapet ved pensjonsalder eller ved opphør av næringsvirksomhet ved f.eks. død, oppnådd pensjonsalder, overgang til annet yrke etc. Forslagsstiller foreslår at dette hevde ved rettsprinsipp, som er grunnleggende for Norge og eksistensen av den norske stat, må grunnlovsfestes.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Alternativ 1:

Ny § 111 første ledd skal lyde:

De marine ressurser tilhører det norske folk i fellesskap. Ingen private kan eie eller selge høstingsretten. Ingen kan for evig og alltid ekskluderes fra høstingsretten.

–

Dei marine ressursane høyrer til det norske folket i fellesskap. Ingen private kan eige eller selje haustingsretten. Ingen kan bli fråteken haustingsretten for evig og alltid.

Alternativ 2:

Ny § 111 a skal lyde:

[Som alternativ 1]

Alternativ 3:

Ny § 112 a skal lyde:

[Som alternativ 1]

30. september 2016

Per Olaf Lundteigen

Janne Sjelmo Nordås

Kjersti Toppe

Helge Thorheim

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen

president

Grunnlovsforslag 42

(2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Per Olaf Lundteigen og Kjersti Toppe

Dokument 12:42 (2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Per Olaf Lundteigen og Kjersti Toppe om ny § 111 andre ledd (om støy)

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstillerne viser til at støy er et betydelig økende problem i byer og tettsteder, til tross for målsettingen om det motsatte.

Verdens helseorganisasjon har uttalt følgende:

«Støy er et miljøproblem som rammer svært mange mennesker i Norge i dag. Om lag 1,5 millioner nordmenn er utsatt for et gjennomsnittlig støy nivå over Verdens helseorganisasjon sin anbefalte grense på 55 dB ved boligen sin, og rundt en halv million nordmenn er i stor grad plaget av støy. Støy i nærmiljø og i egen bolig fra kilder utenfor bolig, er et økende problem.

Støy bidrar til redusert velvære og mistrivsel, og påvirker derfor folks atferd og helsetilstand. Stress forårsaket av støy kan blant annet være en medvirkende årsak til forskjellige helseplager, for eksempel muskelspenninger og muskelsmerter, og en medvirkende årsaksfaktor for forhøyet blodtrykk og iskemisk hjertesykdom [sykdom som skyldes for liten blodtilførsel til selve hjertemuskelen]²⁴».

Nyere forskning har også dokumentert sammenheng mellom økt risiko for kreft og det å leve i gul støysone.^{25 26}

²⁴ Verdens helseorganisasjon, Burden of disease from environmental noise (2011)

²⁵ Det danske kreftinstitutt, Mette Sørnesen m.fl. <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0013935115001917>

Forslagsstillerne mener at alvoret i støyforurensningen fordrer juridisk bindende grenser for hva som kan tolereres. Støy har i årenes løp vært søkt redusert og i visse situasjoner også helt fjernet. Allerede lenge før vi fikk den alminnelige straffelov av 1902 § 350 var det etablert regler om straffesanksjonert forbud mot at noen «ved ... støy eller annen utilbørlig atferd forstyrrer a) den alminnelige fred og orden ... c) omgivelsenes nattero ...». Bestemmelsen var den gang ikke en ny og fremmed fugl i norsk rettslig virkelighet, men et kasuistisk utslag av et generelt prinsipp om folks rett til rolige og fredlige omgivelser, jf. den gamle ordning i Norge om at «den Pligt, det [Politiet] har til at vaage over den offentlige Ro og forhindre Rolighedsforstyrrelse» (Rt. 1897 side 727, se side 728).

En rekke politivedtekter for Oslo, Drammen (av 27. juni 2011 nr. 663), Kristiansund (av 11. juni 2014 nr. 714), Moss (av 11. juni 2014 nr. 713) og andre byer og tettsteder, f.eks. Vikna kommune (av 25. juni 2015 nr. 744), Nedre Eiker kommune (av 9. januar 2015 nr. 24), Rennebu kommune (av 23. juni 2016 nr. 811) m.fl. har bestemmelser om at ingen må forårsake «støy eller bråk som forstyrrer den alminnelige ro og orden». Det finnes også en lang rekke bestemmelser om plikten til å «overholde nattero etter kl. 23.00 og til kl. 06.00». Denne regels geografiske og diakrone omfang dokumenterer at vi her står overfor et generelt prinsipp.

Mht. grenser for tiltaksplikt praktiseres i dag forskrift om begrensnng av forurensning (forurensningsforskriften) av 1. juni 2004 nr. 931, som i del 2, kapittel 5 omfatter støy. Tiltaksplikt utløses ved gjennomsnittlige støy nivå 42 dBA innendørs. Tiltaks grensen er å anse som minimumskrav, og forskriften

²⁶ Det danske kreftinstitutt, Mette Sørnesen m.fl. <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/24338235>

ble kalt en «oppryddingsforskrift» for gammel støyproblematikk da den ble innført som del av den såkalte Grenseverdiforskriften²⁷ i 1998.

Retningslinjer for behandling av støy i arealplanlegging, T-1442/2012, utgjør et omfattende rammeverktøy for støy. Retningslinjen har likevel flere svakheter: Den er kun en anbefaling, den gjelder kun når aktuell planmyndighet vedtar å legge T-1442 til grunn, og den gjelder kun ved nye, støyende anlegg. Selv når T-1442 anvendes, svekkes støyvernet ved at terskelnivåene for støy ikke er juridisk bindende med mindre planmyndighet eller tiltakshaver vedtar dette. Toneangivende verb er *kan* eller *bør*, noen få ganger *skal*. Unntaksregler for boligbygging er svært utbredt. Dispensasjonsbestemmelser er utbredt. Det skal etter T-1442 ikke bygges støyfølsomme bygg i rød støysone, men det gis dispensasjoner i stor skala i kommuneplaner.

For forslagsstillerne er det viktig å sikre folk en rett til å bo i et helsemessig forsvarlig støysvakt miljø: Ingen lovverk setter konkrete krav til nabostøy, annet enn tekniske installasjoner. Lovverket rundt støy er vagt, upresist og spredt blant flere lover/forskrifter. Det er mye forvirring blant publikum og myndighetene om kravene.

Nivået for folks rett til støyfrie og i det minste støysvake omgivelser (ofte betegnet som tålegrensa) er vernet i grannelova av 16. juni 1961 nr. 15. I en høyesterettsdom i Rt. 2006 side 486 (Gardermoen) heter det bl.a. (avsnitt 75):

«I Ot.prp.nr.33 (1988-1989) uttaler departementet under henvisning til denne dommen (Rt-1983-152) at retningslinjene ikke vil være direkte bindende for tålegrensevurderingen, men et mulig moment i en bredere skjønsmessig vurdering. Jeg deler dette syn, men understreker samtidig at retningslinjene for 2005 om forsvarlige støygrenser for boligbygging - utarbeidet fra dagens kunnskap om støyproblematikk - vil være av betydelig interesse i vår sak».

Forslagsstillerne slutter seg til regjeringens syn på at det

«[u]t fra et helsemessig synspunkt er ... sterkt ønskelig med tiltak som bringer støynivået ned for de som er mest støyutsatt. En skjerping av forskriftskravet anses som et hensiktsmessig virkemiddel for å bidra til å nå målet om 30 % reduksjon i antall personer som er utsatt for over 38 dB innendørs støynivå. Regjeringen tar derfor sikte på at en ytterligere satsing på tiltak for de som er utsatt for de høyeste støynivåene først og fremst skjer gjennom bruk av en forskriftsfestet tiltaksgrense. Den største fordelene med en juridisk bindende grense er at den gir klare og forutsigbare rammer både for anleggseiere og boligeie-

re, og klart plasserer tiltaksplikten hos anleggseierne». (Ot. prp. nr. 33 for 1988–1989 s. 8).

Høyesterett har i Rt. 1983 side 152 (von Krogh – støy fra motorvei) klarlagt at (s. 159)

«alle ansvarlige myndigheter, i hvert fall siden midten av 1970-årene, har erkjent at støyplagen var et alvorlig problem både trivsels- og helsemessig, og at samfunnet måtte gjøre en innsats for å bekjempe den. Ansvarlige myndigheters syn på hvilken støyplage folk bør kunne utsettes for, vil være et moment som må tillegges betydning ved den rimelighetsvurdering som er det sentrale kriterium etter granneloven».

Forslagsstillerne mener erfaringene som er høstet fra utviklingen siden 1999, der støyplagene spesielt fra vei har vært stadig økende, gjør at juridisk forankring i forskrifter ikke er tilstrekkelig. De tiltaksgrensene som til nå har vært praktisert har ikke vært tilstrekkelige til å redusere støyforurensning, eller til å redusere veksten i antall støyplagete. Den utøvende makt kan ikke være enerådende mht. om og hvorvidt tiltak skal iverksettes, slik det er når kravene utelukker nedfelles i forskrifter, slik det er i dag. Vi må ta støyen – som særlig rammer de store byene og tettstedene – på største alvor. Det gjør vi ved å grunnlovfeste tiltaksplikt og -grenser ut fra helsemessige hensyn.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Alternativ 1:

Ny § 111 andre ledd skal lyde:

Enhver har rett til å bo og daglig ferdes i et miljø uten helseskadelig støy. Kongen skal fastsette tiltaksgrenser for utendørs og innendørs støy og se til at grensene ikke overskrides.

Alle har rett til å bu og dagleg ferdast i eit miljø utan helseskadeleg støy. Kongen skal fastsetje tiltaksgrenser for utandørs og innandørs støy og sjå til at grensene ikkje blir overskridne.

Alternativ 2:

§ 112 tredje ledd skal lyde:

[Som alternativ 1]

Nåværende § 112 tredje ledd blir nytt fjerde ledd.

²⁷ Forskrift om grenseverdier for lokal luftforurensning og støy.

Alternativ 3:

§ 112 fjerde ledd skal lyde:

[Som alternativ 1]

Nåværende § 112 tredje ledd blir nytt femte ledd.

30. september 2016

Per Olaf Lundteigen

Kjersti Toppe

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen

president

Grunnlovsforslag 43

(2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Per Olaf Lundteigen og Kjersti Toppe

Dokument 12:43 (2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Per Olaf Lundteigen og Kjersti Toppe om nytt andre ledd i § 49 (folkeavstemning)

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstillerne viser til at dette grunnlovsforslaget er en kopi av det sveitsiske system med folkeavstemninger. Den foreslåtte bestemmelsen overflødiggjør vedtakelsen av formelle lover om folkeavstemning for hver gang dette viser seg ønskelig, jf. f.eks. Ot. prp. nr. 79 (1993–1994) om lov om folkeavstemning over spørsmålet om Norge bør bli medlem av Den europeiske union, og den nå opphevede lov av 24. juni 1994 nr. 42.

Som Stortingets utenrikskomité fastslår (Innst. S. nr. 209 (1993–1994) s. 59) om medlemskap i europeiske union), er det praksis for at det er folket – gjennom referendum – som har det avgjørende ord ved suverenitetsavgivelse:

«Fleirtalet [Arbeiderpartiet og Høyre] minner om at Stortinget har vedtatt at spørsmålet om norsk EU-medlemskap leggjast fram for folket i ein folkerøysting. Sjølv om ei slik folkerøysting formelt sett er rådgjevande, meiner fleirtalet det er demokratisk viktig, og i tråd med praksis frå folkerøystinga i 1972, at Stortinget følgjer det rådet som fleirtalet i folket gjev. Skal det norske folkestyret ha meining må Stortinget høyre på folkefleirtalet når Stortinget har vedtatt å spørre folket om råd. Storingsrepresentantane frå Arbeidarpartiet og Høyre vil følgje det rådet folket gjev i folkerøystinga. Fleirtalet slår dermed fast at det er fleirtalet i folkerøystinga som skal avgjere om Stortinget skal slutte seg til den framlagde avtale om medlemskap eller ikkje».

Forslagsstillerne viser til at hensikten er å gi folket en sikkerhetsventil i tilfelle stortingsflertallet er i utakt med folkemeningen. Dette er i overensstemmelse med folkesuverenitetsprinsippet. Det reparerer de situasjoner der partisystemet – ved hjelp av «partipisken» – utløser parlamentariske feil. De store partier trumfer eksempelvis igjennom et vedtak på tross av at det ikke finnes flertall for forslaget slik at det ikke ville blitt vedtatt om stortingsrepresentantene var fristilt. Den etterfølgende folkeavstemning vil vise om Stortingets vedtak gav et sant bilde av folkeopinionen eller ei.

En adaptering av det sveitsiske system (som gjelder en konfederasjon av 26 kantoner), må tilpasses den norske statsforfatnings oppbygging. Det betyr at den doble mindretallsgaranti med flertall både i befolkningen totalt og i minst halvparten av kantonene i Sveits, neppe kan praktiseres her i landet.

Grunnlovsfesting av retten til folkeavstemning i viktige spørsmål har vært foreslått tidligere. Stortinget nedsatte 26. juni 1917 Den parlamentariske valgordningskommisjon. I kommisjonens innstilling (s. 104 flg.) gjøres det først rede for tidligere forslag (fra 1892). Deretter vurderes nå-tilstanden. Kommisjonen kom til (s. 125) at det ikke var i strid med Norges parlamentariske statsskikk å innføre system med både rådgivende og bindende referenda:

«Kommisjonen er enstemmig om å foreslå grunnlovsfestet adgang til rådgivende eller veiledende folkeavstemning ... Kommisjonens flertall, alle undtagen Skaar, tilrår at bindende folkeavstemning innføres som et ledd i vår forfatning».

Forslagsstillerne viser til dette og fremmer forslag om et nytt annet ledd i Grl. § 49. Folkeavstemningene skal dels være bindende og dels rådgivende. Stortinget avgjør dette i hvert enkelt tilfelle. Mht. stemmeovervekt må situasjonen konstitusjonelt sett være slik

at det kreves et kvalifisert flertall for å avgi suverenitet, mens det kreves alminnelig flertall for å beholde suverenitet.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

§ 49 nytt andre ledd skal lyde:

Folket kan gjennom folkeavstemning sette til side nye lovvedtak og vedtak om Norges tilslutning til

traktater. En slik folkeavstemning skal avholdes dersom minst 100 000 statsborgere krever det. Folkeavstemningen er gyldig dersom minst 40 prosent av de stemmeberettigede har stemt.

–
Folket kan gjennom folkerøysting setje til side nytt lovvedtak og vedtak om Noregs tilslutnad til traktatar. Ei slik folkerøysting skal haldast dersom minst 100 000 statsborgarar krev det. Folkerøystinga er gyldig dersom minst 40 prosent av dei røysteføre har røysta.

§ 49 andre ledd blir nytt tredje ledd.

30. september 2016

Per Olaf Lundteigen

Kjersti Toppe

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen
president

Grunnlovsforslag 44

(2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Per Olaf Lundteigen og Kjersti Toppe

Dokument 12:44 (2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Per Olaf Lundteigen og Kjersti Toppe om endring i § 49 (delegering)

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstillerne viser til at begrunnelsen for forslaget er todelt.

For det første: Den foreslåtte tilføyelse kodifiserer en over lang tid etablert praksis. På tross av den opprinnelige tredeling av makten, ble Kongen og regjeringen tildelt oppgaver som materielt sett er lovgivning. Delegeringen av lovgivningskompetanse – som opprinnelig var begrenset til utfyllende regler og regler om fremgangsmåter, har etter hvert blitt utvidet til også å gjelde materiell lovgivning. I stedet for at Stortinget vedtar konkret og substansielt innhold i norske rettsregler, overlates dette i stadig større grad til Kongen (regjeringen). Dette er en demokratisk utfordring.

Mer tvilsom juridisk sett er den delegasjon av lovgivningsmyndighet som skjer via EØS til EU. Professor Frede Castberg har uttalt følgende om dette:

«De regler som gjelder om delegasjon av lovgivningsmyndighet til Kongen eller av forvaltningsmyndighet fra Kongen (Regjeringen) til underordnede forvaltningsorganer, kan ikke på noen måte anvendes, når det gjelder spørsmålet om «overføring» av myndighet til internasjonale organer». (Dokument nr. 3 (1961–1962) Utredninger m.v. om Det europeiske økonomiske felleskap i forhold til den norske Grunnlov (utredning av professor dr. juris Frede Castberg) s. 6).

Forslagsstillerne mener vi her er ved sakens kjerne og grunnen som nødvendiggjør den foreslåtte

tilføyelse. Den stigende strøm av EU-direktiver og forordninger, som blir en del av norsk rett gjennom EØS, krever hurtig implementering i Norge. Bestemmelser som er «EØS-relevante» må derfor i all hovedsak inntas i forskrifter og ikke som lovbestemmelser. Enden på dette er en stadig mer svekket innflytelse for Stortinget. Samtidig blir allmennheten stadig mindre oppmerksom på hva som egentlig er «norsk rett», noe som fører til svekket lovlydighet.

For det andre: Den i pkt. 1 omtalte utvikling har i de senere år fått en ny dimensjon ved at lovgivningskompetanse delegeres videre til private organer. Dette gjelder f.eks. for økologisk matproduksjon ved at det private selskap Debio oppstiller kriterier for økologisk produksjon samtidig som selskapet håndhever de regler selskapet har gitt. Et annet eksempel er delegasjon til Internasjonal Standard Organization (ISO) – som på en rekke områder, fra tekniske spesifikasjoner til driftsmåter og kontroll er tildelt lovgiverrollen. De regler disse organer oppstiller har direkte virkning for norske rettssubjekter. Reglene vil i noen tilfelle være etablert av organer i utlandet, f.eks. vil ISO-reglene være utviklet i Sveits – ved ISOs hovedkvarter.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

§ 49 første ledd annet punktum skal lyde:

Delegering og videre delegering av lovgivningsmakt kan skje til norske offentlige organer.

—
Lovgjevingsmakta kan delegerast og vidaredelegerast til norske offentlege organ.

§ 49 første ledd nåværende annet punktum blir nytt tredje punktum.

30. september 2016

Per Olaf Lundteigen

Kjersti Toppe

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen
president

Grunnlovsforslag 45

(2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Marit Arnstad, Per Olaf Lundteigen, Kjersti Toppe og Helge Thorheim

Dokument 12:45 (2015–2016)

Grunnlovsforslag fra Marit Arnstad, Per Olaf Lundteigen, Kjersti Toppe og Helge Thorheim om endring i § 25 (bruk av rikets forsvarsmakt på fremmed jord)

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstillerne foreslår med dette at den til nå mer eller mindre formløse kontakt mellom regjeringen og Stortinget mht. bruk av landets forsvarsmakt i væpnet konflikt utenlands blir underlagt en fast fremgangsmåte som sikrer folkevalgt styring og kontroll. Med våre begrensede ressurser er det nødvendig at tilstedeværelse av militære styrker i Norge ikke svekkes gjennom langvarig og omfattende utenlandsoppdrag. Stortinget kan ikke overlate norsk forsvarspolitik til regjeringen. Grunnlovsforslaget skal sikre dette.

Forslagsstillerne har en todelt begrunnelse for forslaget.

For det første: Forslaget sikrer Norges øverste organ – Stortinget – bedre overordnet kontroll med bruken av norske forsvarsstyrker. Endringen avklarer den tvil som har vært gjort gjeldende med hensyn til om Norge uten Stortingets samtykke kan starte en angrepskrig i utlandet (sml. sitat fra Gunnar Garbos (V) artikkel i VG 16. januar 2008 inntatt i Innst. 287 S (2015–2016) om endring i Grunnloven § 25 (mer åpenhet om norsk krigsdeltakelse i utlandet)). Planlagte utenlandsoperasjoner som ikke kun er øvelser, skal forankres i stortingsvedtak. Begrepet *væpnet angrep*, slik det her brukes, er synonymt med «krig» som omfatter både de facto og de jure angrep. Be-

stemmelsen utløses med andre ord også selv om det ikke foreligger noen krigserklæring.

Den foreslåtte bestemmelsen gjelder ikke i tilfelle av overraskende angrep på Norge eller en av landets allierte, der Norge iht. NATO-paktens artikkel 5 («i samråd med de andre parter straks å ta slike skritt som den anser for nødvendig [i tilfelle av et væpnet angrep på en av våre allierte], derunder bruk av væpnet makt») plikter å bidra til forsvaret av den av våre allierte som er angrepet.

Bestemmelsen er videre kun prosessuell, og forbyr ikke norsk krigsdeltakelse i utlandet. Denne kommer derfor ikke på kant med de uttalelser som hhv. Utenriksdepartementets rettsavdeling og Stortingets konstitusjonelle avdeling avgå i 2001 (Innst. 287 S (2015–2016) s. 4 sp. 1) og som gjaldt det materielle spørsmål om § 25 var til hinder for norsk deltagelse i utenlandsoperasjoner. Den nye passus avklarer og formaliserer Stortingets deltagelse i beslutningsprosessen gjennom formelle vedtak. Derved fjernes tvilen om det er tilstrekkelig at regjeringen f.eks. orienterer Den utvidede utenriks- og forsvarskomiteé, eller kun noen av komiteens representanter. Den avklarer også om kun sms-meddelelser eller e-postbehandling skal være tilstrekkelig. Passusen er likevel ikke ment å hindre at Stortinget konsulteres dersom regjeringen finner det nødvendig, eller hvis tidspresen ikke lenger er et argument som umuliggjør stortingsbehandling.

For det andre: Å sende norske soldater i krig i utlandet er en alvorlig beslutning. Dette må kun skje etter grundige overveielser, debatt og vedtak i Stortinget. Formålet med norske militære styrker er å forsvare landet mot fiendtlige angrep på norsk jord. Dette skal oppfylle sentrale mål for forsvaret, slik fhv. stabssjef i Sjøforsvarsstaben, Jacob Børresen (Norges strategiske stilling og begrunnelsen for et norsk militært forsvar: Innledning til diskusjon på For-

svarspolitisk utvalgs 2. møte i Oslo, onsdag 27. september 2006 s. 3) uttrykte det nemlig som å sikre

«stabilitet og sikkerhet i egne nærområder og skaffe regjeringen større handlefrihet i krisesituasjoner, forebygge hva Johan Jørgen Holst kalte 'spenningsskapende uklarheter' i områder underlagt norsk jurisdiksjon. Stikkordet er tilstedeværelse. Formålet med tilstedeværelse er todelt. På den ene siden skal tilstedeværelsen tjene til å påvirke omgivelsene. Det skjer gjennom å signalisere, interesser, verdier og prioriteringer, demonstrere engasjement og forpliktelse og gjennom å formidle til omverdenen sannsynlige konsekvenser av en uønsket handling. Hensikten er å markere og manifestere rettigheter. På den annen side skal militær tilstedeværelse tjene til å øke myndighetenes handlefrihet, deres evne til å håndtere situasjoner og utfordringer som måtte oppstå på det lavest mulige spenningsnivå»

Fhv. ambassadør Mette Kongshem skriver i kronikken «Nato rasler med sablene» at

«[n]asjonal kontroll over Forsvaret har vært en bærebjelke i norsk forsvarspolitikk i etterkrigstiden. Norge skulle ikke kunne trekkes inn i en krig uten godkjenning fra landets folkevalgte organer» (Klasssekampen 23. juli 2016 s. 34–35).

Forslagsstillerne mener det har hastet med grunnlovsfesting av dette i lang tid. Med våre begrensede ressurser er det nødvendig at tilstedeværelse av militære styrker i Norge ikke svekkes gjennom langvarig og omfattende utenlandsoppdrag. Stortinget kan ikke overlate norsk forsvarspolitikk til regjeringen. Grunnlovsforslaget sikrer dette.

30. september 2016

Marit Arnstad

Per Olaf Lundteigen

Kjersti Tøppe

Helge Thorheim

Referert i Stortingets møte 30. september 2016.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Olemic Thommessen

president

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

§ 25 andre ledd skal lyde:

Alternativ 1:

Kongen kan ikke sende tropper ut av landet for å delta i væpnet angrep på fremmed jord uten at Stortinget i møte for lukkede dører har gitt sitt samtykke.

–

Kongen kan ikkje sende troppar ut or landet for å delta i væpna åtak på framand jord utan at Stortinget i møte for stengde dører har gjeve samtykke.

Nåværende andre ledd blir nytt tredje ledd.

Alternativ 2:

Rikets forsvarsmakt må ikke brukes utenfor rikets grenser uten at Stortinget i lukket møte har gitt sitt samtykke.

–

Forsvarsmakta til riket må ikkje brukast utanfor grensene til riket utan at Stortinget i møte for stengde dører har gjeve samtykke.

Nåværende andre ledd blir nytt tredje ledd.

Kongeriket Norges Grunnlov

gitt i riksforsamlingen på Eidsvoll den 17. mai 1814, slik den lyder etter senere endringer, senest grunnlovsvedtak av 24. mai 2016.

A.*Om statsformen*

§ 1

Kongeriket Norge er et fritt, selvstendig, udelelig og uavhendelig rike. Dets regjeringsform er innskrenket og arvelig monarkisk.

§ 2

Verdigrunnlaget forblir vår kristne og humanistiske arv. Denne Grunnlov skal sikre demokratiet, rettsstaten og menneskerettighetene.

B.*Om den utøvende makt, kongen og den kongelige familie og om religionen*

§ 3

Den utøvende makt er hos kongen eller hos dronningen, hvis hun har ervervet kronen etter bestemmelsene i § 6, § 7 eller § 48 i denne Grunnlov. Når den utøvende makt således er hos dronningen, har hun alle de rettigheter og plikter som ifølge denne Grunnlov og landets lover innehas av kongen.

§ 4

Kongen skal alltid bekjenne seg til den evangelisk-lutherske religion.

§ 5

Kongens person er hellig; han kan ikke lastes eller anklages. Ansvarligheten påligger hans råd.

§ 6

Arvefølgen er lineal, således at bare i lovlig ekteskap født barn av konge eller dronning eller av en som selv er arveberettiget, kan arve, og at den nærmere linje går foran den fjernere og den eldre i linjen foran den yngre.

Blant arveberettigede regnes også den ufødte, som straks inntar sitt tilbørlige sted i arvelinjen når han eller hun fødes til verden.

Dog tilkommer arverett ikke noen som ikke er født i rett nedstigende linje fra den sist regjerende konge eller dronning eller fra dennes bror eller søster, eller selv er dennes bror eller søster.

Kongeriket Noregs grunnlov

gjeven i riksforsamlinga på Eidsvoll den 17. mai 1814, slik ho lyder etter seinare endringar, seinast grunnlovsvedtaket 24. mai 2016.

A.*Om statsforma*

§ 1

Kongeriket Noreg er eit fritt, sjølvstendig, udeleleg og uavhendeleg rike. Regjeringsforma er avgrensa og arveleg monarkisk.

§ 2

Verdigrunnlaget skal framleis vere den kristne og humanistiske arven vår. Denne grunnlova skal tryggje demokratiet, rettsstaten og menneskerettane.

B.*Om den utøvande makta, om kongen og den kongelege familien og om religionen*

§ 3

Den utøvande makta er hos kongen, eller hos dronninga dersom ho har fått krona etter reglane i § 6, § 7 eller § 48 i denne grunnlova. Når den utøvande makta såleis er hos dronninga, har ho alle rettar og plikter som kongen har etter denne grunnlova og lovene i landet.

§ 4

Kongen skal alltid vedkjenne seg den evangelisk-lutherske religionen.

§ 5

Kongens person er heilag; han kan ikkje lastast eller skuldast for noko. Ansvar ligg på rådet hans.

§ 6

Arvefølgja er lineal. Berre barn av ei dronning eller ein konge, eller av nokon som sjølv har arverett, kan arve, og barnet må vere født i lovleg ekteskap. Den nærare lina går føre den fjernare og den eldre i lina føre den yngre.

Den ufødde har òg arverett, og tek sin plass i arvefølgja så snart ho eller han kjem til verda.

Arverett har likevel berre dei som ættar frå foreldra til den sist regjerande dronninga eller kongen.

Når ei prinsesse eller ein prins med arverett til Noregs krone blir fødd, skal namnet og fødselstidspunktet gjerast kjent for Stortinget og førast inn i protokollen der.

Når en til Norges krone arveberettiget prins eller prinsesse fødes, skal hans eller hennes navn og fødselstid tilkjennevis førsteholdende storting og antegnes i dets protokoll.

For dem som er født tidligere enn året 1971, gjelder dog denne Grunnlovs § 6 således som den ble vedtatt den 18. november 1905. For dem som er født tidligere enn året 1990, gjelder likevel at mann går foran kvinne.

§ 7

Er ingen arveberettiget prins eller prinsesse til, kan kongen foreslå sin etterfølger for Stortinget, som har rett til å bestemme valget hvis kongens forslag ikke bifalles.

§ 8

Kongens myndighetsalder fastsettes ved lov.

Så snart kongen har oppnådd den lovbestemte alder, erklærer han seg offentlig å være myndig.

§ 9

Så snart kongen, som myndig, tiltrer regjeringen, avlegger han følgende ed for Stortinget: «Jeg lover og sverger å ville regjere kongeriket Norge i overensstemmelse med dets konstitusjon og lover, så sant hjelpe meg Gud den allmektige og allvitende!»

Er intet storting på den tid samlet, nedlegges eden skriftlig i statsrådet og gjentas høytidelig av kongen på første storting.

§ 10

(Opphevet ved grl.best. 29. februar 1908, sanksjonert 14. mars 1908)

§ 11

Kongen skal bo innen riket, og han må ikke uten Stortingets samtykke oppholde seg utenfor riket lenger enn seks måneder ad gangen, med mindre han for sin person vil ha tapt retten til kronen.

Kongen må ikke motta noen annen krone eller regjering uten Stortingets samtykke, hvortil fordres to tredjedeler av stemmene.

§ 12

Kongen velger selv et råd av stemmeberettigede norske borgere. Dette råd skal bestå av en statsminister og i det minste syv andre medlemmer.

Kongen fordeler forretningene blant statsrådets medlemmer således som han finner det tjenlig. Til å ta sete i statsrådet kan kongen ved overordentlige leiligheter foruten statsrådets sedvanlige medlemmer tilkalle andre norske borgere, men ingen medlemmer av Stortinget.

For dei som er fødde før 1971, gjeld likevel § 6 slik han vart vedteken den 18. november 1905. For dei som er fødde før 1990, gjeld likevel at mann går føre kvinne.

§ 7

Finst det ingen prinsesser eller prinsar med arverett, kan kongen gjere framlegg om etterfølgjar for Stortinget, som kan avgjere valet dersom framlegget frå kongen ikkje blir stødd.

§ 8

Myndig alder for kongen blir fastsett i lov.

Så snart kongen har nådd den lovfeste alderen, lyser han seg myndig.

§ 9

Så snart kongen, som myndig, tek til med regjeringa, gjer han denne eiden for Stortinget: «Eg lovar og sver at eg vil regjere Kongeriket Noreg i samsvar med konstitusjonen og lovene, så sant hjelpe meg Gud den allmektige og allvitande!»

Er det ikkje samla noko storting på den tida, blir eiden gjeven skriftleg i statsrådet, og kongen tek han høgtidleg opp att på fyrste storting.

§ 10

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 29. februar 1908, sanksjonert 14. mars 1908)

§ 11

Kongen skal bu i riket og kan ikkje utan samtykke frå Stortinget vere utanfor riket meir enn seks månader om gongen utan at han personleg misser retten til krona.

Kongen må ikkje ta imot ei anna krone eller regjering utan samtykke frå Stortinget, og til det krevst to tredjedelar av røystene.

§ 12

Kongen vel sjølv eit råd av røysteføre norske borgarar. I dette rådet skal det vere ein statsminister og minst sju andre medlemmer.

Kongen fordeler gjeremåla mellom medlemmene av statsrådet slik han meiner det er tenleg. Til å ta sete i statsrådet ved sida av dei faste medlemmene kan kongen i særlege høve kalle inn andre norske borgarar, men ingen medlemmer av Stortinget.

Ektefolk, foreldre og born eller to sysken må ikkje ha sete i statsrådet samstundes.

Ektefeller, foreldre og barn eller to søsken må ikke på samme tid ha sete i statsrådet.

§ 13

Under kongens reiser innen riket kan han overdra styret av riket til statsrådet. Dette skal føre regjeringen i kongens navn og på hans vegne. Det skal ubrytelig etterleve så vel bestemmelsene i denne Grunnlov som de særskilte dermed overensstemmende forskrifter, som kongen meddeler i instruksjon.

Forretningene avgjøres ved stemmegivning, hvorved i tilfelle av stemmelikhet statsministeren eller i dennes fravær det første av de tilstedeværende medlemmer av statsrådet har to stemmer.

Om de saker som statsrådet således avgjør, har det å gi innberetning til kongen.

§ 14

Kongen kan beskikke statssekretærer til å bistå statsrådets medlemmer under utførelsen av deres forretninger utenfor statsrådet. Den enkelte statssekretær handler på vegne av det medlem av statsrådet som han eller hun er knyttet til, i den utstrekning vedkommende bestemmer.

§ 15

Enhver som er medlem av statsrådet, har plikt til å innlevere sin avskjedssøknad etter at Stortinget har fattet beslutning om mistillit til vedkommende statsråd alene eller til det samlede statsråd.

Kongen er forpliktet til å innvilge en slik avskjedssøknad.

Når Stortinget har fattet beslutning om mistillit, kan bare de forretninger utføres som er nødvendige for en forsvarlig embetsførsel.

§ 16

Alle innbyggere i riket har fri religionsutøvelse. Den norske kirke, en evangelisk-luthersk kirke, forblir Norges folkekirke og understøttes som sådan av staten. Nærmere bestemmelser om Kirkens ordning fastsettes ved Lov. Alle tros- og livssynssamfunn skal understøttes på lik linje.

§ 17

Kongen kan gi og oppheve anordninger som angår handel, toll, næringsveier og offentlig forvaltning og regulering; dog må de ikke stride mot konstitusjonen og de lover som Stortinget har gitt i samsvar med de etterfølgende §§ 76, 77, 78 og 79. De gjelder provisorisk til neste Storting.

§ 18

Kongen lar i alminnelighet innkreve de skatter og avgifter som Stortinget pålegger.

§ 13

For den tida kongen reiser i riket, kan han overlate styringa av riket til statsrådet. Dette skal føre regjeringa i kongens namn og på hans vegner. Det skal ubryteleg følgje så vel føresegnene i denne grunnlova som dei særskilde instruksane som kongen gjev i samsvar med dei.

Sakene blir avgjorde med røysting. Står røystene likt, har statsministeren eller, om han er borte, den fyrste av statsrådene som er til stades, to røyster.

Statsrådet skal gje melding til kongen om dei sakene som blir avgjorde på denne måten.

§ 14

Kongen kan utnemne statssekretærer til å hjelpe medlemmene av statsrådet med gjeremåla deira utanfor statsrådet. Kvar statssekretær handlar på vegner av den medlemmen av statsrådet som ho eller han er knytt til, så langt denne medlemmen fastset.

§ 15

Kvar medlem av statsrådet har plikt til å levere avskilssøknad etter at Stortinget har gjort vedtak om mistillit til denne statsråden åleine eller til heile statsrådet.

Kongen skal gje avskil etter ein slik søknad.

Når Stortinget har gjort vedtak om mistillit, kan statsrådet berre utføre dei gjeremåla som trengst for forsvarleg embetsutøving.

§ 16

Alle innbyggjarane i riket har fri religionsutøving. Den norske kyrkja, ei evangelisk-luthersk kyrkje, står ved lag som den norske folkekyrkja og blir stødd som det av staten. Nærare føresegner om kyrkjeskipnaden blir fastsette i lov. Alle trus- og livssynssamfunn skal bli stødde på lik line.

§ 17

Kongen kan gje og oppheve provisoriske lover om handel, toll, næringsvegar og offentleg forvaltning og regulering. Dei må ikkje stri mot konstitusjonen eller dei lovene Stortinget har gjeve. Dei gjeld til neste storting.

§ 18

Kongen lèt i regelen krevje inn dei skattane og avgiftene som Stortinget fastset.

§ 19

Kongen våker over at statens eiendommer og regaler anvendes og bestyres på den av Stortinget bestemte og for samfunnet nyttigste måte.

§ 20

Kongen har rett til i statsrådet å benåde forbrytere etter at dom er falt. Forbryteren kan velge å motta kongens nåde eller underkaste seg den idømte straff.

I de saker som Stortinget anlegger for Riksretten, kan ingen annen benådning finne sted enn fritak for idømt dødsstraff, med mindre Stortinget har gitt samtykke til noe annet.

§ 21

Kongen velger og beskikker, etter å ha hørt sitt statsråd, alle sivile og militære embetsmenn. Disse skal før beskikkelse finne sted, sverge eller, hvis de ved lov er fritatt for edsavleggelse, høytidelig tilsi konstitusjonen og kongen lydighet og troskap; dog kan de embetsmenn som ikke er norske borgere, ved lov fritas for denne plikt. De kongelige prinser må ikke bekle sivile embeter.

§ 22

Statsministeren og statsrådets øvrige medlemmer samt statssekretærene kan uten foregående dom avskjediges av kongen etter at han har hørt statsrådets betenkning derom. Det samme gjelder for de embetsmenn som er ansatt ved statsrådets kontorer eller ved diplomatiet eller konsulatvesenet, sivile overøvrighetspersoner, sjefar for regimenter og andre militære korps, kommandanter på festninger og høystbefalende på krigsskip. Hvorvidt pensjon bør tilstås de således avskjedigede embetsmenn, avgjøres av det neste storting. I mellomtiden nyter de to tredjedeler av sin tidligere gasje.

Andre embetsmenn kan bare suspenderes av kongen og skal da straks tiltales for domstolene. Men de må ikke avsettes uten etter dom og heller ikke forflyttes mot sin vilje.

Alle embetsmenn kan uten foregående dom avskjediges når de har nådd en aldersgrense fastsatt ved lov. Det kan bestemmes ved lov at visse embetsmenn, som ikke er dommere, kan utnevnes på åremål.

§ 23

Kongen kan tildele ordener til hvem han ønsker, til belønning for utmerkede fortjenester, og dette må offentlig kunngjøres. Men kongen kan ikke meddele annen rang eller tittel enn den som følger med ethvert embete. Ordenen fritar ingen for statsborgernes felles plikter og byrder, ei heller medfører den fortrinnsrett til statens embeter. De embetsmenn som avskjediges

§ 19

Kongen ser til at egedomane og regala til staten blir nytta og forvalta slik Stortinget har fastsett, og på den måten som er nyttigast for samfunnet.

§ 20

Kongen har i statsrådet rett til å gje forbrytarar nåde etter at dom er fallen. Forbrytaren kan velje å ta imot kongens nåde eller ta den idømde straffa.

I saker som Stortinget reiser for Riksretten, kan det ikkje gjevast annan nåde enn fritak frå idømd dødsstraff, om ikkje Stortinget har gjeve samtykke til noko anna.

§ 21

Kongen vel og utnemner alle sivile og militære embetsmenn etter å ha høyrte statsrådet. Før innsetjinga skal dei sverje eller, om dei ved lov er fritekne frå å gjere eid, høgtidleg love lydnad og truskap til konstitusjonen og kongen. Embetsmenn som ikkje er norske borgarar, kan i lov få fritak frå denne plikta. Dei kongelige prinsessene og prinsane kan ikkje ha sivile embete.

§ 22

Statsministeren, dei andre medlemmene av statsrådet og statssekretærene kan, utan dom, få avskil av kongen etter at han har høyrte kva statsrådet meiner om det. Det same gjeld for dei embetsmennene som er tilsette ved statsrådskontora eller i utanrikstenesta, sivile overøvrighetspersonar, sjefar for regiment og andre militære korps, kommandantar på festningar og høgstbefalende på krigsskip. Om embetsmenn som såleis er avsette, skal få pensjon, blir avgjort av det neste stortinget. I mellomtida får dei to tredjedelar av løna dei hadde før.

Andre embetsmenn kan berre suspenderast av kongen og skal då straks stemnast for domstolane. Dei kan ikkje avsetjast utan etter dom eller overflyttast mot sin vilje.

Alle embetsmenn kan gjevast avskil utan dom når dei har nådd ei aldersgrense fastsett i lov. Det kan fastsetjast i lov at visse embetsmenn, men ikkje dommarar, kan utnemnast på åremål.

§ 23

Kongen kan gje ordenar til kven han vil, til påskjøning for framifrå fortjeneste, som må kunngjerast offentleg. Kongen kan ikkje tildele annan rang og tittel enn den eit embete fører med seg. Ordenen fritek ingen for dei plikter og byrder som er sams for statsborgarane, og gjev heller ikkje førerrett til statlege embete. Embetsmenn som får avskil i nåde, får ha den

i nåde, beholder den tittel og rang de hadde i embetet. Dette gjelder likevel ikke statsrådets medlemmer eller statssekretærene.

Ingen personlige eller blandede arvelige privilegier må tilstås noen for ettertiden.

§ 24

Kongen velger og avskjediger etter eget omdømme sin hoffstat og sine hoffbetjenter.

§ 25

Kongen har høyeste befaling over rikets land- og sjømakt. Den må ikke forøkes eller forminskes uten Stortingets samtykke. Den må ikke overlates i fremmede makters tjeneste, og ingen fremmede makters krigsfolk, unntatt hjelpetropper imot fiendtlig overfall, må gis adgang til riket uten Stortingets samtykke.

Landvernet og de øvrige tropper som ikke kan henregnes til linjetroppene, må aldri uten Stortingets samtykke brukes utenfor rikets grenser.

§ 26

Kongen har rett til å innkalle tropper, begynne krig til forsvar av landet og slutte fred, inngå og oppheve forbund, sende og motta sendemenn.

Traktater om saker som er av særlig stor viktighet, og i alle tilfeller traktater hvis iverksettelse etter Grunnloven nødvendiggjør en ny lov eller stortingsbeslutning, blir først bindende når Stortinget har gitt sitt samtykke dertil.

§ 27

Alle statsrådets medlemmer skal, når de ikke har lovlig forfall, være nærværende i statsrådet. Ingen beslutning må tas der når ikke over halvdel av antall medlemmer er til stede.

§ 28

Innstillinger om embetsutnevnelser og andre saker av viktighet skal foredras i statsrådet av det medlem til hvis fag de hører, og sakene skal ekspederes av ham eller henne i overensstemmelse med den beslutning som er tatt i statsrådet. Dog kan egentlige militære kommandosaker, i den utstrekning som kongen bestemmer, unntas fra behandling i statsråd.

§ 29

Forbyr lovlig forfall en statsråd å møte og foredra de saker som hører til hans eller hennes fag, skal disse foredras av en annen statsråd som kongen konstituerer.

tittelen og rangen dei hadde i embetet. Dette gjeld ikkje medlemmene av statsrådet eller statssekretærene.

Ingen må heretter få arvelege særrettar, personlege eller blanda.

§ 24

Kongen vel og avset etter eige skjøn hoffstaten sin og hoffbetjentane sine.

§ 25

Kongen har høgste befalinga over forsvarsmakta til riket. Denne makta må ikkje aukast eller minkast utan samtykke frå Stortinget. Ho må ikkje overlatast i framande makters teneste, og ingen krigsfolk frå framande makter, så nær som troppar til hjelp mot fiendsleg overfall, må dragast inn i riket utan samtykke frå Stortinget.

Landvernet og andre troppar som ikkje kan rekast som linetroppar, må aldri brukast utanfor riksgrensene utan samtykke frå Stortinget.

§ 26

Kongen har rett til å kalle saman troppar, byrje krig til forsvar av landet og slutte fred, inngå og seie opp folkerettslege avtaler og sende og ta imot sendemenn.

Traktatar om særleg viktige saker blir fyrst bindande når Stortinget har gjeve samtykke til det. Det same gjeld alle traktatar som etter konstitusjonen ikkje kan setjast i verk utan ei ny lov eller eit nytt stortingsvedtak.

§ 27

Alle medlemmene av statsrådet skal møte i statsrådet når dei ikkje har lovleg forfall. Inga avgjerd må takast i statsrådet når ikkje over helvta av medlemmene er til stades.

§ 28

Tilrådingar om embetsutnemningar og andre viktige saker skal målberast i statsrådet av den medlemmen som har det fagområdet dei høyrer til. Ho eller han skal ekspedere sakene i samsvar med avgjerda i statsrådet. Det kan gjerast unntak frå behandling i statsråd for egentlege militære kommandosaker i den mon kongen fastset.

§ 29

Hindrar lovleg forfall ein statsråd i å møte og målbera saker som tilhøyrer hennar eller hans fagområde, skal sakene målberast av ein annan statsråd, som kongen konstituerer til det.

Hindres så mange ved lovlig forfall fra å møte at ikke mer enn halvdel av det bestemte antall medlemmer er til stede, skal andre menn eller kvinner i nødvendig antall konstitueres til å ta sete i statsrådet.

§ 30

I statsrådet føres protokoll over alle de saker som der forhandles. De diplomatiske saker som i statsrådet besluttet hemmeligholdt, innføres i en egen protokoll. Det samme gjelder de militære kommandosaker som i statsrådet besluttet hemmeligholdt.

Enhver som har sete i statsrådet, er pliktig til med frimodighet å si sin mening, som kongen er forpliktet til å høre. Men det er denne forbeholdt å fatte beslutning etter sitt eget omdømme.

Finner noe medlem av statsrådet at kongens beslutning strider mot statsformen eller rikets lover, er det en plikt å gjøre kraftige motforestillinger samt å tilføye sin mening i protokollen. Den som ikke slik har tilkjennegitt sin protest, anses å ha vært enig med kongen og er ansvarlig for dette, således som siden bestemmes, og kan av Stortinget settes under tiltale for Riksretten.

§ 31

Alle de beslutninger som kongen utferdiger, skal kontraseres for å være gyldige. I militære kommandosaker kontraseres beslutningene av den som har foredratt sakene, men ellers av statsministeren eller, hvis han eller hun ikke har vært til stede, av det første av statsrådets tilstedeværende medlemmer.

§ 32

De beslutninger som fattes av regjeringen under kongens fravær, utferdiges i kongens navn og undertegnes av statsrådet.

§ 33

Norges Bank er landets sentralbank.

§ 34

Kongen gir bestemmelser om titler for dem som er arveberettiget til kronen.

§ 35

Så snart tronarvingen har fylt 18 år, er han eller hun berettiget til å ta sete i statsrådet, dog uten stemme eller ansvar.

§ 36

En til Norges krone arveberettiget prins eller prinsesse må ikke gifte seg uten kongens tillatelse. Heller ikke må han eller hun motta noen annen krone eller regjering uten kongens og Stortingets samtykke.

Hindrar lovleg forfall så mange frå å møte at ikkje fleire enn halvta av det fastsette talet på medlemmer er til stades, skal så mange andre personar som naudsynt konstituerast til å ta sete i statsrådet.

§ 30

I statsrådet blir det ført protokoll over alle saker som blir behandla der. Dei diplomatiske sakene som statsrådet vedtek å halde løynde, blir førte inn i ein særskild protokoll. Det same gjeld dei militære kommandosakene som statsrådet vedtek å halde løynde.

Kvar den som sit i statsrådet, har plikt til å seie si meining med frimod. Kongen har plikt til å høyre den, men kan ta avgjerd etter eige omdømme.

Meiner nokon medlem av statsrådet at avgjerda til kongen strir mot statsforma eller lovene i landet, har ho eller han plikt til å ta kraftig til motmæle og skrive si meining i protokollen. Den som ikkje har protestert såleis, blir rekna for å ha vore samd med kongen og er ansvarleg for det, slik som det sidan blir fastsett, og Stortinget kan setje vedkommande under tiltale for Riksretten.

§ 31

Alle avgjerder kongen ferdar ut, må kontraserast for å bli gyldige. I militære kommandosaker skal avgjerdene kontraserast av den som har målbore saka, men elles av statsministeren, og om statsministeren ikkje var til stades i statsrådet, av den fyrste av dei medlemmene som var det.

§ 32

Dei avgjerdene regjeringa tek når kongen ikkje er til stades, blir utferda i kongens namn og underskrivne av statsrådet.

§ 33

Noregs Bank er sentralbanken i landet.

§ 34

Kongen gjev føresegner om titlar for dei som har arverett til krona.

§ 35

Så snart tronarvingen har fylt 18 år, har ho eller han rett til å ta sete i statsrådet, men utan røyst eller ansvar.

§ 36

Ei prinsesse eller ein prins med arverett til Noregs krone må ikkje gifte seg utan løyve frå kongen. Ho eller han må heller ikkje ta imot ei anna krone eller regjering utan samtykke frå kongen og Stortinget.

Til Stortingets samtykke fordres to tredjedeler av stemmene.

Handler han eller hun i strid med dette, taper vedkommende så vel som etterkommerne retten til Norges trone.

§ 37

De kongelige prinser og prinsesser skal for sine personer ikke stå til ansvar for andre enn kongen eller hvem han forordner til dommer over dem.

§ 38

(Opphevet ved grl.best. 18. november 1905)

§ 39

Dør kongen og tronfølgeren ennå er umyndig, skal statsrådet straks innkalle Stortinget.

§ 40

Inntil Stortinget er samlet og har anordnet regjeringen under kongens mindreårighet, forestår statsrådet rikets bestyrelse i overensstemmelse med Grunnloven.

§ 41

Er kongen fraværende fra riket uten å være i felt, eller er han så syk at han ikke kan ivareta regjeringen, skal den som er nærmest arveberettiget til tronen, forestå regjeringen som kongemaktens midlertidige utøver, så fremt han eller hun har oppnådd den for kongen fastsatte myndighetsalder. I motsatt fall forestår statsrådet bestyrelsen av riket.

§ 42

(Opphevet ved grl.best. 18. november 1905)

§ 43

Valget av formyndere som skal bestyre regjeringen for den umyndige konge, skal foretas av Stortinget.

§ 44

Den prins eller prinsesse som i de tilfeller som er anført i § 41, forestår regjeringen, skal skriftlig avlegge følgende ed for Stortinget: «Jeg lover og sverger å ville forestå regjeringen i overensstemmelse med konstitusjonen og lovene, så sant hjelpe meg Gud den allmektige og allvitende!»

Holdes ikke storting på den tid, nedlegges eden i statsrådet og tilstilles siden neste storting.

Den prins eller prinsesse som en gang har avlagt eden, gjentar den ikke senere.

Samtykke frå Stortinget krev to tredjedelar av røystene.

Handlar ho eller han i strid med dette, misser vedkommende retten til Noregs trone for seg så vel som for etterkommarane sine.

§ 37

Dei kongelege prinsessene og prinsane skal for sine personar ikkje svare for andre enn kongen eller den han set til dommar over dei.

§ 38

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 18. november 1905)

§ 39

Om kongen døyr og tronfølgjaren enno er umyndig, skal statsrådet straks kalle inn Stortinget.

§ 40

Til dess Stortinget kjem saman og innrettar regjeringa for den tida kongen er mindreårig, skal statsrådet stå for styringa av riket, i samsvar med Grunnlova.

§ 41

Er kongen utanfor riket utan å vere i felt, eller er han så sjuk at han ikkje kan ta seg av regjeringa, skal den næraste arvingen til trona stå for regjeringa som mellombels utøvar av kongemakta, men berre så framt ho eller han har nådd myndig alder for kongen. I motsett fall er det statsrådet som står for styringa av riket.

§ 42

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 18. november 1905)

§ 43

Stortinget skal velje formyndarar til å stå for regjeringa for den umyndige kongen.

§ 44

Den prinsessa eller prinsen som står for regjeringa i dei tilfella som er nemnde i § 41, skal skriftleg gjere denne eiden for Stortinget: «Eg lovar og sver at eg skal stå for regjeringa i samsvar med konstitusjonen og lovene, så sant hjelpe meg Gud den allmektige og allvitande!»

Blir det ikkje halde storting på denne tida, skal eiden gjevast skriftleg i statsrådet og sidan sendast til neste storting.

Den prinsessa eller prinsen som har gjort eiden, tek han ikkje opp att seinare.

§ 45

Så snart formyndernes statsstyrelse opphører, skal de overfor kongen og Stortinget avlegge regnskap for den.

§ 46

Unnlater vedkommende i overensstemmelse med § 39 straks å sammenkalle Stortinget, da påligger det Høyesterett som en ubetinget plikt så snart fire uker er forløpt, å foranstalte denne sammenkalling.

§ 47

Bestyrelsen av den umyndige konges oppdragelse bør, hvis begge foreldrene er døde og ingen av dem har etterlatt noen skriftlig bestemmelse derom, fastsettes av Stortinget.

§ 48

Er kongestammen utdødd og ingen tronfølger utkåret, da skal en ny konge eller dronning velges av Stortinget. I mellomtiden forholdes med den utøvende makt etter § 40.

C.

Om borgerrett og den lovgivende makt

§ 49

Folket utøver den lovgivende makt ved Stortinget. Stortingets representanter velges gjennom frie og hemmelige valg.

Innbyggerne har rett til å styre lokale anliggender gjennom lokale folkevalgte organer. Nærmere bestemmelser om det lokale folkevalgte nivå fastsettes ved lov.

§ 50

Stemmeberettigede ved stortingsvalg er de norske borgere, menn eller kvinner, som senest i det år valtinget holdes, har fylt 18 år.

I hvilken utstrekning dog norske borgere som på valgdagen er bosatt utenfor riket, men oppfyller foranstående betingelser, er stemmeberettigede, fastsettes ved lov.

Regler om stemmerett for ellers stemmeberettigede personer som på valgdagen åpenbart lider av alvorlig sjelelig svekkelse eller nedsatt bevissthet, kan fastsettes ved lov.

§ 51

Regler om manntallsføringen og om innføringen av de stemmeberettigede i manntallet fastsettes ved lov.

§ 45

Dei som mellombels har stått for statsstyringa etter §§ 40, 41, 43 eller 48, skal så snart ho er over, gjere rekneskap for henne til kongen og Stortinget.

§ 46

Om ikkje statsrådet straks kallar saman Stortinget etter § 39, har Høgsterett så snart det er gått fire veker, ei vilkårslaus plikt til å syte for innkalling.

§ 47

Stortinget fastset korleis oppsedinga av den umyndige kongen skal styrast dersom begge foreldra er døde og ingen av dei har late etter seg ei skriftleg føresegn om det.

§ 48

Er kongsætta utdøydd og ingen tronfølgjar kåra, skal Stortinget velje ny dronning eller konge. I mellomtida gjeld § 40 for den utøvande makta.

C.

Om borgarretten og den lovgjevande makta

§ 49

Folket utøver den lovgjevande makta gjennom Stortinget. Stortingsrepresentantane blir valde gjennom frie og hemmelege val.

Innbyggjarane har rett til å styre lokale tilhøve gjennom lokale folkevalde organ. Nærare føresegner om det lokale folkevalde nivået blir fastsette i lov.

§ 50

Røysterett ved stortingsval har dei norske borgarane som har fylt 18 år eller fyller 18 år i det året valtinget blir halde.

I kva mon norske borgarar som på valdagen er busette utanlands, men elles stettar vilkåra ovanfor, skal ha røysterett, blir fastsett i lov.

Reglar om røysterett for elles røysteføre personar som på valdagen openbert lir av alvorleg psykisk svekking eller nedsett medvit, kan fastsetjast i lov.

§ 51

Reglar om manntallsføringa og om innføringa av dei røysteføre i manntalet blir fastsette i lov.

§ 52

(Opphevet ved grl.best. 26. oktober 1954.)

§ 53

Stemmerett tapes

- a) ved domfellelse for straffbare handlinger, i overensstemmelse med hva som bestemmes i lov om dette
- b) ved å gå i fremmed makts tjeneste uten regjeringens samtykke.

§ 54

Valgtingene holdes hvert fjerde år. De skal være tilendebrakt innen september måneds utgang.

§ 55

Valgtingene bestyres på den måte som fastsettes ved lov. Stridigheter om stemmerett avgjøres av valgstyret, hvis kjennelse kan innankes for Stortinget.

§ 56

(Opphevet ved grl.best. 23. mars 1972.)

§ 57

Det antall stortingsrepresentanter som blir å velge, fastsettes til 169.

Riket inndeles i 19 valgdistrikter.

150 av stortingsrepresentantene blir å velge som distriktsrepresentanter og de øvrige 19 som utjevningsrepresentanter.

Ethvert valgdistrikt skal ha 1 utjevningsmandat.

Det antall stortingsrepresentanter som blir å velge fra hvert valgdistrikt, bestemmes på grunnlag av en beregning av forholdet mellom hvert distrikts antall innbyggere samt areal, og hele rikets antall innbyggere samt dets areal, når hver innbygger gir 1 poeng og hver kvadratkilometer gir 1,8 poeng. Beregningen blir å foreta hvert åttende år.

Nærmere bestemmelser om rikets inndeling i valgdistrikter og stortingsmandatenes fordeling på valgdistrikter fastsettes ved lov.

§ 58

Valgtingene avholdes særskilt for hver kommune. På valgtingene stemmes det direkte på stortingsrepresentanter med vararepresentanter for hele valgdistriktet.

§ 59

Valget av distriktsrepresentanter foregår som forholdstallsvalg, og mandatene fordeles mellom partiene etter nedenstående regler.

§ 52

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 26. oktober 1954.)

§ 53

Røysteretten misser den som

- a. blir dømd for strafflagde handlingar, i samsvar med føresegner om dette i lov,
- b. går i teneste for ei framand makt utan samtykke frå regjeringa.

§ 54

Valtinga blir haldne fjerdekvart år. Dei skal vere avslutta seinast i september.

§ 55

Valtinga skal styrast slik det blir fastsett i lov. Valstyret avgjer tvistar om røysterett. Avgjerda kan klagast inn for Stortinget.

§ 56

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 23. mars 1972.)

§ 57

Det skal veljast 169 stortingsrepresentantar.

Riket er inndelt i 19 valdistrikt.

150 av stortingsrepresentantane skal veljast som distriktsrepresentantar og 19 som utjamningsrepresentantar.

Kvart valdistrikt skal ha 1 utjamningsmandat.

Talet på stortingsrepresentantar som skal veljast frå kvart valdistrikt, blir utrekna på grunnlag av innbyggjartalet og flatevidda i distriktet i høve til innbyggjartalet og flatevidda i heile riket. I denne utrekninga gjev kvar innbyggjar 1 poeng og kvar kvadratkilometer 1,8 poeng. Utrekninga skal gjerast kvart åttande år.

Nærare føresegner om korleis riket skal delast i valdistrikt, og korleis stortingsmandata skal delast mellom valdistrikta, blir fastsette i lov.

§ 58

Valtinga blir haldne særskilt for kvar kommune. På valtinga blir det røysta direkte på stortingsrepresentantar med vararepresentantar for heile valdistriktet.

§ 59

Valet av distriktsrepresentantar er eit høvestallsval, og mandata blir delte mellom partia etter reglane nedanfor.

De sammenlagte stemmetall for hvert parti innenfor de enkelte valgdistrikter blir å dele med 1,4; 3; 5; 7 og således videre inntil stemmetallet er delt så mange ganger som det antall mandater vedkommende parti kan forventes å få. Det parti som etter det foranstående får den største kvotient, tildeles det første mandat, mens det neste mandat tilfaller det parti som har den nest største kvotient, og således videre inntil alle mandater er fordelt.

Listeforbund er ikke tillatt.

Utjevningsmandatene fordeles mellom de i utjevningen deltagende partier på grunnlag av forholdet mellom de sammenlagte stemmetall for de enkelte partier i hele riket i det øyemed å oppnå størst mulig forholdsmessighet partiene imellom. Ved en tilsvarende anvendelse for hele riket og for de i utjevningen deltagende partier av reglene om fordeling av distriktsmandatene angis hvor mange stortingsmandater hvert parti i alt skal ha. Partiene får seg deretter tildelt så mange utjevningsmandater at de til sammen med de allerede tildelte distriktsmandater utgjør et så stort antall stortingsmandater som vedkommende parti etter den foranstående angivelse skal ha. Har et parti allerede ved fordelingen av distriktsmandatene fått et større antall mandater enn hva det etter foranstående angivelse skal ha, skal det foretas ny fordeling av utjevningsmandatene utelukkende mellom de andre partier, således at det bortses fra det stemmetall og de distriktsmandater som det førstnevnte parti har oppnådd.

Intet parti kan tildeles noe utjevningsmandat med mindre det har fått minst 4 prosent av det samlede stemmetall for hele riket.

Nærmere bestemmelser om fordelingen av partiens utjevningsmandater på valgdistriktene fastsettes ved lov.

§ 60

Hvorvidt og under hvilke former de stemmeberettigede kan avgi sine stemmesedler uten personlig fremmøte på valgtिंगene, bestemmes ved lov.

§ 61

Ingen kan velges til representant uten å være stemmeberettiget.

§ 62

De tjenestemenn som er ansatt ved statsrådets kontorer, statssekretærene og de politiske rådgivere dog unntatt, kan ikke velges til representanter. Det samme gjelder Høyesteretts medlemmer og de tjenestemenn som er ansatt ved diplomatiet eller konsulatvesenet.

Statsrådets medlemmer kan ikke møte som representanter på Stortinget så lenge de har sete i statsrådet. Heller ikke kan statssekretærene møte som

Røystetalet for hvert parti i hvert valdistrikt skal delast med 1,4; 3; 5; 7 og så bortetter. Det fyrste mandatet går til det partiet som får den største kvotienten, det neste mandatet går til det partiet som får den nest største kvotienten, og så bortetter til alle mandata er utdelte.

Listesamband er ulovleg.

Med sikte på best mogleg samsvar mellom røystetal og representasjon blir utjanningsmandata delte mellom dei partia som er med i utjamninga, på grunnlag av høvet mellom røystetala deira i heile riket. Kor mange stortingsmandat kvart parti skal ha i alt, finn ein ved å nytte reglane for tildeling av distriktsmandat tilsvarande for heile riket for dei partia som er med i utjamninga. Så får kvart parti tildelt så mange utjanningsmandat attåt distriktsmandata det alt har fått, at det til saman utgjer så mange stortingsmandat som partiet skal ha i alt. Har eit parti alt ved utdelinga av distriktsmandata fått fleire mandat enn det skulle hatt etter framgangsmåten ovanfor, skal utjanningsmandata delast berre mellom dei andre partia, såleis at ein ser bort frå det røystetalet og dei distriktsmandata som det fyrstnemnde partiet har fått.

Ingen parti kan få utjanningsmandat utan å ha fått minst 4 prosent av det samla røystetalet for heile riket.

Nærare føresegner om korleis utjanningsmandata til partia skal delast mellom valdistrikta, blir fastsette i lov.

§ 60

Om og korleis dei røysteføre kan røyste utan å møte personleg på valtinga, blir fastsett i lov.

§ 61

Ingen kan veljast til representant utan å ha røysterett.

§ 62

Tenestemenn som er tilsette ved statsrådskontora, bortsett frå statssekretærar og politiske rådgjevarar, kan ikkje veljast til representantar. Det same gjeld medlemmene av Høgsterett og tenestemenn som er tilsette i utanrikstenesta.

Medlemmer av statsrådet kan ikkje møte på Stortinget som representantar så lenge dei har sete i statsrådet. Heller ikkje statssekretærane kan møte som representantar så lenge dei er i embetet, og dei poli-

representanter så lenge de bekler sine embeter, og de politiske rådgivere ved statsrådets kontorer kan ikke møte på Stortinget så lenge de innehar sine stillinger.

§ 63

Enhver som velges til representant, er pliktig til å motta valget, med mindre han eller hun

- a) er valgt utenfor det valgdistrikt der vedkommende er stemmeberettiget
- b) har møtt som representant på alle storting etter forrige valg
- d) er medlem av et politisk parti og er valgt på en valgliste som utgår fra et annet parti.

Regler for innen hvilken tid og på hvilken måte den som har rett til å nekte valg, skal gjøre denne rett gjeldende, fastsettes ved lov.

Det skal likeledes bestemmes ved lov innen hvilken tid og på hvilken måte en som velges til representant for to eller flere valgdistrikter, skal avgi erklæring om hvilket valg han eller hun vil motta.

§ 64

De valgte representanter forsynes med fullmakter hvis lovlighet bedømmes av Stortinget.

§ 65

Enhver representant og innkalt vararepresentant får av statskassen godtgjørelse bestemt ved lov for reiseomkostninger til og fra Stortinget og fra Stortinget til sitt hjem og tilbake igjen under ferier av minst 14 dagers varighet.

Dessuten tilkommer det ham eller henne godtgjørelse, bestemt ved lov, for vedkommendes deltakelse i Stortinget.

§ 66

Representantene er på sin reise til og fra Stortinget samt under sitt opphold der befriet fra personlig heftelse, med mindre de gripes i offentlige forbrytelser. Heller ikke kan de utenfor Stortingets forsamlinger trekkes til ansvar for sine ytrede meninger der. Etter den der vedtatte orden er enhver pliktig til å rette seg.

§ 67

De på forannevnte måte valgte representanter utgjør kongeriket Norges Storting.

§ 68

Stortinget trer sammen i alminnelighet den første hverdag i oktober måned hvert år i rikets hovedstad, med mindre kongen på grunn av overordentlige omstendigheter, for eksempel fiendtlig innfall eller smittsom syke, velger en annen by i riket. En slik bestemmelse må da betimelig bekjentgjøres.

tiske rådgjevarane ved statsrådskontora kan ikkje møte på Stortinget så lenge dei har stillingane sine.

§ 63

Den som blir vald til representant, har plikt til å ta imot valet, om vedkommande ikkje

- a) er vald utanfor det valdistriktet der ho eller han har røysterett,
- b) har møtt som representant på alle storting etter førre val,
- d) er medlem av eit politisk parti og vald på ei valliste som ikkje går ut frå dette partiet.

Frist og framgangsmåte for å gjere retten til å nekte val gjeldande blir fastsett i lov.

Like eins skal det fastsetjast i lov når og korleis ein som er vald til representant for to eller fleire valdistrikt, skal gje fråsegn om kva val ho eller han vil ta imot.

§ 64

Dei valde representantane får tildelt fullmakter. Stortinget avgjer om fullmaktene er lovlege.

§ 65

Alle representantar og innkalla vararepresentantar får frå statskassa lovfastsett godtgjersle for kostnader til reiser til og frå Stortinget og frå Stortinget til heimen og attende under feriar på minst 14 dagar.

Dessutan får dei lovfastsett godtgjersle for deltaking på Stortinget.

§ 66

På reisa til og frå Stortinget og medan dei er der, er representantane fritekne frå pågriping, om dei ikkje blir gripne i offentlege brotsverk. For meiningar ytra i forsamlingane til Stortinget kan dei ikkje dragast til ansvar utanfor desse forsamlingane. Alle har plikt til å rette seg etter den ordenen som er vedteken av Stortinget.

§ 67

Representantane som er valde på den ovannemnde måten, utgjør Kongeriket Noregs storting.

§ 68

Stortinget kjem i regelen saman i hovudstaden den fyrste kvardagen i oktober kvart år, om ikkje kongen på grunn av usedvanlege omstende, så som fiendsleg åtak eller smittsam sjukdom, vel ein annan by i riket. Ei slik avgjerd må gjerast kjend i tide.

§ 69

Når Stortinget ikke er samlet, kan det sammenkalles av kongen dersom han finner det nødvendig.

§ 70

(Opphevet ved grl.best. 29. mai 1990)

§ 71

Stortingets medlemmer fungerer i fire sammenhengende år.

§ 72

(Opphevet ved grl.best. 29. mai 1990)

§ 73

Stortinget utnevner en president, fem visepresidenter og to sekretærer. Storting kan ikke holdes med mindre minst halvdel av dets medlemmer er til stede. Grunnlovsforslag kan behandles bare dersom minst to tredjedeler av Stortingets medlemmer er til stede.

§ 74

Så snart Stortinget har konstituert seg, åpner kongen eller den han besikker, dets forhandlinger med en tale der han underretter det om rikets tilstand og de forhold som han især ønsker å lede Stortingets oppmerksomhet mot. Ingen deliberasjon må finne sted i kongens nærvær.

Når Stortingets forhandlinger er åpnet, har statsministeren og statsrådene rett til å møte i Stortinget og på linje med dets egne medlemmer, dog uten å avgi stemme, delta i forhandlingene for så vidt disse holdes for åpne dører, men i de saker som forhandles for lukkede dører, bare for så vidt Stortinget måtte tilstede det.

§ 75

Det tilkommer Stortinget

- a) å gi og oppheve lover; å pålegge skatter, avgifter, toll og andre offentlige byrder, som dog ikke gjelder ut over 31. desember i det nærmest påfølgende år, med mindre de uttrykkelig fornyes av et nytt storting;
- b) å åpne lån på rikets kreditt;
- c) å føre oppsyn med rikets pengevesen;
- d) å bevilge de pengesummer som er nødvendige for å dekke statens utgifter;
- e) å bestemme hvor mye som årlig skal utbetales kongen til hans hoffstat, og fastlegge den kongelige families apanasje, som imidlertid ikke må bestå i faste eiendommer;
- f) å la seg forelegge statsrådets protokoller og alle offentlige innberetninger og papirer;

§ 69

Når Stortinget ikkje er samla, kan kongen kalle det saman dersom han meiner det trengst.

§ 70

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 29. mai 1990.)

§ 71

Dei valde representantane er medlemmer av Stortinget i fire år på rad.

§ 72

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 29. mai 1990.)

§ 73

Stortinget utnemner ein president, fem visepresidentar og to sekretærar. Storting kan berre haldast dersom minst halvta av medlemmene er til stades. Grunnlovsframlegg kan berre behandlast dersom minst to tredjedelar av medlemmene er til stades.

§ 74

Så snart Stortinget har konstituert seg, opnar kongen eller den han set til det, forhandlingane med ei tale om tilstanden i riket og dei emna han særleg vil gjere Stortinget merksam på. Inga drøfting må skje med kongen til stades.

Når forhandlingane i Stortinget er opna, har statsministeren og statsrådene rett til å møte i Stortinget og til liks med medlemmene der ta del i forhandlingane når dei blir haldne for opne dører, men utan å røyste. I saker som blir behandla for stengde dører, gjeld dette berre når Stortinget gjev løyve til det.

§ 75

Det høyrer Stortinget til

- a) å gje og oppheve lover; å fastsetje skattar, avgifter, toll og andre offentlege byrder, som likevel ikkje gjeld etter 31. desember året etter om dei ikkje blir uttrykkeleg fornya av eit nytt storting,
- b) å ta opp lån på rikets kreditt,
- c) å føre oppsyn med pengestellet i riket,
- d) å løyve dei pengesummane som trengst til statsutgiftene,
- e) å fastsetje kor mykje kongen skal få utbetalt til hoffstaten sin kvart år, og å fastsetje apanasjen til den kongelege familien, som ikkje kan vere i faste eiendomar,
- f) å få seg førelagt protokollane frå statsrådet og alle offentlege meldingar og papir,

- g) å la seg meddele de forbund og traktater som kongen på statens vegne har inngått med fremmede makter;
- h) å kunne fordre enhver til å møte for seg i statssaker, kongen og den kongelige familie unntatt; dog gjelder denne unntagelse ikke for de kongelige prinser og prinsesser for så vidt de måtte bekle embeter;
- i) å revidere midlertidige gasje- og pensjonslister og gjøre de forandringer i dem som Stortinget finner nødvendige;
- k) å utnevne fem revisorer som årlig skal gjennomse statens regnskaper og bekjentgjøre ekstrakter av dem ved trykken; regnskapene skal tilstilles disse revisorer innen seks måneder etter utgangen av det år som Stortingets bevilgninger er gitt for; samt å treffe bestemmelser angående ordningen av desisjonsmyndigheten overfor statens regnskapsbetjenter;
- l) å utnevne en person som ikke er medlem av Stortinget, til på en måte som er nærmere bestemt i lov, å føre kontroll med den offentlige forvaltning og alle som virker i dens tjeneste, for å søke å sikre at det ikke øves urett mot den enkelte borger;
- m) å naturalisere fremmede.

§ 76

Enhver lov skal først foreslås på Stortinget enten av dets egne medlemmer eller av regjeringen ved en statsråd.

Etter at forslaget der er antatt, skal ny deliberasjon finne sted i Stortinget, som enten godkjenner eller forkaster det. I siste tilfelle skal forslaget, med de av Stortinget tilføyde anmerkninger, på ny tas under overveielse av Stortinget, som enten henlegger forslaget eller antar det med de nevnte anmerkninger.

Mellom hver slik deliberasjon må det gå minst tre dager.

§ 77

Når en lovbeslutning to på hinannen følgende ganger er bifalt av Stortinget, sendes det til kongen med anmodning om hans sanksjon.

§ 78

Godtar kongen lovbeslutningen, forsyner han den med sin underskrift, hvorved den blir lov.

Godtar han den ikke, sender han den tilbake til Stortinget med den erklæring at han for tiden ikke finner det tjenlig å sanksjonere den. I dette tilfelle må beslutningen ikke mer av det da samlede storting forelegges kongen.

- g) å få melding om dei folkerettslege avtalene som kongen har gjort med framande makter for staten,
- h) å kunne gje kven som helst påbod om å møte for seg i statssaker, så nær som kongen og den kongelige familien; likevel kan dei kongelege prinsessene og prinsane kallast inn dersom dei har embete,
- i) å revidere lister over mellombels løner og pensjonar og gjere dei endringane som Stortinget meiner trengst,
- k) å utnemne fem revisorar som skal sjå gjennom statsrekneskapane kvart år og kunngjere utdrag av dei på prent; revisorane skal difor få rekneskapane innan seks månader etter utgangen av det året som Stortinget har gjeve løyvingar for; og å gje føresegner om ordninga av desisjonsmakta overfor rekneskapstenestemennene til staten,
- l) å utnemne ein som ikkje er medlem av Stortinget, som etter nærare føresegner fastsette i lov skal føre kontroll med den offentlege forvaltninga og alle som er i offentlig teneste, for å hindre at det blir gjort urett mot den einskilde borgaren,
- m) å gje innfødsrett.

§ 76

Alle lovframlegg skal fyrst gjerast på Stortinget, anten av ein stortingsrepresentant eller av regjeringa ved ein statsråd.

Etter at framlegget er vedteke der, skal Stortinget ta det opp til ny vurdering og anten godta eller forkaste det. Blir det forkasta, skal framlegget med merknader frå Stortinget takast opp til vurdering endå ein gong av Stortinget, som anten legg framlegget bort eller vedtek det med dei nemnde merknadene.

Mellom kvar slik behandling må det gå minst tre dagar.

§ 77

Når Stortinget har gjort same lovvedtaket to ganger på rad, går det til kongen med oppmoding om sanksjon.

§ 78

Godtek kongen lovvedtaket, skriv han under, og dermed blir det til lov.

Godtek han det ikkje, sender han det attende til Stortinget med dei orda at han for tida ikkje meiner det er tenleg å sanksjonere det. I så fall kan ikkje det stortinget som då er samla, leggje dette vedtaket fram for kongen att.

§ 79

Er en lovbeslutning blitt uforandret antatt av to storting, sammensatt etter to på hinannen følgende valg og innbyrdes adskilt ved minst to mellomliggende storting, uten at avvikende lovbeslutning i mellomtiden fra den første til den siste antagelse er fattet av noe storting, og den da forelegges kongen med begjæring om at Hans Majestet ikke vil nekte en lovbeslutning sin sanksjon, som Stortinget etter det modneste overlegg anser for gagnlig, så blir den lov selv om kongens sanksjon ikke gis innen Stortinget adskilles.

§ 80

Stortinget forblir samlet så lenge det finner det nødvendig, og innstiller forhandlingene når det har tilendebrakt sine forretninger.

I overensstemmelse med Stortingets forretningsorden kan forhandlingene gjenopptas, men de opphører senest siste hverdag i september måned.

Innen denne tid meddeler kongen sin resolusjon på de lovbeslutninger som ikke allerede er avgjort, ved enten å stadfeste eller å forkaste dem. Alle de som han ikke uttrykkelig antar, anses for av ham å være forkastet.

§ 81

Alle lover (de i § 79 unntatt) utferdiges i kongens navn, under Norges rikets segl og i følgende uttrykk: «Vi N.N. gjør vitterlig: at Oss er blitt forelagt Stortingets beslutning, av dato sålydende: (her følger beslutningen). Ti har Vi antatt og bekreftet, likesom Vi herved antar og bekrefter samme som lov, under Vår hånd og rikets segl.»

§ 82

Regjeringen skal meddele Stortinget alle de opplysninger som er nødvendige for behandlingen av de saker den fremlegger. Intet medlem av statsrådet må fremlegge uriktige eller villedende opplysninger for Stortinget eller dets organer.

§ 83

Stortinget kan innhente Høyesteretts betenkning om juridiske emner.

§ 84

Stortinget holdes for åpne dører, og dets forhandlinger kunngjøres ved trykken, unntatt i de tilfeller hvor det motsatte bestemmes ved stemmeflertall.

§ 79

Når to storting med eitt val og minst to storting imellom har gjort same lovvedtaket uendra utan at Stortinget i mellomtida har gjort avvikande endeleg lovvedtak, og det då blir lagt fram for kongen med dei orda at Hans Majestet ikkje vil nekte å sanksjonere eit lovvedtak som Stortinget etter ei grundig vurdering held for gagnleg, så blir det til lov endå om kongen ikkje sanksjonerer det før Stortinget skilst.

§ 80

Stortinget blir verande samla så lenge det sjølv meiner det trengst, og avsluttar forhandlingane når gjeremåla er fullførte.

I samsvar med reglar i Stortingets forretningsorden kan forhandlingane takast opp att, men dei blir avslutta seinast siste kvardagen i september.

Innan den tid kunngjer kongen for Stortinget avgjerda si om dei lovvedtaka som ikkje alt er avgjorde (jf. §§ 77–79), anten med å stadfeste eller forkaste dei. Dei han ikkje uttrykkeleg godkjenner, blir rekna som forkasta av han.

§ 81

Alle lover (så nær som dei etter § 79) blir utferda i namnet til kongen, under Noregs rikssegl og med desse orda: «Vi N.N. gjer kunnig at Oss er førelagt vedtak frå Stortinget dagsett som lyder slik: (her kjem vedtaket). Vi godkjenner og stadfester dette vedtaket som lov, under Vår hand og riksseglet.»

§ 82

Regjeringa skal gje Stortinget alle dei opplysningane som trengst for behandlinga av dei sakene ho legg fram. Ingen medlemmer av statsrådet må leggje fram urette eller villeiande opplysningar for Stortinget eller eit stortingsorgan.

§ 83

Stortinget kan hente inn utgreiing frå Høgsterett om juridiske emne.

§ 84

Stortinget blir halde for opne dører, og forhandlingane blir kunngjorde på prent, så nær som i dei tilfella noko anna blir vedteke med røystfleirtal.

§ 85

Den som adlyder en befaling hvis hensikt er å forstyrre Stortingets frihet og sikkerhet, gjør seg der- ved skyldig i forræderi mot fedrelandet.

D.*Om den dømmende makt*

§ 86

Riksretten dømmer i første og siste instans i de saker som Stortinget anlegger mot statsrådets, Høyesteretts eller Stortingets medlemmer for straff- bart eller annet rettsstridig forhold når de har brutt sine konstitusjonelle plikter.

De nærmere regler for Stortingets påtale etter denne paragraf fastsettes ved lov. Dog kan det ikke settes kortere foreldelsesfrist enn 15 år for adgangen til å gjøre ansvar gjeldende ved tiltale for Riksretten.

Dommere i Riksretten er 6 medlemmer valgt av Stortinget og de 5 etter embetsalder eldste, fast ut- nevnte medlemmer av Høyesterett, deriblant Høyesteretts justitarius. Stortinget velger medlem- mene og stedfortrederne for 6 år. Et medlem av stats- rådet eller Stortinget kan ikke velges til medlem av Riksretten. I Riksretten har Høyesteretts justitarius forsetet.

Den som har tatt sete i Riksretten som valgt av Stortinget, trer ikke ut av retten selv om den tid han eller hun er valgt for, utløper før Riksrettens behand- ling av saken er tilendebrakt. Heller ikke en høyeste- rettsdommer som er medlem av Riksretten, trer ut av retten selv om han eller hun fratrer som medlem av Høyesterett.

§ 87

De nærmere forskrifter om sammensetningen av Riksretten og saksbehandlingen fastsettes ved lov.

§ 88

Høyesterett dømmer i siste instans. Dog kan inn- skrenkninger i adgangen til å få Høyesteretts avgjø- relse bestemmes ved lov.

Høyesterett skal bestå av en justitarius og minst fire andre medlemmer.

§ 89

I saker som reises for domstolene, har domsto- lene rett og plikt til å prøve om lover og andre beslut- ninger truffet av statens myndigheter strider mot Grunnloven.

§ 90

Høyesteretts dommer kan i intet tilfelle påankes.

§ 85

Den som lyder eit påbod som har som føremål å skiple fridommen og tryggleiken til Stortinget, gjer seg skuldig i svik mot fedrelandet.

D.*Om den dømmende makta*

§ 86

Riksretten dømmer i fyrste og siste instans i dei sakene som Stortinget reiser mot medlemmer av statsrådet, Høgsterett eller Stortinget for eit strafflagt eller anna rettsstridig tilhøve når dei har brote sine konstitusjonelle plikter.

Dei nærare reglane om påtale som Stortinget rei- ser etter denne paragrafen, blir fastsette i lov. Det kan likevel ikkje setjast kortare foreldingsfrist enn 15 år for høvet til å gjere ansvar gjeldande ved tiltale for Riksretten.

Dommarar i Riksretten er 6 medlemmer valde av Stortinget og dei 5 etter embetsalder eldste fast ut- nemnde medlemmene av Høgsterett, mellom dei leiaren av Høgsterett. Stortinget vel medlemmene og varamedlemmer for 6 år. Ein medlem av statsrådet eller Stortinget kan ikkje veljast til medlem av Riks- retten. I Riksretten har leiaren av Høgsterett forsetet.

Dei som har teke sete i Riksretten som valde av Stortinget, blir sitjande sjølv om tida dei er valde for, går ut før Riksretten har avslutta saka. Like eins blir høgsterettsdommarar sitjande i Riksretten sjølv om dei går av som medlemmer av Høgsterett.

§ 87

Dei nærare reglane om samansetjinga av Riksret- ten og om saksbehandlinga blir fastsette i lov.

§ 88

Høgsterett dømmer i siste instans. Grenser for høvet til å få Høgsteretts avgjerd kan fastsetjast i lov.

Høgsterett skal vere samansett av ein leiar og minst fire andre medlemmer.

§ 89

I saker som blir reiste for domstolane, har dom- stolane rett og plikt til å prøve om lover og andre avgjerder tekne av dei statlege styresmaktene strir mot Grunnlova.

§ 90

Høgsterettsdommar kan ikkje i noko tilfelle an- kast.

§ 91

Ingen kan beskikkes til medlem av Høyesterett før han eller hun er 30 år gammel.

E.

Menneskerettigheter

§ 92

Statens myndigheter skal respektere og sikre menneskerettighetene slik de er nedfelt i denne grunnlov og i for Norge bindende traktater om menneskerettigheter.

§ 93

Ethvert menneske har rett til liv. Ingen kan dømmes til døden.

Ingen må utsettes for tortur eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.

Ingen skal holdes i slaveri eller tvangsarbeid.

Statens myndigheter skal beskytte retten til liv og bekjempe tortur, slaveri, tvangsarbeid og andre former for umenneskelig eller nedverdiggende behandling.

§ 94

Ingen må fengsles eller berøves friheten på annen måte uten i lovbestemte tilfeller og på den måte som lovene foreskriver. Frihetsberøvelsen må være nødvendig og ikke utgjøre et uforholdsmessig inngrep.

Den pågripne skal snarest mulig fremstilles for en domstol. Andre som er berøvet sin frihet, kan få frihetsberøvelsen prøvet for domstolene uten ugrunnet opphold.

De som uberettiget har arrestert noen eller ulovlig holdt noen fengslet, står til ansvar for vedkommende.

§ 95

Enhver har rett til å få sin sak avgjort av en uavhengig og upartisk domstol innen rimelig tid. Rettergangen skal være rettferdig og offentlig. Retten kan likevel lukke rettsmøtet dersom hensynet til partenes privatliv eller tungtveiende allmenne interesser gjør det nødvendig.

Statens myndigheter skal sikre domstolenes og dommernes uavhengighet og upartiskhet.

§ 96

Ingen kan dømmes uten etter lov eller straffes uten etter dom.

Enhver har rett til å bli ansett som uskyldig inntil skyld er bevist etter loven.

§ 91

Ingen kan utnemnst til høgsterettsdommar før ho eller han er 30 år gammal.

E.

Menneskerettar

§ 92

Dei statlege styresmaktene skal respektere og tryggje menneskerettane slik dei er fastsette i denne grunnlova og i traktatar om menneskerettar som er bindande for Noreg.

§ 93

Kvart menneske har rett til liv. Ingen kan dømmast til døden.

Ingen må utsetjast for tortur eller anna umenneskeleg eller nedverdiggande behandling eller straff.

Ingen skal haldast i slaveri eller tvangsarbeid.

Dei statlege styresmaktene skal verne retten til liv og stri mot tortur, slaveri, tvangsarbeid og andre former for umenneskeleg eller nedverdiggande behandling.

§ 94

Ingen må fengslast eller bli fråteken fridommen på anna vis utan i dei tilfella og på den måten som lovene fastset. Fridomstapet må vere naudsynt og ikkje utgjere eit mishøveleg inngrep.

Den pågripne skal snarast råd framstillast for ein domstol. Andre som er fråtekne fridommen, kan få fridomstapet prøvd for domstolane utan grunnlaus drying.

Dei som utan rett har arrestert nokon eller halde nokon ulovleg fengsla, står til ansvar for vedkommende.

§ 95

Alle har rett til å få saka si avgjord av ein uavhengig og upartisk domstol innan rimeleg tid. Rettargangen skal vere rettvis og offentlig. Retten kan likevel stengje rettsmøtet dersom omsynet til privatlivet til partane eller tungtvegande allmenne interesser krev det.

Dei statlege styresmaktene skal sikre at domstolane og dommarane er uavhengige og upartiske.

§ 96

Ingen kan dømmast utan etter lov eller straffast utan etter dom.

Alle har rett til å bli rekna som uskulldige til skuld er prova etter lova.

Ingen kan dømmes til å avstå fast eiendom eller samlet formue, med mindre verdiene er benyttet til eller er utbytte fra en straffbar handling.

§ 97

Ingen lov må gis tilbakevirkende kraft.

§ 98

Alle er like for loven.

Intet menneske må utsettes for usaklig eller uforholdsmessig forskjellsbehandling.

§ 99

(Opphevet ved grl.best. 13. mai 2014.)

§ 100

Ytringsfrihet bør finne sted.

Ingen kan holdes rettslig ansvarlig for å ha meddelt eller mottatt opplysninger, ideer og budskap med mindre det lar seg forsvare holdt opp imot ytringsfrihetens begrunnelse i sannhetssøken, demokrati og individets frie meningsdannelse. Det rettslige ansvar bør være foreskrevet i lov.

Frimodige ytringer om statsstyret og hvilken som helst annen gjenstand er tillatt for enhver. Det kan bare settes klart definerte grenser for denne rett der særlig tungtveiende hensyn gjør det forsvarlig holdt opp imot ytringsfrihetens begrunnelser.

Forhåndssensur og andre forebyggende forholdsregler kan ikke benyttes med mindre det er nødvendig for å beskytte barn og unge mot skadelig påvirkning fra levende bilder. Brevsensur kan ikke settes i verk utenfor anstalter.

Enhver har rett til innsyn i statens og kommunenes dokumenter og til å følge forhandlingene i rettsmøter og folkevalgte organer. Det kan i lov fastsettes begrensninger i denne rett ut fra hensyn til personvern og av andre tungtveiende grunner.

Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for en åpen og opplyst offentlig samtale.

§ 101

Enhver har rett til å danne, slutte seg til og melde seg ut av foreninger, herunder fagforeninger og politiske partier.

Alle kan møtes i fredelige forsamlinger og demonstrasjoner.

Regjeringen har ikke rett til å bruke militær makt mot innbyggerne uten etter lov, med mindre en forsamling forstyrrer den offentlige ro og ikke øyeblikkelig oppløses etter at de lovbestemmelser som angår opprør, tre ganger høyt og tydelig er opplest for forsamlingen av den sivile øvrighet.

Ingen kan dømmast til å avstå fast eigedom eller heile eiga si om ikkje verdiane er nytta til eller er utbytte frå ei strafflagd handling.

§ 97

Inga lov må gjevast tilbakeverkande kraft.

§ 98

Alle er like for lova.

Ikkje noko menneske må utsetjast for usakleg eller mishøveleg forskjellsbehandling.

§ 99

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 13. mai 2014.)

§ 100

Ytringsfridom skal det vere.

Ingen kan haldast rettsleg ansvarleg for å ha motteke eller komme med opplysningar, idear eller budskapar om det ikkje let seg forsvare halde opp imot den grunngevinga ytringsfridommen har i sanningsøking, demokrati og den frie meningsdanninga til individet. Det rettslege ansvaret skal vere fastsett i lov.

Alle har rett til å ytre seg frimodig om statsstyringa og kva anna emne som helst. Det kan berre setjast slike klårt definerte grenser for denne retten der særlig tungtvegande omsyn gjer det forsvarleg halde opp imot grunngevingane for ytringsfridommen.

Førehåndssensur og andre førebyggjande åtgjerder kan ikkje nyttast om det ikkje trengst for å verne born og unge mot skadeleg påverknad frå levande bilete. Brevsensur kan ikkje setjast i verk anna enn i anstaltar.

Alle har rett til innsyn i dokumenta til staten og kommunane og til å følgje forhandlingane i rettsmøte og folkevalde organ. Det kan i lov setjast grenser for denne retten av omsyn til personvern og av andre tungtvegande grunnar.

Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for eit ope og opplyst offentleg ordskifte.

§ 101

Alle har rett til å skipe, melde seg inn i og melde seg ut av foreningar, medrekna fagforeningar og politiske parti.

Alle kan møtast i fredelege forsamlingar og demonstrasjonar.

Regjeringa har ikkje rett til å nytte militær makt mot innbyggjarane utan etter lov, med mindre ei forsamling skiplar den offentlege roa og ikkje skilst åt så snart den sivile styresmakta tre gonger har lese lovføresegnene om opprør høgt og tydeleg for henne.

§ 102

Enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin kommunikasjon. Husransakelse må ikke finne sted, unntatt i kriminelle tilfeller.

Statens myndigheter skal sikre et vern om den personlige integritet.

§ 103

(Opphevet ved grl.best. 13. mai 2014.)

§ 104

Barn har krav på respekt for sitt menneskeverd. De har rett til å bli hørt i spørsmål som gjelder dem selv, og deres mening skal tillegges vekt i overensstemmelse med deres alder og utvikling.

Ved handlinger og avgjørelser som berører barn, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn.

Barn har rett til vern om sin personlige integritet. Statens myndigheter skal legge forholdene til rette for barnets utvikling, herunder sikre at barnet får den nødvendige økonomiske, sosiale og helsemessige trygghet, fortrinnsvis i egen familie.

§ 105

Fordrer statens tarv at noen må avgi sin rørlige eller urørlige eiendom til offentlig bruk, så bør han eller hun ha full erstatning av statskassen.

§ 106

Enhver som oppholder seg lovlig i riket, kan fritt bevege seg innenfor rikets grenser og velge sitt bosted der.

Ingen kan nektes å forlate riket med mindre det er nødvendig av hensyn til en effektiv rettsforfølgelse eller for avtjening av verneplikt. Norske statsborgere kan ikke nektes adgang til riket.

§ 107

§ 108

Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.

§ 109

Enhver har rett til utdanning. Barn har rett til å motta grunnleggende opplæring. Opplæringen skal ivareta den enkeltes evner og behov og fremme respekt for demokratiet, rettsstaten og menneskerettighetene.

§ 102

Alle har rett til respekt for privatlivet og familielivet sitt, for heimen sin og kommunikasjonen sin. Det må ikkje utførast husransakingar, så nær som i kriminelle tilfelle.

Dei statlege styresmaktene skal sikre eit vern om den personlege integriteten.

§ 103

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 13. mai 2014.)

§ 104

Born har krav på respekt for menneskeverdet sitt. Dei har rett til å bli høyrd i spørsmål som gjeld dei sjølve, og det skal leggjast vekt på meininga deira i samsvar med alderen og utviklingssteget.

Ved handlingar og i avgjerder som vedkjem born, skal kva som er best for barnet, vere eit grunnleggjande omsyn.

Born har rett til vern om den personlege integriteten sin. Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for utviklinga til barnet og mellom anna sjå til at det får den økonomiske, sosiale og helsemessige tryggleiken som det treng, helst i sin eigen familie.

§ 105

Krev omsyn til samfunnet at nokon må gje frå seg fast eller rørlig eigedom til offentlig bruk, skal ho eller han få fullt vederlag av statskassa.

§ 106

Alle som oppheld seg lovleg i riket, kan fritt ferdist innanfor grensene og velje bustad der.

Ingen kan nektast å forlate riket om det ikkje trengst av omsyn til effektiv rettsforfølgning eller fordi dei skal gjere verneplikt. Norske statsborgarar kan ikkje nektast tilgjenge til riket.

§ 107

§ 108

Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for at den samiske folkegruppa kan tryggje og utvikle samisk språk, kultur og samfunnsliv.

§ 109

Alle har rett til utdanning. Born har rett til å ta imot grunnleggjande opplæring. Opplæringa skal utvikle evnene til kvart barn og ta omsyn til dei behova det har, og fremje respekt for demokratiet, rettsstaten og menneskerettane.

Statens myndigheter skal sikre adgang til videregående opplæring og like muligheter til høyere utdanning på grunnlag av kvalifikasjoner.

§ 110

Statens myndigheter skal legge forholdene til rette for at ethvert arbeidsdyktig menneske kan tjene til livets opphold ved arbeid eller næring. Den som ikke selv kan sørge for sitt livsopphold, har rett til støtte fra det offentlige.

Nærmere bestemmelser om ansattes medbestemmelsesrett på sin arbeidsplass fastsettes ved lov.

§ 111

§ 112

Enhver har rett til et miljø som sikrer helsen, og til en natur der produksjonsevne og mangfold bevarer. Naturens ressurser skal disponeres ut fra en lang-siktig og allsidig betraktning som ivaretar denne rett også for etterslekten.

Borgerne har rett til kunnskap om naturmiljøets tilstand og om virkningene av planlagte og iverksatte inngrep i naturen, slik at de kan ivareta den rett de har etter foregående ledd.

Statens myndigheter skal iverksette tiltak som gjennomfører disse grunnsetninger.

§ 113

Myndighetenes inngrep overfor den enkelte må ha grunnlag i lov.

F.

Alminnelige bestemmelser

§ 114

Til embeter i staten må utnevnes bare de norske borgere, menn eller kvinner, som taler landets språk, samt

- a) enten er født i riket av foreldre som på det tidspunkt var norske statsborgere
- b) eller er født i utlandet av norske foreldre som på den tid ikke var statsborgere i noe annet land
- c) eller heretter oppholder seg i riket i ti år
- d) eller blir naturalisert av Stortinget.

Dog kan andre beskikkes til lærere ved Universitetet og de lærde skoler, til leger og til konsuler på fremmede steder.

§ 115

For å sikre den internasjonale fred og sikkerhet eller fremme internasjonal rettsorden og samarbeid kan Stortinget med tre fjerdedels flertall samtykke i at en internasjonal sammenslutning som Norge er tilsluttet eller slutter seg til, på et saklig begrenset om-

Dei statlege styresmaktene skal sikre tilgjenge til vidaregåande opplæring og likt høve til høgare utdanning på grunnlag av kvalifikasjonar.

§ 110

Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for at kvart arbeidsført menneske kan leve av arbeidet sitt eller næringsverksemda si. Den som ikkje sjølv kan forsyte seg, har rett til stønad frå det offentlege.

Nærare føresegner om medråderetten til dei tilsette på arbeidsplassen blir fastsette i lov.

§ 111

§ 112

Alle har rett til eit helsesamt miljø og ein natur der produksjonsevna og mangfaldet blir haldne ved lag. Naturressursane skal disponerast ut frå ein lang-siktig og allsidig synsmåte som tryggjer denne retten òg for kommande slekter.

Borgarane har rett til kunnskap om korleis det står til med naturmiljøet, og om verknadene av planlagde og iverksette inngrep i naturen, slik at dei kan tryggje den retten dei har etter førre leddet.

Dei statlege styresmaktene skal setje i verk tiltak som gjennomfører desse grunnsetningane.

§ 113

Styresmaktene må ha grunnlag i lov for å gripe inn overfor einskildmennesket.

F.

Allmenne føresegner

§ 114

Til embete i staten kan det berre utnemnast norske borgarar som talar Noregs språk og

- a) anten er fødte i riket av foreldre som då var norske statsborgarar,
- b) eller er fødte i utlandet av norske foreldre som då ikkje var statsborgarar i noko anna land,
- c) eller har opphalde seg i riket i 10 år,
- d) eller får innfødsrett av Stortinget.

Andre kan likevel utnemnast til lærarar ved universitetet og dei lærde skulane, til lækjarar og til konsular på framande stader.

§ 115

For å sikre internasjonal fred og tryggleik eller fremje internasjonal rettsorden og samarbeid kan Stortinget med tre fjerdedels fleirtal gje samtykke til at ein internasjonal samskipnad som Noreg er tilslutta eller sluttar seg til, på eit sakleg avgrensa område

råde skal ha rett til å utøve beføyelser som etter denne Grunnlov ellers tilligger statens myndigheter, dog ikke beføyelse til å forandre denne Grunnlov. Når Stortinget skal gi sitt samtykke, bør, som ved behandling av grunnlovsforslag, minst to tredjedeler av dets medlemmer være til stede.

Bestemmelsene i denne paragraf gjelder ikke ved deltagelse i en internasjonal sammenslutning hvis beslutninger bare har rent folkerettslig virkning for Norge.

§ 116

Så vel kjøpesummer som inntekter av det gods som er benefisert geistligheten, skal bare anvendes til geistlighetens beste og til opplysningens fremme. Milde stiftelsers eiendommer skal bare anvendes til gagn for disse.

§ 117

Odels- og åsetesretten må ikke oppheves. De nærmere betingelser for hvordan den skal bestå til støtte for staten og til gagn for landallmuen, fastsettes av det første eller annet følgende storting.

§ 118

Ingen grevskaper, baronier, stamhus og fideikommissier må for ettertiden opprettes.

§ 119

Enhver statens borger er i alminnelighet like forpliktet til i en viss tid å verne om sitt fedreland, uten hensyn til fødsel eller formue.

Anvendelsen av denne grunnsetning og de begrensninger den bør ha, bestemmes ved lov.

§ 120

Det norske flaggs form og farger bestemmes ved lov.

§ 121

Viser erfaring at noen del av denne kongeriket Norges Grunnlov bør forandres, skal forslag derom fremsettes på første, annet eller tredje storting etter et nytt valg og kunngjøres ved trykken. Men det tilkommer først det første, annet eller tredje storting etter neste valg å bestemme om den foreslåtte forandring bør finne sted eller ei. Dog må en slik forandring aldri motsi denne Grunnlovs prinsipper, men bare angå slike modifikasjoner i enkelte bestemmelser som ikke forandrer denne konstitusjons ånd, og to tredjedeler av Stortinget bør være enige i en slik forandring.

En således vedtatt grunnlovsbestemmelse underskrives av Stortingets president og sekretær og sendes kongen til kunngjøring ved trykken som gjeldende bestemmelse i kongeriket Norges Grunnlov.

får råderett som elles ligg hjå dei statlege styresmaktene etter denne grunnlova, men likevel ikkje rett til å endre denne grunnlova. Når Stortinget skal gje sitt samtykke, skal minst to tredjedelar av medlemmene vere til stades, som ved behandling av grunnlovsframlegg.

Føresegnene i denne paragrafen gjeld ikkje deltaking i ein internasjonal samskipnad der avgjerdene berre har reint folkerettsleg verknad for Noreg.

§ 116

Kjøpesummar og inntekter av det benefiserte godset til presteskapet skal berre nyttast til gagn for presteskapet og til å fremje opplysinga. Eigedommane til milde stiftingar skal berre nyttast til deira eige gagn.

§ 117

Odels- og åsetesretten må ikkje opphevast. Dei nærare vilkåra for korleis han skal stå ved lag til størst mogleg nytte for staten og gagn for landallmuen, blir fastsett av det fyrste eller andre stortinget.

§ 118

Heretter kan det ikkje skipast grevskap, baroni, stamhus eller fideikommiss.

§ 119

Alle statsborgarane har i regelen den same skyldnaden til å verne fedrelandet ei viss tid, utan omsyn til fødsel eller formue.

Korleis denne grunnsetninga skal gjennomførast, og kva unntak ho skal ha, blir fastsett i lov.

§ 120

Forma og fargane på det norske flagget blir fastsette i lov.

§ 121

Viser røynsla at nokon del av denne grunnlova for Kongeriket Noreg bør endrast, skal framlegget om endring leggjast fram på det fyrste, andre eller tredje stortinget etter eit nytt val og kunngjerast på prent. Men det er fyrst det fyrste, andre eller tredje stortinget etter neste val som avgjer om endringa skal gjerast eller ikkje. Ei slik endring må likevel ikkje stri mot prinsippa i denne grunnlova, men berre gjelde modifikasjonar i einskilde føresegner som ikkje endrar ånda i denne konstitusjonen, og to tredjedelar av Stortinget må vere samde i ei slik endring.

Ei grunnlovsføresegn som er vedteken på denne måten, skal underskrivast av Stortingets president og sekretær og sendast til kongen til kunngjering på prent som gjeldande føresegn i Kongeriket Noregs grunnlov.